

8207

నం. 4406

సంచిక ౯

బెల్గ్రామ్ హిందీసంఘ

నంబుటి ౩

ప్రవర్తి

సాహిత్య మాసపత్రిక

జులై 1956

★

సంపాదకులు

మూర్తి రాజరాజులూరి

చాళుక్యులరెడ్డి

★

ప్రవర్తి ప్రచార సంఘము
— హైదరాబాదు
ప్రత్యేక సంచిక
పు. 0-8-0

ఫోన్ : 4406

నంచిక వీ

/ పెరిగ్రామ్: హిందీసంఘ

నంపుటో వీ

ప్రవంత్రి

సాహిత్య మాసపత్రిక
ఆగష్టు 1956

★

సంపాదకులు
చేమూరి అంజనేయశర్మ
సి. నారాయణరెడ్డి

★

హైద్రాబాదు హిందీ ప్రచార సంఘము
327, రెసిడెన్సీ రోడ్డు — హైద్రాబాదు.

సంవత్సర చందా
రు 5-0-0

ప్రత్యేక సంచిక
రు 0-8-0

ఈ సంచికలో

సంపాదకీయం

భావమంజరీ (కవిత)

డా. బూర్గల రామకృష్ణారావు గారు

హిందీ ప్రచార సమ్మేళనము.

హైద్రాబాదు (ఆహ్వానోపన్యాసము)

శ్రీ మోటూరి సత్యనారాయణ

పాడుకో (గేయం)

శ్రీ పల్లా దుర్గయ్య

కృష్ణశాస్త్రి (ప్రణయ కావ్యంధ్య)

శ్రీ సంవత్సరమార

రాజకీయ దానితులు (కథావిక)

శ్రీ వట్టికోట ఆళ్లపూర్ణస్వామి

ఆపకకుప్పి (కవిత)

శ్రీ జాపురెడ్డి

కవిరాప్రపంచం (కవిత్వంలో సంభాషణ)

శ్రీ దాశరథి, శ్రీ సి నారాయణరెడ్డి

చేమకూర కవి చిత్రించిన ఉపాస

(వ్యాసము)

శ్రీ ఎం కలశేఖరరావు

సూటి ప్రశ్నలు (కవిత)

శ్రీ చేపూరి రామారావు

హిందీ ప్రచార సమ్మేళనము, హైద్రాబాదు

(ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షుని వ్యాసము)

శ్రీ పులి చెన్నారెడ్డి

హిందీ ప్రచార సమ్మేళనము, హైద్రాబాదు

ప్రారంభోపన్యాసము

రాష్ట్రపతి శ్రీ దాశరథి రాజేంద్రప్రసాద్

ఏకాంక నాటికల ఉత్సవ

ప్రారంభోపన్యాసము

శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి

కుటాకాంక్ష సందేశములు పంపిన

ప్రముఖులు

విశిష్టస్వత్తితలం గల కథకుడు బుచ్చిబాబు

(వ్యాసము)

శ్రీ డి రామలింగం

మట్టురుమ్మలు (కవిత)

శ్రీ అంబె వెంకటరాజం.

వైమనస్యము (కవిత)

శ్రీ మంద రామారెడ్డి

కార్యదర్శి నివేదిక - ఆంధ్ర

తీర్మానములు

సింహావలోకనము

సంపాదకీయం :

హిందీ ప్రచార సమ్మేళనము

భారత రాజ్యాంగ విధానంలో హిందీ రాజభాషగా అంగీకరింపబడి, హిందీ కమిషన్ గూడా వియమింపబడ్డది జాలై చివరి వారంలో ఆ కమిషన్ వారు రాష్ట్ర పత్రిక తమ వివేదికను అందజేసి యున్నారు భారత దేశం భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్ర విభజన ప్రణాళిక ననుసరించి భాషా ప్రాతిపదికమీద వేరు వేరు రాష్ట్రాలుగా విభజింప బడనున్నది భారతీయ భాషలన్నింటికీ ఈ విభజనతో కొత్త వికాసం రానున్నది. హైదరాబాదు రాష్ట్రంగా ఆ ప్రణాళిక ననుసరించి పరిసర ప్రాంతాలలో లీవం కానున్నది ఇట్టి స్థితిలో హిందీ ప్రచార సమ్మేళనం హైదరాబాదు నగరంలో జర గడం ప్రతేక ప్రాముఖ్యతను సంపాదించుకొన్నది సమ్మేళనాన్ని రాష్ట్రపతి ప్రారం భించారు శ్రీ మోటూరి సత్యనారాయణగారు సమ్మేళనానికి అధ్యక్షత వహించారు. ఈ సమ్మేళనం ఆంధ్ర, హైదరాబాదు హిందీ ప్రచారసంఘములు రెండింటియొక్క సంయుక్త యాజమాన్యంన జరిగింది ఈ రెండు సంస్థలు దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభకు ప్రాంతీయ శాఖలుగా పనిచేస్తున్నవి హైదరాబాదు రాష్ట్ర విభజన జరుగనున్నది గనుక తెలంగాణా, ఆంధ్రప్రాంతాలు రెండుకలిసి ఏర్పాటు కార్య క్రమా లన్నింటిలో అధికమైన అధివృద్ధిని సాధించవలసి యున్నది ఆ దృష్టితో గూడా ఈ సమ్మేళనానికి ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యత ఏర్పడింది ఆంధ్ర, హైదరాబాదు రాష్ట్రాలనుండి పలువురు ప్రతినిధులు ఈ సమ్మేళనంలో పాల్గొన్నారు ఉత్సాహ పూరిత వాతావరణంలో సమ్మేళనం జయప్రదంగా జరిగింది

భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్ర విభజన కారణంగా మనదేశంలో కొన్ని వివిధ పరిస్థితులు ఏర్పడి ఉన్నవి భాషా విభేదం హద్దులను మించి పెరి తలలు వేసిన సంఘటనలు అనేకం మన ముందున్నవి. బొంబాయిలోనూ, తదితర ప్రాంతాల లోనూ జరిగిన దుర్ఘటనలు భాషావాదం వలన ఎంత విచ్ఛిన్నం దేశంలో వ్యాప్తి

నందగంధో నికూపిస్తున్నది ప్రజల భాషలో ప్రభుత్వ విరవహణ జరగడమనే మూల సూత్రమే భాషా ప్రయత్న రాష్ట్ర విభజనకు ప్రారంభదశగాని, భాషపేరుతో అనైక్యతను పెంపొందించడం - చల బ్రద్దలు కొట్టకొనడం - కాదు దురుదృష్ట వశంవలన మనదేశంలో వచ్చితి వాతావరణం చేళానికి ఎంత ప్రమాదకరమో ఆహ్వాన సంభాషణలు శ్రీ చెన్నారెడ్డిగారు రమ ఉపన్యాసంలో వివరించారు అట్టి ఉపాధిక వాతావరణాన్ని హించేసి పరిస్థు భాషా ప్రేమను పెంపొందించ వలసిన దానిని హించి ప్రచారం... హించి సంస్కారముల పక్కనగా ఉన్నది వివిధ భాషా ప్రాంతాలను హించి వ్యాసా ఏకంచేసి సాహిత్య చృష్టితో సాంస్కృతిక రంగంలో భారతీయుల నందరిని ఒక్కచోటికి చేర్చవలసిన దాద్యత హించి కార్య కర్తలపై ఎక్కువగా ఉన్నది ఈ దాదావాదం హించి ప్రాంతం వారిలోగూడా మరీ దురుదృష్టకు మైన విషయము హించి ప్రాంతీయుల సంఖ్యలరాన్ని ఆధారం చేసుకొని, తమదేశము ఏదో ప్రత్యేక ప్రాధాన్యత ఏర్పడినట్లు భావించి దురుదృష్టి లేకుండా వ్యవహరిస్తూను వారు చేస్తున్న పికివాదం వలన అహించి ప్రాంతీ యులలో హించిమేమం వైరురహితం పెరుగుతున్నది సమ్యేకనాన్యజ్ఞులు శ్రీ సర్వనారాయణగారు గను ఉపన్యాసంలో “హించికి ఇద్దరు ప్రజల శత్రువులు బయటదేవారు ఒకరు ఈ హించి పికివాదులు రెండవవారు హించిపేరుతో జారీయ జెండాను ఉగుండెతా మిలే ఆరివాదులు ఈ ఇద్దరు శత్రువులు కారణంగా హించి ప్రచారాద్యమానికి అడ్డం పెట్టుతున్నది ప్రజలందరి సానుభూతితోనే హించి వ్యాప్తి జరుగగలదుగాని హించి బలవంతంగా నెర్తిన దుర్బలగుతున్నదని గానీ - ఉద్యమం తప్పు చోటలో నెర్తెస్తున్నదిగానీ - సందేహం కలిగితే ప్రజల సహకారం - ఈ ఉద్యమానికి లభించడం దుర్లభం కాగలదు” అన్నారు. రాష్ట్రపతి రాజేంద్ర ప్రసాద్ గారు తమ ప్రారంభోపన్యాసంలో ఈ విషయాన్ని ఎంతోస్పష్టంగా వివరించి ఉన్నారు అహించి ప్రాంతీయుల మనస్సుకు బాధకరిగి విధంగా మూల్యద వద్దనీ, ఈ విషయం జాగరూకత వహించవలసిన దనీ, రాష్ట్రపతి హించి వారిని హెచ్చరించారు ఈ హెచ్చరికను హించి ప్రాంతాలవారు గమనించడం చాలా అవసరం

ఈ సమస్యలన్నీ దృష్టిలో పెట్టుకొనినూస్తే హిందీ ప్రచార సమ్యేకనం అన్ని విధాలా తన లక్ష్యాలన్నీ సాధించ గలిగినవి చెప్పవచ్చును ఈ సమ్యేకన సందర్భంలో జరిగిన కార్యక్రమాలు హిందీ ప్రచారోద్యమ మూలకత్వాన్ని ప్రజలముందు “చేతలలో” పెట్ట గలిగినవి హైదరాబాదులోని ప్రముఖ భాషలు బదిలీలో ఈ సమ్యేకనకార్యక్రమంలో స్థానం కల్పించబడ్డది హిందీ భాషావ్యాప్తి - ప్రాంతీయ భాషల సహకారం లభిస్తేనేగాని జుగ ఎనేది పరమపర్యవసానం సమ్యేక నాద్యక్షులు పెరిచిచ్చినట్లు అనియ హిందీ ఉద్యమం ప్రాంతీయ భాషల పునరుద్ధారానికి సంబంధించిన ఉద్యమం, ఆ ఉద్యమ స్వరూపం అది హిందీ ఉన్నతికి పాటుపడుతున్నా మందే ప్రాంతీయభాష లన్నింటి ఉన్నతికి పాటుపడుతున్నా మన్నుమాట ఆ విధానంలోనే హిందీ ఉద్యమ స్వరూపము తీర్చి దిద్దింది ఉండాలి సమ్యేకన సందర్భంలో ఐదు భాషలలో సాహితీ సమ్యేకనము, కవి సమ్యేకనము, సాహిత్య చిత్రకళా ప్రదర్శనము, ఏకాంక నాటికల ప్రవిర్భవము జరుగవలెగా జరిగినవి ఏకాంక నాటికల ఉత్సవంలో భాగ విచ్చివలెన సంస్కృతనాటిక మధ్యమ వ్యాయోగం గూడా ప్రదర్శించబడ్డది హైదరాబాదు రాష్ట్రంలో సంస్కృతంలో నాటరాలు ప్రదర్శించడం ఇదే ప్రథమం

సాహిత్య చిత్రకళా ప్రదర్శనాన్ని ప్రారంభిస్తూ శ్రీ రామకృష్ణరావుగారు ఒక ముఖ్యమైన విషయాన్ని తెలియజేసారు “హైదరాబాదు సమ్యేకన సంస్కృతికి ఎంత కాలంనుండో కేంద్రంగా ఉన్నది ఆంధ్రరాజ్యం ఏర్పడిన తరువాత గూడా ఈ పట్టణానికిగల ఆ స్వరూపం మరిపోదు మరిపోగూడదు” అన్నారు ఈ విషయంలో హైదరాబాదు పౌరులు ప్రత్యేక శ్రద్ధను వహించవలసి యున్నది వినోదాణీ అన్నట్లు హైదరాబాదు సంక్షిప్త చరిత్రకేళ స్వరూపం ఆ స్వరూపాన్ని కాపాడ వలసిన అవసరం ఈ నాడు ఎంతైనా ఉన్నది

హైదరాబాదులో రాష్ట్రపతి విలయం స్థాపించబడ్డది. ప్రతి సంవత్సరం రాష్ట్రపతి కొంతకాలం హైదరాబాదులో ఉండగలరు దక్షిణ దేశానికి బాధాపూ

హైదరాబాదుసాంస్కృతిక రాజధాని అయినట్లే ఈ రాజధాని నగరంలో ప్రతి సంవత్సరము రాష్ట్రానికి చూచేసినప్పుడు ఏషియా దేశంలో కళలకూ, సంస్కృతికీ, భాషలకూ చోవా.ం జరిగేపర్వతలో సాంస్కృతిక చోప్పివారు జరగాలి. అటువంటి సాంస్కృతిక కేంద్రం హైదరాబాదులో ఏర్పడాలి ఈ విషయాన్ని గుర్తించుకొని హిందీ ప్రభావ నమ్మకనందారు చేసిన తీర్మానం ప్రత్యేకంగా ప్రకంపించ దగి యున్నది ఆ తీర్మానాన్ని అమలుచేసి తీసుకొని రావడానికి ఒక ఉపసంఘంగూడా ఏర్పడినది ఉపసంఘం టౌండరలోనే ఒక ప్రణాళికను తయారుచేయగలరని ఆశిస్తున్నాము సమ్మతనందో జరిగిన ఐదు తీర్మానాలూ హిందీ వ్యాప్తికి దోహదం కలుగజేసేవిగా ఉన్నవి దేశప్రజల సహకారంతో హిందీ ఉద్యమం పెంపొంద గల దని విశ్వసిస్తున్నాము

భావమంజరీ

డా. బూర్గుల రామకృష్ణరావుగారు

వైదరావాదు ముఖ్యమంత్రి

శరదీందుమఖి: త్రివిష్టపే

నహిద్యక్యం తవ: కిం గమిష్యసి ?

జగతాం రమణీయ దర్శనం తే

వదనాంబుజ మేకమేవ యత్.

నయనాత్ కువలయమస్యసి;

వదనాదుత్పల్లిపంకజాతాని;

రదనచ్చరి కుంద ధారిణి:

స్పృహణీయం తవ పుష్పితాననం.

యత్ర యత్ర తవ పాదపంకజం

తత్ర తత్ర కమలాయతే ధరా.

యత్ర యత్ర తవ మంద సుస్మితం

తత్ర తత్ర శరదీందుచంద్రికా

అధరోష్ఠం యది చాల్కితే సకృత్

వదనాంబుజం సురభీకరోతి గాం,

కమనీయ కటాక్ష ఏక ఏవ

జగదేతత్ మదనీకరోతి తే

మందం విషివ పాదౌ భూమౌ

నైషా షీతికలకేవల కణికా

కశ్చిద్యోషా గంధతిలోవా,

వందన సంకిల దేహరణోవా

శుద్ధాంతకేళీనిలయాశ్చ రమ్యాః

క్రీడాంగజాన్యేవహి రాసభానాం;

రాజన్య చూడామణి చుంబిపాద

రాజీవధన్యోఽపిహి విస్సమాధిః.

హిందీ ప్రచార సమ్మేళనము, హైదరాబాదు

అధ్యక్షోపన్యాసము

శ్రీ మోడూరి సత్యనారాయణ

భృహదాంధ్రదేశానికి సంబంధించిన ఈ హిందీ ప్రచార సమ్మేళనానికి అధ్యక్షునిగా ఎన్నుకొని నన్ను ఎంతగానో గౌరవించిన మీకు నేను ఎంతయు కృతజ్ఞుడను ఈ సమ్మేళనానికి అధ్యక్షత వహించగలిగిన యోగ్యత నాలో ఎంతమాత్రము లేదనే విషయాన్ని నేను బాగా ఎరుగుదును నా యెడల మీకుగల అభిమానంతప్ప నన్ను అధ్యక్షునిగా ఎన్నుకొనుటకు ఇంకొక కారణ మేమీలేదు హిందీ ప్రచార క్షేత్రంలో దిరకాలంనుండి వనిచేస్తున్న కార్యకర్తల నేను హిందీ ప్రచార క్షేత్రానికి సంబంధించిన వివిధ సమస్యలను కొంతవరకు నేను ఎరుగుదునుగూడా అయినా ఈ ఎడవికి తగిన పొడిత్యముగానీ, యోగ్యతగానీ నాలో లేదనే విషయాన్ని గుర్తించిగూడా మీ ఆజ్ఞను శిరసావహించినాను ఈ నాడు ఈ సమ్మేళనమును పూర్ణమైన శ్రీ రాజేంద్ర ప్రసాదుగారు ప్రారంభించినారు. ఇది చాల సంతోషకరమైన విషయము రాజేంద్ర బాబుగారు గడచిన నాలుగు దశాబ్దములనుండి దేశోపయోగకరమైన కార్యక్రమములన్నింటిలో కార్యకర్తలకు ఆదర్శరూపంగా ఉన్నారు వారి ప్రోత్సాహము, వారి సహాయము హిందీక్షేత్రంలో ఎనిచేస్తూఉన్న కార్యకర్తలకు సదా లభిస్తూనే ఉన్నది వారు మహాత్మాజీ నిర్వాహనంతరం మహాత్ముడు నిరహించిన కార్యములన్నింటి భారాన్ని తమ భుజములపైకి తీసికొన్నారు

ఈ సమ్మేళనానికి ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యత ఉన్నది ఈ ప్రాముఖ్యతకు అనేక కారణములున్నవి తెలుగుభాష మాట్లాడేవారి పరిక్రలో అభిలాషింద్రంలో ఉండే ప్రతినిధులందరూ కలిసి నిర్వహింపబడుచున్న మొదటి సమావేశమిది అంతేగాక భాషా ప్రయత్న రాష్ట్ర విభజన స్థిరాంతముననుసరించి ఆంధ్రదేశమునకు రాజధాని కానున్న హైదరాబాదు నగరంలో ఈ సమావేశం జరుగుతున్నది ఈ ప్రదేశానికి రామకరణం గూడా కొద్ది రోజుల్లో జరుగునున్నది హైదరాబాదునగరం ఐతిహాసికంగా, సాంస్కృతికంగా, భౌగోళికంగాగూడా ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యత కలిగి ఉన్నది ఈ పట్టణం కృష్ణా గోదావరి నదుల మధ్యనున్న భూభాగంలో ఉన్నది. ఈ పట్టణం వందలాది సంవత్సరాలవరకు దక్షిణ దేశానికి రాజ్య స్థానమై దక్షిణ భారత దేశ చరిత్రలోని పుటలను నింపేసేసది ఆశ్వాన వర్షమునుండి వింధ్యాచలాన్ని దాటి దక్షిణ దేశాన్ని పరిపాలించవలెనని కలలుగన్నవారి కిది కేంద్రంగా ఉండిపోయినది అందుకోబాట, ఈ పట్టణం సమన్వయాత్మకము, సమ్మిశ్రితమునునైన భారతీయ సంస్కృతికి ప్రధాన కేంద్రంగా గూడా ఉన్నది ప్రజాపత్తామైన, స్వాధీన శ్రమార్జితమైన గణరాజ్యము భారతదేశంలో స్థాపించబడిన తరువాత మన ఆలోచనా విధానములను, పారంపర్యంగా మనకు లభించిన సంపదను భవిష్యదాకాంతరంలో జోడించుకొని చరమలక్ష్యం వైపుకు పొగిపోవు మార్గంలో ఉన్న ముఖ్యకేంద్రాలలో హైదరాబాదుకు ప్రముఖస్థాన మున్నది.

రాజ్య పునర్నిర్మాణ ప్రణాళిక ననుసరించి తెలుగు మాట్లాడేవారికి, తెలుగుభాషాప్రదేశ వివాసులకు ఒక రాజ్యం ఏర్పడగలదు ఈ రాజ్యం ఉత్తరదిశలో ప్రాణహతనుధి సారాధు నది వరకు, తూర్పున బరంపురం నుండి వళ్ళిమదిశలో బగ్గరివరకు వ్యాపించి ఉంటుంది నుమారు 115 వేల చైక్ల విస్తీర్ణం కలిగిన ఈదేశం నుమారు మూడుకోట్ల ఇరవైవదిలక్షల మందికి కర్మక్షేత్రం కాగలదు ఈ రాజ్యంలో వివనించేవారు తెలుగుభాషను సాధనంగా స్వీకరించి, భారతీయ సంస్కృతి వికాసానికి అనేకమైన ఉత్తమ కార్యకలాపములను చేయ గలరు, సాహిత్యము, వంస్కృతి, సంగీతము, కల్పము, చిత్రకళ మొదలగు అనేక రంగా లలో అభివృద్ధిని సాధించడానికి ఈ ప్రాంతీయులకు ఎక్కువ అవకాశము లభించగలదు. రాష్ట్ర పునర్నిర్మాణ పథకముననుసరించి ఏర్పడనున్న పదహారురాష్ట్రాలలో ఈప్రాంతమునకు నాలుగవ స్థానము, జనసంఖ్య ననుసరించి మూడవస్థానము లభించగలదు లభించిన సాధ నములను బట్టి చూస్తే సాంస్కృతిక వికాసరంగంలో ఈ ప్రాంతము తప్పక అభివృద్ధిని సాధించగలదని వివ్వంశయంగా చెప్పవచ్చును

విస్తారంలో పెద్దది గావడంతో బాటు భార్యకను విర్యహించడంలో గూడా ఆంధ్ర రాజ్యం మిగతా రాజ్యాలకంటె ఎక్కువ ప్రాముఖ్యతను వహించవలసిఉన్నది రాష్ట్ర పునర్నిర్మాణ పథకానికి భాష ఆధారయానంలో అంగీకరించబడింది ఆంధ్రరాష్ట్రంలో ప్రధాన భాష తెలుగు అని అందరికీ తెలుసును ఈ రాష్ట్రంలో ఎక్కువ సంఖ్యలో ఇతర భాషలు మాట్లాడేవారు ఉన్నా వారందరు తెలుగుభాషను తెలుసుకొనడం తప్పనిసరి అయిఉంటుంది, ఇరుగు పొరుగు భాషల సంఖ్య దృష్టితో చూస్తే ఎక్కువ సంఖ్యలో పొరుగుభాషలు కలిగినవది తెలుగుభాష ఒక్కటే తూర్పున ఒరియా, ఉత్తరంలో హిందీ, ఉత్తర వళ్ళిమంలో మరాఠీ, పళ్ళిమంలో కన్నడము, దక్షిణంలో తమిళము తెలుగు భాషకు ఇరుగు పొరుగు భాషలు మొత్తం ఆంధ్రప్రాంతానికి ఇరుగు పొరుగు భాషలు ఐదు ఈ భాష లన్నింటితో ప్లేహము సంపాదించి, సాంస్కృతిక దృష్టితో అంతర్జాతీయ సంస్కృతిని పెంపొందించడం ఆంధ్ర ప్రాంతం యొక్క కర్తవ్యం కాగలదు ఈ కర్తవ్యం ఎంత భార్యకతో కూడుకొన్నదో అంత అదృష్టకరమైనది ఎందువల్లనంటే ఈ ఐదుభాషల సంస్కృతీ వాహనాలు ఎల్లప్పుడు ఆంధ్రరాజ్యం లోనికి ప్రవహిస్తూ ఉండగలవు ఈ వాహనుల ద్వారా ఐదాన్ని సంపాదించు కొని, వాటిని తనలో కలుపుకొని భారతీయ సంస్కృతి స్వరూపాన్ని తీర్చిదిద్దడంలో ప్రధాన స్థానాన్నివహించే అదృష్టం ఆంధ్రరాష్ట్రానికి లభించగలదు ఈ ఐదు పొరుగుభాషల తోనూ, సంస్కృతంతోనూ తెలుగుకు మొదటినుండి మంచి సంబంధం ఏర్పడిఉన్నది గోదావరి తీరప్రదేశ వుడ్డుటూమి సంస్కృత వండితులకూ, కృష్ణానదీ తీరము ప్రాకృత భాషా వండితులకూ అలవాలముగా ఉండేది త్రిపుట పూర్వం మూడవ కళాధానికి ముందూ, తరువాత గూడా కృష్ణానదీతీరం ప్రాకృతభాషలకు కేంద్రంగా ఉండేది కాకవాహనరాజులు మొదటిసారి మగధరాజులతో పోరాడి, రాజకీయంగా దక్షిణదేశాన్ని స్వతంత్రం చేశారు. ఈ కాలంలోనే బౌద్ధధర్మం విరివిగా వ్యాపించింది ఆంధ్రదేశం బౌద్ధధర్మానికి ముఖ్య కేంద్ర మైనది. కాకవాహన రాజులు ప్రాకృతభాషలను పోషించారు ఆ నమయంలోనే వ్రాయబడిన

'గాతా సప్తకం' అంధ్ర, మహారాష్ట్ర లిద్దరి సంయుక్త సంచత్రిగా భావించబడుచున్నది కాక చాళుఖ్యులు దీపావళిలోని మగధరాజులను జయించి హిమాలయం వరకు తమ కీర్తిని వ్యాపింప జేరారు. శ్రీమత పూర్వం ఆరవ శతాబ్దం నుండి శ్రీమతకం వదకొండో శతాబ్దం వరకు కృష్ణా గోదావరి మధ్యస్థమైన భూమి సాంస్కృతిక క్షేత్రంగా ఉండిపోయింది ఈ శతాబ్దంలోనే భారతీయ సంస్కృతి తన వికసికమైన విజయరూపాన్ని గుర్తించే ప్రయత్నం చేసింది ఈ కాలంలోనే వైదిక ధర్మానికి, బౌద్ధ ధర్మానికి మధ్య గొప్ప సంఘర్షణ జరిగింది ప్రాకృత భాషలకు సంస్కృతమునకు మధ్య జరిగిన సంఘర్షణ గూడా సామాన్యమైనది కాదు ఇదే యుగంలో బౌద్ధ ధర్మంలో మహాయాన సంప్రదాయం బయలుదేరింది విశ్వమందంతటా ప్రచరితమైన మహాయాన సంప్రదాయము కృష్ణానదీ తీరంలోనే బయలుదేరిందని ప్రతీతి బౌద్ధ ధర్మధర్మము నాగార్జునుడు కృష్ణానదీ తటంలో ఈ సంప్రదాయాన్ని ప్రారంభించడానికి విశేషంగా తపస్సును చేశాడు మహాయాన కాల తక్కి ధర్మానికి మాతృక అని గూడా అంటుంటారు ఈనాడు యావద్భారతదేశంలో వూరింపబడుతున్న సంస్కృత మహాభాగవతం గూడా కృష్ణా గోదావరి మధ్యభాగంలోనే రచించబడ్డది అంధ్రదేశంలో ఇంటింటి వూరింప బడుతున్న తెలుగు మహాభాగవతం గూడా ఈ భూభాగంలోనే రచించబడ్డది తక్కి వివిధోపాధి పోతన్న భాగవతాన్ని రచించాడు

వదకొండవ శతాబ్దానికి పూర్వం తెలుగు దేశంలో వికసించిన సంస్కృతి తన ప్రాదేశిక భూభాగ వరకే సీమితంగాక సదీముఖం ద్వారా సముద్రాలను దాటి ప్రాచ్య దేశాలకు గూడా వ్యాపించింది శ్రీమత పూర్వం రెండవ శతాబ్దానికి పూర్వం ఈ భూభాగంలో మహాయాన సంప్రదాయ ప్రభావంవలన సృష్టించబడిన ఉత్కృష్ట కళాఖండాలు కళాప్రపంచంలో సాటిలేనివి ఈ హైదరాబాదు వట్టణానికి చుట్టుపల్ల చూడవీలై, రెండువందల మైళ్లలోపల కళావిజ్ఞులు, చరిత్రకారులు పర్యటనం చేస్తే వివిధ విషయాలను చాడు తెలుసుకొనగలరు.

ఆనాటి కియ్యలు రాళ్లలో కవిత్వాన్ని విందివేరారు అమరావతి, నాగార్జునకొండ, తల్లిప్రోలు మొదలగు స్థలాలలో లభించిన కళాఖండాలతో పరిపూర్ణదగిన వేదిక బౌద్ధ ధర్మంతో బాటు వైదిక ధర్మం గూడా ఈ స్థానంలో ఉత్కృష్ట దళ పండుకొన్నది ఈ భూభాగం విభాగం ధర్మధర్మాలను, మహా సంస్కృత పండితులను ఉద్భవించజేసినది వచిత్ర గోదావరి నదీతీరంలో నున్న రాజమహేంద్రవర వట్టణంలో పరమాన తెలుగు భాషా స్వరూపానికి రేఖలు గీయబడినవి ఈ పది కొన్ని శతాబ్దాల వరకు జరుగుతూ వచ్చింది. తత్పరివాహనవ్యూహంలో 1022 లో నన్నయభట్ట మహాభారత రచనను ప్రారంభించాడు ఆనాటి ప్రామాణికము, ప్రచరితమునైన భాషలో మహాభారత రచన పాగింది తెలుగు మహా భారతంలోని గద్యవద్యములు తొమ్మిది వందల సంవత్సరాలకు పూర్వమే రచించబడ్డ వాటిని అంధ్రదేశంలోని యావన్ముంది ప్రజలూ ఈనాడు గూడా తేలికగా అర్థంజేసుకొన గలుగు తున్నారు భారతదేశం లోని ఆచార్య చతుష్టయంలో కవిప్రధానమైన మహాప్రభువు వల్లభా దాత్యులు జనసామాన్యం చూట్లాడే భాషను శాస్త్రభాషగా స్వీకరించి, దానిని సంస్కృత శబ్ద సమన్వితం చేసి, ప్రామాణిక భాషగా తయారుచేశాడు. మహాభారతం ఉత్తమోత్తమమైన

ఒక ధర్మగ్రంథమే గాక అది ఒక సాంఘిక జ్ఞానకోశముగూడాను అంద్రదేశంలో వివసించే ప్రజలు సంస్కృత విప్లవైన తైలితో సువరిచితులు ఈనాడు తెలుగు మీద సంస్కృతభాష ప్రభావం ఎంతగా పడిఉన్నదంటే భాషావృజ్ఞులు తెలుగు ద్రావిడ భాషాజన్యమూ, లేక ఆర్యభాషాజన్యమూ అనే విషయాన్ని విర్ధారణ చేయలేకపోతున్నారు. వాస్తవానికి భారతదేశం యొక్క పచగ్రమూ, పశువ్యయాత్మకమూ అయిన సంస్కృతికి అంద్రదేశం ప్రయోగ జేత్రంగా ఉన్నదని చెప్పవచ్చును వింధ్యను దాటి బౌత్తరీయ సంస్కృతి మొట్టమొదటి సారి ఈ ప్రదేశంలోనే అడుగుజెట్టింది పూర్వభారతం నుండి బౌద్ధసంస్కృతి ప్రాకృతభాషలద్వారా ముందుకు సాగి ఈ ప్రాంతంలో నుండియే ముందుకు వెళ్ళగలిగింది ప్రాచీనకాలం నుండి దక్షిణదేశంలో వివసించిన ద్రావిడజాతుల సంస్కృతి ఇక్కడ ఉండనే ఉన్నది గోదావరీతీరం నుండి బయలుదేరిన సంస్కృత భాషాజన్యమైన సంస్కృతి, కృష్ణానదీతీరం నుండి బయలుదేరిన ప్రాకృత భాషాజన్యమైన సంస్కృతి దాక్షిణాత్య సంస్కృతిలో పమ్మిళితములైనవి ఈ పమ్మిళనం వదోకత్వాం చుకు జరుగుటావుండి చివరకు ఈనాడున్న పమ్మిళితసంస్కృతి ఏర్పడ్డది

ఒక కాలంలో అంద్రదేశంలోని పూర్వభాగం కళింగమని పిలువబడుతూ ఉండేది. ఆ ప్రదేశం ఉత్తర కళింగము, మధ్య కళింగము, దక్షిణ కళింగ మని విభజింపబడి ఉండేది ఈ కళింగముల నుండియే బౌద్ధ ధర్మము అంద్రదేశంలోనికి ప్రవేశించినది మూడు భాగములుగా విభజింపబడిన ఈ ప్రదేశము గోదావరీతటం వరకు వ్యాపించియుండెను ఈ ప్రదేశాన్ని త్రికళింగమని అంటుంటారు త్రిలింగం త్రికళింగ కల్పానికి పర్యాయపాదక కల్పమవునో కాదో చెప్పడం కష్టం ద్రాక్షరామము, శ్రీకైలము, కాళహస్తి ఈ మూడు కైవశేత్రములను బట్టి ఈ దేశమునకు త్రిలింగ మను పేరు వచ్చినదని చాలా నుండి చెప్పుతున్నారు కాని !! వ కల్పాం వరకు ఈ ప్రదేశంలోని పూర్వభాగానికి కళింగమనే పేరు ఉండేది అంద్రదేశంలో పశ్చిమభాగాన్ని అంద్రమనేవారు. ఈ భూభాగంలో ఈనాటి మహారాష్ట్ర కన్నడ ప్రాంతములకు ఎక్కువ సంబంధం ఉండేది ఈ దేశానికి దక్షిణంగా తమిళదేశం ఉన్నది ఈ మూడు ప్రాంతాల నుండి వచ్చిన ధిన్న ధిన్న సంస్కృతిప్రసవంతులు కృష్ణా గోదావరీ భూభాగంలో పమ్మిళితమైనవి ఈ రెండు సంస్కృతులు కృష్ణా గోదావరీ వదులవలె అతి ప్రాచీనములైనవేగాక కత్రివశము లయినవి బహుళా అందువల్లనే కాబోలు ఇంతవరకు ఈ ప్రదేశంపేరు అంద్రమ, తెలంగాణాయా, లేక అంద్ర-తెలంగాణాయా విర్ధారణ కాలేదు ఎందువల్లనంటే ఈ ప్రదేశంలో ఉండేవారికి ఈ రెండు కల్పములూ ద్రియమైనవి ఇదే విధంగా ఈ ప్రదేశంలో సంస్కృతి త్రివేణి, సాహిత్య త్రివేణి, భాషా త్రివేణి ఈ మూడు ప్రవహించినవి

గడచిన మూడు నాలుగు వందల సంవత్సరాల నుండి ఉత్తరదేశ సంస్కృతి దక్షిణ దేశంలోనికి ప్రవహిస్తూ ఉండిపోయింది అది ఒక కొత్తరూపాన్ని ధరించి వచ్చింది. ఈ రూప పరివర్తనానికి కారణం భారతదేశంలోనికి ఇస్లాము మతం ప్రవేశించడమే. అది గూడా తనను తాను అభివృద్ధిచేసుకొనడానికి కొత్తమార్గాలను వెదకుకొన్నది అది వంశాలలోని బదు నడులను, ఉత్తరప్రదేశ్ లోని త్రివేణిని దాటి వింధ్య హిమాలయముల మధ్య నున్న

భూదాగం మీద తన ప్రభుత్వాన్ని స్థాపించుకొన్నది కాని తననుకాను అభివ్యక్తం చేసుకొనడానికి తగిన సాధనాన్ని మన ఈ భూదాగంలోనే తయారుచేసుకున్నది ప్రస్తుతమున్న ఉర్దూభాష ఇక్కడనే జన్మించినదనేవిషయాన్ని చాలామంది మంచిపోతులుంటారు ఉర్దూనుమాత్రం మూడువందల సంవత్సరాల వరకు అరబ్బీ ఫార్సీభాషల వమ్మేళనతో దేశంలో ఏకచ్ఛిక్రాదిపత్వాన్ని సంపాదించింది ఈ భాషను మొదట దక్షిణి అనేవారు ఈ భాషలో గద్య పద్యాత్మకమైన రచనలు ఎన్నో జరిగినవి అది నెమ్మది నెమ్మదిగా ఉత్తరదేశంవైపుకు వ్యాపించి తన రూపాన్ని మార్చుకొని ఉర్దూ అనే పేరుతో అఖిలభారతీయ రూపాన్ని సంపాదించుకున్నది రాజ్యాంగ విధానంలోని ఏడునాలుగు భాషలలో స్థానాన్ని సంపాదించుకొన్నది

అతి ప్రాచీనకాలం నుండి హిందూదేశం రెండింటాగాను విభక్తమై ఉన్నది ఉత్తర భాగానికి ఆర్యావర్తమనీ, దక్షిణదేశానికి దక్షిణాపథమనీ పేరు దానికి కారణం హిందూదేశంలోని భూగోళమే విద్య వర్తక ఉత్పాదకశీలనల ఆర్థికవర్తనల ప్రజలను దక్షిణాపథంలోనికి రానివ్వలేదు అగస్త్యుడు దక్షిణాపథంలోనికి రానివ్వనలసినదని వింత్యేశ్వరుని ప్రార్థించినాడట వింత్యేశ్వరుడు అందుకు అంగీకరించినాడు ఆ తరువాత ఉత్తరదేశస్థులు దక్షిణాపథంలోనికి రావడానికి మార్గం ఏర్పడింది అగస్త్యుడు దక్షిణదేశపుభాషలను నేర్చుకొని వ్యాకరణం గూడా రచించాడు ఈనాడు గూడా తమిళ వ్యాకరణాన్ని "అగస్త్య"మని అంటారు ఒకప్పుడు దక్షిణాపథమంతటా ఒకే భాష మాట్లాడబడుతూ ఉండేది కొన్ని రూప భేదాలతో కన్యాకుమారి నుండి మిథ్యవరకు అది ఒకేరూపంలో ఉండేది దాని మూలరూపం హిందూ స్థానమం దింతటా వ్యాపించి ఉండేదని భాషావృక్షాలు చెప్పుకున్నాయి ఈనాడు గూడా దాని ఆదిరూపం "ద్రావీడి" అనే పేరుతో బెలూచిస్థానంలో లభిస్తున్నది ఈ ద్రావిడభాషారూపములు హిమాలయ ప్రాంత భూములలో, మిథ్యకు దక్షిణంగా ఉన్న ఐదిభారత్యాలలో, షిడుమర తూర్పుకనుమలలోని అడవులలో కనపడుతున్నవి దక్షిణాపథంలోని భూగోళం అనుభూరింగా ఉండి ఉన్నట్లుంటే ఏకభాషా ప్రచార ప్రయత్నం సలమయ్యేది

కన్యాకుమారి నుండి ఉత్తరదిశలో సాక్షిపురావరకు పెద్దిగోడవరి అర్థంగా ఉన్న దక్షిణదేశపు ఒక పర్వతమాల దక్షిణాపథాన్ని రెండు భాగాలుగా విభజించింది ఈ పర్వత మాలను పడమర కనుమలని అంటుంటారు ఈ గోడ తనకు పొత్తుగా ఉన్న భాగమును అంద్ర తమిళనాడునీ, పశ్చిమభాగాన్ని కేరళ కర్ణాటకములనీ విభజించింది ఇదే విధంగా కేసాచల పర్వతాలు తమిళ అంద్రదేశములను పేరుచేసినవి వీరిగిరి పర్వతాలు పశ్చిమదిశలోనూ, కొరైకెనెలో పర్వతాలు తూర్పునా ఉండి కేరళ కర్ణాటకములను పేరువరచినవి భూగోళమునకు సంబంధించిన ఈ సౌకర్యాల, అసౌకర్యాల దక్షిణాపథపు రాజకీయచరిత్రకు రూపుగట్టినవి వరులు పర్వతవంట్లలు గూడా ఈ దేశపు చరిత్రను, భాషాస్వరూపమును నిర్ణయించుటకు తోడ్పడినవి నాగరికత, సంస్కృతి ప్రవేశించినచోట పల్లా ప్రామాణికములైన భాషలు ప్రచారంలోనికి వచ్చినవి అడవులు, పర్వతమాలలతో విడిచిన ప్రదేశాలలో ఈనాడు గూడా పశువ్యయాత్మకమైన శక్తులకు దూరంగానున్న భాషలు ప్రచరితంగా ఉన్నవి అప్రదేశాలు ఈ దేశంలోని మూలభాషలకు, మూలభాషలకు కేంద్రములు భూగోళము,

చరిత్ర ఈ రెండూ దక్షిణాపభామ్ని నాయగు భాగాలుగా విభజించినవి ఆ భాగాలనే కమిశ, కేరళ, కర్ణాటక, తెలుగు భాగాలని మన మంటున్నాము ఈనాడు ఈ నాయగు ప్రాంతాలనూ వేరువేరు భాషలు, వేరు వేరు సాహిత్యమూ ఉన్నవి ఈ భాషలలోని సాహిత్యంలో ప్రవహిస్తున్న అంకధార సమానంగానే ఉన్నా వాటి భాష్యాభావములూ, గతివిధులూ ఒకదాని కొకటి వేరుగా ఉన్నవి కాలమూ, రచయితల ప్రతిభారలసి ఈ భాషలను ఒకదానికొకటి వేరుగా చేసినవి ఇది సంక్షేపంలో దక్షిణాపభం చరిత్ర చాదపు ఆర్యావర్తంలోని భాషల చరిత్ర గూడా ఇటువంటిదే

రాజస్థానం నుండి దర్భంగా వరకు హిమాలయం నుండి వింధ్యవరకు వ్యాపించిన భూమి చాదపు సమకాలమైనది భారతదేశపు ఉత్తర పశ్చిమదిశ నుండి విదేశస్థులు దండయాత్ర చేసి వచ్చినప్పుడల్లా తమతో దాటు తమ సంస్కృతిని, సాహిత్యమునూ తీసుకొని వచ్చారు విదేశస్థులు ఈ భూమిని తమ తమ శక్తిప్రయోగాలకు క్రిడాస్థలంగా చేసివేశారు. ఈ భూభాగమందంతటా ఒక సామాన్య భాషను ప్రచారంచేయవలెనని ప్రయత్నించింది ఆ ప్రయత్నం కొంతవరకు సఫలమయింది కాని ఆ ప్రయత్నం జనసామాన్యాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని గాక దేశ నాయకులను ఆధారంగా చేసుకొని సాగింది సంస్కృతము, సాహిత్యం, ఉర్దూ భాషలు రాజాదు, రాజసేవకులు, రాజ్యాధిపతుల సంబంధించిన భాషలుగా వనిని చేసినవి ఈ భాషలను అభివృద్ధిపరచుటకు జనసామాన్యం ఉపయోగించే భాషలుగూడా సహకరించినవి. కాని ఈ భాషలు జనసామాన్యపు రాషలను తనవిగా చేసుకొనలేకపోయినవి జనసామాన్యపు భాషలకు రాజ్యాశ్రయం లభించనేలేదు ఈనాడు గూడా ఉత్తరదేశంలో రాజస్థాని, బ్రజభాష, అవధీ, బోజపురీ, మైథిలీ మొదలగునవి క్రింది భాగంలో మాలవీ, మాగధీ, చత్తీస్ గఢ్ మొదలగునవి తమ తమ ప్రదేశాలలోని జన సామాన్యంతో కలసియే ఉన్నవి

పశ్చిమ భారతము, పూర్వ భారతములోని భాషా ప్రదేశాలనూ భూగోళానికి గూడా గంభీరమైన సంబంధమున్నది గుజరాత్ మహారాష్ట్రములు పంచ ద్రావిడములలో కలసి ఉన్న ఆ ప్రదేశాలలో అంతర్యామినిగా ప్రవహిస్తున్న సంస్కృతితో ద్రావిడ సంస్కృతికి దగ్గరీ సంబంధమున్నది అయినా ఆ భాషలు ఆర్య కులానికి చెందినవని భావించబడుతున్నది. గుజరాతు మహారాష్ట్రములకు ఆంధ్ర దేశమువలన వచ్చిపాత సంబంధమున్నదని చరిత్ర తెలియజేస్తున్నది గోదావరీ తీరంలో ప్రతిష్ఠానవురంలో స్థాపించబడిన మొదటి ఆంధ్ర సామాన్యం వర్తమాన ఆంధ్ర మహారాష్ట్రముల సంయుక్త రాజ్యమని కూడా చరిత్ర తెలియజేస్తున్నది భౌగోళికంగా ఏర్పడిన అవరోధాలు భాషాదృష్టితో తిరిగి ఈ రెండు ప్రాంతాలనూ వేరు చేసినవి పూర్వ భారతంలో ముఖ్యప్రదేశములైన అసామ, బెంగాలు, ఒరిస్సా ప్రాంతాలలో అభిన్నమైన సంబంధముండేది చరిత్ర, భూగోళము రెండూ ఈ మూడు ప్రాంతాలను ఒకదానితో ఇంకొకదానిని కలిపి ఉంచినవి మనదేశంలో బయలుదేరిన భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రముల అరుదిత ప్రాదేశిక భాషల ఉద్యమమువలన దేశంలోని భౌగోళిక పరిస్థితులనూ వరస్పర సంబంధమున్నది ఇంకొక విధంగా చెప్పవలెనంటే మన దేశంలోని భాషా ప్రదేశాలను రెండు విభాగాలుగా విభజింపవచ్చును భారతరాజ్యాంగ చట్టంలో వదునాగుభాషలు ఖిందు

వరచబడి ఉన్నవి వాటిలో ఎనిమిది సాగరియ భాషలు మూడు పార్వతీయభాషలు రెండు సార్వదేశిక భాషలు మనదేశపు ఎల్లమ సముద్రతీరంలో గుజరాతీ, మరాఠీ, కన్నడము, మళయాళము నాలుగు భాషలున్నవి పూర్వ సముద్రతీరంలో బెంగాలీ, ఒరియా, తెలుగు, తమిళ భాషలున్నవి ఆసామీ, కాశ్మీరీ, పంజాబీ మూడు పార్వతీయ భాషలు. హిందీ మద్య దేశంలోని భాష సంస్కృతము ఉర్దూ రెండూ సార్వదేశిక భాషలు ఈ భాషలను మాట్లాడే వారి జనసంఖ్య 1951 నటి జనాభా లెక్కలను బట్టి ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నది

వల్లమ సాగరియ భాషలు

గుజరాతీ	1,83,10,771
మరాఠీ	2,70,49,522
కన్నడము	1,44,71,784
మళయాళము	1,38,80,109

పూర్వ సాగరియ భాషలు

బెంగాలీ	2,51,21,874
ఒరియా	1,31,53,909
తెలుగు	3,29,99,918
తమిళము	2,05,46,784

పార్వతీయ భాషలు

ఆసామీ	49,88,288
కాశ్మీరీ	51,088

మద్యదేశపు భాషలు

హిందీ (పంజాబీ ఉద్ధరణతో) కలిపి	14,90,44,311
-------------------------------	--------------

సార్వదేశిక భాష

సంస్కృతము	655
-----------	-----

32,39,72,807

ఆదిమజాతుల భాషలు, తదితరములు	3,29,06,787
----------------------------	-------------

మొత్తం

35,68,79,394

భారతదేశం విరివైన భాషాప్రాంతాలుగా విభజింపబడినపుడు ఆయా ప్రాంతాల విస్తీర్ణం, ఆయా ప్రాంతాలలో నివసించే జనసంఖ్య ఈ విధంగా ఉంటుంది

భాషపేరు	చదరపు మైళ్ళు	జనసంఖ్య (లక్షలలో)
గుజరాతీ	71,458	181
మరాఠీ (టొంబాయిని కలుపుకొని)	1,16,484	817
కన్నడము	72,730	190
మళయాళము	14,980	138
బెంగాలీ	34,590	265

ఒరియా	80,140	148
తెలుగు	1,12,500	322
తమిళము	50,170	300
హిందీ-ఉర్దూ (పంజాబీతో గూడా)	5,41,570	1810
ఆసామీ	88,040	87
కాశ్మీరీ	92,780	44

పైనున్న అంతెలను బట్టి చూస్తే రాష్ట్రపు పునర్నిర్మాణం జరిగిన తరువాత స్థానికమైన దిన్నెదిన్నె భాషలకు ప్రాముఖ్యత ఉండదని, ప్రామాణికమైన భాషలకుమాత్రమే ప్రాముఖ్యత ఉండగలదని విస్వరథంగా తెలియగలదు. ప్రామాణికభాషలు ఎక్కువ అభివృద్ధిచెందగలవనీ అవి తగినంతగా అభివృద్ధిని పొందగలవని గూడా తెలియగలదు. జనసామాన్యం సర్వతో ముఖంగా ఉన్నతమైన పొందుబాటు ఇవి మూలభూతములు కాగలవు. పైనున్న అంతెలను బట్టి చూస్తే విస్తృతిలోనూ, సంఖ్యలోనూ గూడా మన దేశంలోని ఏ ప్రాంతీయ భాషా స్వయం పోషక దృష్టిలో వెనుకబడి ఉండదని స్పష్టంగా మనకు బోధపడగలదు. ప్రపంచంలోని ఇతర భాషల చరిత్ర దృష్టితో చూచినా మన భాషలు సర్వ శక్తివంతములుగా కనపడగలవు. యూరపులోని అనేక భాషలతో మన భాషలు శక్తిలో సరిసమానంగా తూగగలవు. తరచుగా జనులు భారతదేశాన్ని రష్యాతో పోల్చి చూస్తుంటారు. రష్యాలో రెండువందల భాషలు, ఉప భాషలు ఉన్నవని ప్రతీతి. వాటిలో చాలా భాషలు అవికనీతాలు, అర్థవికనీతాలుగా ఉన్నవి. కనుక రష్యా గూడా వదలూరు భాషలను ప్రాంతీయ భాషలుగా స్వీకరించింది. రష్యాలోని వద్దెనిమిది కోట్ల జనాభాలో సుమారు పదికోట్ల మంది రష్యా భాషను తమ మాతృ భాషగా అంగీకరిస్తున్నారు.

తరువాత సంఖ్యలో ఉక్రేనియన్ భాష పెద్దది. ఆ భాషను 365 లక్షల మంది మాట్లాడుతున్నారు. తరువాత బీలోరూమియా, ఆ భాష మాట్లాడేవారి సంఖ్య 57 లక్షలు. ఉజ్బెక్ భాష మాట్లాడేవారి సంఖ్య 48 లక్షలు. మిగతా భాషలు మాట్లాడేవారి సంఖ్య చురీ తక్కువ. అయినా రష్యా ప్రభుత్వము ఆ భాషల నన్నింటినీ అధికారికంగా అంగీకరించినది. జనులు మాట్లాడే ఏ భాషకూ ప్రాముఖ్యత ఉండక తప్పదు.

ఒకప్పుడు భాష ప్రయోజనం నీమితంగా ఉండేది. సాహిత్య సృష్టి, దృష్టితో అది తరచు రాజాల దర్బారులోనో, పండితుల వివాస స్థలాలలోనో బంధించబడి ఉండేది. ప్రస్తుతం భాషలన్నీ రాజాశ్రయాన్ని వదిలి జనాశ్రయాన్ని పొందినవి. రాజులు పోయినాక ఆ వాతావరణం మరిపోయింది. జనసామాన్యాన్ని, రాజ్యాన్ని వేచిపడచి భాషలు సాధనాలుగా ఉపయోగించబడనున్నవి. ఈనాడు భాషలకు ప్రాధాన్యత హెచ్చినది. భాష ఎవరిచేతిలోనో బొమ్మగానో, పండితుల బుద్ధి ప్రాగల్భ్యానికి సంబంధించిన వస్తువుగానో ఉండనేరదు. జన జాగృతి కారణంగా ప్రజాతంత్రాత్మకమైన ప్రభుత్వ వ్యవస్థ ఏర్పడినందువలన భాష రాజ్య తంత్ర విర్యహాణకు ప్రబల సాధనంగా యాపొందినది. ఆలోచనలు, ప్రచారవిధానాలు, విద్యా

పద్దతులు మారినందున అది ప్రాకారాల వర్షింబి దాటి హద్దులు లేనిదై నది ఇవి ఈనాడు సామాన్యుని అవసరాలను తీర్చడంతో బాటు రాజ్య వ్యవహారాలను గూడా పడుపుటకు తగిన శక్తిని సంపాదించవలసి ఉన్నది విద్యాంశుల తిహ్యగ్రములపై శాండవమాది వారు చేసిన కల్పనల ద్వారా మార్గాన్ని ఏర్పరుచుకొని సామాన్య మనుష్యుని హృదయమీరంమీద అసినం కావలసి ఉన్నది ఉత్తమ కావ్యరూపంలో వెలువడి సాహిత్య మంజూషులలో భద్రపరచబడడమే దాషలక్ష్యం కాదు విశ్వమందంతటా వ్యాపించిన జ్ఞానవిజ్ఞానవారిదులనుండి అమృతాన్ని వెలువరచి ఆ అమృతాన్ని సామాన్యునికి అందించే చిన్న కాయవల రూపంలో దానిలు వని చేయవలసి ఉన్నది వాటి వ్యాపంశ్యం పెరిగినకొద్దీ వాటి ఎరిధులు గూడా పెరిగిరివు దాని కావ్యవస్తువుగానే గాక న్యాయశాస్త్రాది నిర్వచితములను సామాన్యునికి బోధించు సాధనముగా రూపొందవలసి ఉన్నది చారిత్ర శాస్త్రమును, సాంఘిక శాస్త్రమును వ్యక్తీకరించు సాధనం గూడా అది కావాలి ప్రపంచంలోని ఏ దాషవైనా ఈనాడు మనం ప్రశంసిస్తున్నామంటే ఆధునిక యుగంలోని అవసరాల పూర్తికి అది ఏ విధంగా ఉపయోగపడుతున్నదనే విషయాన్ని ఎల్లప్పుడూ దృష్టిముందు పెట్టుకొంటున్నాము

దారకదేశంలోని దాషలన్నీ దాదాపు ప్రస్తుతం ఒకే స్థితిలో ఉన్నవి ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన సంపద దృష్టితో, సాహిత్య దృష్టితో మనదాషలు వికసితావస్థలో ఉన్నవి ఇరవైయ్యో శతాబ్దంలోని అవసరాలను తీర్చడానికి దాషలు సమర్థవంతంగా లేవు మనదాషలు ఎంత బలహీనంగా ఉన్నానో ప్రతిదినము ఆ విషయాన్ని మనం గుర్తిస్తూనే ఉన్నాము అందుకు ప్రధానకారణం శక్తివంతమైన ఇంగ్లీషు దారకదేశంలో వ్యాప్తిలో ఉండడమే ఇంగ్లీషు ప్రధానం మనదేశంలోని ఉపాధ్యాయులు, శిక్షణ శాస్త్ర పేర్లలు మొదలగు వారందరిమీద అమితంగా హక్కుకొని ఉన్నది దానిని వదిలిపెడితే ప్రమాదం సంభవిస్తుందని గూడా మనదేశంలోని పెద్దలు దానిపై న్నాడు స్వాతంత్ర్య ప్రాప్తికి ముందు మనదేశంలో ఇంగ్లీషుకు ఎంత ప్రాముఖ్యత ఉండేదో ఆ ప్రాముఖ్యత స్వాతంత్ర్యం లభించిన తరువాత గూడా తగ్గలేదు దానికి కారణమేమంటే మనదేశానికి స్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రసాదించినతేదిన నాయకులు ఇంగ్లీషునే వేచాసాధనంగా వీక్షింపించిఉన్నారు. ఈనాడు దారకదేశంలోని 31 ఏళ్ళవిద్యాలయాల్లో విద్యా చూడ్యమం ఇంగ్లీషు వరే మధ్యమంగాగూడా ఇంగ్లీషే న్యాయసాలనకు, రాజ్యవ్యవహార నిర్వహణకు మధ్యమం ఇంగ్లీషే ప్రభుత్వ కచ్చేరిలనుండి చార్టరెడ్ కాలేజీలయాల వరకు ఇంగ్లీషు ప్రముఖ స్థానాన్ని వహించి ఉన్నది. మనదేశ వ్యాపారం ఇంగ్లీషు లేదని నడిచేదిట్లు లేదు. తిల్లా కోర్కెల్లోనూ, కానవనల్లోనూ, సాగ్రమెంటులోనూ ఇంగ్లీషుదే ప్రెయ్యి ఈ ఇంగ్లీషు ప్రాధాన్యతను - ప్రభుత్వాన్ని - నిలబెట్టేవారు ఎంతమంది : వారు అసంఖ్యాకంగా ఉన్నారని కొంతమంది భ్రమ ఇంగ్లీషు తెలిసినవారు 38 లక్షలని చెప్పితే మీరు ఆశ్చర్యపడతారు ఈ ఉత్తర్వులు 38 లక్షలైన ఎటువంటివారో తెలుసునా : యన్ యన్ యల్ ఏ లేజీ దానితో సమానమైన జ్ఞానమో కలవారే : 38 కోట్ల జనాధి 38 లక్షలంటే 18% అన్నమాట దారకదేశంలో చదువుకొన్నవారి సంఖ్య అరుకోట్లు ఈ విచిత్ర పరిస్థితి చాలా రోజులవరకు ఉండడానికి అవకాశమున్నదా : అదిగూడా ఎలాంటి సమయంలో : ప్రధానకలమీద ప్రధా

శిశులను మనం తయారు చేస్తున్నాము దేశంలో అక్షరాస్యుల సంఖ్య రోజురోజుకు పెరిగి పోతున్నది రాజ్యాంగ విధానంలో 14 సంవత్సరాల లోపు వయస్సు గలిగిన విద్యలందరికీ ఉచితంగా విద్య నేర్పబడుతుందని విధ్వంసపడి ఉన్నది దేశంలోని సమయవతులందరికీ ఇంగ్లీషు మాధ్యమంలో చదువు నేర్పించడం సంభవమేనా? ఇంగ్లీషుద్వారా విద్యను నేర్పించి మనం మనదేశంలోని వారివందరినీ శిక్షితులం చేయగలమా? ఇంగ్లీషు నేర్చుకొన్న వారి చేతుల్లోనే రాజ్య వ్యవహారములూ వదలడం ఉచితమేనా? భారతీయ భాషలు ఈనాటి అవసరాలను తీర్చలేవని అంగీకరిద్దామా? అంతర్రాష్ట్రీయ వ్యవహార విర్యమాణకు, లోకీకాత్మ పరిరయ ప్రాప్తికి ఇంగ్లీషును పెరిగడం ప్రమాదకరమేనా? ఇంగ్లీషు కాలింజంగా మనకు లభించిన నేతృత్వం ఇంగ్లీషును వదలిపెడితే మనకు లభించకుండా పోతుందా? ఇంగ్లీషు వలన ముద్రాలేఖనము, విద్యుద్దేశనము, కీప్రలేఖనము లాంటివి ఎన్నో వనతులు లభించినవి. ఇంగ్లీషును వదలిపెడితే అవి అన్ని అదృశ్యమయిపోవా? ఈ ప్రశ్నలకు లభించే జవాబుల మీదనే భారతీయ భాష టెలివ్యూక్తు అధారపడి ఉన్నది

అందరికంటె ముందు మహాత్మాగాంధీజీ ఈ భాషా సమస్యపై తమ అభిప్రాయాన్ని వెలువరించారు. 1909 సంవత్సరంలో హింద్ స్వరాజ్య అనే పుస్తకంలో ప్రఖ్యాతరాయలసంఘో గాంధీజీ ఈ విధంగా వ్రాచారు

ప్రశ్న మనదేశ నివాసులకు ఎటువంటి విద్యను నేర్పించాలి?

జవా మన దేశభాషలను అభివృద్ధిపరచడం అవసరము తమ భాషలో ఏ ఏ విషయాలను నేర్పవలెననే చర్చకు అవసరమే లేదు ఇంగ్లీషులో లభించే విలువగల విషయాల నన్నింటినీ దేశభాషలలోనికి అనువదించలేయాలి పేరు పేరు విజ్ఞానాలను అధ్యయనం చేయవలెననది మిషను మనం వదలివేయాలి ముందు మనం నైతిక శిక్షణను, భౌతిక శిక్షణను పొందాలి నాగరికత గలిగిన ప్రతి భారతీయుడు తన ప్రాంతీయ భాషతోబాటు—హిందువైతే సంస్కృతాన్ని, మహమ్మదీయులైతే అరబ్బీనీ, ఈరానీ అయితే ఫార్సీనీ తప్పక అభ్యసించాలి కాని హిందీని అందరూ తప్పక నేర్చుకోవాలి కొంతమంది హిందువులు అరబ్బీ, ఫార్సీనీ, కొంతమంది మహమ్మదీయులు ఫార్సీ సంస్కృతాలనూ తప్పక నేర్చుకోవాలి ఉత్తర వర్ణమైన భారతదేశంలో ఉండేవారు ఎక్కువగా తమిళాన్ని నేర్చుకొనడం అవసరం. హిందూదేశపు సామాన్యభాష హిందీ కాగలదు హిందూ ముస్లిము ఐక్యతకొరకు రెండు లిపులను—ఉర్దూ నాగరీ లిపులను—నేర్చుకోవడం గూడా అవసరమే మనం ఈ మాత్రం చేస్తే ఇంగ్లీషు హిందూదేశంలోనుండి తొందరగా వెళ్లిపోగలదు ఇంగ్లీషు భాషా దాసులు ఈ పనిని తప్పక చేయాలి ఎందువల్లనంటే వారు తమ దాస్యం ద్వారా దేశాన్నంతా గూడా దాస్యంలో పడవేయ మనం విముక్తులమైతే దేశం గూడా విముక్తిపడుతుంది

మహాత్మాజీ ఈ వాక్యాలను వ్రాసి ఇప్పటికి 47 సంవత్సరాలు అయిపోయింది. ఆయన వ్రాసి అంతటితో సంకృప్తిపడి ఉరుగుండేవాడా? ఇది వ్రాసిన తరువాత తొమ్మిది సంవత్సరాలకు ఇండో సాహిత్యసమ్మేళనానికి అధ్యక్షతవహించే అవకాశం వారికి లభించింది ఆయన హిందీభాష వ్యూహాన్ని గురించి చేసిన వృద్ధీకరణ ఈ క్రింది విధంగా ఉన్నది

“ఉత్తర దేశంలోని హిందువులు, మహమ్మదీయులు మాట్లాడేది, నాగరి పార్సీ రెండు లిపులలో వ్రాయబడేది హిందీ అని వేరు చెప్పుట వస్తున్నాను హిందీ సంస్కృత శబ్దమయం గానీ పార్సీ శబ్దమయంగానీ కాకుడదు సామాన్యులు మాట్లాడే హిందీలో గల తీసి లంపటి ముసల్మానుల ఉర్రూతలో గానీ, వ్రయాగ పండితుల హిందీలో గానీ లభించదు. తేలికగా జనసామాన్యం అర్థం చేసుకొనగలిగేది, మాట్లాడగలిగేది మాత్రమే మంచి భాష కాగలదు అట్టి హిందీని అందరూ తెలుసుకొనగలుగుదురు ఇటువంటి హిందీ అనే ఊటావి జనతా హిమాలయంలో ఉన్నది హిమాలయంలో నుండి బయలుదేరెడి గంగా ప్రవాహం ఎప్పుడూ అగిపోదు జన సామాన్యంలో నుండి బయలుదేరెడి హిందీ గూడా అంతే రాతిలో నుండి వెలువడే వెలుయేటి ప్రవాహంవలె సంస్కృత పాశ్చాత్యమైన హిందీ తాండ్రలోనే ఎండిపోతుంది”

మహాత్మాగాంధీజీ 1918 లో చెప్పిన వాక్యాలే ఈనాటికి దేశానికి లాభదాయకంగా కనపడుతున్నవి అయిన 1918 లోనే వింధ్యకు ఉత్తరభాగంలోనన్న హిందీని దక్షిణభాగానికి తీసుకొనివచ్చారు 1918 లో మొట్టమొదటిసారిగా హిందీ ప్రచారకార్యం మద్రాసులో ప్రారంభమైనది తరువాత హిందీ ప్రచారం ఏవిధంగా అభివృద్ధిచొందిందో దాదాపు అందరికీ తెలుసును

హిందీ ప్రచార కార్యం భారతీయ ధానిక వునరుద్ధానానికి చిహ్నము ఇంగ్లీషు మన దేశంలో అంతర్ ప్రాంతీయ ధానిక ఉండడం తద్వారా దేశైక్యతను సాధించడానికి ప్రయత్నం జరగడం జరిగింది ఆ ఇంగ్లీషు ధానిక తొలగించడానికి ప్రయత్నం జరుగుతున్నది ఇంగ్లీషు భాషాగిహితేనే గాని భారతీయభాషల వికాసానికి అపకాళంలేదు. ప్రాంతీయ భాషలపైన ఉన్న ఇంగ్లీషు దాదాన్ని తీసివారేయడానికి సాధనంగా ఉపయోగించగలిగిన అఖిల భారతీయభాష మనవనరం అందుకే మనం హిందీని స్పృహించాము హిందీ భారతదేశంలోని 14 ప్రాంతీయ ధానికలో ఒకటి అందుతో బాటు పాస్టరైజిక ధానికగూడా హిందీ ప్రచారోద్యమంలో నాలుగు దశలు గడచినవి వ్రాసినట్లైవున్నవి అది రాష్ట్రభాషా ఉద్యమం రాష్ట్ర భాషా శబ్దాన్ని నిర్వచించవలసి వచ్చినప్పుడు మహాత్మాజీ హిందూస్థానీ అని దానికి నామకరణం చేశాడు 1918 నుండి 1941 వరకు రాష్ట్రభాషా ఉద్యమమనే పేరుతో పని జరుగుతూఉండేది 1941 నుండి 1950 వరకు హిందుస్థానీ అనే పేరుతో భాషా ప్రచారం జరిగింది దేశం న్యతం ప్రమైన తరువాత సంవిధానసభ ఏర్పడి ఒక సంవిధానం ఏర్పడింది ఆ సభలో భారతీయ భాషలకు సంబంధించి వివరంగా చర్చలు జరిగినవి ఆ చర్చల ఫలితంగా 343 నుండి 351 వరకు సూత్రాలు ఏర్పడ్డవి 351 సూత్రము

“హిందీ భాష యొక్క విస్తృతిని పెంపొందించుటయు, ఇండియా యొక్క మిత్రత సంస్కృతికి చెందిన అన్ని అంశములకు భాషప్రతిబంధసాధనముగ ఉపకరించునట్లుగా దానిని అభివృద్ధిచేయుటయు, మరియు దాని ఆస్థీయతకు భంగము కలుగకుండ హిందుస్థానీలోను ఎనిమిదవ అనుసూచియందు విధివైపుమైయుండు ఇండియాలోని ఇతరభాషలలోను ప్రయోగించ గల రూపములను, శైలిని, సుధికారములను స్వీకరించు మరియు అవసరమైనప్పుడు

లేక వాంఛనీయమైనవస్తువు దాని పదజాలమువలనగాను ప్రరావముగ సంస్కృతమునుండియు అచ్చైన ఇతరభాషలనుండియు వదములను సేకరించియు దాని విభావమును చేపూర్వకమును సంఘము యొక్క కర్తవ్యమై యుండవలెను”

ఈ అనుచ్ఛేదం వలన స్పష్టంగా తెలుస్తున్నదేమంటే హిందీ ఒక ప్రాంతీయభాషకాదు. ఆ భాషను పెంపొందించే బాధ్యత ఏ ఒక్కప్రాంతం మీద పెట్టబడలేదు. హిందీని అభివృద్ధి పరచే పూర్తి బాధ్యత యూనియన్ ప్రభుత్వానికి అప్పగించబడింది. బారతదేశంలోని సామాజిక (సమ్యక్) సంస్కృతి భాషద్వారా వ్యక్తంకావలసిన గూఢా విధ్వంసంబుకదా. అట్టి భాషాస్వరూపాన్ని రూపొందించుటకు అవసరమైన శబ్దసంపదను పెంపొందించడంలో హిందుస్తానీ మరియు కిచ అనుచూచీలో ఉన్నతమైనది 14 భాషలు సహకరించగలవు. అవసరాన్ని బట్టి ముఖ్యంగా సంస్కృతం నుండి గొణంగా ఇతర భాషలలో నుండి హిందీ శబ్దాలను స్వీకరిస్తుంది. ఇంక స్పష్టంగా నిర్వచనం అరిగినవకరువాక ఇది ఏదో ఒక ప్రాంతం వారి భాష అనిగానీ, ఒక సమాజంవారి సంపద అని గానీ అనుకొనుటకు ఏమాత్రము అవకాశంలేదు. బారత రాజ్యాంగచట్టము వసువరించి హిందీ యావత్తు దేశానికి సంబంధించిన భాష ఒకప్పుడు సంస్కృతానికి ఆ స్థానముందేది.

రాష్ట్రభాషా ఉద్యమం ద్వారా మనం జాతీయతాభావాన్ని వ్యాప్తిలోనికి తేవడానికి ప్రయత్నించాము. హిందుస్తానీ ఉద్యమం ద్వారా హిందూ మహమ్మదీయ ఐక్యతకు కృషి చేశాము. హిందీ ద్వారా బారతీయ భాషల పునరుద్ధానానికి, సమన్వయానికి, పరస్పర సహకారానికి కృషిచేయాలి. మన ఉద్యమానికి సంబంధించిన ఈ మూడు రూపాలూ ఒకదాని కింకొకటి పరిపూర్ణమైనవి కావు. ఇవి పరస్పర సహాయకములు. హిందీ ఉద్యమం ద్వారా ఇంకొక కొత్తరూపములో దేశం ముందుకు వస్తున్నది. అది రాజభాషాస్వరూపము, ఇంగ్లీషుకున్న అధిపత్యాన్ని తొలగించిడానికి ఈ మన ఉద్యమం చతుర్ముఖాల నాలుగుదిక్కులలో వ్యాపిస్తుంది. ఈ నాలుగు దశలలో ఏ దశను వదిలివేసినా, ఏ ఒక్కదశకు ప్రాముఖ్యత నిచ్చినా ఆ ఉద్యమము యొక్క సమగ్రస్వరూపం వ్యక్తంకానేరదు. బారతీయ భాషల పునరుద్ధరణకు కృషి చేస్తున్న హిందీ ఉద్యమానికి ఇద్దరు ప్రబల శత్రువులున్నాడు. వెంటనే ఇంగ్లీషుకు తొలగించి వేసి ఆ స్థానంలో వెంటనే హిందీని కూర్చోబెట్టుమనే వాదాకడు. వారు ఏకచ్ఛక్రాధిపత్యాన్ని కోరేవారిలోనే అమ ఇంగ్లీషుభాష మనదేశంలో ఉన్నంతమాత్రం చేతనే మనలో జాతీయత నశింపబోతున్నదని వీరు భావిస్తున్నారు. అబద్ధప్రేమ—అవ్యాభావికం—ఇంగ్లీషు స్థానాన్ని హిందీకి అప్పగించవలసినది వారు ఉద్దేశపడుతున్నారు. దేశంలో ఉండేవారందరూ ఏకగ్రీవంగా అంగీకరించి తమ వర్తకక్షమరూ వివియోగిస్తేనే గాని ఏవని అయినా జాతీయతా రూపాన్ని రసించదనే విషయాన్ని వారు మరచిపోతున్నారు. పరిస్థితులు అనుకూలంగా లేనిది. వక్రంగానిది. ఏవనీ సవలంకాదు. ఈ విషయాన్ని వారు మరచిపోతున్నారు. వగం పండిన పండు బాగా పండిన పండువలె రుచికరంగా ఉండనేరదు. ఈ సత్యాన్ని గూఢా తొందరకనం వల్ల వారు గ్రహించలేకపోతున్నారు. వారు వివాదములు, అధికార దుర్వినియోగము, పంఖ్యా బంధు మొదలగునవి మీద ఆధారపడడం వలన దేశానికి ఎంత అవకాశం అరుగుతున్నదో.

ఎన్ని పనులు పాత్రపోతున్నవో తెలుసుకొనుటకు ప్రపంచంలో ఎన్నో ఉదాహరణలున్నవి. చరిత్రకులను గమనించి వ్యవహరించడంలోనే మేలున్నది. హిందీ విరోధులలో రెండవ వర్గం వారు తమిళదేశంలో ఎక్కువగా ఉన్నారు. హిందీకి ఏమాత్రం స్థానం కల్పించిన ప్రాంతీయ భాషలు వ్యవహరించని వారు వాస్తవంగా ఉత్తరదేశపు సంస్కృతి వేరు, దక్షిణదేశపు సంస్కృతి వేరువి వారు అంటున్నారు. ఉత్తరదేశంలో ఎటువంటి సంబంధమూ వదిలిరాదని వారి అభిప్రాయము. అప్పటివరకు వలె వారి సంఖ్య తక్కువగానే ఉన్నది. అయినా ఈ వ్యతిరేకత తగ్గదంటేడు. రోజురోజుకూ పెరుగుతున్నది. రాజకీయంగాగనీ, చారిత్రికంగాగనీ చూస్తే ఉత్తరదేశం దక్షిణదేశంమీద ఏకాదశా రాజ్యం చేయలేదు. దక్షిణ భారతదేశ చరిత్రను పరిశీలించి చూస్తే దక్షిణదేశం ముఖ్యంగా తమిళప్రాంతం బ్రిటిషువారు వచ్చేవరకు స్వతంత్రంగానే ఉన్నది. మరి వారు ఏ అరాచకాన్ని పురస్కరించుకొని ఉత్తరదేశం దక్షిణదేశంమీద అధిపత్యం చలాయించుదని భయపడుతున్నారో తెలియదంటేడు.

హిందీ వ్యతిరేకోద్యమం ఆంధ్ర, కేరళ, కర్ణాటక ప్రాంతాలలో లేదు. దక్షిణ భారత దేశమంతా ఒక్కటి అని దానినే తమిళదేశం దానిలో బడవడాగం దక్షిణదేశంలో తమిళ భూదాగం 20 వ వంతు ఉన్నది. తమిళం మాట్లాడేవారి సంఖ్య 25 వంతులు. అట్టి స్థితిలో ఉత్తరదేశం తమిళప్రదేశానికి పొరుగు ఆంధ్ర కేరళ కర్ణాటక ప్రాంతాల సహాయంలేకుండా తమిళ ప్రాంతాన్ని ఆధిపత్యం చేయగలదా? ఉత్తరదేశస్థులంటే హిందీ మాట్లాడేవారే అయితే భారతదేశంలో వారి సంఖ్య 40 వంతులే గదా! తమిళప్రాంతంవారికి తమ మాతృభాష అంటే ఎంత ప్రేమ ఉన్నదో మిగతావారికి అంత ప్రేమలేదా? విజంగా తమిళానికి ప్రమాదమే జరిగితే మిగతా ప్రాంతాలవారు సహాయం చేయరా? కనుక ఈ సందేహానికి కారణమేమీ కనపడదంటేడు. హిందీ వ్యతిరేకత అనవసరమైనది. ఈ వ్యతిరేకతను సోగొట్టడానికి ఉదాహరణ అవలంబించడం అవసరం. విజానికి ఈనాడు తమిళదేశంలో ప్రజలు ఎంత ఉత్సాహంగా హిందీని నేర్చుకొంటున్నారో చూస్తే తమిళనాడులోని వ్యతిరేకోద్యమము హిందీ ఉన్నతికి భారతకరంగాదని స్పష్టపడగలదు. భారతీయ భాషల కన్నుంటికి రాజ్యాంగపట్టం పూర్తిరీతము కల్పించి ఉన్నది. తమ తమ భాషలను అభివృద్ధిచేసుకొనుటకు అన్ని ప్రాంతాలకూ సంపూర్ణమైన అధికారం లభించి ఉన్నది. ప్రాంతీయ భాషలు అభివృద్ధిపొందడానికి ఇదివరకంటే ప్రస్తుతం వనరులు ఎక్కువ ఏర్పడనున్నవి గనుక భయపడవలసిన అవసరమేమీలేదు. భాషలన్నీ స్వయం పూర్ణములు, స్వయంపోషకములు కాకకప్పుదు.

వాస్తవప్రయత్ని రాష్ట్ర విభజన జరిగి స్వయంపూర్ణములైన ప్రాంతీయభాషలు ఏర్పడు తున్న ఈ రోజుల్లో ప్రాంతీయ భాషలను ప్రోత్సహించడంవలన దేశైక్యతకు భంగం వాటిల్లదా అని కొంతమందికి సందేహం కలగడం సంభవమే. భాషల నాచరికంగా గ్రహించడం వలన మనదేశం యూరపువలె ముక్కలుముక్కలైపోదా? ఇంగ్లీషు వలన ఏర్పడిన ఐక్యతను మనం ఏర్పాటుచేసుకొనేది లేదా? భారత రాజ్యాంగ పట్టంలో ప్రాంతాల కివ్వబడిన స్వాతంత్ర్యాన్ని గమనిస్తే దానిలో దేశైక్యతకు భంగకరమైన విజ్ఞానం దాగలేదా? ప్రస్తుతమున్న నాయకత్వం దేశైక్యతను సాధించగలిగినా తరువాత వచ్చేవారు దేశాన్ని

మగ్గులు మగ్గులు చేసేవేయరా : ఈ ప్రశ్నలకు జవాబు యివ్వవలసిన భార్యక మన ముందుకదా వారిమీద ఉన్నది మనదేశంలో మనం ఆనుసరించే విద్యావిధానం మీదగూడా ఈ ప్రశ్నలకు జవాబు అధారపడి ఉన్నది

ఇంగ్లీషు విద్యావిధానం వలన మనకు కలిగిన నష్టాలను - దుష్టరిణామాలను - మనం గుర్తించియే ఉన్నాము మాకృధాష లేక ప్రాంతీయ భాషలనే పాఠశాలల్లో మార్గమంగా స్వీకరించవలెనని ఏదై సంవత్సరాలుగా చెప్పుతూ అంటూ వస్తున్నాము ప్రస్తుతం భారత దేశంలో వనిచేస్తున్న 31 విశ్వవిద్యాలయాలలో ఏ విశ్వవిద్యాలయమూ ఇంగ్లీషును వదలివేయ లేదు దాదాపు అన్ని విశ్వవిద్యాలయాలలోనూ ఇంగ్లీషే మార్గమంగా అమలులో ఉన్నది. విశ్వవిద్యాలయాలు కొన్ని విషయాలలో మాత్రం మార్గమం మార్చడానికి ప్రయత్నిస్తున్నది. కొన్ని విశ్వవిద్యాలయాలు కవీసం పాఠశాల శాస్త్రాలకు సంబంధించినంతవలెనే నా ప్రాంతీయ భాషలలో శీఘ్ర విప్పించగలవని విశ్వవిద్యాలయ విశ్వవిద్యాలయాలు తమతమ ప్రాంతీయభాషల విశాసానికి తోడ్పడగలవని ఆశ్చర్యము అట్టి స్థితిలో హిందీకి లభించవలసిన స్థానమేది : ఇంగ్లీషుకుంటే స్థానమేది : రాజధాని కావడంవల్లనే భారత దేశంలో ఇంగ్లీషు ప్రాధాన్యాన్ని వహించిన దనకం వర్ష విధికిమే ఇకముందు సంఘాననంలో హిందీకి, ప్రాంతాలలో ప్రాంతీయ భాషలకు రాజధాని స్థానం లభించగలదు దానివిజ్ఞప్తి మన విద్యావిధానం గూడా మార్చగలదు విశ్వవిద్యాలయాలు ప్రాదేశిక భాషలను మార్గమంగా స్వీకరించక తప్పదు ప్రాంతీయ భాషలకు ప్రాముఖ్యత ఏర్పడితే తప్పదు అహిందీ ప్రాంతాలలోని విద్యావిధానంలో అప్పుడు హిందీకి ఉండే స్థానమేమిటి : నిమిషమే ఆ సమస్యను పరిష్కరించ గలదు ఉదాహరణగా ఉత్తరాఖండానూ ఆలోచించే పెద్దల వహాకారిం హిందీకి లభిస్తే అహిందీ ప్రాంతాలలో హిందీ మహావిద్యాలయాలు కొన్ని ఏర్పడగలవు కనుక భాషాగత వైషమ్యాలకు స్థానముండదు కొంతమంది విశ్వవిద్యాలయాలలో మార్గమం హిందీ స్వీకరించబడవలెనని అంటున్నారు

ఒక మంచి ఉద్యోగంలోనే నాకు ఆ విధంగా అంటున్నారు హిందూస్థానంలో రాజకీయంగా ఐక్యత, సాంస్కృతిక సమన్వయభావన వృద్ధిపొందుతున్నది కాని నా ఉద్యోగంలో ఈ విధానం దూరదృష్టి కలది కాదు దానిలో ప్రమాదం గూడా లేకపోలేదు మన కావన పథంలో ప్రాంతీయ భాషలు ఉపయోగించబడుతున్నవి ఏక దాషా ప్రాంతాలలో 80 వంతులు ప్రాంతీయభాషలలోనూ, పదివంతులు ఇంగ్లీషులోనూ ఉపన్యాసాలుజరుగుతున్నవి ప్రజాతంత్ర విధానంలో న్యాయపాలన, కార్యనిర్వహణ, కావన నిర్మాణాదుల భాష వేరూ, శిక్షణాధ్యయన, నాయకుల భాష వేరూ కానేరదు నాయకులను, శిక్షణాధ్యయన కార్యకర్తలనే విశ్వవిద్యాలయాల భాష ఏదో రెండవ భాష కావడం అస్వాభావికము ప్రపంచంలోని నలు మూలలనుండి జ్ఞానమృతాన్ని తెచ్చి పంచిపెట్టడానికి తగిన ఏర్పాట్లను విశ్వవిద్యాలయాలు చేయవచ్చును

రాజ్యాంగ విధానంలోని 351 క్ల మాత్రాన్ని అనుసరించి హిందీ ప్రధానాన్ని చేసే భార్యక హిందీని అభివృద్ధిపరచే భార్యక సంఘ ప్రభుత్వానికి అప్పగించబడినది ఆ పనిని విద్యాశాఖ ద్వారా సంఘ ప్రభుత్వం వరువుతున్నది ఇంతవరకు జరిగిన పనిని విజ్ఞప్తి చూస్తే

1965 లో ఇంగ్లీషును వదిలి హిందీని ప్రభుత్వ వ్యవహారాలలో మనం ఆచుకుంటే తేగం మని తోచడంలేదు. అందుకు ఇంకా తీవ్రంగా పని జరిగవలసి ఉన్నది. లక్షల ప్రజలకు హిందీని నేర్పినంతమాత్రం చేతనే ప్రచారకార్యం పూర్తికాదు. హిందీని నేర్చుతూ ప్రజా హృదయాన్ని అందుకు అనుకూలం చేయాలి. ప్రజలలో హిందీ ఆచనరాన్ని గురించి ఎక్కువగా ప్రచారం చేయాలి ఈ పనిని ప్రభుత్వేతర సంస్థలే బాగా చేయగలవు సంస్థల ద్వారా ఏ విధంగా పని చేయించవలెననేది నిర్ణయించడమే ఈ సమ్యేకనము పని

దక్షిణభారత హిందీ ప్రచారసభ గడచిన 38 సంవత్సరాలనుండి చేసిన పనిని బాధాపూర్వకంగా ఉండే నాయకులంతా కొనియాడి ఉన్నారు ఈ సంస్థ మహాత్మాజీచే స్థాపించబడిన పురాతన సంస్థ ఈ సంస్థ సంఘటన దృష్టిలో విశాలమై, అనుభవం దృష్టిలో పరివిక్షయమై అంతర్ ప్రాంతీయ స్వరూపంకలిగి కావడం వలన సంఘప్రభుత్వంచేత అంగీకరింపబడిఉన్నది సోదరులారా : నేను సంతోషంగా ఈ మహాత్మా-ర్యం వెనుకనున్న నిర్ణాతములనూ, పన్నుప్రీతిని, ఇందుకు సంబంధించిన సమస్యలను తెలియజేయడానికి ప్రయత్నించేకాను దక్షిణదేశంలోని పెరువుకు పండితులు ఈ సమ్యేకనంలో పాల్గొని ఉన్నారు రాష్ట్రపతి రాజేంద్రబాబుగారు స్వయంగా ఈ సమ్యేకనాన్ని ప్రారంభించారు నేను రాష్ట్రపతికి, అహ్మదాబాద్ నందు నాటికీ, ప్రతినిధులకు హృదయపూర్వకమైన ధన్యవాదములను సమర్పిస్తున్నాను

శ్రీ ఎ. నాదామిడిరెడ్డి
అధ్యక్షుడు, హైదరాబాద్

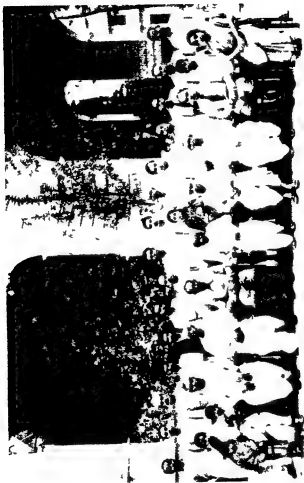

శ్రీ దాశరథి
అధ్యక్షుడు, విజయవాడ

శ్రీ బామినిరెడ్డి షాహిద్, M A
అధ్యక్షుడు, నాగపేట

సాంస్కృతిక ఎగ్జిబిషన్

పాడుకో

శ్రీ పల్లా దుర్గయ్య

పాడుకో గొంతెత్తి
పాడుకో ఓ కవీ
భావాలు పొంగేటి
మనసులోపలి పాట॥

కంటిపాపల వోరె
కదలేటి భావాలు
మెరుపు తీగెంవోరె
మెరిసేటి భావాలు ,
భావాలు పొంగేటి
మనసులోపలి పాట॥

పాడుకో॥

కదలికకు కుదురై న
ఎదలోన నుదయించి
కదల మెదలగలేవి
పదమలకు పడుచిచ్చి,
ఎదలోని గదిత్రోవ
మెదడునిచ్చెన నెక్కి
గిదగిదఁ పరుగెత్తి
గిలిగింత లిడియేటి
భావాలు పొంగేటి
మనసులోపలి పాట॥

పాడుకో॥

ముద్దుబిడ్డను గుండె
కద్దకొని ముద్దులిడి
మరిసిపోయే తల్లి
మరిపెంపు భావాలు,
చంటిపాపను వయట

సందులో దాచుకొని
పాలుకుడిసే తల్లి
మనసులో పరువులిడు
భావాలు పొంగేటి
మనసులోపలి పాట॥

పాడుకో॥

తల్లి ఒడిలోన కను
దమ్ములను ముకుళించి
కలికి విద్దురలోన
కమ్మగా నవ్వేటి,
బాలబుగ్గలమీద
పరవళ్లు త్రొక్కిటి
పాలవాసన గుప్పు
బాంభావాలు,
భావాలు పొంగేటి
మనసులోపలి పాట॥

పాడుకో॥

పొటమరించిన వయసు
పొడుచుకొని పొంగార
చిటుకుపొటుకులు నడక
చిన్నెలయ చెలువార,
ఓరమాపులలోన
దోరనవృత్తులలోన
కోరకించే మధుర
గోస్తనీ భావాలు
భావాలు పొంగేటి
మనసులోపలి పాట॥

పాడుకో॥

కృష్ణకావ్య

— శ్రీ సంపత్కుమార్

ప్రణయ కావ్యరథ్య అను శీర్షికతో శ్రీ సంపత్కుమార్
1. కృష్ణకావ్య, 2. రాయప్రోలు, 3 నాయని, 4 వేదుల,
5 విశ్వనాథలను గురించి ఐదు వ్యాసాలు వ్రాశారు.
ప్రపంచంలో మిగతా వ్యాసాలు గూడా వరుసగా ప్రకటించబడ
గలవు

— సంపాదకులు

ఆత్మాశ్రయ కవిత గ్రామీణులలోదప్ప మరి కనుపించదు కావ్యరచనా
సందర్భంలో పూర్వీకులు అలంకర విభావాన్ని కొద్దదాన్ని కల్పించి తద్వారా
ఆత్మ భావాలను బాహిరింపించటం చేస్తూండేవారు కులపతి కాళిదాసు
'మేఘసందేశం' లో ఈ విధంగానే చేసినాడని అభిజనోక్తి ఆత్మాశ్రయ-ఆత్మ
నాయకాశ్రయ-కవితలో రసభంగం అలంకారికులచే ఊహించబడుచుండెడిది
తత్కారణంగా ఆత్మాశ్రయకవిత కాస్కారం లేకుండా పోయింది కాని-
నేరుగా జీవన ప్రతిబింబం అన్యాశ్రయ కవితలో మనం సామాన్యంగా చూడలే
మనటానికి కారణం ఇల్లా ఊహిస్తాను అంతరావతన్నిర్దిష్టపాత్రాచిత్యాది
ప్రత్యేక విషయాలు 'నేరుగా జీవన ప్రతిబింబం' నికి అడ్డమవుతున్నాయని
ప్రత్యేక పాత్ర లేకుండా ఆత్మానుభవవ్యక్తికరణమే ఆత్మాశ్రయంలో ఉండటం
కారణంగా నేరుగా జీవనం ప్రతిబింబిస్తుంది దీనిలో రసభంగాన్ని తర్కించటం
కూడా అంత సమంజసంగా కనుపించదు విభావానుభావాలతో రసం
వ్యంజక మవుతుంది అలంకరవిభావం కాను ప్రేయసి అయినంతలో రసభంగం
కానక్కరలేదు ఉద్దీపక విభావాలూ, సంచారి వ్యభిచారి భావాలు సరిగ్గా
అమరితే రసం వ్యంజింపనేబడుతుంది ఈదృశమైన ఆత్మాశ్రయ కవితలో ఒక
మార్గమునకు నేత వంటివాడు దేవులపల్లి కృష్ణకావ్య

శివితమున సుఖమున్నది 'సుఖము కూడా ఉన్నది' 'బూడా' అనే పదంతో విపాదం వివక్షితమౌతోంది ప్రతి జీవీ ఒక వేదనాపరిధిలో జీవితాన్ని గడుపుతుంది తద్వేదనా విహీనమైతే బ్రతుకు లేనట్లు తద్వేదన తస్మాద్జీవులందు బహుధావిధాలుగా భాసిస్తుంది తథా భానిత వేదనను ఎప్పుడునూ తాహిరించ తూనికే ప్రయత్నిస్తాడు. కవి కవితను తత్కృతికి సాధనంగా సంగ్రహించటం జరుగుతుంది ఆ సాధనంతో తన వేదన ఇతరులయందు ప్రతిఫలింప జేస్తాడు అంతే-తనతో సామీచీన్యం గల ఇతర జీవుల వేదనను తానుగా తాహిరిస్తాడన్న మాట అది సర్వబలదిగా పరిణమిస్తుంది అందుకే కృష్ణశాస్త్రి "నా హృదయ మందు విశ్వవీణారవమ్ము భోరుభోరున నీనాడు మ్రోత వెట్టు" అన్నాడు

కృష్ణశాస్త్రి తన భావాన్ని వ్యక్తీకరించటంలో క్రొక్కిన రథ్యలు బహుభా ప్రవృత్తాలు భావసూక్తిని నైకవిధ పదవాక్యాలంకారాదులను నూత్న విధాలుగా ప్రయత్నాలు చేసినాడు ఏ ఖండిక కూడా భావాన్ని పిందు తుంది ఈ శక్తి ఆయన అక్షర విన్యాసంలో-వాక్యనిర్మాణంలో-అలంకార ప్రయోగాల్లో ఉంది తానెంచికొన్న వృత్తము (పద్యవిశేషము) గీతము, దానిలో అంకా ఉన్నది గీతం అంటే- గానం చేయబడింది అని తన వేద నను-లేదా- రోదనను గానంగా మార్చి విశ్వానికి అప్పనజెట్టినాడు విన్న జీవు లేడ్చినవి ఏడ్పులలోని మాధుర్యాన్ని సంగ్రహించినవి మనసం చేసినవి నురల ప్రవృత్తాలుగా చేసినవి కాని అవి కృష్ణశాస్త్రి ఏడ్పులవలె అంతమనోజ్ఞ మయినవీ- మనోదఘ్నమయినవి కాలేకపోయినవి

తెనుగులో గీత మొక విచిత్రమైన పద్యవిశేషం ఏ రసానికి ఇది ఒదుగు టుంది రౌద్రానికి శార్దూల స్రగ్ధరాదులే కావాలనీ - మకుఘార భావాలకు ఉత్పల చంపకాదులే కావాలనీ అనటం అక్కరలేదు గీతం అన్నిటినీ పీరు వోకుండానడించగల శక్తికలదిగా సారస్వతంలో ఎన్నో ఉదాహరణలు కుప్పలు తిప్పలుగా ఉన్నాయి లోని భావాలను -వేదనలను వెలిబుచ్చటానికి గీతం కన్న మరో అనువైనది దొరకటం దుర్లభం అనటం సాహసం కాబోదు కృష్ణశాస్త్రి గీతాన్ని గ్రహించినాడు.

నిద్రనాస్తుడైన కవి చేతిలో వృత్తం ఎన్ని ఒదుగులు పోగలదో అన్ని ఒదుగులు పోతుంది. వివక్షితాన్ని అనుసరించి వివిధ చమత్కారాల రూపాలను ధరిస్తుంది అపమర్శకు వృత్తం కొఱకుగా భావాన్ని మార్పుకోవటంలో సరి

కోచం పొందడని అభిజర ఎవన్ను సమర్థుని భావానికి వృత్తం ఒడుగవలెను
ఒడుగుతుంది కూడా కృష్ణకృష్ణ గీతానికి బహు విచిత్రమనాలను నేర్పినాడు
'ఓ నిశాంకవియోగిని! ఓ నిశీధి

నీ! రోరప్రణయకాలిని! కమింసు'

ఇది గీతంలో పూర్వార్థము దీనిలో మొదటిపాదంలో ఒక సంబోధన
యత్యక్షరాన్ని విడచి ఆగుతుంది మరో సంబోధన రెండవ పాదంలో జొచ్చి
ఏకాక్షరాన్ని గ్రహించి ఆగుతుంది మూడవ సంబోధన రెండవ పాదంలో
యత్యక్షరాన్ని కూడా గ్రహించి మాత్రమే ఆగుతుంది ఈ మూడు సంబోధనల
చివర 'ఈ' కారాంతమైన నకారం ఉండటం ముఖ్యంగా గ్రహించదగింది
మరోవిశేషం - రెండుపాదాల చివరా జగణాలు (నగణం లేదని చెప్పటం ఉద్దేశ్యం)
ఉన్నాయి. ఈర్వకమైన రచన వల్ల - నడకవల్ల - భావంలో పోను బోను
నొక్కుళ్లు చాలా ఎక్కువ అవుతున్నవి భావం అగి, అగి ప్రవృత్తమయింట్లు
కూడా అనిపిస్తుంది చివర ప్రయుక్తమైన జగణాల (నిజాని జగణాలుకావు)
వల్ల ఒక గమ్యతయిన నడక సాధింపబడింది ఈ విధంగా అనేక గీతాలు
చూపించుచు

'ఈ ప్రవాయాత్రారణి నిమిశే నేను

నిలిచివును నానానకములను

ఒక్క నిట్టూర్పు పోలిక - ఒక్క మౌన

కాన్పరగా మౌన - నిరగాడవాంఛ పగిది.'

పూర్వార్థం నడకలో సాగిదశ ఉంది ఉత్తరార్థంలో నొక్కుళ్లు ఎక్కువైనవి
రెంటినడకకు విప్లవమైన తేడా నమిస్తూనేఉంది భావం ఎల్లా వివర్ధమయిందో
ఎల్లా ప్రవృత్తమయిందో, ఈ నడక భాసింపజేస్తుంది అక్కడక్కడ గీతం స్వ
స్వరూపాన్ని కోలుపోయి వచనరూపాన్ని స్వీకరిస్తుంది భావోద్వేగం వల్ల
ఇల్లాంటివి కాక, వచన గతమైన విరువులు అక్కడ గోచరిస్తాయన్నమాట
'నాలు నీ కనురెప్పల లాలి చూపు, లల్లి దిగజారి దిగజారి అమరనాథ, కంఠ
మాలా సుమరకాలు గాగ గగన, వాహినీ నీరజానినీ పక్షనీల, నాట్యములుగ
తారాకోరణములు గాగ, నింగి నీడల మెట్లుగా నీలిమొయిలు, జీలుగు విరు
వులుగా, పులుగులుగ, నలరు లుగ...' ఈ రకంగా సాగుతుంది ఒకొక్కచోట
గీతవద్యంతో మొదలెట్టి, గేయంలోకి దూకి, మళ్ళీ చివరకు హఠాత్తుగా గీతం

లోకి మారుతాడు ఒకప్పుడు గేయంతోటే మొదలెట్టి గీతంలోకి దూకుతాడు. దీనివల్ల భావం ఎట్లా ఒక్కసారి ఉద్వేగస్థాయిలో గోచరిస్తుందో - అది భాసిస్తుంది

'నీ కుంతలములలో నాకై శిరసులెత్తి
నను బోల్చుకొన్నవో! నను పిల్చుకొన్నవో!
నటియించు ఆ చూపు లెటు నవ్వుచున్నవో!
తురిమి వినరుము వాని నెరుగనేరని దూర
దూరాలో, రహస్తిరాలకో, చెలీ!
గప్పికొందున కనులు! కప్పగలనా ఎడద?
నా సఖ! నా సఖ! నే సై పగాలేను
ఓ నితాంతవియోగిని! ఓ నిశీధి
నీ! కరోరప్రణయశాలిని! జమింపు
చాలు, నా సఖ! నీ ప్రేమ కావ, మీ య
పూర్వ నారకయాతనాఖర్మకవన

గేయంలోంచి గీతంలోకి దూకటంతో మనం చదవటంలో కూడా కటిక్కిన మార్పు - బిగింపు రావటం - దీనివల్ల భావోద్వేగం భాసించటం - జరుగుతుంది ఉపర్యుక్త వివిధచమత్కారాల వలన 'కవితలో' మాధుర్యగుణం విశేషంగా భాసిస్తుంది మాధుర్యం కొరకు బహువచన ప్రత్యయం 'లు' పరమైనప్పుడు శబ్దాంతగమైన 'ము' వర్ణానికి లోపం, తత్పూర్వస్వరానికి దీర్ఘం (దూరాలు, తీరాలు) చేసి ప్రయోగించటంకూడా బహుళంగా జరిగింది (ఈ 'బహుళ' పదం సాంకేతికం కాదు.)

జీవితంలో సుఖం ఉన్నది అయితే కృష్ణ శాస్త్రిని విందాము. 'మోయ లేను లోకాల తీయదనము' - 'తీయదనము' సుఖ పర్యాయవాచి సుఖం కాళ్వతం కానిది దీన్ని మించి ఆనందమన్నది ఒకటిఉన్నది జీవితంలో అందుకని వెంటనే 'ఆకళింతు నానంద తేజోఽంబు నిధుల' అన్నాడు. ఇక్కడ కవి సుఖానికి - ఆనందానికి ఉన్న విభేదాన్ని విస్మరింపజేస్తున్నాడన్నమాట

నిజానికి కృష్ణ శాస్త్రి దుఃఖజీవి. ఆయన ఎక్కడ కూడా దుఃఖాన్నే పిందుకొంటాడు ఆనందంలో కూడా దుఃఖాన్నే సాక్షాత్కరించుకొంటాడు. 'అమల మోహన సంగీతమందు, హృదయ- దళన చారుణ రోదనధ్వనులువిందు' గళకమే తిందు కలుసార వెంటిగి యెరిగి-అవల ద్రోశు చేతులార నమృతరసము.

.....చిత్ర చిత్రగతుల మార్పు వీరితంబు' అని అంటాడు తన కేమాత్రము సుఖము గల్గినా ఓర్పుకొలేదు 'ఈ మహానంద పీచికా స్తోమదోలి, కాగ్రముల నింక నే నాట్యమాడలేను నేను చిరునవ్వు పెడవుల నిలుపలేను. ఏ విరామమేనీ లేని ఈ శుభోన్ము-న ప్రణయ శిశికామోద భారమింక. ఏను వహింపలేను. డీవింపలేను' అన్నాడు సుఖమును ఛరించలేడు సరిగదా ఆనందాన్ని కూడా స్వీకరించలేని స్థితి ఇప్పుడు వట్టింది అందుకని తన దృష్టిని వానివైపు కాక వేనివైచో త్రిప్పుకొన్నాడు ఆ త్రిప్పుకొన్న సందర్భంలో—

'నా కనల కాగుచీకట్లు ప్రాకుచోట
లేగు నెత్తు - మధుని లేదు - లేదు
ప్రాణ-మొక్కల వణ్య లవమ్ములేదు
ఏను రుజైనైతి-జరనైతి-మృత్యునైతి' అన్నాడు కాబట్టి

కూడా—

నన్నుగని ఏరు జాలి చెందంగవలదు—
నాకు నిశ్వాస తాళవ్వంతాలు గలవు
నాకు కన్నీటి సరుల దొంతరుగలవు
నా కపూర్వ మమూర్ఖ మానందమొసగు
నిరుపమనిరాంశదుఃఖంపు నిధులుకలవు' అన్నాడు

దీనిలో ఒక విచిత్రమున్నది 'అపూర్వమానందము' అన్నది ఇంతకు పూర్వ మేదైన ఆనందము (ఉండేఉండవలె) ఉన్నట్లయితే—అది ఇంతగొప్పది కాదని— నిజమైన ఆనంద మనిపించదనీ భావం యదృచ్ఛావతిత సుఖం ఆనందరూపంగా భాసించింది ఆత్మ ఎరిగిన ఆనందాక వచ్చేటప్పటికి మనోగృహీతాలన్నీ ఆభాస లభతున్నవి అచ్చమయిన ఆనందాన్ని ఎవడు సహించగల్గుతాడు? దుఃఖయుక్తమైతేనే 'సమపాళ్లయి' అనుభావ్యం అవుతుంది ఇది లోకా సంపూర్ణతకు ఒక నిరూపకం

అయితే పై సుదాహరించిన వాటిలో చూస్తే కృష్ణకాస్త్రి యొక్క వాక్యప్రయోగంలో గల సత్తువ గోచరిస్తుంది. 'నన్నుగని ఏరు...' అన్న దానిలో ముప్పారాలూ భావాన్ని తమవరకే పూర్తి చేసుకున్నాయి. నాల్గవ పాదం భావాన్ని తన చివర విరిచి తరువాతిపాదంలోకి పంపిస్తుంది. మొదటి మూడు వాక్యాల చిన్నవి నాల్గవది పెద్ద వాక్యంగా ఉపయోగించటం వల్ల జానోదో భావానికి ప్రాముఖ్యం ఇస్తున్నట్లుగా అభిప్రాయపడింది. 'నా కనల

ప్రకాశ... అన్నదానిలో నాల్గపాదాలూ శక్తివంతమైన వాక్యాలను పొదివి కొని ఉన్నాయి నాల్గవపాదం మరీ శక్తియుతమైంది ఇది (4 వ పాదం) మూడు వాక్యాలూ విరిగింది మూడింటికి క్రియలున్నాయి అల్లాకాకుండా—అంటే— ఆ మూడు వాక్యాల కలిసి ఒకే క్రియ గల పెద్దవాక్యంగా కూడా చేయవచ్చు కాని ఆ వాక్యం శక్తియుతం కాకుంటుంది కర్త చివరి రెండు వాక్యాల్లోకి అధ్యాహార్యం కావటం— మూడు వాక్యాల చివర ఒకే క్రియా ఉండటం గమనించదగింది దీనివల్ల భావమీద ఒక విధమైనవత్తిడి రావటాన్ని మనం సంగ్రహించ గలుగుతాము. మరో ఖండికలో

'కన్నీటి కెరటాల వెన్నెలేలా '
నిట్టూర్పు గాడులో నెత్తివి పలా '
ప్రళయకాల మహోగ్రభయదశీమూఞోరు
గళఘోర గంభీర ఫలకార్యటులలో—
మెల పేలా ?—'

మొదటి రెండు పాదాలు పూర్తి నాల్గవ పాదాలూ విడగొట్టబడినవి తరువాతి రెండు పాదాలూ కలిసి ఒకే గంభీరభయదీర్ఘసమాసము తరువాతి పాదము ఆరు మాత్రలూ, రెండు పదాలూగల 'బహు చిన్నది' ఈ చివరిపాదం 'బహు చిన్నది' గా ఉండటం, పూర్వోక్త (పూర్వసమాసవ్యంజిత) భయంకర స్థితిలో మెలపు యొక్క దయనీయస్థితి గోచరమవుతుంది అర్థవ్యక్తకన్న ముందే భావస్ఫూర్తి మనకు దీనివలన కలగటం సంభవిస్తుంది

పేదవావరాకాన్త కృష్ణకావ్యము ఎన్ని ఖండికల్లోనో చూపించినాడు ఈయన ఏ పదాన్ని పట్టితే అదే దుఃఖం పొందుతుంది ఆత్మమూర్తికి రూపకల్పన చేసిన ఖండికలో—

"ఎవ్వ రని ఎంతురో నన్ను—వననంబి
శోకభీకరతిమిరలోకై కపతిని—
కంటకకరీటధారివై—కాళరాత్రి
మధ్య నేళల—శీమూతమందిరంపు
శొలుపుకూటాల నేకాంతగోష్ఠి దీర్చి
దారుణదివాంధరోదన ధ్వమల శ్రుతుల
పొంగి యుప్పొంగి యుప్పొంగి పొరలిపోవు

నావిలాపనిదిగితి కావళీవి

రావముల నర్థరాత్రగర్భమ్ము, మఱియు

మఱియు శీషణకాళిమోస్త్రత్తగాగ

శేయుకరి—నన్ను మీరు పీడింపలేదా ?”

పతద్విధానోకముర్తి కల్పన మపూర్వమైనది ఒకానొక వతాకాష్ఠాయీగిరి
 శోకముర్తి దర్శకమయిం దీ ఖండిక ఈ గ్రంథములోని ఏ వదం కూడా
 శోకాన్నే ఓడుస్తుంది నిజంగా తత్కాలంలో—భావనా జగత్తులో పతద్విధంగా
 ఉండిఉంటాడు కృష్ణశాస్త్రి ఆయన అంతరిక జగత్తు ఈదృక్కల్పితమై
 ఉంటుంది తానుగా అనుభవించని మహావేదన గల వ్యక్తి ఇకర జీవులను
 ఇంతగా కదిలించలేదనేది నిర్వివాద మనుకుంటాను

‘నా మరణాయ్య పరమకొన్నాను నేనె

నేనె నాకు పీడ్కొలుపు వినిపించినాను

నేనె నావయి వ్రాలినా, నేనె జాలి

నెదనెద గడించినాను, రోదించినాను’

ఇల్లాంటి పద్యాలతో సహృదయుల గుండెలు కోస్తాడు కృష్ణశాస్త్రి. పై
 పద్యంలో మొదటి మూడు వాక్యాలలో ‘నేనె’ అనేవి తప్పకుండా నిలిపాడు
 మొదటి వాక్యం చివర ‘నేనె’ చేర్చి రెండవ వాక్యం మొదట కూడా ‘నేనె’
 చేర్చటంవల్ల ఒకేసారి రెండు ‘నేనె’ లు పలుకవలసివచ్చి ఆవేగం స్ఫురిస్తుంది
 పద్యం చివర ఒక్కక్రియ మాత్రమే వాక్యంగా ఉపయోగించబడింది ఆక్రియ
 కూడా పూర్వక్రయతో బహుత్వరసామ్యవంతమై ఉండటం కూడా జరగటం
 వల్ల ఆవేగ వేగం బాగా స్ఫురిస్తోంది

మింటవెలుగు చుక్కగన్న, మిణుగురున్న

నేను సహింపలే, నవ్వి ఇరులు చెరుచు

నాకు ప్రాణమే మెరుపులే లేకయున్న

భాద్రపదమాసమున అమావాస్యరాత్రి

ఈ దృగ్విధాగాధతిమిర విశ్రాంతి కోరుతున్నాడు కృష్ణశాస్త్రి
 ‘చెరుచు’ అనే ధాతువు కావాలని కవి ప్రయోగించినా డనిపిస్తుంది దానివల్లనే
 కవి ఎద పొందే అనుపమేయశాధ భాసిస్తుంది ఇల్లాంటి వాక్యవిన్యాసం—
 భావోద్వేగ—ఆవేగస్ఫూర్తకంగా బహుధా కృష్ణశాస్త్రి ఉపయోగించినాడు

‘ఏనో—పాతాళలోకంపు టిరుకునందు

లందు వెగత్రాక వెరచు గాఢాంధరేఖ’

ఇక్కడ ‘పాతాళలోకంపుటిరుకు’ అన్నచోట ఒక అక్షరశిల్ప మున్నది అక్కడి సమాసంలో ‘లోకము’లోని ‘ము’ వర్ణకానికి ‘పుంపు’లు రావలెను ‘పు’ వచ్చినా ఛండిస్సు చెడదు కాని ‘ంపు’, ప్రయోగింపబడింది దీనివల్ల అక్కడ ‘కంపు’ అనే పదం లేకున్నా ఉన్నట్టుగా భావించి మహా హీనతాద్యోతకం అవుతోంది ఈ రకమైన అక్షర గ్రధనంతో కృష్ణశాస్త్రి బహుస్థలాల్లో ఇష్ట భావోద్బుద్ధి కలిగించినాడు ఒక్కొక్కచోట పెద్దాన్ని పాదంమధ్యలో ఆపి ఉద్వేగాన్ని కల్పిస్తాడు...కుంచకొని రిచ్చపడి క్రుంగిక్రుంగి అలసి—ఇప్పుడు నేనొక్క తుదిరీయి ఇరులచాయ—నై నశించుచున్నాను ఈ చివరి పాదాన్ని పూర్తిచేయటం కష్టంగాదు భావంతో పరుగెత్తే పాఠకుణ్ణి గుండెమీద చేయి ఏసి ఒక్కసారిగా ఆపి ఆవేగాన్ని కల్గించటమే ఇక్కడ కావలసింది...’ ఎదో ఏదో ప్రాక—నిపుడు ప్రళయమే?— ఈ విధంగా మాధుర్య గుఱానికి కావలసినవి కొల్లలు కొల్లలు

విప్రలంభశృంగారం భావకవులకు కావ్యాలంబనమైంది ప్రణయవభంలో సంభోగి శృంగారం కంటే విప్రలంభశృంగారానికే విశేషత్వం ఉన్నట్టు తెలుసు బంటున్నాం విప్రలంభం ప్రేమను శాశ్వతం చేయటానికి తోడుపడుతుంది కృష్ణశాస్త్రి శరం చాలావరకూ దీన్నే తీసికొని విస్తృతం చేసింది కృష్ణశాస్త్రి యొక్క ఊహాప్రేయసి ఊర్వశి ప్రేయసి, ఊర్వశి ఈ రెండు శబ్దాలూ దిగ్గరివిలా తోచటం గమనీయం) ఊర్వశి కావ్యంలో ప్రతిభండికా మనల్ని పడి పిస్తుందనవచ్చును అంటే తన్వండికాగత వేదనాభావనాస్పందితహృత్కులం మన మోతామన్నమాట. ఆ ఊర్వశి తన దగ్గరికి రావటాన్ని ఒక ప్రమానం వచ్చినట్టుగా చెప్పినాడు అది ఒక మధురానుభూతి కాని ఆ అనుభూతి, వచ్చి నంత సేపు—వచ్చుననుకొన్నంతసేపు లేదు అనుభవాద్వంద్యతతోనే తన స్థితి గుర్తుకువస్తుంది సహజాతమైన వేదనే పురులుగొంటుంది ‘ఇమ్మవో విశ్వమల్ల లాడించు నీదు బొమముడి కషాయనీ ఊడమ్మార్చిమించు, బురదలో గ్రుల్లి పొరలాడు పురుగునెత్తి, కాంత! చేర్చకుమోయి! నీ కౌగిలింత! అని ప్రభుని గూర్చి కృష్ణవక్షంలో ప్రార్థించినాడు ఆవిధంగానే ఇక్కడ కూడా — ‘ఇట వడకుళేల దీని స్పృశింపలేను, వెరగు కనురెప్ప రేకుల విరియలేను, ఎటులదిమి కొందు నామ్రోడు తెడద నెటుల, చెరగి నెరసిన చింపిరికురుల చాల్చు’అంటాడు

ఊర్వశియొక్క స్థితి తన స్థితి మరి విమర్శంగా ఉన్నాయి ఒకదాని కొకదాని పొంతనే లేదు పూర్తి విరుద్ధాలు సమానం చేయటాని కసాధ్యములు

త్రిజగతీవతి కోటిర దివ్యరత్న

రాజినేలు వజ్రాల తురాయి పీపు —

ఏనో — పాతాళలోకంపు టిరుకునందు

లందు నెగత్రాక వెరచు గాఢాంధరేఖ

ఆమె దేవేశ్వరుని తలమీద ఉన్నది తానేమో పాతాళలోకంలో. ఇరుకు నందుల్లో. పైకెగత్రాకటానికే భయపడుతూఉన్నాడు ఇద్దరికి సంకలనం ఎల్లా జరుగుతుంది మరి ? జరగటానికి పీలులేదు

‘తారకా పూర్ణచంద్ర మార్తాంధ లింబ

మండిరిమ్ము మహాకాళ మంటపమ్ము

నందె చాదె పాణగ్రహణమ్ము దొరకు

పతిత వెచ్చెదు ? నేనెట్లు పక్షి నెందు ?’ అంటాడు

ఆ పాణగ్రహణం మధ్యమస్థాయిలో దొరకగలది దానిపై రెండుపనులూ జరగ వలసినవే ఆమె ‘పతిత’ కావటం. తాను ‘పక్షి’ కావటం కాని ఈ రెండూ అసంభావ్యాలూ, అసంభవాలూ అయిన కార్యాలు మరి ఇవి ఏవిధంగా జరుగు తాయి ? అంటే జరుగనే జరుగవన్నమాట

ఈ సందర్భంలో ‘పతిత’ అన్న శబ్దం చాలా శాస్త్రాత్మకంగా ఉపయోగింప బడింది ఆమె అంత ఉన్నర్థాయిలో ఉంటేనే ఎన్నుద్ధరించుటకు యోగ్య అనే ఆశాబంధంతో జీవరస్థితిని నిర్ణయించుకోవచ్చు ఆమె కూడా క్రిబడితే మరి తనకా దరువెల్లా అవుతుంది ? అదిగాక పతిత-త్రస్ట-రన జీవితస్థాయి నుండి దిగజారిపడి అనిగదా తానాకాళమున ఉండవగినది - ఉన్నది అటువంటిప్పుడు అత్యస్థాయి త్రస్ట ఎవరికి గౌరవపాత్ర అవుతుంది? తా పతితఅయి మరిఒకరికి ఎల్లా ఉద్ధారక అవుతుంది ? — మరొకటి, ఊర్వశి దేవేశ్వర ఆమెకు పతనోత్పతనాలుఉండవు- ఉండరానివి కూడా కాని ఒకసారి ఒక భూపునితో సంబంధం - అదైనా కాప వశంగా—కల్గించుతుంది తా తక్కువస్థాయికివచ్చింది ఆ రావటం అసంభావ్యం, అసంబద్ధమూను అందువల్ల తద్రీతిగా ఇప్పుడు నీవు పతితవు కావద్దు ఎల్లా పతితవోతావు? అంటే కావనేగద అర్థం కాగూడదనిగూడా భావం మరొకటి— ఊర్వశి కృష్ణశాస్త్రీలోని ఒక ఊహకు ప్రతీక మాత్రమే అనేది గుర్తుంచుకో వలసిన విషయం ఒక ఊహజీవి తదూహాత్రప్తతలో జీవితమే వ్యర్థప్రాయంగా

వలుస్తాడు అందువల్ల ఆ ఊహ వతితకారానిది దానిపై నేనీ తన శీవితాళ కాని ఒకప్పుడు కృష్ణ శాస్త్రికి ఈ ఆశకూడా బాధను కలిగిస్తుంది కలిగించింది గూడా,

వడవడ వడంకిపోదు జీవనపు గొనల
ఎన్నడే నానకళ తలయైతెనేని
ఉభయ సంధ్యాంచలాల నెదో వెలుంగు
కలుగ కలివరపోవు మూకంబువోలె

ఇక్కడ ఒక చిక్కు ఉన్నట్లుగా ఆశానిస్తుంది కాని దాన్ని సమన్వయించుకొంటే చిక్కురూపంపోయి శుక్కుకలుగుతుంది ఘూకం ఉదయసంధ్యకే భయపడటం సహజం సాయం సంధ్యకు 'చీకటి వస్తోందిగదా' అని రాబోయే చీకటికి ఈ వెలుగు - బాధాకరమైనా - ప్రతీక కాబట్టి సంతోషం కలగాలి - ఇది లోక నిహజమైనది కాని ఒక రేళ సాయంసంధ్యకు కూడా ఘూకం భయపడితే మన మేమనుకోవాలి? దానికి వెలుగు చీకటి సమానమే అని- అంటే దానికి బ్రతుకులేనట్లు అల్లాంటి ఘూకమే ఇక్కడ ఉపమానంగా ఉపాదేయం లోక సహజంగా ఆశ ఉంటే బ్రతకటం జరుగుతుంది కాని కృష్ణ శాస్త్రి ఆశకు లోకం సహజంగా (ఘూకం సాయం సంధ్యకు భయపడటం లాగా) భయపడతాడు అందుకని ఈ ఉపమానం ఈ విధంగాఉంది అలంకారాలు ఉపయోగించటంలో కూడా కృష్ణ శాస్త్రి సిద్ధహస్తుడుగా కనిపిస్తాడు 'చెదరునే బెడరి బెడరి చెలియ కురులు జాలిగా నీలమేఘ నిశ్వాసములటు' ఇల్లాంటి ఉపమానాలు అతిలోకంగా ఉంటాయి అంతంత ప్రతిభ గలిగినవ్వక్తి ఈ విధంగా ఉపమించలేడనటం అతి శయోక్తి కాదు. వలుకుబడులు చూడా ఉత్తాలంగా ఉంటాయి 'ఇరుల గుస గుసలు' 'నెత్తావి గుసగుసలు' 'గృహనేత్ర వాతాయనములు' మొదలైనవి మనసు వరస్సీనుకు లాక్తోవెళతాయి 'నేడిదేమో - శుమాజననీ పురాణ - గర్భ కుహరమ్మువిదలించు కారుచిచ్చు - తెరుపుమంట మూలుంగేదో ఏదో ప్రాకె- ఇప్పుడు ప్రళయమే !.....' లోవలినుండి వచ్చే ఊహ- భావం కార్మిచ్చువలె మండిస్తూ ఎగ్రగ-మంటగా దుర్బరంగా వస్తోంది కాని తీరా ఆ బాధ వెలి బుచ్చటానికి తగిన పరిసరం కుదరకపోవటం అది మూలుగుగా మారింది పైకి చూస్తే మామూలు మూలుగే గాని లోళ్ళు చూస్తే 'ఎరుపుమంట మూలుగు' అది ఈ విధంగా చాలా లోతులదాకా లాక్తోపోయే అలంకారాలూ, వలుకు బడులు కవి ప్రతిభను పోతకంచేస్తాయి.

సామాన్యలోక జీవితాని? కృష్ణశాస్త్రి కల్పిత జీవితాని? చాలా తేడా ఉంది ఇది అలౌకికమైంది ఈ భావాన్నే సూచిస్తూ—

‘నాగు గాదులు లేవు

నా కుషస్సులు లేవు

నేను హేమంశ కృష్ణానంత శర్వరిని’

అని అంటాడు ఇక్కడ కూడా ఒక సందేహం ఆఖాసిస్తుంది ‘ఉగాదులు లేవు’ అన్ననరువాత ‘ఉషస్సులు లేవు’ అనటం ఏమిటి? ఎప్పుడూ చీకచే ఉండి ఉగాది ఉషస్సులులేకుండా ఉంటాయా? మై చెప్పింది కృష్ణశాస్త్రి భావనా ప్రపంచానికి సంబంధించింది ఉగాది పశుగంగా ఉషస్సు ఆనందకరంగా ఉండేవాటికై ప్రతీకలుగా చెప్పబడ్డాయి కృష్ణశాస్త్రి దుఃఖజీవి అని మొదట మనవి చేసు కున్నాను తనకు సుఖంలేని బ్రట్టి సుఖసూచన ఏమీలేని దుఃఖ ప్రతిపాదక శర్వరినే సంగ్రహించి నానదే అంటాడాయన శానొక్క శర్వరిమాత్రమే కాదు, మరి—

నా కాలమ్మొక్క

మే కా నీవు - నా

కోకమ్మువలె - నా

బ్రతుకు వలెనె - నా పలెనె’

అని అంటాడు శర్వరి కాలగూడకమైంది కాబట్టి కాలమ్మొక్కలే తన ప్రతీక కాదు (కానుక చాలానా పెట్టు - కాని భావం) ఏదో ఎల్లా రూపమో అల్లాగే కాలం - డా - బ్రతుకెక్కో, శానెల్లాగో తన గూపాలు - అలాగే మిగతావి కూడా అంటే - ఒకటి తనకు ప్రస్తుతమున్న గూపం ఇది బ్రతుకుగా - అనుభవంగా - మారుతుంది అప్పుడు కోటావం వస్తుంది శోమే నాంతకాలికమై కాలరూపాన్ని ధరిస్తుంది అందువల్ల తన కాలస్థితి - తనస్థితి ప్రత్యేకమైనది. సామాన్య లౌకిక కాలజీవిత నియమాలు తనను వట్టిపు అంటాడు కృష్ణశాస్త్రి ‘ప్రవాసంలోని ఉపధా ఖండికలో కూడా తన అలౌకికత్వాన్ని సూచిస్తూ అంటాడు— ‘ఇట నశించు, నా కొఱకు చెమ్మగిలు నయనమ్ములేదు. ...అలయు నాతెర ఊర్పుగాలులు కదల్చి- రేపునంతె నా కాపొల రేగుమంట మును బ్రతుకువల్ల నాదేహమును దహింపు పడకులే అర్పగా నొక్క భాషు మేని’ తనకుతానే-తనకెవరు? తన కొకరై తానెవరికి కాదు అందుకనే ‘ఎవరోగో—ఎవరోహో—ఇప్పుడా నను పలుకరింతురు?’ అని అంటాడు,

ఎవరయినా ఏమని పలుకరిస్తారు? పలుకరించితే ఏమవుతుంది? ఒక భావనా శీలి, గళదప్పుకోకుండు, పలుకరింపువడి తన్నాపుకోలేదు అపుకొనకి వెంటనే రోదిస్తాడు. ఎవరయినా ఓదార్చటానికి యన్నిద్రామన్నా వద్దంటాడు 'మీరు మనసారగా ఏడ్వనీరు నన్ను—నన్ను విడువుడు! ఒకసారి నన్ను విడిచినంత నేకాంతయవనికాభ్యంతరమున వెక్కి వెక్కి రోదించును — వినుపులేక — విరతిలేక — దుర్భరశోక విషమగీతు లేడ్చివైతు, ఎలుంగైత్తి ఏడ్చివైతు' అని అంటాడు శోకమును లోకంబించు కొన్నందువల్ల మరింతగా బాధపడటం కన్న వేరేమీలేదు లోదానిని వైటకు వెళ్ళగ్రక్కితే కొంతైనా కాంతి లభ్యం కావచ్చు. సున్నితమయిన మనస్సుకలవాళ్ళి విధంగా తప్పకుండా చేయవలసే ఉంటుంది

కావ్యాయిలు పెదవుల ఖండ ఖండములుగ

చిదికిపోయిన కాముదీమృదులకళిక

గాంచి — ఒకరేయి దుస్సహగాఢదుఃఖ

మాపుకోలేక ఏడ్చె నా ఆర్త్యమనము

అన్నాడు ఒకచోట (పూర్వార్థ భావం మన సారస్వతానికి అలంకారప్రాయం) నవ్వును గూర్చి ఎట్లు ఊహించినాడు! 'కావ్యాయిలు...' అనల్కొడ వెన్నెల లకే తావులేదు అంచులలో ఒకప్పుడు స్పష్టాస్పష్టంగా ఉండవచ్చును అది చిదికిపోయినట్లు ఉంటుంది మరి చిదికిన ఆవెన్నెల ప్రియాధరవిశ్లేషహీన రేఖకను గుర్తువరచి గుండెలు చీల్చింది ఆర్త్యమనము ఏడ్వక ఏం చేస్తుంది? ఆ వెన్నెల పల్కరింతకు ఇదీ ఫలితం 'దారి తలనెత్తునింత సౌందర్యలవము — వదలిపోలేదు చంపెడు వరకు మీరు...ఏమని ఏడ్చు నేను' అంటాడొకచోట, 'ఏమని ఏడ్చు' అన్నది ఒక జాతీయం దాన్నుపయుక్తంచేసి లౌకికాత్మిక భావాల రెంటిని సమకూర్చినాడు

'రేయి కడుపున చీకటి చాయవోలె

తమనుబెడద దివాంధగీతము విధాన

ఘోరకరావాన వలవంతరేకరీతి

నా విషాదమ్ములో దాగినాడ నేనె'

కరుణ ఎంత వతాకాప్రాయంగా చూపించబడింది! కావ్యానికి కరుణ పనికిరాదని అలంకారికమతం కావచ్చు కాని కరుణ అంత ఉత్తరమైన రసం మిగతా రసాలలో లేదనటం అత్యుక్తి కాబోదు శృంగారాదులన్ని పయసా అనుభావ్యా

ననుభావ్యాలై జాణానికాలు మాత్రమే అనుభవాన్ని కరుణ ఒకటే జీవితం యొక్క ఆదిమండి అంతం వరకు ప్రవహిస్తూనే ఉంటుంది. అందువల్లనే మహాకవి భవభూతి ఆలోచారికవిరుద్ధమైనా కరుణను సంగ్రహించి పశ్చాత్తాపప్రాయనాటకస్రప్ట అయినాను శాస్త్రభీషలు కొందరు తన్నాటకంలో రసం కరుణ కాదంటానికాడా? స్థివడారు కాక కృష్ణశాస్త్రి 'మృదుల కరుణా మధురమూ', 'విపాదభీతమూ' అయిన ఎడద కలవాడు లోకులెవరు దీన్ని - ఈ విషయాన్ని జేగగా గ్రహించ గల్గుతారు? నీటుగా పడవడం అనాగరకం అయిన ఈ రోజుల్లో మనసు విప్పుకోలేనివాళ్లు ఏంచేస్తే ఏం? చంపేవరకూ సొంద ర్యాన్ని వదలలేరట. ఇవి ఎంత దురాకాంక్షమో? జానాశించు లోకమే తానుగా ఎరుగవలసిఉంటుంది

ఒకచో తనను వియోగ గీతిగా రూపించుకొని అంటాడు-

'ఏనొక వియోగశాలి నీ హృదయరాగ

వేదనారేఖ, ఆకలివేగు నామె

అంగుళీ కిసలయచంచలాంచలముల

విడివడి అనంత విశ్వాన బడితి నాడు'

అని ఈ పద్యంలో ఆకలికి అంగుళీకిసలయాలు వేగిపోతున్నాయనీ- ఇది అసం బద్ధం అనీ- చూచేవరకు అనిపిస్తుంది ఈ 'ఆకలి' ని ఒకచోట 'వలపుటాకలి' అని వివరణాత్మకంగా వచిస్తాడు. అట్లాంటి వలపుటాకలిని పొందినప్పుడు శరీర మంతా విశ్లభమైపోతుంది. అంతా వాడి వత్తలై పోతుంది అయితే వాడిన అంగుళులకు కిసలయాలతో సామ్యం? అంగుళులు వాడినవన్నప్పుడు ఉపమితా లైన కిసలయాలు కూడా వాడినవే గ్రహింపబడతాయి కిసలయాలను తినిగదా కోయిల పాటపాడేది నవనవలాడు కిసలయాలై తనే కోకిలచేత పాడెట్టు చేయ గలవు. అంటే వాడిన కిసలయాలకు పాటైన ఉత్సాహాన్ని- పాటకు శక్తిని కలిగించలేవన్నమాట అందువల్లనే వేగు అంగుళీకిసలయాలనుండి జారిపడ యాన్ని చెప్పాడు ఈ రూపకం ఇక్కడ ఈ విధంగా భావబోధ చేస్తుంది. ఒక భావం ఉద్వేగమైనప్పుడు వాగ్వాప్యపారం ఉండదు ఇక్కడ అదే జరిగిందన్న మాట

అసలా హింసలకి ఒకచోట రూపకల్పన ఎంత రమ్యంగా చేస్తాడు!

నీవు తొలిప్రార్థ నునుమంచుతీవ సావధ

నీవు వర్షాశరత్తుల నిలిడనంగ

మమున పొడమిన సంధ్యాకుమారి, వీవు
తిమిర నిశ్వాసముల మానీ కుములు శర్య
రీవియోగకపోలపాళికపు నీవె—
నీవె నిట్టూర్పు—నీవె కన్నీరు—విశ్వ
వేదనామూల్యభాగ్యమీవె, నిజమ్ము
నే గళమ్మార పాడుకొనిన అభాతి
శోకగీతమ్ములందీవె శోకగీతి
ఊర్వశీ ! ప్రేయసీ !—

దీనిలో వాక్య విన్యాసం ముఖ్యంగా గమనించదగ్గది పోసు పో పెద్ద
వాక్యాలు రాను రా చిన్న వాక్యాలు చివరకు 'సగపాదం'లో ఆపుదల.
'తీవసానపు' అంటే 'సాన' మకరందప్రవాహజ్యోతికం చెప్పబడని పుష్పాలు
ఊహ్యలు 'వర్షాశరస్తు. .'వంటి మధురకల్పనలు మనం సారస్వతంలో అరు
దుగా చూస్తాం మాటర్యం వెనువెంటనే వేదన ఇది—ఈస్థితి—ప్రతిచోటా
మనకు కనిపిస్తుంది ఏకాద్ర్యంకంగానే ఆవిడ (ఊర్వశీ) కన్నులను గూర్చి
చెప్పిన తాప అద్భుతమైంది

'ఆమె కన్నులలో అనంతాంబరింపు
నీలి నీడలు గలవు—వినిర్మలాంబు
పూరగింభీరశాంతకాసారచిత్ర
హృదయములలోని గాటంపు నిదురచాయ
లందు నెడనెడి గ్రమ్ము.....
ఇరుల గుసగుసల్ వానిలో నిపుడు నపుడు
వినబడుచునుండు.....
.....ఎదియె అపూర్వ మధిర
రక్త స్ఫురియించుగాని అర్థమ్ముకాని
భావగీతమ్ములవి—'

ఇది ఒకానొక ఊహకు పరాకాష్ఠ నిజమున కీ కన్నులేవోకావు తనవే—
తన ఊహలే శూన్యత్వం, దుఃఖం, అభాసముఖలేశం తన గుండెలు. అనగా
తన ఊహలు తన ప్రేయసీ ఊహలనుండి విడమరచి దూషకల్పన చేసిన ప్రేయ
సీకి మరల ఊహలతో తాదాస్యం చెప్పటమే ఇది కాని ఈ తాదాత్మ్యం
అసంపూర్ణమైంది. అందుకనే తన ఊహలే తనకు దూరమై 'తొలివియోగిని

సేనె— తొలిప్రేయసిని సేనె అని తమ ప్రత్యేకతను రూపించుకొంటున్నది.
'నీవే సేను' అని కనుక అంటే కృష్ణశాస్త్రి కవిత్వంరాయడు రాయలేదు అల్లా
అనలేదు కాబట్టే—

ఊర్వశీ! ప్రేయసీ! నేడొ యుష్మదీయ
చరణమస్పృశారుణోదయసురభికాంతి
పలుకరించున? సోకునా? తళుకు మనున?
ఆరని పెలుంగె నాగీతి కాంతికముల
చేర్చికొని- పూర్చికొని- భవ చ్ఛ్రీవిలాస
హాసవాసనాలేశము లందికొనగ
రమ్యహివచాలుకాచ్చనీరాజనముగ
తలయనా సఖ!

అన్నాడు ఆమె తనకు దొరకితే 'మూడులోకాల సుఖ మొక్క ముడి నిమిడ్చి,
విసరనో- కాలాంతమే వెనుక బ్రాక' అంటాడు సుఖము విసరిపెస్తాడట
ఎందుకు? ఈ సుఖం తనతో ఉండరానిది- ఉండనిదిహడా అందుకనే తన జీవిత
మధ్యమధ్యంగానే సాగవలసింది

కృష్ణశాస్త్రి కవితలో దోహాలులేవని కాదు కాని వాటన్నిటికీని కప్పి
వేయగలిగి పూర్వీయస్పందితావాలను అందిచ్చే చిక్కని ప్రతిభ - కవిత్వానికి
ఉంది కాబట్టే ఈదృశపూర్వీయవిచారణల బహుధావిధారచనారధ్యా
కుళలుడు కృష్ణశాస్త్రి కరుణారూపుడు అయిన నటరాజును కావ్యాంశంలో
స్మరించటంలో ఔచిత్యం చూపినాడు కూడా కృష్ణశాస్త్రి

'అవధరింతువు ప్రతిదివ సాంతమందు
నిత్యనూతనతాండవనృత్యకేళి
ఓయి నటరాజ! తలలైన నూపలేక
భువనములు దుర్భరానందమున నడంగ

... ..

ఏ విధాన సౌందర్యరసైకజీవి
నిలువనేరుతు నిట నొక్క నిముసమేని
మామకిన శుష్కమార్గముల త్వ-
దీయపాదమంజీరముల్ మ్రోయకున్న '

రాజకీయ బాధితులు

శ్రీ వట్టికోట ఆస్వాదుస్వామి

ఉదయం మనక మనకి చీకట్లో పెంబమ్మ రోడ్డును ఊడుస్తూ ముందుకు సాగుతున్నది. బొగమందిరి కమ్మిచేసిన మంచుకు వణుకు, వెచ్చదనానికి మార్గంకోసక, అప్పుడప్పుడు బొడ్డోడిన్న చుట్టను ఎడమచేతిలో తడిమి చూచుకుంది ఇంత విస్ఫు సంపాదించి చుట్టను అంటిపెట్టకోవాలని విస్ఫుకోసం మధ్య మధ్య నలువైపుల పరికించి చూచింది

“అగ్నివల్ల ఉంటే ఇస్తావన్నా” అదే బాటన బోతున్న ఒక టాంగా పరిచయస్తున్ని అడిగింది

“పరిపెద్దున్నానె?” కొంచెం అవి టాంగావారు జేబులోచేయివేశారు “మర్నీన, ఇప్పుడే బారిపెద్దై పారేశావ” అవి పరీక్షగా పెంబమ్మను చూశారు పెంబమ్మ విరాళతో ముందుకు సాగుతుంటే టాంగావారు చేతి కొరరాతో గారాబంగా పెంబమ్మను కొట్టి “చుట్టాగుతే చరిపోతా?” అన్నాడు పెంబమ్మ ఏదో గొణుగుకుంటూ పంగి రోడ్డు ఊర్వసాగింది

“టాంగా కావాలా, టాంగా” దూరంగా చేతి నందితో నవారు చేస్తున్న వ్యక్తిని కవి పెట్టి టాంగావారు గుర్రాన్ని రెండు చరి చారు గుర్రం పడిగా ముందుకురేస్తుంటే, టాంగావారు పెంబమ్మవైపు శ్రద్ధగా తిరిగి చూస్తూ, చూస్తూ గుర్రాన్ని అదిలించారు “పరిపెట్టుండట, చరి” తనకుతాను గొణుగు కున్నాడు

పెంబమ్మ రోడ్డును ఊడుస్తూ, ఊడుస్తూ ముందుకు సాగి కొంతదూరం పోయింది రోడ్డుకు ఎడమవైపున ఉన్న మోటారు రిపే రింగు దుకాణానికి కొద్దిగా దూరంగా ఒక చిన్న గుడిపె లోంచి మంట కినిపించింది ఊడుస్తూనే గుడిపె వద్దకి నమిపించింది గుడిపె తడకనందుల్లోంచి పరీక్షగా చూచింది బొడ్డో చుట్టను తడిమి చూచింది

తడకిలోపల పొయ్యి ముందట దస్తగీర్ కూర్చుని టీ చేసుకుంటున్నాడు పొయ్యి కాకితు పోయింది అనుభవిస్తు, నిర్దం కాగానే తాగటానికి ఉవ్విళ్ళూరు తున్నాడు అనాడు కుట్రవారిం జేరించేయించుకోవాలె, స్వావం చేయాలె, ఇట్టలు ఉతుక్కోవాలె, నెయ్యి, మసాలతో మాంసం వండుకోవాలె, పెరుగు కొనుక్కోవాలె, నమాజా చదువాలె కులా సాగా సాయంత్రం రోడ్డి పెంట తిరగానె దస్తగీర్ ఆ రోజు కార్యక్రమం తనలో తానే నిర్ణయించుకుంటున్నాడు లేచి పాం గ్లాసును తెచ్చి బాయి మంటతో పరీక్షించి చూచాడు పాలు గడ్డకట్టినై “బద్దాష్, మంచి పాలు పోయలే,” పాంవాణ్ణి తిట్టాడు టీ తాగవీలు కానందుకు నిలుత్తాహవిస్తాడు “చెవులు పిండి వైనలు వనూలుచేస్తా” పాంవానికి చేయాలివ ప్రాయశ్చిత్త పతకతం వేసుకున్నాడు

గుడిపె వెనుక విలుచుండి నిస్స అడగి టావికి విశ్వయించుకున్న పెంబమ్మ, దస్త గీర్ ను ఒంటరిగా చూచి అంకింది కాచి చుట్ట

తాగిల్చిన అవసరం ఉంది. కుతి బాద పెట్టు వుంది చరి తీవ్రంగా ఉంది మనసు మదన వద్దున్నా. కండ్లుమాత్రం గుడిపె కలుపుకోసం పెతుకుతున్నాయి రెండువైపులా ఎరికించి చూచింది దోవ కవినించలేదు చుట్టినట్లు చీచిరితో చిప్పుడుచేసి, "ఇంతనిప్పేస్తావన్నా" గుడిపె తడకనందుల్లో కింట్లుపెట్టి అడిగింది

ప్రతిరోజు ఆ వనయానికి రోడ్డు ఒడ్డు చిప్పుడు వింటూనే ఉన్నాడు దస్తగీర్ తాని ఊడ్చేదెవరో మాత్రం అతనికి తెలియదు ఆ మునిముసి చీకట్లో అడగొంతు ఆ విధంగా చినువుతో అడగటంతో దస్తగీర్ అక్కర్లుం కలిగింది తడవపాటు అడిగింది "ఇట్లుంచి ఎట్లా ఇవ్వాలి? అట్లా చుట్టపరిగిరా" అన్నాడు

మోదల్లి రిపేరింగు దుకాణం ఎక్కువ చిన్న నందులోంచి ఆ గుడిపెవద్దకు చేరాచి ఆ దుకాణానికి వచ్చే మోదల్లిను కడగటం వీళ్ల వాళ్ళటం, చేరింది అవని తువని చేయడంతో నెంకు ఇటువై అయిదు దూచా యిది కీతం వాడుకున్నాడు రాత్రుప్ల దుకా ణానికి కావలాగా ఉండటానికి అక్కిదే గుడిపె వేయింది ఉండటం దుకాణంవాంట్లు

"దోవ ఎటువో, ఎటువరిగి రావారో" పెంటమ్మ అన్నది "ఎడమచేతిరోడ్డుకు చుట్టితే నందుంచి అందుగుండా" అని దస్తగీర్ గుడిపె బయటకువచ్చి పెంటమ్మకు ఎదురుగా పోయాడు పెంటమ్మ ఎదురుగా వస్తుంటే వింతగా చూస్తూ చూచుకున్నాడు రాగానే గుడిపె వద్దకు నడిచాడు పెంటమ్మ బొడ్లోంచి చుట్టను తీసి పొయ్యి కెడురుంగా విలుచుంది పొయి లాంచి నివృణుకెడుకు పెనుకురికి పెంట మ్మను చూచాడు దస్తగీర్ తొలివస్త్రై కాటుక కండ్లు దస్తగీర్ ను అకర్పించాయి పొయ్యిలో నుంచితో పెంటమ్మ ముఖం తళ, తళలా

డింది, దస్తగీర్ లో ఉత్సాహం రేకెత్తింది గంజెలో నిప్పుతెచ్చి అందియ్య బొతున్న దస్తగీర్ కు పెంటనే ఒక ఆలోచన తట్టింది అందిస్తున్న విప్పుగంజెను వెనక్కు తీసి కొని, "చుట్ట నోడ్లో పెట్టుకో, చిప్పు అంటిస్తా" అని విడిచిందిన ముఖంతో పెంట మ్మను పరీక్షిగా చూచాడు "ఎందుకు? ఎదురే" అని పెంటమ్మ గంజెను అందు కుంది పెంటమ్మను మైదురచి చూస్తూ వరచాన్నంలో గంటినందించాడు దస్తగీర్

"దా, తాగుతావు?" ఉప్పొంగి వస్తున్న ఉద్రేకాన్ని అణచుకుంటూ దస్తగీర్ అడి గాడు

"మొఖం కడగరా" అని పెంటమ్మ చిప్పు గంజెను కిందపెట్టి కిందవేసి చీచిరి కిట్టను చేతికట్టింది

"అట్లయితే మొఖం ఇప్పుడే కడుక్కో, ఇప్పుడే పాలుఎట్టోస్తా" అని అల్లాసంతో గ్లాసులోని ఇరిగిన పాలును చిమ్మింది కైట పోసి, వడిగా బయలు చేచాడు పెంటనే వెనుకకునుళ్ళి "అగో! ఆ కుండలో చిప్పు వ్నయి, పొయిలో చూడితతో ఎండ్లుతోమురో ఇప్పుడేవస్త" అని వెళ్ళిపోయాడు

పెంటమ్మ చుట్టను పీటవ్రా కూర్చుంది దస్తగీర్ అతిర్థ్యం విషయమై మొదట అంతగా ఆలోచించలేదు, చుట్ట తాగటంలో ఆనందాన్ని అనుభవిస్తున్నది తర్వాతి దస్త గీర్ అన్నమాట విషయమై ఆలోచించ సాగింది చుట్టవలిసి, చిల్లార్ని బొడ్లో వెక్కు కుంది ఒక కొత్త మగవాడు అవిధంగా చినువుతో మాట్లాడటంతో మొదట కొంచెం జంతే కలిగింది తాని అతనురాదే వెళ్ళి పోవడానికి మనస్కురించలేదు తన స్వగ్రా మంలో తెల్లవారు యామున తాను, తన భర్త

కోటయ్య పాదింపి, నీళ్ళు తెచ్చుకోవడం ముగించుకొని తాను కూలికై సన్నాహ వడలం తన భర్త దొంగరి కోటకు వెళ్ళటం స్పృహకి వచ్చింది ఒక నిట్టార్పు విడిచింది ఆలోచనా దోరిడిలోనే పరివరాలు పరికింప సాగింది పొయ్యిమంటలో గుడిసెలోని వస్తువులు స్పష్టంగా కనువిస్తున్నాయి చివరిన భాకిలాగు, వల్లవి నల్లని బీజు ఒకదోట వేలాడుతున్నాయి పొయ్యికి కొద్దిదూరంలో మట్టిచివులు, రెండు రాతెండి గిన్నెలు, ఒక చీనీ ప్లేటు, ఎనామిల్ మగ్గ పడిఉన్నాయి ఓమూలకు పాతపెత్తె మానిపోయినరంగులు అక్కడిక్కడ అజంజా పెయింటింగ్లా కనువిస్తున్నాయి గుడిసె బయట కొద్ది దూరంలో రెండు తుండలు, ఒక పాటరాతి చెంబు, అక్కడే దగ్గరగా గవాక్షం ఉన్నట్టు కన్పించింది అవన్నిటిని విరికిస్తూనే తన గతజీవితాన్ని మననం చేసుకుంటున్నది

దస్తగిర్ పడిగావెళ్ళి హోటల్లోంచి అవా పాలు తీసుకొని పెచ్చెపరకు పెంబమ్మ కూర్చోని ఉంది ఆమె కొప్పులో వాడి పోయిన క్రోటన్ శూలు చెల్లాచెదిరుగా వేలాడుతున్నాయి. అదృశ్యం అతని ఉత్సాహానికి చేయూత నిచ్చింది

"మొలం కడుతున్నావు?" చాలా చనువుతో అడుగుతు గుడిసెలో దొరలదాడు

"కడుక్కురి పోత ఇంక సానా ఊర్వాలె, ఘట్టకురి బట్టలేక ఇటువస్త్రీ" అని చీనీ ప్లేట్లను పరిచేస్తూ లేవబోయింది పెంబమ్మ.

దస్తగిర్ పొలకుపోతూ, వస్తూ ఆనటి కార్యక్రమం ముఖ్యంగా కుక్రవారం కావటమువల్ల ఉల్లాసంగా జరుపుకోవాలని, అందులో పెంబమ్మ సాహచర్యము కూడా

ఉంటే, ఉండే అనందాన్ని ఊహించాడు అనుభవించబోయే అనందానికి పెంబమ్మ తోర్పుడకపోతావనటంతో దస్తగిర్ కు విడుత్తాహం కలిగింది ఐనా పట్టుదలనడలలేదు

"ఇంక చా తాగిపో, నీకోసమని పాలు కూడా తెస్తే" పొయ్యిలో కత్తెలను సవరిస్తూ దస్తగిర్ అన్నాడు పొయ్యిలోంచి ఇంక బూడిద పట్టుకొచ్చి చేతిలో వేయవచ్చుకు పెంబమ్మ పండేహిస్తూనే చేయి చాచింది దస్తగిర్ ఓల్లాసపడ్డాడు పెంబమ్మ పీళ్ళకుండుం వద్దకి వెళ్లి ముఖం కడుగుసాగింది

పెంబమ్మ తర్త కోటయ్య రామవాపురంలో హరిజన కుటుంబానికి చెందినవాడు ఊళ్లో దొర తోటమాలిగా పనిచేసేవాడు పహణంగా చూటకారి కావటం వల్ల అందరికన్న పై చేయిగా వ్యవహరించేవాడు హరిజనవాడలో ఏర్పడే తగాదాల్లో, హరిజనులకు వంబందించిన ఊరి తగాదాల్లో కోటయ్యనే పెద్దమనిషిగా, మధ్యవర్తిగా హరిజనులు ఎప్పుడునాది కొన్నాళ్లకు ఉమ్మాయినిష్ట ప్రభావం పడిన గ్రామాల్లో రామవాపురం కూడా ఒకటియింది దాంతో కోటయ్య ప్రథమ కమ్యూనిస్టు శార్య ఉర్తగా వీర్తమైనాడు అప్పురి దొరలంతుల్లో వినికిరాక పడిఉన్న పాత తుపాకులన్ని పదిల పరచి బాగుచేయించుకొని, అయ్యడం కూడా చేతబట్టాడు మొదటిసారిగా దొరకే తుపాకి పరిపెట్టి తన ప్రావీణ్యాన్ని దృఢపరచుకొన్నాడు "దున్నేవానిదే భూమి" వివాదానికి "పెంచివనిదే తోట" వివాదాన్ని తోడించుకొన్నాడు

మొదట రజాకార్లను, తరువాత కాంగ్రెసు వాండ్లను, మిలిటరీని, పోలీసులను వేటాడటంలో వేరు ప్రతిష్టలను గడించాడు దొర తోటను తన తోటగా మార్చుకున్నాడు.

ఓమూర్తి పార్వీ దోరాటం మానుకున్నా
 కోటయ్య మాత్రం వేటాడటం మానుకోలేదు
 కుదుకు పార్వీవాండ్లు కోటయ్యకు పార్వీతో
 సంబంధం లేదనార్చి వచ్చింది అప్పుడు
 కోటయ్య పార్వీవాండ్లపై ఓన్నెర్ర జేకాడు,
 ఏకాకిగా ఎన్నో అవస్థలు వస్తాడు పెట్టాడు
 బహుశిష్టంగా కుదుకు ప్రభుత్వానికి చిక్కాడు
 అప్పటినుంచి కోటయ్య బాధపోయింది పార్వీ
 వాండ్లకు, తదితరులకు కాని కోటయ్య
 బ్రతికింది, చచ్చింది మాత్రం గట్టిగా చెప్ప
 గలవా రెవరూ లేరు దార్య పెంటమ్మ కోట
 య్యకు కుదిరుణంగా అన్నివిధాల చేయూత
 నిచ్చినా పార్వీవాండ్లతో కోటయ్య వేరుగావడం
 మాత్రం ఆమె ఇష్టపడలేదు చెప్పి ఒప్పించా
 రని కొన్నాళ్లు ప్రయత్నించింది కుదుకు విడి
 చేసి భర్తకు లొంగిపోయి, మనస్సు కుదుకు
 పడ్చుచేసి కోటయ్య పట్టుబట్టాక ఎవరూ
 సాడటాకి, సహకారం చూపిపోవడం వల్ల
 బాటుకానిన నిర్లిప్తం అటు ఇటు తిరిగి విరాళ
 పడి, ఊళ్లో మనటం సార్యవేతం కొన్నాళ్లు
 ప్రాదిరాదాను చేరుకుంది ముగిసిపోతే కార్మి
 కుల్లో చేరింది ముప్పైల కార్మికుల సంఘం
 పెద్దలకుగాని, ఇంకెవరికిగాని కాపాకోయ్య
 దాంట్లనే పట్టయం చెప్పి, లోలోన కుము
 డుకూ, ప్రియే, కాలంగడివుకున్నది ముప్పై
 ముప్పైయిదు ఏండ్ల పయసులో ఉన్నా సహ
 జంగా భూలభరం గాబట్టి, నెత్తి మెండ్రుకలు
 వంకరలుతిరిగి ఆకర్షకంగా ఉంటాయి కాబట్టి,
 పెంటమ్మ సాంఘిక స్థాయికి చేరిన, చెందని
 ఎందరో ఆమెకరకు కావలెనవ్వడం కాని
 ఎవరికీ వశంగాక కీలాన్ని కాపాడుకుంటూ
 వస్తున్నది టాంగువాండ్లు, రిక్తావాండ్లు, కోటి
 కాట్టికుల్లో కొందరు కొంటిగా మాట్లాడినా,
 అసభ్యంగా ప్రవర్తించినా, తన దీన స్థితికి

లోలోన బాధపడుతుంది భర్తను కలయకొని
 నిటూర్చువిరుస్తుంది అందువల్ల ఆమెవినయం
 ఆలోచించేవారందరికి ఆమె ఒక సమస్యగా
 తోస్తుంది ఒక సామాన్యకూరీ అవిధంగా
 ఉండటం కొందరికి ఆశ్చర్య మనిపించింది
 ఆమెకు అంత బింకం, బిడియం ఉండటం
 కొందరికి అసహజంగా అనిపించింది కొందరు
 ఆమె ఆ వైఖరికి కారణ మేమిటో తరచి
 చూడాలని ప్రయత్నించినా విఫలమై నారు.
 కొందరు ఆమె వ్యక్తిత్వానికి తుర్కనదీ హేళన
 కూడా చేయసాగారు ఇవన్నీ ఆమె చిట్టానాని
 వృద్ధికి రోహదం చేస్తున్నాయి. పురుష ప్రవృ
 త్తిని, స్వాధీనాన్ని అర్థంచేసుకోవడానికి అవ
 కాళం కలిగిందాయి ఆమెకు కలిగిన అను
 భవాలతో, కొందరు ఆదవాండ్లతో చెరిమి
 చేయడం కూడా ప్రమాదమని తెలిసికొంది
 వేళకు తన పనిచేసుకోవడం, మిగుతాకాలంలో
 ఏకాంకంగా కూర్చోని, తన జీవితానుభవాలను,
 భర్త కార్యకలాపాలను, రాజకీయాల్లో ఆడుగు
 పెట్టినప్పుడు విన్నవి, తర్వాత కన్నవి, కుదుకు
 అనుభవించినవి, అనుభవిస్తున్నవి నెమరు
 చేస్తూ కాలం గడుపుతోంది అటువంటి
 పెంటమ్మ ఆ రోజు దస్తగిర్ అరిష్టంలో
 పురుషుని స్వార్థంలేదని అనుకోలేదు. కాని,
 అతడు మాట్లాడే వద్దకిలో గాని, చేస్తున్న
 మర్యాదలో గాని పోకిరితనం కనబడలేదు
 మర్యాదే ద్యోతకమైంది బొడ్డుపాటలు లేవు
 పొందికగా మాట్లాడారు పరపురుషుడంటే
 సహజంగా ఉత్తమస్థితి కలిగి జంతు పెంట
 మ్మకు కలిగినా, ఆమెకు గల గుండెవిల్వరం,
 అనుభవంతో కాలు విలదొక్కుకొని, ఆలోచి
 స్తూనే, దస్తగిర్ పెట్టిన బూడిదను, చేతితో
 వట్టకొని, పీకకుండల వద్దకు చేరింది అనాటి
 పంతులవను తన అనుభవగ్రంథంలో అధ్య

యంగా చేర్చుకొంటున్నది పండ్లమైనను ఎరుకుత్రం చేసుకుంటున్నది

దస్తగిర్ తన గుడిపెలోని నాటి వాతావరణానికి కొత్త అనుభూతిని పొందసాగాడు ఏదేండ్ల త్రిశంవరకు గడుపుతూ వచ్చిన వది హేనేండ్ల దాంపత్యజీవితం భగ్గుమైనతర్వాత, తిరిగి నేటికి తనపంచ ఒక శ్రీ మెలగడంతో అతని కెంతో హాయికలిగింది తన భార్య పుట్టింటినించి వచ్చినప్పుడల్లా దస్తగిర్ స్వయంగా టీకాచి ఇవ్వడం, ఆమె పచ్చి రావడంతోనే ప్రయాణ విధులతో విజ్ఞాత్యునికుస్తూంటే, అప్పాయింగా వరిచర్య చేయడం అతని కలవాటు తనభార్య గతిం దిన ఏదేండ్ల తరువాత అటువంటి వాతావరణంలో నాడు ఉన్నట్టు ఉల్లాస వర్షాడు పెంటమ్మ కుండలపడ్డ గోడకు ముఖంచేసి ముఖం కడుక్కుంటుంటే, రెండు మూడు సార్లు గుడిపెలోంచి తొంగిచూచి, తన్నయత్వంలో మునిగితేలాడు ఒకసారి శిలా ప్రతిమవలె నిలుచుండి తన్ను తానే మరచి అలోచించసాగాడు అకస్మాత్తుగా కండ్లలో పిట్ట తిరిగాయి ఆ పిక్కలో పోలీసు ఏక్షన్ రోజుల్లో వల్లెటూరిలో అతని ఇంటిపై దాడి జరిగి తనభార్య, పిల్లలు హత్యచేయబడడం గురించి,విన్న వివరాల ప్రకారం దృక్పాటు కాండవించాయి అనాడే ఆ సంఘటన జరిగి నంత కల్దిరిల్లాడు వచ్చిగాయంమీద బలమైన ఇంకొకగాయం కలిగినంత వాటికి పోయాడు కాను రజాకారుగాచేసిన హత్యలు గృహదహనాలు, మానభంగాల సాపాన్ని కప్పిటిబొల్లతో కరిగి పేస్తున్నాడు హరిజనులైన రామయ్య వదిహేడు ఏండ్లకింద దస్తగిర్ గామూరి, అచ్చమైన మహమ్మదీయంగా అచ్చజీనుంచి పోలీస్ ఏక్షన్ వరకు, అసాం

కారంతో చేసిన అరాచక చర్యలకు, అనాడు ప్రాయశ్చిత్తిం చేసుకోసాగాడు పిచ్చివానిలా నిలుచుండి పొయ్యిమీద పాలబుడగలను ఒళ్లమరచి చూస్తున్నాడు బున్నువసొంగినసాలను అతురకతోవట్టి చేతుల్లోనే కిందికి దింపాడు పేట్లకాలినా లెక్కజేయక తిరిగి గుడిపె బయటికి తొంగిచూచాడు పెంటమ్మ చైల కొంగుతో ముఖం కుడుకుంటుంటే, మరుగు లేచి ఆమె వక్షస్థలాన్ని కండ్లారచూచి కల నేలకు పేసుకున్నాడు ఆమె ముఖం కుడుకు తుంటూ గుడిపెవేపు వస్తున్నకొద్దీ అకస్మాత్ బిడియం అవరించసాగింది తలపెత్తి ఆమెను చూడడానికి పిగ్గవడ్డకు పొయ్యివడ్డ కూర్చొని బిడి కలిపి రెండుగ్లాసుల్లో పోగాడు, పెంటమ్మ గుడిపెబయట తూర్పుముఖంగా నిలుచుండి ఎర్రరచివు చాచుస్తున్న ఆకాకాన్ని అడేవనిగా చూస్తున్నది దస్తగిర్ రెండుచేతుల్తో రెండుగ్లాసులు వట్టుకొని గుడిపె బయటికివచ్చి, పెంటమ్మవైపు మళ్ళీవరకు సూర్యునికాంతితో ఆమెముఖం ఇంద్రధనస్సు రంగులతో మిళితమైనట్టు కనిపించింది ముగ్గురై చూస్తూ టిగ్లాసును “ఇగో, రా” అని అందించాడు

పెంటమ్మ తెప్పరిల్లినట్టు దస్తగిర్ వైపు మళ్ళింది బిడియంతో ముఖం వేంతువంది గ్లాసును అందుకుంది కలనువంటి టిగురిక వేస్తుంటే ఆమెను తీవ్రంగా చూస్తూ దస్తగిర్ కూడా ఆమె గురికలకు తన గురికలులు మేళవించి టి కాగాడు

ఏదైనా ప్రసక్తినిపి మాటలు పొగించి పెంటమ్మ మనసును తెలుసుకోవాలని దస్తగిర్ పథకం వేసుకుంటున్నాడు సంభాషణ ఎట్లా మొదలు పెట్టాలింది తోచక సతమక వస్తున్నాడు.

“విప్రుకోస మొస్తే చా రొగికివి” అంటూ పెంటమ్మ టీ గ్లాసును కిందగదాసికి పీళ్ళుబండల వద్దకి వెళ్ళింది. ఆ చూడడో ఆమె కృతజ్ఞతా వాక్యాలు ధ్వనించాయి. దర్బాగీలుకు పెంటమ్మ గ్లాసును కడిగి తిరిగి వస్తుంటే “ఏ ఏ ఏ అయిపోయినాక బుచ్చి కిందకి రారాదు” గుటకలు మింగుతు, రవ్వలుతు, దస్తగీరు అన్నాడు.

“నాకు వనిశింది రా అంతాకాదు” అన్నది విరిచినట్లు అవి గ్లాసు కిందపడ్డ అవీరి చేత బట్టి వెళుతున్న తిరిగి చూడకుండా వెళ్ళి పోయింది పెంటమ్మ.

దస్తగీరు విరుక్కాహంతో విలుపునా కూలి పోయాడు. అవకాశంకా వచ్చిన అతిథి అనుకోకుండా వేసుకొన్న పథకాలు హఠాత్తుగా చేయజారి పోయినందుకు వేదపడ్డాడు. గుడిపెలోకిపోయి తడక నందల్లోంచి పెంటమ్మను చూడసాగాడు. ఆమె నెత్తన కొంగును వేసుకొని ఓడవూ ముందుకు సాగిపో తోంది. దస్తగీరు మనస్సును బట్టలేని రోడ్డు మీదికిచేరి ఆమె ఎక్కడవనిన రోడ్ దాగంలో నిలుచున్నాడు. ఆమె దగ్గరికి రాగానే “చాగిన్నై తోమిచ్చిపోతా” చారన చేసు కొని అడిగాడు.

పెంటమ్మ వినబడనస్తే ఓడవూ ముందుకు సాగింది. దర్బాగీరు పరిశ్రాద్ధై కావేపు విలుచుండి ఒక పిట్టారపు విడిచి తిరిగి గుడిపెలోకి చేరాడు. అనాడు కుక్రవారం మోటారు రివేరింగ్ దుకాణం ఉండదు. కాబట్టి ఆరోజు అతడు చేయాల్సిన పనేమీ లేదు. పెంటమ్మ రాకముందు వేసుకున్న కుక్రవారపు కార్యక్రమం గడుపుకోడానికి గూడా మనస్కరించలేదు. పిల్లా, బల్లతో కళకళలాడుతూ వుండు ఇల్లు నిర్మాను

వ్యంగా ఉన్నట్లు, తన గుడిపెను దీరుపోయి చూడసాగాడు. ఏదేండ్లనుంచి మనసును గట్టి చేసుకొని సాగిస్తున్న జీవితంలో, అనాడు పెంటమ్మ చియ్యపెట్టి నుంచిలేని వెళ్ళి పోయిందని చింతించాడు. విచారంతో రోడ్డు ప్రక్క పైపు వద్దకు వెళ్ళి స్నానం ముగించు కొని, గుడిపెకు చేరుకొని, మానీషబట్టలు వేసికొన్నాడు. చిత్తస్థిమితంతో రోడ్డుమెంటి బల్లారు అటూ ఇటూ పదాదచేసి, తిరిగి గుడిపెకు చేరుకున్నాడు. నమాజు చేయడం మరచిపోయాడు. బాల్కనీ పిల్లలను తలచు కొని, వెక్కిరిచెక్కిరి ఏడ్చుసాగాడు. అన్నం వండకోడానికి కూడా మనస్కరించలేదు. పిద్దివానిలా గుడిపె పైకాగాన్ని చూస్తూ గంటలకొద్దీ కాలం గడిపాడు. ఆరోజు తిండేలేదు. కడుపులో మండినప్పుడు దగ్గరున్న చూటలుకు వెళ్ళి, రెండుమూడుపాళ్లు టీకాగి వచ్చాడు. సాయంత్రం తిరిగి రోడ్డు ఓడవూడానికి పెంటమ్మ రావచ్చునని రోడ్ మీద పదాద చేయసాగాడు.

పెంటమ్మ విషేషార్థగా దస్తగీరు ఆతిథ్యాన్ని చిరస్మరించినా, హృదయంలో నంచలనంమాత్రం కిలుగు పోలేదు. ఓడవూ పని ముగించుకొని, తన ఇంటికి చేరుకొని, గంభీరంగా వంట, తోజనం ముగించుకొని, విక్రాంతి తీసుకోవడానికి నడుము వార్చింది. దస్తగీరు జ్ఞాపకం వచ్చాడు. అతడు అందగానిలో లెక్కకాదు. పిల్లిగడ్డం, స్పృహకవు మచ్చలతో చెదలు పట్టినట్లున్న ముఖం, పట్టుదలతో నమాజు చేస్తున్నందుకు గుర్తుగా నుడుచిమీది రూపాయకంటే పెద్ద నల్లని చుప్పా, పోలీస్ ఆక్షన్ రోజుల్లో మిలటరీ టుపాకి బెల్టుకు ఎగిరిపోగా మిగిలిన చెప్పె, మిలిటరీ బ్యాండ్లతో తిన్న బెల్టులకు వంక

రలు తిరిగిన వేళ్ళు మొదలగు దస్తగీరు యావైతేలు. ఆమెను అకర్షించలేక పోయినా అతనితో గడిపిన ఆ క్రొత్తకాలం ఆమెలో ఏదో చెప్పరాని ఆమెతో ఉపాసించి వీలుగాని మార్పు తెచ్చింది స్వగ్రామంలో తోటికులం వాండ్లు నహజంగా చేసే పరిష్కారం కూడా ఆమె నహించలేక పోయేది కోటయ్య హరి జనవాడకు ముఖ్యుడుగా వ్యవహరించటం, రాజకీయంగా కర్నాట ప్రాధాన్యత నహించటం వల్ల, ఆమె ఏమాత్రం కొంచెంకనం చూసినా అతని గౌరవానికి లోపం కలుగుతుందని అతని వ్యక్తిత్వం దెబ్బ తింటుందని జాగ్రత్త ఎడేది ఒకసారి డి.కోకి వచ్చిన దీటు జవాను ఎకువుగా వ్యవహరించబోతే పెంటమ్మ చేసిన అర్పాటం మొత్తం హరిజనవాడలో పాటు గ్రామమంతా పెంటమ్మ కీలాన్ని హరించింది పోరాటకాలంలో కోటయ్య రగానికి చెందిన ఒకడు ఒక స్త్రీ విషయంలో దుష్టబుద్ధి కలిగి ఉన్నాడని తెలిసి కోటయ్య అతనికి చేసిన ప్రాయశ్చిత్తానికి పెంటమ్మ ముగ్ధురాలై తన భర్తను దేవతగా రావించింది, అటువంటి పెంటమ్మలో కూడా కదలిక కలిగింది మూడేండ్లనుంచి గడుపు తున్న విస్తర్ణ తీవ్రతలో వృద్ధుగా వెలుగు కనిపించినట్టు భావించింది కోటయ్య చచ్చి పోయాడని ఎక్కువగా వింటున్నా, ఎన్నో కారణాలు అతని చావును ధృవ పరుస్తున్నా ఆమె మాత్రం ఇంకా నందిగూపస్థలోనే ఉండిపోయింది “తైలులోలేకుండా, బయట లేకుండా, అదారుతులో మొఖద్రూ లేక ఏమై ఉంటాడు” హృదయంలో ఒక ప్రశ్న బయలుదేరింది “అవిధంగా నామ రూపాలు లేకుండా మాయమైనవారు ఎందరు లేరు? వారిలో కోటయ్య కూడా ఎందుకు

చేరగూడదు ప్రజల బలంగాని, పోలీస్ సాను భూతిగాని లేని కోటయ్యను ఎవరు ఏమి చేసినా అదీగేవారెవరు? ఎవరు లేరు కాబట్టి తప్పకుండా చచ్చి ఉండాని “ఇన్నాళ్ళకంటే ఒక అడుగు ముందుకువేసి అలోచించింది. కావేవు కిన్నీరు కార్చింది విట్టార్పు విడిచింది మామూలుగా ప్రతిరోజు నెత్తి దువ్వుకొని, రెండు క్రోటన్ పూలు నెత్తిన పెట్టుకొని, సాయంత్రం వసతి బయలుదేరు తుండేది కాని అలోజు మనస్తీమిలంలేక చింతిస్తు చివరికిట్ట ఎట్టుకొని బయలుదేరింది

దస్తగీర్ దూరం వించే పెంటమ్మను కని పెట్టాడు అతనిలో ఉలుతు బయలుదేరింది ఆమెవైపు దృష్టినినిది చూడలేక పోతున్నాడు అటు ఇటు ముఖంపుకు ఆమె రాకును కని పెట్టుతున్నాడు పెంటమ్మ మాత్రం దస్తగీరును కనిపెట్టలేదు డి.కుస్తూ అతని వద్దకు వెళ్లేవంతు కూడా తల పెత్తెత్తిలేదు అతన్ని చూచి తల పెత్తెత్తి వింతగా గుడ్ల నాడించి, బిడియంలో ముందుకు సాగింది దస్తగీరుకు ఎటు తోడక, ఆమెవైపే చూస్తూ నిలుచు న్నాడు పెంటమ్మ యాదైగజాల ముందుకు వెళ్ళి వెనుకకుతిరిగి దస్తగీర్ వైపు చూచింది, దస్తగీరులో అళ రేత్తెత్తింది మెల్లిగా ఆమె వైపు నడవసాగాడు ఆమె ఇంకా కొంత దూరం వెళ్ళి మళ్ళి తిరిగిచూచింది అతని నడక వడి ఎక్కువైంది ఆమె ఊర్పు ముగించి, పార్కులో పిల్లహోను వద్దకి వెళ్ళి, ముఖం, కాళ్ళ, చేతులు కడుగసాగింది, దస్తగీరు కూడా హోనుకు ఇంకోభాగంలో, ఆమె తెదురుగా నిలుచుండి ఆమె వైపు దృష్టిని నినిసి, లాంఛనంగా చేతులు కడుగసాగాడు ఆమె పార్కులోని క్రోటన్ పువ్వులుతెరిసి కాపులో చెక్కుకొంది ఇంతలో వేరువెనక అమ్మ

కున్న పిల్లవానికేకలు వినిపించాయి పెంబమ్మ పైగచేసి అమ్మకున్న పిల్లవాడిని పిలిచి, రెండు అణచివేసే వేడుకగా రెండుపొట్టలు కట్టింది. దిస్తగీడు కూడా అక్కడికి వచ్చి కొవబోయాడు పెంబమ్మ దిస్తగీడును చూచి చూడనట్లు ముఖం తిప్పి "ఏకోనం కూడా కొన్నా" అని ఒక పొట్టం అందించింది ఆ పొట్టాన్ని దస్తగీడు మహాప్రసాదంగా తీసికొని ఆ ఆవంధంలో అక్కడే కూర్చునిపోయాడు పెంబమ్మ కూడా అతన్ని చూడకుండానే అలో చనారోరణిలో అక్కడే కూర్చుంది దిస్తగీడు తనపొట్టంలోని వేరుచెనగను ఆమెవేరుచెనగి పొట్టంలో కలిపివేశాడు రెండుకాయలు వలచి ఆమె కందించాడు ఆమె వలచిన గింజలు అతనిచేతిలో పోసింది దస్తగీడు ఉద్రేకంతో ఆమెపైవు వరీక్షగా చూచాడు ఆమె తలనిత్తి దస్తగీడును చూచింది ఆమె కంట్ల పిక్కతో

తళతళలాడున్నాయి దస్తగీడు కండ్లల్లోంచి బొటబొట పీటిబొట్టలు కిందకడ్డాయి ఇంతలో దూరంగా "చామె గరం" అని తేకవినిపించింది దస్తగీడు అతన్ని పిలిచాడు

"పైసలు నేనిస్తా", పెంబమ్మ వినిపించిన ముఖంతో అన్నది

"లేదు నేనిస్తా" అంటూ దస్తగీడు కన్నీరు చుడుచుకున్నాడు

పెంబమ్మ దిడియంతో తలనెలకువేసింది టీవాడు వచ్చాడు అతనికి పైసలు ఇవ్వడానికి పెంబమ్మ, దిస్తగీడులు పోటీపడ్డారు తుదికు పెంబమ్మే గెలిచింది వాండ్లిస్తలు ఆనందంతో చా రుచి అనుభవిస్తుండే, చా తెచ్చినవాడు గురుకులేస్తూ విలుచున్నాడు పైసలుతీసికొని పొంతదూరం వెళ్ళి, వెనుకకు తిరిగి వాండ్లిద్దర్ని చూచాడు, "హాయిరేహాదు" పొంతుగా వచ్చి ముందుకు సాగాడు

కవిత :

అపరశకునీ!

శ్రీ డి. బాపురెడ్డి

ఒడిపోయినవాడ ఇక నీ

టటమిని ఒప్పుకోలేవా!

వ్రాల్చిపోయిన ముఖము ఇంకా

వ్రాల్చినట్లు నటించుచుంటా?

శాంతి సత్యం ప్రేమతత్వం

సొంత నొత్తని చెప్పినావు

అసురభావనలెన్నో నీదర
 హాసములలో కప్పినాపు
 నిండు కనితో మానవత్వపు
 గుండెలో ఫల్గులునాటి
 నిజం చెప్పిన వానిపైనే
 నింద నారోపించినాపు—
 ఈగలను డేగలను చేస
 ఇంద్రజాలం చేయజూచి
 ముక్తశాంతికపోతముల గళ
 ములను తెగ కొరికించుతావా
 దుష్టశక్తుల హిడదీసి
 దురాశోన్మత్తులనుచేసి
 కత్తి గట్టించితివి ధర్మజ
 గత్తు పై కో అపరశకునీ !
 మోసపోయిన జగతి నీ విక్ర
 తాశయాల్ పసిగట్టినాది
 మోసకారీ ! నీ సహజమో
 ముఖము ముందర పెట్టినాది
 సభ్యలోకము చింకనైనా
 మభ్యపెట్ట తలంచకోయి
 పంచశీలాకాశ గంగా
 భ్రంశితస్నాతుడవు కావోయ్
 మారణానికికాదు నవ ని
 రాణమునకై పోటిపడవోయి
 శాంతి సంక్షేమార్ధప్రపనో
 చ్చలల్లోకము చూడ వదవోయి.

కవిత్యంలో నంభాషణ :

కవితాప్రపంచం

దాశరథి మనిషిపెనవులు కదలివప్పటి
మాటలో ఆలోచనా నది
అది జవించిననాడ, మరి అది
కదలిపోయిననాడ, దానికి
మధ్య భాసదృశమై కవి
తా ప్రవాహం నడచినడచీ,
నేనవేలేడులుగ అగక
అమృత యిరివలె అవిచ్చిన్నమై
మహామేధావుల మనస్సుల
పొలాలందున నన్యవృద్ధివి
సరిపి, నాగరికతకు ప్రాణం
పోసి మనిషివి మనిషితేనే
మరి ముఖంధనునిగ మలంచీ
మనోలోకంమీద పెత్తన
మును వరాసరిగ ఒనర్చి
చీకటిని దీపాలు పెట్టి
దుఃఖమున అనందమిచ్చి
దాపులో అమరతను కూర్చి
సాగిపోతున్నాది—నేడో.

నారాయణరెడ్డి ఈనాడు కవిత
జ్యోత్స్నాసాదవివాసిని
పూలుబొదిగిన పాలదాదుల
పొంగినదిచే రావవడుచు
అపూర్వంవశ్య - అమృతనవళోదరి
మరి గత సహస్రాబ్దాలముందు
మానవుని వైవిధిక దళయందు

కవిక - నేటి బిల్లాంగవ
 జారిపడ్డ పత్తురారి పుటలను
 తీరికగా తిరగేసి చూస్తే
 కావిపిస్తుంది కవిక,
 కదలని పాలవెల్లివంటి యువతి.
 విప్పుతో నేస్తంచేసే కళ్ళు
 ముళ్ళను ముద్దిడుకునే కాళ్ళు
 తరుచూపరివ్వంగంలో
 మెలికలువడ్డ మేను.
 సెలయేళ్ళకు గమనంనేర్చే చిత్రమైన పరుగు
 తరగెత్తిన రక్తంలో తరలే మరుపు మరుగు
 గాలివలె తరంగాలవలె
 వియతిలేవి ప్రగతి
 యతిలేవి గతి

దాశరథి

విజాని కదే ఛందం
 కవిత్వావికదే అందం
 అనలు గుండెవచ్చడే ఛందం
 అదేమృదంగం వాద్యబృందం
 సంగీతమంతా కలిసి
 నాట్యంకూడా కొంత బలిసి
 వాటితో అర్థాలు చేతులు కలిపి
 త్రిపుటియై కవిశా స్వరూపం దిద్దుకొన్నవి
 ఆస్రికా కారడపులందున
 అల్లనాటి అశాంతి ధంకా భాషణంలో
 కవిక నృత్యం దివ్యగాంధర్వం స్ఫురిస్తాయి.
 వీటి సంయోగాలు, వియోగాలు
 కవిక కొక ఆకృతిని కూర్చాయి
 నృతిగీతీ సంయోగాలు
 యతిభీతివి కవికకు కల్పించాయి.

గిరితీర్థవికూడా అందించాయి
ఎగిసిపోయే రామచిలుక 'గతి'
దానికి పసిడి పంజరం 'యతి'

నారాయణరెడ్డి

చిలుకలకు స్వర్ణపంజరాలు
ఊహలకు వియమశృంఖలాలు
ఇవి నేడు - మరి నాడు -
కల్పనాలోకంలో తొలిసారిగా
కమలమిత్రుడు పొడిచినప్పుడు,
మూగకనవు మంచుపొగల
మొగాలు దిగాలుపడినప్పుడు,
వాగ్ధాంవలై బ్రతికిన
త్రౌంచపక్షిం కవలోంచి ఒకటి
కిరాకటవి శర్మాగ్రావికి
గురిమై పడిపోయినప్పుడు,
ఎవరో ఒక మహామనస్వి
హృదయగహ్వరాన్ని చీల్చుక
చూకిన శోకప్రవాహం
గ్లోకమై పోయినప్పుడు,
ఆ గ్లోకం మహావా్యావికి
అమృతనాంది మైనప్పుడు
జడజగత్తు చైతన్య రసస్పృహితమైన యువుడు,
శిలు మూటలాడినపుడు
చెట్లు పాటపాడినపుడు
అవనిపైకి జాహ్నువియై అవతరించినది కవిత్వ

దాశరథి

కవిత్వము గంగానదిగా కల్పనచేయడం బాగుంది
భావధార భాగీరథికి వర్యాభవదంగా ఉంది.
గగనగంగ అమాంతంగా
జగతిపైకి విరుచుకపడితే

రోకమీరా ఉండేదా ?
శంభుడు తన శిరస్సుపై
జాహ్నువిని నిలిపినట్లే
విరంకుశ భావచారలకు
నియమాలు అవసరమేమో ?

నారాయణరెడ్డి   అమరగంగ శివశిరస్సు
కలంభారమైనట్లే
విసర్గకవితకు వియమం
విందుతనం కూర్చాలి
అలాగాక శేవల వియమాలు కవికాలక్షితి
అయ్యక్కంఠలాంఛ్రియలై పోవునుగాదా ?

దాశరథి   కవితను భిల్లాంగనగా
గగనస్రోతస్వివిగా
పోల్చగ నా స్మృతిపటాన
విచ్చెను నేనన్న నుడులు
దూరాన పొడిగిరి దెబ్బలకు
తునాకునై పోయిన అకులతో
ముసలిమొహం వడిన వృక్షం మీద
యౌవనం చిగిరించడం కవిత్వం
రోజుకనవడే నక్షత్రాల్లోనే
రోజుకనబడవి కొత్తదనంచూచి
రోజుపొందవి అనుభూతి
పొందడం అంటేనే కవిత్వం
మనసు మల్లెపొదల్లోంచి
పనందైన నాననలు వీచి
అవి పద్యాల సీసాల్లో
అనంతకాలం విలిస్తేనే కవిత్వం

నారాయణరెడ్డి అవును కవిత్వమంటే మాటల
 అందాలప్రోవే కాదు
 అవును కవిత్వమంటే విలువు
 ఉద్ధార మహారే కాదు
 ఆత్మవంటి దేదో శక్తి
 అందులో ఇమిడి వుండాలి.
 ఆర్క ఉన్నకమైతే తప్ప
 ఆమరత్వం సావ్యం కాదు
 అమృత తృణ ఆమేడిత
 మంటాను కవిత్వాన్ని నేను
 అణువులోన విడిచి
 అంతర్జాతీయత్వాన్ని
 ఆలోకించి చీపుదట్టే ఆర్షదర్శనం కవిత
 వరమాణువు ముఖంలోన తెరచుకునే మరణదంష్ట్రల
 మాటలతో కరగించే మహామంత్రం కవిత
 బురదలోన బ్రతికే కుమ్మరిపురుగుల లేవనెత్తి
 బంధరాయగామార్చే బ్రహ్మత్వం కవితలో ఉంది
 సమాజసాంతం మూఢత్వపు
 సారామైకంలోపడి
 యాచకుంటే జాగృతి దీ
 పాపెత్తుతుంది కవిత

దాశరథి

కాదామరీ , శబ్దశక్తి
 కేది విలుస్తుంది ఎదుట ?
 మనసులోపలి కొండలను చెండగల మాట
 మనిషిలోపలి దౌష్ట్యమును ద్రుంచగలమాట
 హిమగిరీంద్రమునెక్కి ఎగిసిపోగలమాట
 అమృతభాండము దెచ్చి అందించగలమాట
 రాక్షసుని గుండెలో రాతిని ద్రవంపించి
 భిక్షువుకు బ్రతుక్కుపై స్త్రీ కల్పించి

కత్తులకు తలవంపు కావించి, శ్రోంబూరి
గుత్తులకు లాగవంపత్తి జోడించి
రణదాహ ఘోరతాపమున వీడై యున్న
మనిషి మేధాభూమి మరల పండించి,
లోకము సుధాయురానీకమై తీయనోట
కురియించినటుల యీ ధరణిని మలంచీ
లంకగా గాక కైలాసమ్ముగా జగము
రాణించునటు పునారచనజేయును కవిత

నారాయణరెడ్డి

సహారాలో నలిల స్వర్గం
ఊన్యమనుకుంటున్న గగనసాధానికి
చుక్కలకంకరతో చెక్కినమార్గం
చీకటి ఖంజర్ల పోల్లతో
చిరిగినలోకం గొంతుకలో
చిరుపెద్దల ప్రాణభిషి
శిరాత్ముల పరువాంధ్రాత్మప్రికి పళమై
వననాలను పోగొట్టుకున్న
కాలమనే విచ్ఛకతై మానరక్ష
దాస్యపు నల్లమందు మింగి
తరాలకొద్ది గురక తీస్తున్న
తమోవాసుల జాడ్యకుడ్యాలను
పగులగొట్టే వజ్రహస్తం
పిరికికవం వారసత్వంలా
సంక్రమించిన శంకాగతుల
పిల్లిగొంతులలో పాపాస
భీషణ మర్దలఘోషలు
పెకిరించే శంఖస్వరం -
ఇదే కవితా ప్రయోజనం
ఇదే నవతా భాజనం

దాశరథి మాట్లాడవి మల్లముగ్గమాదిరిగా సాగి
 నిళ్ళబ్బం ఎరుగవట్టి విమ్మగవలె చూగి
 చేదగు కప్పిటిబొట్లు చిందిన చప్పుడులు వివి
 వాదించగరావి మనసు పరివాదినిలోతుగవి
 మూగి పుస్తకాలలోని రాగాలను పాడి
 గాలివోలె కనిపించే ఆలోచన వాడి
 తలలువచ్చిన ప్రణాళికలను
 పనికిస్తాడు కవి
 కదిలలేని యెడనెమళ్ళను
 కిక్కిరిపి ఆడిస్తాడు
 మెట్లులేని మేడమీది
 మేలి నీలిముసుగుతీసి
 నవ్వే అందాల తరుణిని
 నివళారడ విశాళిని
 నవనీరంలా ఆరచేత
 అవతరింపస్తాడు కవి

నారాయణరెడ్డి అంతేమరి కవికైకి
 అంతంటూ ఎక్కడిదీ ?
 సాధారణ మానవుడు
 స్పటికం లాంటివాడు
 ప్రక్కరంగులకు లోబడి
 వ్యక్తిత్వం కోల్పోతాడు
 కవివిమాత్రం సూర్యునితో
 బచ్చికంగా పోల్చవచ్చు
 ఏడు రంగులను జీర్ణించుకొని
 ఏకవర్ణం చిమ్ముతాడు
 చెదిరిదిన్న హృదయంతో
 మనిబట్టిన మనస్సుతో

మాటలు గిరికేవాడు
 ఏనాటికి కవికాడు
 వరులబాధ తనబాధగ వంచుకొన్నవాడే కవి
 వరులనుఖంలో శిరస్సు పైకెత్తివవాడే కవి
 పువ్వుపూలు గవ్వపొదలు జిల్లేరులు పల్లెరులు
 కవికలం సోకితేనే కల్పవృక్షంపుకాయ.
 తుహినాచలశిరంనుండి తురగరించే జలపాతాలు
 కవిగుండెలో విద్యుత్తును కల్పించకమానవు

దాశరథి జలపాతంలో వినబడు
 విద్యుత్తు గునగునవలె
 కవిమనస్సులో ఏవో
 భవిష్యత్తు మాటలుంటాయి
 కోతిని మనిషిగా తొలచిన
 కాస్మిక్ - రేడియేషన్ బలమే
 కవికలంలో చొరబడి
 మనిషిని దేవతగా మలుస్తుంది
 మూలనద్యాలకోసం
 వేలేళ్లు తవం చేసిన
 కామ్రజ్జుని వోలె కవి
 కాంతికొరకు తపిస్తాడు
 భూమిని చుట్టిన జలవిధి
 పోలిక కాంతిని పెంచి
 యుద్ధాన్ని అరెస్టుచేసి
 మరణశిక్ష విధిస్తాడు

నారాయణరెడ్డి జగత్తులో ఏమూలో పొగచూరిన
 నరకాతుల వీపులపై విరుగుతున్న
 వెండికొరడా వీడల్ని చూస్తే
 కవికళ్ళలో ఎర్రదాఖ్య
 శివశాండవం చేస్తాయి.

కవిగడ్డిలా పెరిగిన వల్లెవాళ్ళపై
 ఆకాశంనుంచి రాకాను అగ్నివర్షం కురిపిస్తే
 కవికింస్సును చీచుస్తూ ప్రతినాదం ఎగుస్తుంది
 అరవెకండుమాత్రం పెల్లి
 మరణించే విద్యుల్లతలకు
 రాత్రి సొంతం జీవించే పొంపవత్స మివ్వడం,
 మనస్సులకు మత్తెక్కించే
 మల్లికా పరిమళంకు
 కనులకుగారచీచేసే కిమినీయాకృతి కల్పించడం
 కవికిమాత్రమే సుసాధ్యం

దాశరథి

ఆలోచనలంత లేకపై న అంగుళుల కోసలు
 స్ఫుర్తింపగలేనంతటి పల్పని అర్థాల ఒడలు
 కోర్కెలుచుంబించలేని కోమలి ఆళల పెదవులు
 గగనము మాత్రమే దర్శించగల విశాల మనస్సులు,
 మునలి తానూరునిచూపుల మనకలలో తప్పిపోయి
 కనిపించని కాలాంశం కవికి కప్పిస్తాయి

నారాయణరెడ్డి

దండకరువి కుపిత దృక్కులు
 చంద్రుని సుదాన్నపిత వాక్కులు
 శర్వరీ విసీల హస్తసంచాలిత తాళవృంతాలు
 నవ్వులూ, కన్నీళ్లూ
 మల్లెల మళ్లూ గులాబి ముళ్లూ
 అన్నీ ఏకకాలంలో
 అగుపిస్తాయి కవిదృష్టికి

దాశరథి

శిశిరర్తు విషవాయుమూతాలకు ఒడరిన
 పనాంతర నగ్న తరుహాసం
 జీర్ణకుటీ విశృద్ధి కోదాన
 కళామూర్తి మృత్యునిశ్వాసం
 రుద్రపీఠా తంత్రికల చప్పుడు
 యువాంగనా నయనరాగంలో

అశ్రుదీపికా జ్యోతిఃఫలకం
రుద్రపీఠలో అశ్రుదీపికలు
అశ్రుదీపికల రుద్రపీఠలు
ప్రతిఫలించడం ఒకేచోట
అదెప్పుడు : కవిగుండె వీట.

నారాయణరెడ్డి వరిమళాలను పులుముకొన్న
తరళకాంతి తరంగాలు
అకృతులను మలచుకొన్న
అమృత వీణాస్వరభంగాలు
వవనవహాయం లేకుండా
ప్రవహించే ప్రసవనాకలు
ఇందుకాంతిలో ముఖాలు
కందవి తామర రేఖలు
ప్రియురొక్క విసిరేచూపుల రాళ్లు
వేదాంతం వద్దించే ముసలివాళ్లు—
అనంతముఖాలుగా ఉన్నలోకం
ఐక్యరూపంలో కపీంద్రుని
మొదిటితెరపై కదలిపోతూ
పదవ లోకులముందు విచ్చును

దాశరథి ఆద్య కవితాయుగం ఒక ధృవ
మైన నవ్యకవిత్వమొక ధ్రువం
అప్పుడు మతమూ మాంత్రికత్వము
సాంఘికప్రాసంగికము, లయ
నిద్రవృత్తి, ఎవో ఆకారణ
వాదముల ప్రాబల్యములు మరి
మన ధృవం శాస్త్రీయమైనది.
ఇందు ఆకుకు పోకకందవి
వేమి అక్కరలేదు నవ్యమైన
భావప్రకటనమ్ము.

శేవలోద్వేగమ్ముచే మలినీకృతమ్ముగు
వాస్తవమ్ములు లేవు ఇచ్చట
గణితశాస్త్రంతో ప్రపంచం కాలుకడిపే
శాస్త్రద్రువమిది - ఇచ్చట కవితా
మార్గమొక భిన్నగతివందెను.
నేడగరామోమయత్వము
నేడు అస్పష్టాతిరేకము
పనికిరావు , మనోమహత్వం
దానితో జోడింపగా ప్రాపంచికత్వం కావలెను

నారాయణరెడ్డి

ఔనాను, లోకంపోకడే భిన్నమ్ము వాటికి నేటికి
ఈనాటి గణితం, శాస్త్రరీతి
పీటికందవి అనిర్వాచ్య స్వచ్ఛమాననలోకపీఠం
విమానమై ప్రయోగించే కవిత్వానికి వమోవాకం
సుధామండులు మ్రోగి మానసపథాలండున
సమరఘోషలు సమసి కల్మాతోద్యమం వ్యా
పించి లోకం నాలుదిక్కుల
సమతకవికను ఆడపడుచై,
ఆమృతమానవతా రహస్యం
అందరం అస్వార్థనం కావించి,
మవిషికి ఆచర్యమునకూ
రాగబంధత్వమును కూరిచి
సాగిపోదము లోకకల్యా
ణాగమమ్ములు పాడుకొంటూ
సాగిపోదము మహాకావ్య
స్యందనమ్ములు వాడుకుంటూ
సాగిపోదము సాగిపోదము

(అరిండియా రేడియో నుండి జూలై 3 వ తేదీనాడు 'రసమయ'
కార్యక్రమంలో ప్రసారితమైనది)

వ్యాసము

చేమకూర కవి చిత్రించిన ఉలూపి

—శ్రీ ఎం. కులశేఖరరావు

తంజావూరురాంధ్ర నాయకరాజుల కాలంలో బయలుదేరిన ప్రబంధాలలో చేమకూర వేంకటకవి రచించిన విజయ విలాసం ఉత్తమశ్రేణికి చెందినదనే విషయం సర్వపండిత విదితమే. వేంకటరాజు అవలంబించిన రచనాశిల్పం, వర్ణనా నైపుణి, అన్నిటికిమించిన పాత్ర చిత్రీకరణ ఈ ప్రబంధానికి యింతటి విశిష్ట స్థానాన్ని సమకూర్చినవి రచన, అలంకారాన్నివర్ణన, శయ్యా విధానాలలో ఈ కవి వసుచరిత్రకారుని ఆదర్శంగా గ్రహించి తనప్రతిభా పాండిత్యాలను సాయంగా తీసుకొని కావ్యనిర్మాణానికి పూనుకున్నాడు. ఇక పాత్రపోషణలో విభిన్న మార్గాన్ని అవలంబించినాడు. ఇందు ఈయన అనుసరించిన రీతులను పరిశీలిస్తే, పూర్వ ప్రబంధాలలోని పాత్రలకు వైవిధ్యం కలిగిన పాత్రలను సృష్టించడానికి ప్రయత్నించినట్లుగా కనిపిస్తుంది. పూర్వ ప్రబంధకవులు పాత్రలను కేవలం వర్ణించడానికే పూనుకున్నారు. వారి ప్రతిభాయుతమైన వర్ణనలు కావ్యాలకు సౌరభాన్నే సమకూర్చినా, పాత్రలు స్వయంగా చైతన్య వంతములు కావేమో ననిపిస్తుంది. వేంకటరాజు మార్గం దీనికి భిన్నమైంది. పాత్ర ప్రవేశానికి తాను చేయవలసిన వర్ణన క్లుప్తంగా ముగించి, ఆ వ్యక్తి మన సత్త్వాన్ని సంభాషణ ద్వారాకాని, స్వగతంతోగాని పొరకులకు వ్యక్త మయ్యేట్లుచేస్తాడు. ఇది ఒక ప్రత్యేక పద్ధతి.

విజయ విలాసం కథకంతకూ ఆధారములైనవి నాలుగు పాత్రలు నాయకుడు అర్జునుడు నాయికలు ఉలూపి, చిత్రాంగద, సుభద్ర. ఈ నలుగురిలో కథా పూర్వభాగంనుండి చివరివరకు అర్జునుడు వ్యాపించి ఉన్నాడు. ఉలూపి, చిత్ర, సుభద్ర క్రమంగా తమ పాత్రలను నెరవేర్చే అదృశ్య లవుతారు. ఒకే కావ్యంలో ముగ్గురు నాయికలున్నా వారి శీల చిత్రణలో చాల జాగ్రత్త వహించి యీ కవి వారిని మూడు విధాలుగా చిత్రించినాడు. నిజానికి నాయకుని పాత్ర పోషకన్నా, నాయికలను రూపింపజేయడంలోనే కవి అధికమైన శ్రద్ధను కనబరచినాడని చెప్పవలసి ఉంటుంది.

నాయకా శ్రయంతో క్రమాన్ని అనుసరించేకాక బుద్ధిచాతుర్యాల్లోను, అంతులేని, నాయకుణ్ణి తనవైపు ఆకర్షించే శక్తియందునూ, ప్రథమ ఉలూ: అందుచేనే ప్రహ్వతర్య దీక్షతో పుణ్యస్థలాలను దర్శిస్తున్న మహా వీరుని అగుత్న అనలీలగా ఆకర్షించింది గంగానది సమీపంలో హమరవైక వైకతాల్లో విహరించే ఆరునెట్టి ప్రప్రథమంగా దర్శించింది నాగకన్య ఉలూపి కైరవం వేషుడు, ఘన నిభాంగుడూ అయిన ఆతనివైపు ఆకర్షితమైంది ద్రావిడ సాయంపరానికి వెళ్ళినచీర కామరూప శోగులవలన అర్జునుని గాంధీ రాన్ని కించి విన్నదికాబట్టి తనబుద్ధి కుశలతచే ఆ కనిపించినవాడు అర్జునుడే అని యుద్ధ సైన్యం ఆ మహావీరుణ్ణి సన్నిహితంగా దర్శించా మనే అభిలాషతో సన్నిహించి మాయాన్విటమై అరిసి తెలియరుండానే 'కోరికలు తేటలు పెట్టగ, పెడుకల్పదండోట్టకొనంగ, అప్పెరువు గొంగలి రెప్పల పిగవొర్రగా, పెట్టక పెండ్లియక' ఆ మహావీరుణ్ణి గలా విభీష్ముగేక్షణ పట్టించింది ప్రథమ దర్శనం, తద్వారా పరపరక - రెండూ కలిగివి నాయకుడు ఆమెకు ఇటువంటి అపర కలగకంతో అప్పగ్య మేమిలేదు ఆమెకు గర్భ మెచ్చిన ఆ మహావీరుడు ధామానంద్రా మర్రి! గావనో చూస్తే 'రాగోమరు కెరులు నీలపు రాకొమరు నిరాకరింబు, రాకాంబుని రాకొట్టు పుగము - పగములు -' అనింగురాకు గలి పరావేయి' యే చి.ఖంలోని కెల్లవంటి ఆ గరహం, ఆవులమీగ ప్రసరించే 'అల్లావర కీరక్షణ సుధాగిధార' చూచే వారి సంతోషాన్ని కల్గించే ఆ కళామహి నిజంగా ఆ ముఖం చంద్రునితో సమానమైనదే గంభీర మై గళంఖ గంగాన్ని ఊపిర పోవనట్లుగా ఉన్నది కన్యమల పైఖరి శరా సనాలను వాడుకుంటున్నది ఇట్టి పీఠలీలాస సంపత్ ఉన్న యాతనికి ఏ రాజు సరిరాక అందుచేనే "నా గొప్పయ నుమ్మకచెల్ల" దీగని అని నిర్ణయించు కొన్నది ఉలూపి ఈ మహావీరుణ్ణిపొంది 'నాకడోంబు వారి' టైన లేని - అల మర భాగ్యాన్ని' పొందడానికి ఆమెమనస్సు అందోళన చెందింది

కాని ఒక సందేహం—ఇరురైపులనుండి ప్రేమానురాగా లుంటేనేగాని సక్రమ పర్యవసానం కలుగడానికి ఏమిలేదు ఉలూపి మనస్సున కలిగిన యీ ప్రేమాంశశనను అర్జునుడు లేమాత్ర మైనను ఎరిగినవాడు కాదు కనీసం ఆమె అతలోక శాంపర్యాన్ని గర్హించినాడ ఎరుగదు కలిగిన సంచలనమంతా ఒకేవైపు వేరొకవైపు, నిశ్చలతవపు మరెంతేదు అందుచేతనే సవ్యసాచి నిశ్చింతగా అప తత్పరుడై ఉన్నాడు పరిస్థితిని చక్కగా పరిశీలించింది ఉలూపి.

నాగలోక కన్యలకు నవాజంగా నమకూడిన చతురత్వ ముపయోగిస్తేనే తన కోరిక సఫల మవుతుందనే విషయాన్ని గ్రహించింది నాగరాజ తనయ మాపటి వేళ అందిరు విశాఖులై యుండగా "ఇటు జలయించిన న్నిడుతునే నేనిక" అంటూ సాహసించి 'ఆ యామీనీవిట కులశేఖరుని' మాయ అచ్చువడగా తన నగరికి చేర్చింది సాహస మేమోచేసింది! కాని పర్యవసానం ఎట్లా ఉంటుందో? అరడు తన కోరికను నిరాకరిస్తే 'తాను పడినక్రమ అంతా వృధా' మనస్సు ఆందోళన చెందుచుంది పరిస్థితి అందాక వస్తే తట్టుకోగల దైర్యం లేకపోలేదు.

ఏమీ తెలియని పాకళానని ఎప్పటివలెనే జపంచేస్తూ కన్నులు తెరచి చూచినాడు 'ఈ సెలరాజగతి' 'కపురంపుదావి' 'పసిడియుప్పరిగ' 'అలరుల పాన్పు' 'మిసిమికెంపులకాంతి' ఆరనికి అచ్చరాన్ని కలిగించినవి ఏదో మాయ జరిగిందనుకొన్నాడు కొంచెం తేరుకున్నాడు ఎదుటనే 'బిజిపులగున్లెన్లొజ్జ'యైన మనోహరి, ధుజగగామిని కనిపించింది అప్పటి, పరిస్థితులు అర్థంకాలేదు నరు నిక ఇది 'మాయా నటనందో, గంగా ఘటనందో' అని యెంచినాడు అనిలు సంగతి తెలుసుకోవాలనే కుతూహలంతో గింభీరంగా 'వధూమణి, యెవ్వరి దాన ఏవు, ఏరెయ్యది?' అని ప్రశ్నించివాడు ఉలూపి నిరీక్షిస్తున్న సమయం చివరి కావన్నమైంది ఈ తరుణాన్ని ఎవలుకుంటే తాను పడినపాట్లన్నీ వృధా కావచ్చుననే సంగతి ఆ నాగకన్యకు బాగా తెలుసును ఏన ప్రవర్తనలో, తన చాచుర్యాన్నంతా ప్రవేశపెట్టి ఆ మహానాయకుణ్ణి ముగ్ధుణ్ణి చేస్తేనే తాను పడిన క్రమపు ప్రతిఫలం లభిస్తుంది కాబట్టే, ముంచుకొని వస్తున్న సిగ్గుదొంతర లను గూపి ఆవలికినెట్టి తన వేషంలో అతి విచిత్రమై ప్రత్యేకమైన ఒక చైనాన్ని కనబరచింది 'మేలి పసిండిగాజల సమేళపు బచ్చల కల్కండింపు డాకేలు మెజుంగు గల్పించనుగ్రేవకు' దాల్చినది, తన సాందర్యమంతా అపీక్షణాల్లోంచి కనిపించే విధంగా సీగకన్నులతో ఆ మహావీరుణ్ణి ప్రత్యక్షతర మీయడానికి తిలకించింది ఇంతటి ప్రయత్నానికి ఎంతటి కురుపీరుడైనా కరిగిపోక నిలుస్తాడా యిక! ఈ విధంగా సానుకూల వాతావరణాన్ని ఏర్పరచుకొని అర్జునుని ప్రస్తుత ప్రత్యక్షతర మీయడానికి పూనుకొన్నది ప్రవర్తనలో ఇంతటి శ్రద్ధ సూపించడం ఉరగాంగన ఉలూపికి తెలుసు ఈ గాఢమైన పరిశీలన వేంకిటరాజుకే చెల్లుతుంది

ఇక తన వృత్తాంతాన్ని తెలియబరుస్తూ ఉలూపి 'ఈ జగంబు పాతాళము, నే నులూపియమదాన, భుజంగమ రాజకన్యకన్' అని తన కులనామా

దుల నెరింగించింది పెద్దనార్యుడు వరూధినిచేత 'పేరు వరూధిని...' అని చెప్పించినట్లుగానే ఉన్నది స్వపరిచయం కాని వరూధినికన్న అధికృత ఉలూపితో కనబరుస్తేనే పేంకటకవికి తృప్తి వరూధిని తనపేరు చెప్పి ప్రవరుణ్ణి తన ఆతిథ్యం అంగీకరించ వలసిందిగా కోరుతుంది కాని యింత ప్రయత్నంచేసి ఆకర్షితుణ్ణి చేసిన అర్జునుణ్ణి కేవలం తన ఆతిథ్యాన్ని అంగీకరించమని కోరితే లాభంలేదని ఉలూపికి తెలుసు అందుచేతనే తరుణాన్ని మించనీయక 'సరిలేని విలాసముగని వరియిం చిట దోడికొనుచు వచ్చితి నిన్ను' అని తన ఆభిప్రాయాన్ని స్వచ్ఛంగా తెలిబుచ్చింది 'కటాక్ష లవలేకముననే ముల్లోకాల మోహింపజేసే నీవు మన్మథునికన్నా అధికునివి కాబట్టి అనుగ్రహించి దృఢాంకపాళిని నన్ను చేర్చుము' అని ప్రార్థించింది

'మాయా నటనంబో, గంగా ఘటనంబో' అనుకొంటూన్న అర్జునునికి పరిస్థితి అర్థమయింది ఎంత గాఢంగా ప్రేమించిపోతే జవంలో నిమగ్నుడైన తనను ఈ పాతాళానికి తీసుక రావడానికి సాహసిస్తుంది ఉలూపి 'రూపవిభ్రమ రేఖాఖనులు నాగకన్యలు' అని ఇదివరకు విన్నది ఇప్పుడు ప్రత్యక్షంగా కనిపిస్తున్నది ఎదుటనున్న ఆ ఎలనాగ అసామాన్యరాలాయెను మరి! ఆమె మొగము 'వెన్నుని యన్న న్నను జయించే' అట్టుగా ఉన్నది సౌందర్య పూరితములైన ఆ కన్నులు నలినాసన్నములే 'నువ్వుబువ్వు నవ్వు జవ్వని నాసిక' 'మబ్బు నుబ్బు గెబ్బు లిబ్బొకవలివేడి' ఆ మహావీరుణ్ణి ముగ్ధుణ్ణి గావించినవి 'మదిమెచ్చినాడు' ఆ యింద్రసూనుడు తిన్నతాను పరీక్షించుకొన్నాడు ఆకన్య ప్రార్థనను నిరాకరించే పరిస్థితిలో తాను లేడు అనే విషయాన్ని గ్రహించినాడు కాని యింత త్వరగా ఆమె ప్రార్థన సంగీకరిస్తే తనకేం గౌరవం? పైగా తాను తేలికైపోతాడు ఇచ్చట ఆయా మనస్తత్వాలను చిత్రించడంలో చమత్కరించినాడు కవి

ప్రత్యుత్తరానికై నిరీక్షిస్తున్న పడతితో 'అకాముకుడనై, ప్రతిపై ఖావ్రదక్షిణము సేయబోయే నన్ను ఇలా తిసుకరావడం న్యాయమేనా' అని ప్రశ్నించినాడు ఈమాట వస్తుందని ఉలూపి ఎటుగనిదికాదు అర్జునునితో తాను చేసిన పనికి కొంత ప్రాతికూల్యం కనిపిస్తున్నది అతణ్ణి తన చానిగా చేసికోవలెనంటే మరొక్కమారు తన సామర్థ్యాన్ని ప్రయోగించవలె. అందుకే మోమున 'మొలక నవ్వొలయడా' తన సౌందర్య భరిత రూపపు తకుకులను లీలగా ప్రదర్శించి సంభాషణ కుపక్రమించింది 'నిను గీతి సాహితి మోహన

వాణులు చెప్తులువట్టి ఆడిస్తున్నారగుదా! నీవు కాముకుడవు కానంటే నమ్మక మేమిటి? నీ అనమానమైన విలాసరేఖాకృతులతో త్రిభువన లీలావతుల నలయించుటేనా నీ వ్రతధర్మం! అని ఎదురు ప్రశ్నించింది 'నీవు ద్విజాంధం ధర్మజుని పాన్పుటింటిలో ప్రవేశించడం, తత్రాయశ్చిత్తంగా భూ వ్రదక్షిణం చేయడానికి పూనుకోవడం, తెలియనిదానగాను' అని తన పరిజ్ఞానాన్ని వెల్లడించింది 'చెజకు విలుకాని బారికి ఖయవడి నీ మరుగు చేరినాను నన్ను పరిగ్రహించి రక్షించుము ఉత్రియులకు ప్రాణ రక్షణముకన్న ధర్మమున్నదా' అని తన ధర్మ సూక్ష్మతను ప్రవర్ణించింది 'ఇదివరకు నీవు శుల్కంగా మత్స్య యంత్రాన్ని తెగవేసి ద్రౌపదిని చేపట్టలేదా, ఇప్పుడు అంగభూపకాకాయత యంత్ర మశ్వాన్ని ఖండించి నన్ను ద్విజీయగా పరిగ్రహింపుము' అని బ్రతిమాలింది

అర్జునుడు నిరుత్తరుడైనాడు కాముకుడను కాను, ప్రతిని అనే అవరోధాలను ఇట్టే తొలగించింది ఉలూపి పైగా తన 'బాద్ర ధర్మాన్ని బోధిస్తున్నది ఆలోచించినాడు చక్కని ఉపాయం తట్టింది 'నమస్తమ నెఱిగిన వలతివిగదా పరసతి వెనయుట రాజులకు ధర్మమా? ఈ అనుచితము తగునా' అని తన పాపభీతిని వెల్లడించినాడు అస్థి తెలిసిన సుహృదుడు కేవలం తన్ను పరీక్షించవలెనని యీ విధంగా అన్నాడనే విషయాన్ని గ్రహించిందో చతురమతి ఉలూపికి చాలాసేపు పట్టలేదు 'పువ్వుంగివ! అన్నిట జాణవు ఒక మాటలో సూచితమైన మర్మ కర్మములు తెలుసేదా? అయినా, కన్నీరు గాని వేరొకతెగాను, మనోహరమివ! అని తన వాస్తవ స్థితిని తెలిపింది 'నీకు నేజిన్నియ వట్టియుంటి పెంపియింపము నేటిదాక, నా కన్నుల యాన, నా వలపు కస్తురి నామయుతో, నే చెప్పింది నిజము—ఇంకా నమ్మకపోతే నాకు అత్యంతావరణయమును, ప్రేమపాత్రిమైన నీమమోవి మధురామృతాన్ని అని బాసచేస్తాను' అని సర రెండు వ్యవహారానాన్ని చూపి, యీ విధమైన ప్రమాణము ద్వారా మర ఒకరికలు తీరుచవిగదా అని సూచ్య ప్రాయంగా అన్నది నాగకన్య తాను అర్జునుణ్ణి గురించి విని చిత్రఫలకంమీద వ్రాసిన రూపాన్ని చూపించింది తనను చేపట్టమని మరోసారి పేడుకొన్నది

రాజుకు మరో ఆలోచన తట్టింది "నీవు సహజాతికి చెందినదానవు నేను మానవుణ్ణి అన్యజాతి ప్రవర్తించు టర్తమగునె? కాబట్టి యీ కోరికను వదలివేయ" అని చెప్పినాడు కాని ధర్మసూక్ష్మాలను వల్లించి, లోకిజ్ఞానాన్ని

ప్రదర్శించి తన సామర్థ్యాన్ని నిరూపించుకొన్న ఉలూపి యిప్పుడుమాత్రం ఊరు కుంటుందా? తనకున్న పౌరాణిక పరిజ్ఞానాన్నంతా వినియోగించి “ఇట్లు విపరీతంగా మాట్లాడడం చేనికి? సూర్యవంశానికి మకుటాయ మానుడైన రాముని కుమారుని కుశుడు మా కుముద్వతిని వివాహ మాడలేదా? పురుకుత్సుడు నర్మదః తెండ్లియాడడే?” అని ఉద్ఘాటించింది “వెలివెట్టరీ కాడబులు పరాశరు బట్టి దాళకన్యాకేళి తప్పుజేసి?” అని వరూధిని వాదించిన ట్లున్నది యిది ఐతే ఈ రెంటికీ ప్రధానమైన భేదం ఒకటి లేకపోలేదు వరూధిని వాదన ఒకానొక పవిత్రుణ్ణి అవినీతికి ప్రేరణ చేయునది ఇక ఉలూపి తన్ను ద్వితీయ భార్యగా చేపట్టుమని బ్రతిమాలుతున్నది సామాన్య నాయకకును, ముగ్ధానాయికకును ఉన్న ముఖ్యమయినతేడా ఇదే అందుకే సామాన్యవాదన, వాదనగనే ఉండిపోయింది ముగ్ధ ఎదుటివాణ్ణి ముగ్ధుణ్ణి చేసేదాకా వదలలేదు

ఇప్పటికీ కిరీటి చలించినట్లులేదు మనస్సులోని అభిప్రాయ మేమిటో తెలియదు వైగా ఉలూపి కోరికను ప్రతిఘటిస్తున్నట్టు కనిపిస్తున్నాడు అయోమయంలో పడింది ఉలూపి “ఇందూరం తీసుకవచ్చినానని కాబోలు నా కోరికను మన్నించర పాత్రకుల పెడుతున్నావు” అంటూ ఇక మాటాడ లేక పోయింది స్త్రీ సహజమైన ప్రకృతి ఆమెను ఆవరించింది ఆ అందమైన ముఖాజ్ఞంలో విన్నతాటలు కనిపించింది గళంలో గార్గధికం జనించింది చక్కని తెలిసోగకన్నుగవలో శాశ్వములు గ్రమ్మినవి

ఎంతటి ధీమతయినా స్త్రీ కన్నీటిధాటికి ఆగగలదా! ఎదుట సౌందర్యరాశి కన్నుల్లోంచి బాష్పాలు వెలువడుతూంటే ఏమహావీరుడు మనస్సు దిటవుగా ఉంచుకోగలడు? నలూది ధీరోదాత్త నాయకులే వ్రియురాండ్ర కన్నీటిముందు వాలిపోయినారుకదా! ఇక అద్భుతుడు వారి సామ్యంలో ఏపాటివాడు? ఇంక పట్టుదల పనికిరా దనుకున్నాడు కురువీరుడు ఉలూపి అన్నట్టుగా తనకు స్త్రీ హత్యాపాతకంకూడ తగలవచ్చు అని భయపడినాడు వైగా ప్రథమ దర్శనంలోనే ఆ మోహనమూర్తికి తాను దాసుడై పోయినాడాయెను ఇంతవరకు వహించింది కేవలం నిబ్బరంమాత్రమే అలస్యానికి అవకాశంలేదు మోనాన్ని విడనాడినాడు “చక్కెరబొమ్మ! నా వ్రతము చందము దెల్పితి నంతెకాక, నీ చక్కదనంబుగన్న నిమనంబయిన న్నిలుపోప శక్యమే యక్కునశేర్పక” అంటూ తన అంతర్యాన్ని తెలియజేసినాడు కుభ సంకల్పం ఏర్పడితే అలస్యం చేయకూడదు. కాబట్టి ఉలూపి కిండిగణవికస్వరసుస్వరములు వ్యాపింపగా

"వివాహ విధిజ్ఞుడయిన మీనాంకు డొనర్చినా డిది శుభైక ముహూర్తముర"
మ్మటంచు నెచ్చెలి కరగ్రహణం చేసినాడు ఆమె కోరిక మన్నించినాడు.

ఈ విధంగా నాగకన్య ఉలూపి తనబుద్ధి నైశిత్యాన్ని ఉపయోగించి
ప్రియుణ్ణి పొందడంలో సఫలయైంది తన కార్యసాధనకు ఒకసారి మాయో
పాయాన్ని అవలంబిస్తే, మరోసారి వాక్పాశుర్యాన్ని ప్రదర్శించింది ఇంకోసారి
తన లోకోత్తర సౌందర్యాన్ని చూపించింది వేరొకప్పుడు తనకాస్త్ర పరి
జ్ఞానాన్ని అలంబనంగా చేసికొని ధర్మనూత్కముల నుపవ్యసించింది చివరకు
కన్నీరు కార్పడంలోనూ వెనుకాడలేదు. ఇంతటి అపూర్వ చాతుర్యంగల
నాయికలు కనిపించడం అరుదు అందుకే క్రమపరిణామపూర్వకమైన శీల
చిత్రణ ఉలూపికి ప్రత్యేకతను సాధించిపెట్టినది ఇట్టి నాయికను సృష్టించి
వేంకటకవి ధన్యుడైనాడు

సూర్యప్రశ్నలు

శ్రీ చేహరి రామారావు

దూరాన బ్రహ్మాండ తీరాననున్న
చుక్క కన్నెల సొగసు లెక్కింతువేమొ
బాధతో నవ్యక్తభావాల గుండు
ఊతగాత్ర మానవుని వెతమాట యేమి ?

సూర్యాస్తమయవేళ సురుచిరారూణిమ
పాటలో వర్ణించి పాడగలవేమొ
తీవ్ర బాధాకలిత తీర్థనేత్రాల
అరుణరేఖల కెట్లు విరచింతువోయి !

పండుకొల నడచు పసిడి దారులతో
చిటు మసక రేగలను చేరి లెక్కింతో
శిశుడు కాడితుడు పేదమానవుని
కన్న నల్లని చారిగలనా ?

అగణిత మజేయమో అచలమ్మునైన
గణియిం గలవేమొ గణిత సాధనల
నవజగతి నిర్మించునట్టి మానవల
సంఘటిత శక్తులను సరిగ గణియింతో !

అహ్మదాబాద్ లోని ప్రెస్ కలెక్షన్ లోని ఫోటో.

హిందీ ప్రచార సమితి సందర్భంలో ప్రేక్షకులు

గాత్రీ శి రామకృష్ణారావు
పాపాత్య చిత్రకలా ప్రదర్శనమును ప్రారంభించిరి

ప్రొఫెసర్ పి. ఎం. గౌరెడ్డిగారు
ప్రతిభాపాఠశాల ప్రారంభము గావించిరి

హిందీ ప్రచార సమ్మేళనము, హైద్రాబాదు

ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షోపన్యాసము

— శ్రీ మర్రి చెన్నారెడ్డి

పూజ్యులగు రాష్ట్రపతిజీ : సోదర సోదరీమణులారా :

దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ కాఖలైన హైదరాబాదు, ఆంధ్ర హిందీ ప్రచారసంఘముల సంయుక్త యాజమాన్యంలో ఈ సమ్మేళనాన్ని జరిపించడానికి విర్ణయించబడ్డది రాష్ట్రపతిరాజేంద్రబాబుగారు ఈసమ్మేళనమును ప్రారంభించుటకు అంగీకరించారు. ఇది మనకు ఎంతో అదృష్టకరమైన విషయము హైదరాబాదులో రాష్ట్రపతి నిలయం ఏర్పడిన తరువాత మొదటిసారిగా రాష్ట్రపతిజీ ఇక్కడికి వేంచేసినారు హైదరాబాదు ఉత్తర దక్షిణదేశ సంస్కృతులకు కూడలిస్థలము.

ఈనాడు మనకందరికి ఎంతో సుదినము.

రాష్ట్రపతిజీ :

మీరు సర్వోన్నత పదవిని అధిష్టించి ఉన్నారు అంతేగాక మీరు భారతీయుల ఆకాంక్షలకూ, ఉత్సాహానికి ప్రతిమూర్తులు ఈదేశంలో ఐక్యతనూ, సరస్వర సహకారాన్నీ, సరస్వర విశ్వాసాన్నీ సాధించుటకు మీ వలన ఎంతో స్ఫూర్తి కలుగుతున్నది పూజ్యులగు మహాత్మాగాంధీజీ విర్యాణం జరిగిన తరువాత మీరు దక్షిణ భారత హిందీప్రచారసభ అధ్యక్షపదవిని స్వీకరించినారు దేశ పునర్నిర్మాణానికి అనేకరంగాలలో కృషి జరుగుతున్నది అన్నింటికీ మీ వ్యక్తిగతమైన సహాయం, మార్గదర్శకత్వం లభిస్తున్నది.

రాష్ట్రపునర్నిర్మాణము దేశంలో ఒక పెద్దపనుస్య దాదాపు పూర్తిగా ఒక సంవత్సరంనుండి దేశంలో ఈ సమస్య ప్రజలను వ్యాకులపెడుతున్నది ఈ సమస్య కారణంగా అనేక కార్యక్రమాలు కుంటుపడినవి గూడా దౌర్భాగ్యవశంవలన ఈ సమస్య తన సహజమైన హద్దులనుగూడా దాటి పోయింది. అవాంఛనీయమైన ఘటనలు దేశంలోని కొన్ని భాగాలలో జరిగినవి ఆ ఘటనలవలన ఆయా ప్రాంతాలకు గానీ, ఆయా ప్రాంతాలలోని ప్రజలకుగానీ ఏవిధమైన సహాయము లభించలేదు.

ఈనాడు మన దేశంలోని శాసనవ్యవస్థ, ప్రజాతంత్రవ్యవస్థానిర్మాణము మొదలగు నావిమీద భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రవిభజనకు సంబంధించిన భావాల

ప్రాణిల్యం ఏర్పడడం నహజమే మనం ఈనాడు కొన్ని విషయ వరిస్థితులలో నుండి ముందుకు సాగుతున్నాము. దేశవిర్యాణ వధంలో ఒకమూలవంపుదగ్గరకు చేరినాము మాతృభాషకు లేక ప్రాంతీయభాషకు వ్యక్తిగతజీవితంలో ప్రముఖస్థాన ముండడం స్వాభావికమే ప్రజాతంత్ర విధానంలో వ్యక్తిగత విశిష్టతకు మనం ప్రాముఖ్యత విస్తాము కనుక భాషకు ప్రధానస్థాన ముండక తప్పదు విభిన్నమైన విశిష్టతలను ఏకంచేసి - సమన్వయపరచి వికాసమైన దేశవికాసానికి కృషిచేయడం మన పరమ కర్తవ్యం ఈ పనికి మనకు సామాన్యభాష చాలా అవసరం. దాని ద్వారా దేశంలో సామాంలకూ మనం పోగలుగుతాము ఇటు ప్రాదేశికభాషలనూ, అటు రాష్ట్రభాషనూ గుడ్డిగా అభిమానించేవారు ఈ మార్గంలో కొన్ని కొత్తసమన్వయ లను తీసుకొని రావచ్చును కనుక మనం ముందుగానే మేల్కొని ప్రాంతీయభాష, రాజభాష రెండింటి సమన్వయానికి కృషిచేయాలి అనాదే దేశంలో ఐక్యత స్థిరపడ గలుగుతుంది దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ ఇదేదృష్టితో గడచిన 38 సంవత్సరాలనుండి హిందీ వ్యాప్తికి తోడ్పడు తున్నది.

భారతదేశంలో 14 భాషలున్నవి. వాటిలోనుండి దేనినో ఒకదానిని మనం రాజభాషగా స్వీకరించాలి హిందీ మాట్లాడేవారిసంఖ్య దేశంలో ఎక్కువగా ఉన్నది. అందువలన ఆభాషకు రాజభాషకాగంగారవం దక్కింది ఆభాషలో ఏదో పెద్దవిశేష మున్నదని భావించడంవలన అది రాష్ట్రభాష కాలేదు ఒకభాష ఇంకొక భాష మీద సామ్రాజ్యాన్ని చలాయిస్తుందని అనుకోడంగూడా భ్రమ హిందీని సమర్థించే వారు ఈ విషయాన్ని ఎల్లప్పుడూ జ్ఞాపక ముంచుకోవాలి అనాదే వారు హిందీ వ్యాప్తికి దోహదం కలుగజేయ గలుగుతారు సంయోగవళంవలన హిందీ మాట్లాడే వారి జనసంఖ్య ఉత్తరదేశంలో ఎక్కువగా ఉన్నది అందువలన ఈభాషను ఉత్తర దేశం వారిభాష అవడంగూడా సంభవిస్తున్నది ఉత్తరదేశం దక్షిణదేశం మీద కాననం చేయదలచుకొన్నదని ఇక్కడ కొంతమంది సందేహిస్తున్నారు. కొంత మంది ఐలహినుంకు - గుండె దిటవులేనివారికి ఇటువంటి సందేహం కలుగు తున్నది. వారు హిందీని వ్యతిరేకిస్తున్నారు పౌరపాటు మార్గంలో పడిన ఆ సోదరులుగూడా నెమ్మది నెమ్మదిగా విజృంభింప గుర్తిస్తున్నారు. ఈ మానసిక పరివర్తనం తీసుకొనిరావడానికి దక్షిణ భారత హిందీప్రచారసభ చేసినకృషి ప్రశంసనీయమైనది. రాజభాషాకమీషన్ వారు తమ వివేదికను సమర్పించబోతున్న సమయంలో ఈ సమ్మేళనం జరుగుతున్నది. దేశనాయకులైన శ్రీ బి జి శేధుగారి నాయకత్వాన ఆకమీషన్ వారు దేశపరిస్థితులను గమనించి దేశాభివృద్ధికి ఉపయోగించే విధ్యాలను

చేయగలరు శ్రీ మోటూరి సత్యనారాయణగారు వభాధ్యక్షులుగా ఈరోజు మన మధ్యన ఉన్నారు. వివిధ భాషలను సమానస్థాయిలోనుంచి, వానిలో పరస్పరసహకారాన్ని పెంపొందించే మౌలికసిద్ధాంతాలను ఆ కమీషన్ వారు విస్తరించరని మన మందరము సంపూర్ణంగా విశ్వసించవచ్చును. దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ ప్రారంభమైననాటినుండి ఇదే విషయాన్ని బోధిస్తూ వస్తున్నది. శ్రీ సత్యనారాయణ గారికి ఈ సంస్థలోగల సంబంధం మీకందరికి తెలిసినదే

ఈ సమయంలో దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ హైదరాబాదుకాని శ్రీసత్య నారాయణగారి వ్యక్తిగత మార్గదర్శకత్వంలో అత్యధికంగా ఉన్నతిని పొందగలదని నేను గట్టిగా చెప్పదలచుకొన్నాను శ్రీ సత్యనారాయణగారు మాకాలయెడల విశేష మైన ఆదరాన్ని చూపిస్తూ ఉన్నారని చెప్పడంగూడా అనుచిత మనుకోను. అందు వల్ల ఈ సమ్మేళనంయొక్క అధ్యక్షవదవిని శ్రీ సత్యనారాయణగారు స్వీకరించడం ఎంతగానో ఉచితమైనవని

ఈ రెండురోజులు మనముందు చాలా కార్యక్రమాలున్నవి. సాహిత్యచిత్ర కళాప్రచర్యనము, ఆరుభాషలలో ఏకాంకనాటికల ప్రదర్శనము, విభిన్న భాషలలో కవిసమ్మేళనాలు జరుగనున్నవి సంఘటనకు సంబంధించిన సమవ్యయగూడా మన ముందున్నవి అంధ్ర, హైదరాబాదు హిందీ ప్రచారసంఘముల సంయుక్త కార్య వర్గ సమావేశములు ఆ సమన్వయ పరిష్కారానికి ఉపయోగించగలవు పరిసరవిచార వినిమయం వలన మంచి విర్ణయములు జరుగగలవని నా విశ్వాసము

ఈ సమ్మేళనానికి దయచేసిన ప్రతివిధులకు, ప్రేక్షకులను కేవలం లాంచన ప్రాయంగా స్వాగతం చెప్పడం నాకిష్టంలేదు. మా ఏర్పాట్లలో గల లోటుపాట్లను గురించి, లేక మీకు కలిగిన యిబ్బందులను గురించి క్షమాపణ చెప్పుకోవడంగూడా నాకు యిష్టంలేదు అహ్మననంఘము ఉత్సాహవంతులైన కార్యకర్తల సహాయంతో లోటుపాట్లు లేకుండా ఉండుటకు అవసరమైన ప్రయత్నాలన్నీ చేసింది. మనమంద రము ఒక కుటుంబానికి చెందినవారం. ఈ కుటుంబంలోనుండి నేను పేరు అని చెప్పుకొనే సాహసం నాకులేదు. నేనుగూడా మీలో ఒకణ్ణి.

రాష్ట్రపతిజీ :

మీ మార్గదర్శకత్వంలో - మీ ప్రేరణతో - ఈ సమ్మేళనం ఉపయుక్తమైన కార్యక్రమాన్ని తయారుచేయగలదని విశ్వసిస్తున్నాను. ఈ సమ్మేళనమును ప్రారం భించుటకు దయతో అంగీకరించినందులకు మీకు నా కృతజ్ఞతను తెలియజేస్తూ భగవంతుడు మీకు ఆయురారోగ్యముల నొసంగుగాక అని ప్రార్థిస్తున్నాను. ★

హిందీ ప్రచార సమ్మేళనము, హైదరాబాదు

ప్రారంభోపన్యాసము

రాష్ట్రపతి శ్రీ డాక్టర్ రాజేంద్రప్రసాద్

సోదర సోదరీమణులారా :

ఈ సమ్మేళనాన్ని ప్రారంభించు అవకాశం నాకు లభింపజేసినందులకు నాకు చాలా ఆనందంగా ఉన్నది. దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభతో ఏదో రూపంలో మొదటినుండి నాకు సంబంధమున్నది. అందువలన ఈ సభవక్షమున జరుగుతున్న పనిని నేను పూర్తిగా ఎరుగుదును. అసలు ఈ పని ఏవిధంగా ప్రారంభమైనదో, ఎందుకు ప్రారంభమైనదో, హిందీ రాజభాషగా అంగీకరించబడలేననే ప్రయత్నం ఏవిధంగా జరిగిందో చాలా మందికి తెలియకపోవచ్చును. దక్షిణాఫ్రికాలో ఉన్న రోజుల్లో గాంధీమహాత్మునికి భారతదేశంలోని విభిన్నభాషలను మాట్లాడేవారిమధ్య పని చేయవలసినవచ్చింది. దక్షిణాఫ్రికాలో తమిళులు, విహరీప్రాంతంవారు ఆయనతో కలిసి ఎక్కువగా పనిచేశారు. వారి నందరినీ ఏకసూత్రంతో బంధించడానికి సాధనం హిందీ ప్రచారమేనని ఆనాడు వారు నిర్ణయించుకొన్నారు. హిందీయే సార్వభౌమ భాషగాలరని వారికి ఆధిప్రాయం కలిగింది. కనుక భారతదేశంలోనికి రాగానే చంపారణ్ లో తన పనిని పె్చి ఎత్తున ప్రారంభిస్తూ అక్కడే దక్షిణదేశంలో హిందీ ప్రచారం జరుగవలెనని నిర్ణయించుకొన్నారు.

నాకు జ్ఞాపకమున్నంతవరకు 1918 లో ఆయన స్వామి సత్యదేవ పరివ్రాజకుని, దేవదాసు గాంధీరీ దక్షిణదేశానికి పంపించి వారి ద్వారా హిందీ ప్రచార కార్యాన్ని ప్రారంభింపజేశారు. వారిద్దరూ మద్రాసులో ఉండి కొంతకాలం హిందీ ప్రచారకార్యాన్ని నడిపించారు. తరువాత చాలామంది యువకులు ఉత్తర ప్రదేశం నుండి, బీహారునుండి మద్రాసుకు వచ్చి చాలాకాలం హిందీ ప్రచారంచేశారు. సంతోష కరమైన విషయమేమంటే హిందీ విషయంలో ఈనాడు అక్కడక్కడ మనం వింటున్నమాటలు ఆనాడు వినపడలేదు. జనులు ఆనాడు హిందీని అప్రయత్నంతో నేర్చుకొన్నారు. నెమ్మది నెమ్మదిగా దక్షిణ దేశంలోనే తగినంతమంది కార్యకర్తలు బయలుదేరడంవలన ఉత్తరదేశంనుండి కార్యకర్తలు రావలసిన అవసరం తగ్గిపోయింది. కేవల సంచిత్రులనుండి ఉత్తరదేశంనుండి డబ్బు తెప్పించుకొనవలసిన అవసరం గూడా దక్షిణదేశానికి కలుగలేదు.

వని ఎంత పెరిగిందంటే వేల సంఖ్యలో దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ వారిపరిశోధకు విద్యార్థులు హాజరవుతున్నారు. అన్నింటికంటే ముఖ్యవిషయమేమంటే హిందీ నేర్చుకొనుటకు ఒక వర్గంవారు గాక అన్నివర్గాల వారు రావడం ఆరంభించారు. వారిలో స్త్రీలు, పురుషులు, పిల్లలు, వృద్ధులు అందరూ ఉండేవారు మీకు ఇదివంటే అశ్వర్యం కలుగవచ్చును ఒక నడలో తాత, తండ్రి, మనమడు ముగ్గురికీ యోగ్యతాపత్రాలను నేను పంచిపెట్టి ఉన్నాను. ఈ ఉద్యమంలో స్త్రీలు ఎక్కువగా పాల్గొంటున్నారని గూడా చెప్పితే మీకు చాలా ఆనందం కలుగవచ్చును. స్త్రీలు పురుషులంటే ఈ విషయంలో ముందంజవేస్తున్నారు ఇది శుభసూచకము. స్త్రీ హిందీ నేర్చుకొంటే ఆమె పిల్లలకు గూడా తొందరగా హిందీ అవదుతుంది. హిందీ వారి మాతృభాష అయిపోతుందని చెప్పడం నా ఉద్దేశ్యంకాదు. తల్లికి హిందీనన్నే పిల్లలకు హిందీ నేర్చుకొనడంలో తగినంత ప్రోత్సాహం లభిస్తుంది

దక్షిణదేశంలో దాదాపు 40 సంవత్సరాలనుండి హిందీ ప్రచారకార్యం బాగా జరుగుతున్నది 1918 సంవత్సరంలో ఇండోరులో జరిగిన హిందీ సాహిత్య సమ్మేళనంలో దక్షిణదేశంలో హిందీ ప్రచారం జరుగువలెనని నిర్ణయించబడ్డది అక్కడ అందుకు కొంత ధనం గూడా వినియోగపడినది ఆరేణినుండి దక్షిణ భారత హిందీ సభ వనిచేస్తున్నది కేవలం హిందీ ప్రచారం చేయడమే గాక ఈ సభ ఉత్తమమైన సాహిత్యాన్ని గూడా విరివింది

ఈ ప్రాంతంలో నాలుగు భాషలున్నవి మిగుల తెలుసుకు నాలుగు భాషల వారు తేలికగా హిందీని నేర్చుకొనుటకు అనుకూలమైన సాహిత్యాన్ని నిర్మించవలసి ఉంటుంది కొంత చదివిన తరువాత ఆ చదివినదానిని జ్ఞాపకం చేసుకొనే అవకాశం ఉండాలి వరుసగా చదివే అవకాశం దొరకకపోతే చదివిన దానిని గూడా మరచి పోవడం జరుగుతుంది చదివినదానిని మించిపోకుండా ఉండవలెనంటే ఎల్లప్పుడూ చదువుతూ ఉండాలి అందుకు అవసరమైన పుస్తకాలూ దీక్షినితీలు దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ వారిచే ప్రచురించబడ్డవి ఇంక ఎక్కువ సంఖ్యలో ఇంత ఉపయోగకరమైన సాహిత్యాన్ని ప్రచురించిన సంస్థలు బహుశక్తులకా ఉన్నవి

సాహిత్యకార్యజ్ఞులు చెప్పినట్లు బలహీనులెవరో ఏదో కేకవేస్తే హిందీ ప్రచారకులు భయపడగూడదు. హిందీ ప్రాంతీయభాషల స్థానాన్ని గ్రహించేది కాదు. హిందీ సాహిత్యదేశికభాష భారత దేశమందంతటా ఒకభాష అనవరము. ఇంగ్లీషువారు మనదేశంలో ఉన్నంతకాలం ఇంగ్లీషు ఆ పనికి ఉపయోగపడింది ఈనాడు గూడా ఇంగ్లీషును మనం పూర్తిగా వదలలేదు కాని మహాత్మాజీ ఇంగ్లీషు

మన దేశభాష కావనీ, అది ఆ స్థానాన్ని గ్రహించగూడదనీ ఏనాడో నిర్ణయించారు. ఇక్కడ ఉన్నభాషలు ఉన్నంతగా లేకపోతే, ఏ భాషలోను ఉత్తమ సాహిత్యం లేకపోతే, అధునికభాషలను వ్యర్థం చేయగలిగిన శక్తి ఏ భాషలోనూ లేకపోతే ఇంగ్లీషులో అవకాశం దొరికేది. సంస్కృతాన్ని వదలినా మిగతా భారతీయభాషలు గూడా చాలా సంవత్సరాలుగా ఉన్నవి భావ వ్యక్తికరణకు అవసరమైన శబ్దాలు దొరకకపోతే వెంటనే వాటిని విర్జించుకొనవచ్చును.

కనుక ఏ విదేశభాషా మనదేశంలో సార్వదేశిక భాషగా ఉండవలసిన అవసరంలేదు భాషద్వారా ఇంగ్లీషు వానిని బానిసగా చేయుటకు అవకాశం లేదని ఇంగ్లీషువారు గర్వంగా చెప్పుకుంటారు ఇంగ్లీషుమీద నమ్మకం పెట్టకొని కూర్చున్నంతకాలం మనం సంపూర్ణంగా స్వతంత్రులం కానేరము. ఈ విషయాన్ని భారతీయులు పూర్తిగా తెలుసుకోవాలి

భారతీయభాషల పరస్పరసంబంధము గాఢమైనది ఉత్తరదేశాన్ని గురించి నేను నేరే చెప్పనక్కర్లేమి ఎందువల్లనంటే ఉత్తరదేశపు భాషలకన్నింటికీ తల్లి సంస్కృతము దక్షిణ భారతదేశాన్ని గురించి ఆదేవిషయం చెప్పడానికి వీలులేదు. అయితే అంతమాత్రంచేత భారతదేశమం దింతటా సంస్కృతం వ్యాప్తిలో ఉండేది అనే విషయాన్నిగూడా మనం మరచిపోవుటకు వీలులేదు సంస్కృతభాష యింటి యింటిలో, మూలమూలలో, గ్రామగ్రామంలో అధ్యయనం చేయబడింది అందువల్లనే యావద్భారతదేశ సంస్కృతీ మనకు ఒక్కటిగా కనపడుతున్నది సంస్కృతభాష దక్షిణదేశ భాషలను ఎంతగా ప్రభావితం చేసిందో నాకంటే మీకు ఎక్కువగా తెలుసును నేను ఒక్కవిషయం చెప్పగలను ఆంధ్రదేశంలో నేను వర్కటన చేసినప్పుడు నాకు సన్మానపత్రాలు సమర్పించబడ్డవి వాటిలో అధికంగా సంస్కృత శబ్దాలు ఉండేవి. కొంచెం తెలుగు నేర్చుకొంటే ఆ పత్రాలు నాకు అర్థం కాగలవని అనిపించేది. కన్నడ, మళయాళ భాషల విషయంగూడా అంతే తమిళంలో గూడా సంస్కృత శబ్దాలు తక్కువలేవు కాని మిగతా భాషలకంటే తక్కువ హిందీలో సంబంధాన్ని కలిపే ఈ ఐక్యత దక్షిణదేశపు భాషలలో మొదటినుండి ఉన్నది. ప్రజలకు సరిగ్గా నచ్చజెప్పితే, సరియైన ప్రచారాన్ని చేస్తే హిందీని సార్వదేశిక వ్యవహారాలకుగాను అంగీకరించుటకు ఎవ్వరికీ ఎట్టి ఆభ్యంతరమూ ఉండదు ప్రజలలో దేశమంటే శ్రద్ధా, భక్తి ఉండనే ఉన్నవి. కాని హిందీవారు మాత్రం ఈ విషయంలో చాలా జాగరూకత కలిగి ఉండాలి జలవంతంగా హిందీభాష

తమ నెత్తిమీద రుద్దబడుతుందనే భావం అహింస ప్రాంతీయులలో కలిగేటట్లు వారు వ్యవహరించగూడదు

సార్వదేశిక భాషను అంగరూ నేర్చుకొనడం అవసరం గనుక హిందీని ఎక్కువమంది తెలుసుకొనగలరు మాట్లాడగలరు గనుక హిందీకి ఆస్థానం లభించింది. అంతమాత్రంచేత ఇతరభాషలలో సాహిత్యం లేదు, శక్తిలేదు అని అర్థం కాదు హిందీలో గూడా ఇతర భాషలకంటె తక్కువ శక్తిగానీ, తక్కువసాహిత్యంగానీ లేదు సుప్రీమ్కోర్టులోనూ, పార్లమెంటులోనూ ఇంగ్లీషును ఉపయోగించకుండా ఉండడానికి హిందీ అంగీకరించబడింది పెద్దపెద్ద దుకాణాలనుండి వస్తువులను తెప్పించవలచుకొంటే ఇంగ్లీషులో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరుపబడకుండా ఉండడానికి హిందీ అంగీకరింపబడింది పూర్వం తీర్థయాత్రలకు దక్షిణదేశంవారు ఉత్తరానికి, ఉత్తరదేశంవారు దక్షిణదేశానికి వస్తూ పోతూ ఉండేవారు. వారు హిందీ ద్వారా తమ పనిని నెరవేర్చుకొనగలగారి

ఈ భాష అభివృద్ధిచెందే అవకాశముంది అన్ని భాషలు అభివృద్ధి చెందవలెనని మా కోరిక. అన్నిభాషలలోనూ సాహిత్యం అభివృద్ధి చెందవలెనని, ఒక భాష యెడల ఇంకొక భాషకు ద్వేషభావం ఉండగూడదని నా ఆశయము. కనుకనే హిందీవారు చాలా జాగ్రత్తగా వ్యవహరించాలి పౌరపాటున గూడా ఇతరులకు కష్టం కలిగించే మాటలను ఉపయోగించగూడదు. దక్షిణదేశస్థులు గూడా ఈ విషయాన్ని సంపూర్ణంగా గుర్తించియే ఉన్నారని నా ఉద్దేశ్యము దేశభక్తి ప్రపూరితులై దేశప్రేమ కలిగినవారై హిందీని ఇప్పటికే వారు బాగా నేర్చుకొన్నారు. ఆ పనిని ఇంకా తీవ్రంగా వ్యాప్తంచేయాలి అదే ఈనాటి మన కర్తవ్యం.

ఆంధ్రులకు హిందీ విషయంలో ప్రత్యేకమైన క్రద్ద ఉన్నదనే విషయం నాకు మొదటినుండి తెలుసును 1935 లో కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడుగా నేను ఆంధ్రదేశంలో పర్యటన చేశాను ఆరోజుల్లో హిందీలో మాట్లాడనా, ఇంగ్లీషులో మాట్లాడనా అని నేను జనాన్ని ప్రశ్నించేవాణ్ణి హిందీలోనే మాట్లాడమని ప్రజలు కోరేవారు. నాకు ఎంతో ఆనందం కలిగింది ఆ సభల్లో చాలామందికి హిందీ తెలిసేది కాదు. అయినా వారు సహించి ఊరుకునేవారు ఇంగ్లీషునైనా వారు సహించవలసి వచ్చేది. ఎందువల్లనంటే చాలా మందికి హిందీగానీ ఇంగ్లీషుగానీ ఏదీ వచ్చేదికాదు అనువాదం కొరకు వారు ఎదురు చూడవలసివచ్చేది. ఇంగ్లీషు నుండి అనువాదానికంటే హిందీనుండి అనువాదానికే వారు అంగీకరించేవారు. అనాటినుండి ఆంధ్రదేశంలో హిందీ ప్రచారకార్యం ఎంతజరిగిందో నాకు తెలుసును.

హైదరాబాదులో నైజాము ప్రభుత్వం ఏర్పడినప్పటినుండి హిందీ ప్రచారం జరుగుతున్నది హిందీ ఉర్దూలు రెండు వేరువేరు భాషలు కావు. అవి ఒకే భాషకు చెందిన రెండు తెలులు అని విశ్వసించే వారిలో నేను ఒకణ్ణి. ఒకదానిలో అరబ్బీ పార్సీ శబ్దాలు ఎక్కువగా ఉంటే ఇంకొకదానిలో సంస్కృత శబ్దాలు ఎక్కువగా ఉంటున్నవి రెండు భాషలూ ఒక్కటే రెండింటి వాక్యరచనా, విధానమూ ఒక్కటే కాకపోతే ద్వారీల ఆవశ్యకం ఎక్కువగా ఉంటుంది అంటే కనుక హైదరాబాదులో హిందీ ప్రచారంచేయడం చురీ తేలిక ఈ రాష్ట్రంలో నేను ఎక్కడకు పోయినా నా భాషలో నేను మాట్లాడుతున్నాను నేను సంస్కృత పండితుడను కాను నాకు పార్సీగూడా రాను నాకేదో సామాన్యమైన భాష తెలుసును ఆ భాషను జనసామాన్యం దాగా ఆర్జంచేసుకొన గలుగుతున్నది హిందీ యావత్తు దేశంలో మాట్లాడబడి సార్వభౌమ భాషగా రూపొందగలదని నా విశ్వాసము. ఆ హిందీ ప్రాచీనులు హిందీని నేర్చుకొంటే వారిభాషలలోని ప్రయోగాలను హిందీ లోనికి రాకుండా ఎవరు ఆపగలరు? హిందీవాడు వ్రాసిన చాలా పుస్తకాలలో ఆయా ప్రాంతాలలోని ప్రయోగాలు ఉండనే ఉన్నవి అనేకమైన వాక్యరచనా పద్ధతులు ఉన్నవి

హిందీ వ్యాకరణపండితులకు బాటిని చూస్తే కష్టం కలుగవచ్చును కష్టం కలుగనివ్వండి ఇంకొక పిచ్చి హిందీని పెంపొందించవలెనని మనస్ఫూర్తిగా హిందీ మాతృభాషగా గలవాడు కోరాల్సి అందరూ కలసి ప్రయత్నం చేస్తేనే హిందీ అభివృద్ధి పొందుతుంది, హిందీ ప్రచారం చేసేవారు హిందీభాష నిర్మాదానికి గూడా పనిచేయాలి

మీ ప్రయత్నములు ఎవరం కాగలవనీ, ఎంత ఉత్సాహంతో మీరు ఈ పనిని చేస్తున్నారో తనిమగుణ్యంగా ప్రభుత్వంవల్లా, జనసామాన్యంవల్ల మీకు సహాయం లభించగలదనీ నా విశ్వాసము ఈనాడు మీకు దొరికిన సభాపతి తన జీవితాన్ని హిందీ ప్రచారానికి అంకితం చేసినవాడు ఆయన హిందీకి చేసిన సేవి పరివ్యక్తంలో భారతదేశ భాషాచరిత్రలో ఎంతో గౌరవంతో, ఉల్లేఖించబడగలడు. అటువంటి ఆద్యక్షుడు మీకు దొరకితం సంతోషకరమైన విషయము

ఏకాంక నాటికల ఉత్పప్రారంభోపన్యాసము

శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి

హిందీ ప్రచార సమీక్షనంతోబాటు విభిన్నభాషలలో ఏకాంక నాటికల ఉత్పవంగూడా జరుగుతున్నందులకు నా తెంతో సంతోషంగా ఉన్నది ప్రాచీన ఆర్యాచీన సంస్కృతి స్వరూపులగు శ్రీ రాష్ట్రపతిగారు ఈ సమీక్షనమును ప్రారంభించినారు రాష్ట్రభాషయగు హిందీతోబాటు ఇతర భారతీయభాషలగుడా వృద్ధివి పొందు అవకాశం లభించవలెనని వారు చేసిన సదుపదేశము మా హృదయాలపై ఎక్కువగా హత్తుకొన్నది హిందీ ఈనారు రాజభాషగా అంగీకరించబడినది పలువురు ఉత్సాహంగా హిందీ భాషను అభ్యసిస్తున్నారు అయినా ఇది ఆహిందీ ప్రాంతీయులకు మాత్రుభాష కానేరదు హిందీ వ్యాప్తిపేరుతో ప్రాంతీయ భాషలను అణచివేయగూడదు హిందీతోబాటు ప్రాంతీయభాషల వికాసానికి తోడ్పడవలెను అందువలన ఈ సమీక్షనం నడుపుతున్నవారికి ప్రత్యేకంగా ఆభినందనలు తెలియజేస్తున్నాను. ఈ సమీక్షన నిర్వాహకులు ప్రధానమైన ఈ విషయాన్ని గుర్తించి విభిన్నభాషలకు సంబంధించిన కవులను పరిపించి ఈ సమీక్షన నిర్వహణలో అందరి సహకారమును సంపాదించినారు

మనదేశం వైజ్ఞానికరంగంలోనూ, యాంత్రికంగానూ కరువేగంతో అభివృద్ధివి సాధిస్తున్నది ఆట్టిస్థితిలో మనం నాటకకళను, చిత్రకళను, సంగీతసాహిత్యములను విస్మరించగూడదు మన జీవితంలో ఎల్లప్పుడూ విత్యనూతనత్వం వెల్లివిరుస్తూ ఉండవలెను నూతనత్వం పేరుతో పురాతన సంపదనుగూడా వదలివేయకూడదు కళాద్వైతంగా మన పూర్వజులవలన మనకు లభించిన భావాల, ఆలోచనాపద్ధతులూ మన భావాలను మన ఆలోచనా విధానాలనూ పునరుజ్జీవించ జేస్తున్నవి. "గతాన్ని" ఉదాసీన దృష్టితో చూడడం జాతీయతా వికాసానికి అనుకూలముగు పనికాదు గతానికి సంబంధించిన దీక్షాలమీదనే ఈనాటి "వర్తమాన" వృక్షం నిలబడి ఉన్నదనే విషయాన్ని సదా జ్ఞాపకం ఉంచుకోవాలి వైజ్ఞానిక శ్రేత్రంలో వర్ణింపదేరని ఎంత అభివృద్ధివి సాధించినా మనం కళ్ళుమూసుకొని వాటిని అనుసరించము. నల్లమ దేవాలనుండి తీసుకొన్నదానిని మనం మనదానివిగా చేసుకొంటాము.

అది మనది అయిపోవారి అనగా ప్రాచీనకాలంనుండి మనకు లభించిన వారనత్వమును పెంపొందించేదిగా ఉండాలి ఒక తరంనుండి ఇంకొక తరానికి సాంస్కృతికజ్యోతి విస్తారత్యకంగా అందించబడుతూ ఉంటుంది. భారతదేశవత్సం నాటక ఎకాడమీని, సాహిత్య ఎకాడమీని, లలితకళల ఎకాడమీని స్థాపించి కళాప్రపంచాన్ని ప్రోత్సహ పరుస్తున్నదని తెలియజేయుటకు నంతోపిస్తున్నాను. మన కిల్చికళ, మన సంగీతము, మన చిత్రకళ, మన సంస్కృతి, మన జాతీయ ప్రతిభను వ్యక్తీకరించే విధిన్న సాధనాలు ఆ సాధనాలను మనం పెంపొందించుకొనకపోతే మన వికాసం ఆగిపోతుంది మనం బలహీనులమై పోతాము ఈదృష్టితో కూడా ఈనాడు ప్రారంభమవుతున్న సాంస్కృతిక ఉత్సవాన్నిచూచి హృదయపూర్వకంగా అనందపడుతున్నాను

ఈ సాంస్కృతికోత్సవంలో నాటక విభాగాన్ని ప్రారంభించవలసివదిగా ఈ సమ్మేళనంవారు నన్ను ఆహ్వానించినారు. భారతదేశంలోని వివిధప్రాంతాలలో నాటకకళ ఒకేవిధంగా అభివృద్ధిని పొందలేదు. అన్నింటి పునాదీ ఒకే రకంగా ఉన్నా అది విధిన్న రూపాలను ధరించింది విధిన్న ప్రాంతాలకు సంబంధించిన నాటకాలను గురించి అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించేముందు నాటి నన్నింటిని ఒకే గీటు రాయిమీద పెట్టడానికి వీలులేదు బెంగాలులో నాటకం ఒకరూపంలో ఉంటే మహారాష్ట్రంలో ఇంకొకరూపంలో ఉన్నది తమిళనాడులో ఒకరకంగా ఉంటే ఆంధ్రలో ఇంకొకరకంగా ఉన్నది కొన్ని ప్రాంతాలలో నాటకాలకు జనసామాన్యంయొక్క సహాయం ఎంతగా లభించవలెనో అంత లభించలేదు. కొన్ని ప్రాంతాలలో కొన్ని విషయాలకు ప్రాముఖ్యతలభిస్తే మరికొన్ని ప్రాంతాలలో మరికొన్ని విషయాలకు ప్రాధాన్యత లభించింది ఉదాహరణకు తమిళనాటకాలను చూడండి. తమిళ నాటకాలలో దృశ్యాలకు, సంగీతానికి, హాస్యానికి, రంగురంగుల తెరలూ ప్రాముఖ్యత ఎక్కువ మహారాష్ట్ర నాటకాలలో సంగీతానికి ప్రాధాన్యత ఎక్కువగా కచ్చిస్తున్నది ఆంధ్రదేశంలో అభినయంతోపాటు సంగీతానికిగూడా నాటకాలలో ప్రముఖ స్థానం లభించింది. తెలుగునాటకాలలో హాస్యరసానికి ప్రాధాన్యత చాలాతక్కువ

ఈ నాటకోత్సవంలో హైదరాబాదులోని ప్రముఖప్రాంతీయ భాషలకోదాటు హిందీ, ఉర్దూ, సంస్కృతనాటకాలకుగూడా స్థానం కల్పించబడింది

ఇన్ని భాషలకు ప్రాధాన్యత విచ్చిన సమ్మేళన విరూపాక్షులకు నా ప్రత్యేక దన్యవాదములు. ఈ విధంగా ఆరుభాషలలో నాటకాలను ప్రదర్శించుటకు అనువైన వనరులు హైదరాబాదులోనే కంవు. హైదరాబాదులో మరాఠీ, కన్నడము, తెలుగు

భాషలు మాట్లాడే జనసంఖ్య చాలా ఉన్నది అదేవిధంగా ఉర్దూగూడా ఇక్కడ వివరించే చాలామందికి మాతృభాష. హిందీ మాతృభాషగాగలవారుగూడా ఇక్కడ చాలామంది ఉన్నారు. కనుకనే హైద్రాబాదులో ఈ నాటక ప్రదర్శనములద్వారా ఒక నవీనజాగృతి ఉత్పన్నమైనది, సంస్కృతం దేవభాష. దేవభాషతోబాటు ఈ ఉత్పవకార్యక్రమంలో ఐదు ఆధునిక భాషలకు స్థానం లభించింది

హైద్రాబాదు ఉత్తర దక్షిణ దేశాలను కలిపేవగరం హిందీ ఉర్దూలు ఉత్తర దేశభాషలయితే, తెలుగు, మరాఠీ కన్నడభాషలు దక్షిణదేశపుభాషలు. భౌగోళికంగా మరాఠీ దక్షిణదేశభాష అయినా దేవనాగరీలిపి ఆ భాష స్వీకరించింది ఈ ఐదు భాషలూ హైద్రాబాదు నగరంలోని భాషలు అందువలన ఈ పట్టణానికి ఐదురంగుల సౌందర్యం లభించింది అంతేగాక హైద్రాబాదు హిందూ మహమ్మదీయ సంస్కృతులకు కూడలిస్థలం. హిందుస్తానీ, కర్ణాటక సంగీతాలు రెండూ ఇక్కడ వ్యాప్తిలో ఉన్నవి అన్ని విధాలా హైదరాబాదు భారతదేశంయొక్క సంక్షిప్త ష్వరూపము. ఈ సంక్షిప్తభారతంలో ఈరోజూ, రేపూ మనం ఆరునాటకాలను ఆరుభాషలలో చూడబోతున్నాము.

సాహిత్యాభివృద్ధికి నాటకం సర్వోత్తమమైన సాధనం. నాటకం తొందరలో మన హృదయాలను ద్రవించి తేస్తుంది. నాటకాన్ని చదువవచ్చును. రంగస్థలంమీద చూడవచ్చును అందువల్లనే సాహిత్యానికి సంబంధించిన వివిధమైన అంశాలలో నాటకానికి ప్రాధాన్యత లభించివున్నది. వండితపామరు లిద్దరూ నాటకాన్ని చూచి ఆనందించగలరు అందువల్లనే ప్రాచీన భాషలలో గావివ్వండి, ఆధునిక భాషలలో గావివ్వండి నాటకాలకు సర్వ ప్రథమస్థానం లభించివున్నది. 'షేక్స్పియర్, గేటే, మోలియర్, ఇబ్సన్, బర్నార్డ్ షా మొదలగు వారు సమస్యలను విడదీయటకు నాటకాలను సాధనాలుగా ఉపయోగించుకొన్నారు మనుష్యునిలో కలిగే ప్రతి క్రియలను వ్యక్తీకరించటకు ఇది సాధనము.

నాటకంలో సాహిత్యం ఉండనే ఉంటుంది దానితోబాటు కళా ప్రవీణుడగు నటుడు అభినయం చేస్తూవుంటే ఆ అభినయం ద్వారా భావగ్రహణం చేస్తూ ప్రేక్షకులు తాదాత్మ్యాన్ని పొంది అనందవరవతులవుతున్నారు అసత్యమైన విషయం సత్యంగా నాటకంలో భాసిస్తుంది. అసహజమైన విషయాలను పరిస్థితులను చూస్తూ గూడా శరీరాన్నే మరచిపోతాము. జన సామాన్యం యొక్క హృదయంవరకు చేరడానికి నాటకము పెద్దది సాధనము మనుష్యత్వాన్ని ఉన్నతశిఖరాలమీది కెక్కించ గలుగుతుంది నాటకకళ, సంఘంలోని వైషమ్యాలను చిత్రించి మానవుని మనస్సులో

వరివర్తనం తీసుకొనిరావడానికి నాటకం మహాసాధనము. భావప్రచారానికి నాటకము విహితమయ్యిందని.

గడచిన 40 సంవత్సరాలుగా ఆంధ్రదేశంలో నాటక కళకు చాలా ప్రోత్సాహం లభించింది. అనేకమంది ప్రముఖులు ఆంధ్ర దేశంలోని పలు జిల్లాలలో వియలు దేరి దేశమందంతటా మంచి కీర్తిని సంపాదించుకొన్నారు బిల్లారి రామచార్యులుగారు సుప్రసిద్ధులు ఆయన ఆంధ్రదేశంలో నాటక కళకు కొత్తదోహదం చూపించారు స్థానం సరసింహారావుగారు రెండవ ప్రసిద్ధులు ఈనాడు గూడా తన అభినయం ద్వారా కళానికులను ఆయన తన్మయవరుస్తున్నారు ఆయన శ్రీ పాత్రలను ధరిస్తూ ఉంటాడు రాష్ట్రపతి రాజేంద్రబాబుగారు ఆయనకు వద్ద శ్రీ విరుదాన్ని ప్రసాదించారు ఇది ఆంధ్రులకు ఎంతో ఆనందకరమైన విషయము. రాష్ట్రపతికి నా ధన్యవాదములు

హైదరాబాదులోని సాంస్కృతిక జీవితంలో ఈ దినము అపూర్వమైన దినము మన రాష్ట్రపతి ఈ పట్టాన్ని భారతదేశానికి రెండవ రాజునిగా స్వీకరించి ఈనాడు మనమధ్యన రెండు గంటలుండి మాతన సందేశాన్ని ప్రసాదించారు నాకీ అవకాశాన్ని కల్పించిన అహ్మద సలూం వారికి నా కృతజ్ఞత నాటకోత్సవాన్ని నేను ఆనందంగా ప్రారంభిస్తున్నాను ఇది షణ్ముఖ దర్శనము. అది విజయవంతం కావలెనని కోరుతున్నాను

సమ్మేళనమునకు ఘోషాకాంక్షా సందేశములు

పంపిస ప్రముఖులు

1. మోలానా అబుల్ కలామ్ ఆజాద్

కేంద్ర విద్యాశాఖామంత్రి, న్యూ ఢిల్లీ

2. పండిత గోవింద్ వల్లభ్ పంత్

కేంద్ర హోంశాఖమంత్రి, న్యూ ఢిల్లీ

3. శ్రీ సి. డి. దేశ్ ముఖ్
శేంద్ర అధిక కాళామంత్రి, మ్యూ డిల్లీ
4. శ్రీ జగ్ జీవన్ రామ్
శేంద్ర రవాణా కాళామంత్రి, మ్యూ డిల్లీ
5. శ్రీ గుల్జారీలాల్ నందా
శేంద్ర ఫ్లావింగ్ మంత్రి, మ్యూ డిల్లీ
6. శ్రీ ఖండూభాయ్ దేశాయ్
శేంద్ర కార్మిక కాళామంత్రి, మ్యూ డిల్లీ
7. శ్రీ తె. సి. రెడ్డి
శేంద్ర ఉత్పత్తి కాళామంత్రి, మ్యూ డిల్లీ
8. శ్రీ నర్దార న్యూరనింగ్
శేంద్ర పబ్లిక్ వర్క్స్ కాళామంత్రి, మ్యూ డిల్లీ
9. శ్రీ అజిత్ ప్రసాద్ జైన్
శేంద్ర వునిరావాస కాళామంత్రి, మ్యూ డిల్లీ
10. శ్రీ యం. అనంతశయం అయ్యంగర్
స్పీకర్, లోక్ సభ, మ్యూ డిల్లీ
11. డాక్టరు భోగరాజు పద్మాభి నేరారామయ్య
గవర్నరు, మిద్యప్రదేశ్
12. శ్రీ ఆర్. ఆర్. దివాకర్
గవర్నరు, టీహారు
13. శ్రీ హరేశ్వర్ మెహతాబ్
గవర్నరు, దొంబాయి
14. శ్రీ మొరార్జీ దేశాయ్
ముఖ్యమంత్రి, దొంబాయి
15. శ్రీ కామరాజునాథార్
ముఖ్యమంత్రి, మద్రాసు
16. శ్రీ తె. హనుమంతయ్య
ముఖ్యమంత్రి, మైసూర్
17. శ్రీ కళా వెంకట్రావు
స్టానింగుమంత్రి, అంద్ర

వ్యాసము

విశిష్ట వ్యక్తిత్వంగల కథకుడు బుచ్చిబాబు

— శ్రీ డి. రామలింగం

సుప్రసిద్ధ అంగ్ల నవలా రచయిత ఎన్నెస్ట్ హేమింగ్వే 1954 లో పారస్వతిలో నోటెర్ బహుమానాన్ని అందుకుంటూ “రచయితలది ఏకాకి జీవితం, ఆ ఏకాకితనాన్ని విడిచి నలుగురిలోకి వచ్చి తమ పేరు ప్రతిష్ఠలను ఇనుమడింపజేసుకొనడానికి ప్రయత్నించడం మొదలుపెడితే వారి రచనలలో వన తగ్గిడానికి అవకాశముంటుంది రచయిత ఏకాకిగానే తన రచనలను సాగిస్తూ కాళ్ళతిక్కి త్రివి సంపాదించవలసి వుంటుంది నిజమైన రచయితకు తాను రచించే ప్రతి కొద్ది గ్రంథం బాగా తినుకు అందకుండా దూరంగా వున్న ఆదర్శాన్ని అందుకోవడానికి చేసే కొత్త ప్రయత్నమే కాగలదు” అన్నాడు కివుల నంగతి ఏమైనప్పటికీ రచయితల పనియంతో మాత్రం ఇది ఎటువంటి మైత్రం నలవగానే కన్పిస్తుంది ఎన్నెస్ట్ హేమింగ్వే లాగా నలుగురిలోకి రాకుండా, ఏకాకి జీవితాన్ని గడుపుతూ తెలుగు కథావికా సాహిత్యాన్ని పెంపొందించేసిన రచయిత బుచ్చిబాబు ఈయన వేదికలపైకివచ్చి ఉపన్యాసా రివ్యులు ఒక్క నాహిత్యాలలో వైనా ఈయన వాల్లొన్నట్లు తెలిపే వార్తలు ఇంతవరకు వెలువడలేదు మనదీని బాగా చాలా తక్కువనంది చూచిందింటారు ఏ నవలకూ బాధ్యత అవకాశాల తక్కువ ఎంచిన ద్వారానే వారిదిరి కీయన దర్శనం అయినా కాళ్ళకంగా పరిరయం వుండేంతటి ఎథలు పారతిలోకానికి అందజేసారు

అధునికుడైన తెలుగు కథకులలో బుచ్చిబాబు అంత వయస్సుమళ్ళినవాడూ కాదు ఇప్పటికప్పుడే పెర్రావున్న నదోచిత రచయితా కాదు చలం, ముని మాణిక్యం, భమిడిపాటి, కృష్ణశాస్త్రి మొదలగువారి రచనలు ఒదివిన మీదటనే సాహితీ వ్యాసంగానికి పూనుకున్నవా డీయన అంతే అధునికుడైన మన సాహిత్యకులలో ఈయన రెండవ కథానికి చెందిన వాడు దాదాపు నలభై ఏండ్ల వయస్సు అయినా అధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో, ముఖ్యంగా కథానికలు, నవల, నాటికలు వ్రాసినవారిలో విశ్వరీతికాలవంతటి విశిష్ట స్థానాన్ని పొందాడు ఈయన వ్రాసిన 11 కథలు ఇంతవరకు బహుళా మూడు సంపుటలుగా వెలువడ్డాయను కుంటాను ఇంకా దాదాపు రెండు డజనుల కథలు పుస్తకరూపంలో రావలసివున్నవి వీటిలో ప్రతి కథలో నవ్యత్వంవుంది దేపిపి త్రోసివెయ్యలేము కారణం అది మనల్ని అంతం వరకూ చదివిస్తుంది అలోచన కలుగజేస్తుంది ఎందరో పాఠకుల మన్ననలు షాందరగిన మూడు డజనుల కథలు వ్రాసి, ఇంకా కథావికారంగాలో నిలబడి, పాఠకులలో కొత్త ఆశలు కలిగిస్తూ, తన కొత్త రచన కొరకై పాఠకులు నిరీక్షించేటట్లు చేయగలుగుతున్నాడంటే ఆ కథకుడిలో తప్పక కొంత మైత్ర్యం ఉందితిరారి

రచయిత అయిన వైసం

తెలుగు కథాసాహిత్యంలో బుచ్చిరాజుది ఒక విలక్షణమైన వ్యక్తిత్వంగా కనిపిస్తుంది. ఈయన పదనంలో వ్రాసినా తప్పనిసరిగా కవీ అనిపిస్తారు. ఒక్కొక్కప్పుడు కవికిమించిన భావావేశం, వర్ణనలు చూపెడతాడు. చుర్రొప్పుడు మరి Sentimental గా కనిపిస్తారు. ఇంకొప్పుడు Childish గా కన్పడ్డచేసి మనల్ని నవ్విస్తారు. జీవిత సమస్యలనూ మానవప్రకృతిని తర్కించి చర్చిస్తూ, విలసిల్లినాడు చెబుతూ మన ఊహలను చాలాదూరం తీసుకెడతాడు. తాను పొందిన విజ్ఞానాన్నీ, అనుభవాన్నీ చూపెడతూ పాఠకునిలో తాత్విక చింతను లేత్తెత్తిస్తూ ఊహపేపు వైరాగ్యం జపించేస్తాడు. తరచు శృంగారం వుంటుంది ఈయన రచనల్లో. ఆ శృంగారంకూడా మొసాసా, చాలెమ్మ, చలించంటి రచయితల శృంగారానికేమీ తీసిపోదు. కాని ఆ రచయితలవలె శృంగారంలో కథాసన్నుత్యను చుగించక ఆక్కడినుంచి ఏదో వ్యక్తి కరణ పాఠకునికి దర్శనమిచ్చునట్లుగా చుగిస్తాడు. ఏదో విషయాన్ని చెబుతూ దాన్ని మరి దేనికి పోలుస్తూ పోతాడు. ఆ పోలికలు అనూహ్యంగానే ఉండవచ్చు. వాటిమధ్య వ్యత్యాసం ఎంతో ఉండవచ్చు. కాని ఏదో తార్కికమైన సాదృశ్యం తప్పక స్ఫురిస్తుంది. అందులో బుద్ధితో కాకపోయినా అనుభూతితో మనం దాన్ని గుర్తిస్తాము, ఎరిగిపోతాము. ఈయన ప్రతిభ ఇంతకుపదిలంగా దౌర్బల్యమైనా ఈయన రచనలన్నిటిని వివేచనతో చదివినట్లయితే ఒకవిషయం ధృవపడితుంది. రచనావ్యాసంగంలో జీవితంపై ఒకదృష్టికం ఏర్పరచుకోవడానికి ఈయన నిరంతరం అన్వేషణ సాగిస్తూ వచ్చాడు. ఈప్రయత్నంవల్లనే ఆయన సాహితీ వ్యక్తిత్వం రూపొందింది. “జీవితసహజం, దాన్ని తెలుసుకోవడానికి మానవుడు చేసే ప్రయత్నం—ఏగొప్ప రచనకైనా ఇదే పునాది” అని బుచ్చిరాజు ఒకచోట చెప్పుతున్నాడు. అటువంటి దృష్టిని ఏర్పరచుకోవడంలో ఈయన వ్యక్తిత్వం కొన్ని ప్రధానాంశాలలోన యింది. ఆ ప్రధానాంశాలు జీవితానుభవాలవల్లా ముఖ్యంగా పుస్తకపఠనంవల్లనే ఆయనకు కలిగాయి. టాగూరునవల “రెక్” హార్టీ రచించిన “లెన్” “అనామకుడు జాడ్” అనే నవలలు బుచ్చిరాజు ఊహలో స్వల్పాన్ని ధరించాయట. ఏకైక “పేయ్య చదువుతూ ఆయన దిగ్గరగా నవ్వితే ఇంట్లోవారు నిద్రించాడనుకునేవారట. కృష్ణకావ్యిగారు “కన్నీటి తెలలాలు” అనే గేయం, “నా కొరకు చెమ్మగిల నయనమ్ములేదు” అనే పద్యపాదం ఆయనను బాగా ఆకర్షించాయి. టాల్స్టాయ్ వ్రాసిన “క్రూయిడ్ జర్ సొనాటా” కూడా అంతే ఒక వర్ణనయం. “పేరుచూచి మోసపోయి నీ జీవుడవోవ వ్రాసిన “చిక్కలోపున్న చక్కటి చుక్క” అనే నవల చదివి ఏడవడానికి సిద్ధపడ్డాడట యువకులలో. తెలుగుబాటుకు తోడ్పడే రచయిత తెర్నాథుషా అని ఈయన అభిప్రాయం. “షేక్స్పియర్ రచించిన “హెమెట్” అనే నాటకం చదవడం వల్ల సారస్వతం విరాసంకొరకు తాదినీ, జీవితవిధానం చిర్రయినదంతో దానికొకస్థానం వున్నదని గ్రహించాడు. ఆస్కార్ వైల్డ వ్రాసిన “దుఃఖసాగరం” అనే స్వీయకథకూ ఈయనకు తోడ్పడింది.

అయితే కాలేజీలో చదువుకొనే రోజుల్లోనే పాఠం చదివినా, వ్యక్తిగతమైన కొన్ని అనుభవాలు జీవితానికి అర్థంవుతాయి. దేవుడున్నాడా, కర్మసిద్ధాంతం నిజమైతే వ్యక్తిగతమైన కృషికి నైతిక విలువ వుందా, స్పష్టత ఎందుకు? అనే ప్రశ్నలు ఈయనకు కఠిగా ముద్దుపడ్డాయి. అదేమిట విజ్ఞానశాస్త్ర పరిశోధనలు, వీటి పరిధిగా దైవంపై గురి తప్పి మతంపై అసహ్యం ప్రబలింది అలాంటి హెచ్చింది అవిహితే ఇక ఏ మానవవాదానో, ప్రకృతిలో, కళలో అరాధించాలి అప్పుడు దా రారాకృష్టనగారి "ఆదర్శ కళ్యం" అనే గ్రంథ రూపంగా వెలువడిన హిచ్చురు ఉపన్యాసాలు ఈయన భావప్రపంచాన్ని తారుమారు చేశాయి మతంపైనా, దైవంపైనా గురిపిస్తున్నవారు అరాధించే సిద్ధాంతం నన్నిటిని ఒక్కొక్కదాన్నే విమర్శించి, అవి ఎందుకు తప్పిస్తారంటే లేవో రారాకృష్టన గ్రంథం చూపిస్తోంది ఆగ్రంథం రెండువిషయాలు విశదపరచింది కళ, సంస్కృతి, ఆరాధన, కర్మశాస్త్రం, ఇవన్నీ ప్రపంచంలోనూ, కిరిలోనూ ప్రతిపల్లించినప్పుడు తప్ప లేకపోతే ప్రయోజనం లేదు ఇది మొదటి విషయం రెండవది అతిపరిమితమైన ఈ ఆలోచనలన్నీ, ఈయనలో మనోవ్యధ కలిగించాయి నైతికవిలువలు, విజ్ఞానశాస్త్రం, కళ, ప్రకృతి, మానవజీవన, నాగరికత వీటిన్నీ అవి ఆహ్లాదించుతూ మతంపైనా దైవంపైనా గురి కుదరనివారికి మోక్షం లేదా? అనే ప్రశ్న ఎదుర్కొంది అప్పుడు ఔర్ట్రాండ్ లెస్సెర్ వ్రాసిన రచన రీయన్ చదవడం మొదలు పెట్టారు రెస్సెర్ వ్రాసిన "వ్యేక్తజీవితం ఆరాధన" అనే వ్యాసం ఈయనను పూర్తిగా మార్చివేసింది ఆ వ్యాసంలో బోధించబడినదియే, ప్రేమ, సహనం, ప్రాగ్భవం, నిస్సంగత్యం మొదలయిన ఆధ్యాత్మిక విలువలు కొత్తవి కావు అన్నియుగాలు, అన్నిదేశాల ప్రపంచం చెబుతున్నవే కాని దైవంతో ముడిపెట్టకుండా ఆమోదకరమైన ఒక జీవిత దృక్పథంగా చర్చించడమే ఆ వ్యాసంలోని విశేషం కాని తరువాత రెస్సెర్ వే మరొకొన్ని రచనలు, ఇతర కర్మశాస్త్ర గ్రంథాలు చదివినప్పుడు రెస్సెర్ వే ముగ్ధురైనా మార్గదర్శిగా పెట్టుకోక ఎవరికివారు వారివారి సంస్కృతినిబట్టి, అనుభవాల్నిబట్టి ఒక సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించుకోవడం తప్ప గతంతరం లేనట్లుండని మన జీవితవిధానాన్ని సమర్థించే సిద్ధాంతమే మనం అన్వయించుకోవడం దాగనివిస్తుందని ఈయన గ్రహించాడు వాల్టెర్, మామి, ఇలియట్, వర్జిల్ వర్జిల్ గ్రంథాలు అధిమనంగా చదివాడు అయితే అన్ని సిద్ధాంతాలూ లోపభూయస్యమైనవే గనుక మనం దేన్నీ ఆమోదించడమే అన్న హక్కులే కళ్యంలో ఈయనకు విశ్వాసంలేదు ప్రతి వ్యక్తి తనకు సత్యమని తోచిన సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించవచ్చునని ఈయన భావం అవిధంగా తనకు తోచిన భావాను రచయితయై ప్రాప్తినేగని మానసికవ్యధనుండి విముక్తి లేదని గ్రహించాడు ప్రఖ్యాత ఆంగ్లభాషాచార్యుల ఆర్. కె. నారాయణ్ పరిశీలించిన మైసూరులో ప్రకృతి సౌందర్యానికి అంబులమైన ఒక కటాక్షిరంలో పనిలేవివాదాల వివారిస్తూ తోచిన భావాలను పెద్దలతో నోటులుక్కునై వ్రాసుకుంటూ రచనవ్యాసంగంలో వర్ణనలు ప్రఖ్యాత ఉర్దూ కథారచయిత క్రిష్ణ చందర్ కామెర్లలోగంత్ అనుపరిచి పెద్దపై పడుకొని కాళ్ళిరు రోయ ప్రకృతిసౌందర్యాన్ని ఒకవంక ఆ లోయలో విరువులెక్కుకొని ఉపకాళ్యకో, పిక్చురీయన్ మొహంలో దీనంగాపోతున్నారే కష్టజీవులను మరొకవంకచూస్తూ ఆరెండుదృశ్యాల

వల్ల ప్రధానాంశమైన పాతదాన్ని వర్జిస్తూ, అన్యాయాన్ని విమర్శించేస్తూ, దైన్యాన్ని వ్యక్తిక రిస్తూ రచయిత అయ్యాడట కాని తెలుగుకథకుడు బచ్చిరామయ్య వనవరలో నిలిచిపోవడం నిర్ధారణ, వ్యక్తిగతంగా కలిగిన అనుభవాలు, ప్రపంచాన్ని పరికిరించి పొందిన అనుభూతి- ఇవే రచయిత కావడానికి ప్రోద్బలం చేశాయి మానసిక విముక్తికోసమే ఈయన రచనలు చేశాడు ఏదయినా ఒక నమూనా తీవ్రంగా తాను ఆలోచించినప్పుడు దానికి ఒక పరిష్కారం అంటూ చూపకపోయినా వచనవ్యవహారం నలుగురితో కలిపి వుండుటచేనేగాని మనశ్శాంతి కలుగదు కనుక తాను నమ్మిన ఆదర్శాలకు నిర్ధారణలు కౌన్యరూపమిచ్చి రచనలద్వారా పాతకాలానికి అందజేశారు వరుణ, నాటికలు, ఒకనవల, ఇంకా అనేక సరళరచనలు చేశాడు కాని కథాచరిత్రగానే ఈయన తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రముఖస్థానం పొందాడు.

ఒక కథకుడు ఉత్తమ కథకుడని చెప్పడానికి రెండు అధారాలున్నవి ఒకటి కథా నస్తువును ఎన్నుకోవడంలో ఒక new conception ద్వారాకావచ్చు. అదొక అపురూపమైన సంఘటనగా దానించడానికి అస్సాదమున్నట్లయితే అతడు ఉత్తమ కథకుడే అని చెప్పాలి. రెండవది కథానస్తువు ఏదైనా చెప్పేవిధానంలో, దానలో, శైలిలో, శైలిలో, శైలిలో ఒక ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వాన్ని చూపించడం ఇద్దరు యువశ్రీయువకులు మధ్య ప్రేమను అనేకమంది కథకులు కథానస్తువుగా తీసుకొన్నాడు మరి అంతటితో ఆ నస్తువు స్వీకారయోగ్యం కాదనగలమా? నవ్యత్వాన్ని చూపించలేనివారు ఆ మాట అంటారేమో కాని ప్రతిభావంతుడైన కథకుడు తన శైలిలో, శైలిలో, ఒక కొత్తప్రక్రియలో ఆదే విషయాన్ని ఉత్తమమైన కథగా మలుచాడు. ఇది రెండూ - అంటే విశిష్టమైన కథానస్తువు, విలక్షణమైన వ్యక్తిగత బుద్ధిబాహుళ్యం ఉన్నాయి పైగా కథ చెప్పేతీరులో ఈయన బాహ్య పోషణలు, చూపే శైలి, ఉపయోగించే భాషా విధానం అత్యంతంగా ఉంటాయి, ఏటాన్నిటిని మించి ఈయన చేసే కార్మికచింతన వలేనది ఈ అన్ని సుగుణాలతో ఒక ప్రత్యేక శైలి అలవరచుకున్నాడు ఒక కథ చదివిన తరువాత ఇది బుద్ధిబాహుళ్యం అని అనుకునేటంత వ్యక్తిత్వాన్ని ఈయన పొందించాడు. కథా వ్యాసా విరూపాక్షంలో పాత్రలకు పెట్టే సంభాషణలలో, కథా గమనంలోపాటు చాతావరణాన్ని, పరిసరాలను చిత్రించడంలో, చివరకి అర్థాంతరంగానో tragicical గానో కథను ముగించడంలో, ప్రయోజనాన్ని చూపడంలో, కథానస్తువును గూర్చి పాత్రల తత్వాలను గూర్చి ప్రయోగాలు చేసి కథను సృష్టించడంలో ఈయన అందరినీనీన చేయగా కనిపిస్తుంది. ఉత్తమమైన కథకుడనో, లేక సవలారచయిత అనో చెప్పడానికి అన్నిటికంటే మరొకవిధమైన యోగ్యత కొందరు రచయితలలో మనకు గోచరిస్తుంది ఏమిటంటే కొందరు ఒక్కొక్కరొక అనత్యంగా వ్రాసినా, అనా స్తవికంగా వ్రాసినా మన ఇష్టానుష్ఠానంపై వారి ప్రభావముండ్ర కచ్చుక వడవేసారు అల్పాంశం దాదాపు వ్రాసిన "కాఫీ" నవలలో ప్రతిపాటలలో చూడ్కుంటే కామప్రవృత్తి చిత్రితమయింది. కాని ఆ చూహకర్త ఏమిటోగాని దానిపై మనకు తాగుపుకలుగదు. కొన్ని ప్రసిద్ధమైన నవలల్లో అనా స్తవికమైన సంఘటనలు పేర్కొనబడ్డవి. అయినా వాస్తవికతకు మించిన ప్రభావాన్ని అవి పాత్రలపై చేశాయి బుద్ధిబాహుళ్యంలో కూడా కొన్ని కొన్ని రోల్ల వ్యక్తత, సంప్రదాయానికి, వాస్తవికతకు వ్యర్థంగా యూరమైన వచ్చిపో

ఉండవచ్చు కాచి వాటిని చదవండి ఉండలేము చదవాలనే కాంక్షను నిలుపుకోలేము
 తీరా చదివిన తరువాత దాన్ని గూర్చి వికర్మింతుకోకుండానూ ఉండలేము ఇదీ ఆయన
 రచనలో ఉన్న విశిష్టత

అపురూప వ్యక్తి కుముదం

తరువాతగా బుద్ధిబాబు గల వైకృత్యాన్ని వ్యక్తంచెయ్యడానికి ఆయన వ్రాసిన
 “నన్ను గురించి కథ వ్రాసుతావా?” అనే కథ చాలా విశ్వ కథాసాహిత్యంలో అత్యుత్తమమైన
 కథలలో ఒకటిగా దీన్ని నేను ఎన్నుకుంటాను అనలు ఇది ౨౪ కాదు మహాన్నతమైన
 భావంగల ఒక అందకావ్యం మృదయంగల ప్రతివ్యక్తిలో స్వప్నజగత్తును రచించగల
 కథానికి ఇది సామాన్య సంసారంలో కష్టసుఖాల అనుభవమూ మౌనంగా తన మహాభావం
 ప్రకటించుకుందానే జీవితం చాలించిన ఒక యువతి జీవితకథ ఇది ఇందులో కుముదం,
 కథకుడు - వీరిద్దరే పాత్రలు మిగతా పాత్రలు ప్రత్యక్షంగా రావు కుముదం, అశమూచిన్న
 తనం నుంచి ఒకేచోట పెరిగారు ఆ అమ్మాయి అతనికింటే రెండేండ్లు చిన్నది ఇద్దరికీ
 బాల్యేన్నోహం ఈజువారిన్ తరువాత కుముదానికి వివాహమైపోతుంది అతను బ్రహ్మచారి
 గానే వుండిపోయి జీవితంలో సంపూర్ణమగుతూ ఉంటాడు తన మామగారింట్లో అల్లెకుంటూ
 వున్న కుముదం చావడం నుంచి అల్లె అరిగిపోయిపోయానికి వస్తూ ఆమెని తలచు కుము
 దంటూ ఆమె జీవితాన్ని పరిశీలిస్తూవుంటారు

కుముదం వ్యక్తిత్వాన్ని బుద్ధిబాబు సాధారణ మనిషిగా కాక అపురూపమైన ఒక
 ఊహావ్యక్తిగా చిత్రించాడు “ఎల్లటి శరీరం, పేషింగిలో ఎంతుకురినే చూడు దిద్దిగా
 అల్లుకున్న మబ్బులంగు శరీరద్రావ్యం, సంపూర్ణంగా వికసించని అవయవాల ఎవరో దువ్వి
 నట్లుగా ఉండే జడలు, చూసిన వస్తువులు తనకోసం కానట్లు చాంచల్యంగా మెరిసి నిలచిన
 మైన కనురెప్పల క్రింద, ముంద్రో కదిలిపోయిన కుండేబలా మురిసే నేత్రాలూ, కింకరంలో
 కొలవడానికి వీలుగా ఉండే పల్లవీనాలూ, వీడకవిచ్చించినట్లు స్మరించే వశం, శరీరంలో
 వైరాగాన్ని మోపేటందుకు చోపిలేనట్టి అల్లమైన నడుం” — ఇదీ కుముదం మూర్తిచిత్రణ
 ఇంతవరకూ కుముదం రాహ్యవ్యక్తిత్వం మాత్రమే వర్ణించబడింది ఇక ఆమె అంతరింగిక
 వ్యక్తిత్వం ఆమె ఈ ప్రపంచాన్నించి ఏమీ ఆశించని వ్యక్తి తన సెంటిమెంట్లలో కూడా
 ఆమె తనకు సరియమైన వ్యక్తిని ప్రేమించలేదు అనలు తన మహాభావాలనే పెల్లడించడు,
 కాలం ఆమెపై ఏలాంటి మార్పు తేలేకపోయింది పిల్లలు కలిగినా మాతృత్వం తాలూకు
 చిన్నదేమీ ఆమెలో కనిపించవు పిల్లల్ని చూచుకొని తల్లలువడే గర్వం ఆమెలో లేదు
 అనలు పిల్లలూ, భర్త, సంసారం — ఇవేమీ ఆమె పరిశరీరాన్ని కాక పంతుకున్నట్లులేదు
 మనిషి ఉండడం కూడా మరో లోకంలో అత్యుపమరచిపోయి శరీరాన్ని తన ఇష్టంలేకుండానే
 ఈ లోకంలోకి రప్పించినట్లు చరిస్తుంది ఆమె నేత్రాలు ఈ ప్రపంచంలోనే వున్నా మరో
 లోకంలోకి చూస్తూఉంటాయి, ఇక లోకికంగా చూస్తే ఆమె కడు పాదారణమైన మనిషి
 నడుపుకోలేదు పంగీకం నేర్చుకోలేదు, గొప్ప స్థితిపరులూ కాదు అనకారీ కాదు, పెద్ద

అందగత్తె కాదు తన భర్త ఇలా ఉండాలి. ఆ ఈ హోదా తెచ్చుకోవాలి అని కోరడు. దొరికిన భర్తతోనే జీవించగలుపుతామని

ఇటువంటి కుముదం "నన్ను గురించి కథ వ్రాయుతూ" అని కథకుణ్ణి అడుగుతుంది కథ వ్రాయడానికి ఆమెలో చెప్పకోదగిన ప్రత్యేకకలేవీ లేవంటాడు ఆకను ఆమె జీవితాన్ని పరిశీలిస్తూపోయాడు ఆమెకు కేవలం విప్లవగత్యం అలవికాదు మనుష్యులతో చేసే ప్రేమలో దాస్యంవుందనీ, సంసారం ప్రేమ ఇవన్నీ ఐదవనాలనీ, అసలు పుట్టడమే సృష్టికి దాస్యమనీ కుముదం వాదిస్తుంది వివరకు యవ్వనం గడచిపోతే మునుపే ఈ లోకం నుంచి కాళ్ళకంగా విస్మృతిమిస్తుంది అనుభ్రాత్రీ చురణిస్తోంది వుండగా ఆకను ఆమెవద్దకుపోతాడు. ఆనుకోకుండానే తన చెయ్యిని ఆమె చేతిపై పెయ్యబోయాడు ఆమె వెంటనే చెయ్యి లాగుకొని దుప్పట్లో దాచుకుంటుంది "నువ్వెందుకు పెండ్లి చేసుకోలేదు" నాకు తెలుసు- నాకోసం నాకు విర్విధానం ఈ ప్రపంచం నాదొతేగా కాని నువ్వవుమాత్రం " అని ఏమో చెప్పబోతూ కళ్ళుమూస్తుంది ఆమె చనిపోయిన తరువాత ఆకను ఆమెని గూర్చి తన అప్రాయాన్ని మార్చుకొని ఆమెలో ఒక పక్షిత్వం వున్నదని గుర్తించి ల పక్షిత్వాన్ని విరక్షణ చేస్తాడు

కుముదాన్ని గూర్చి ఒక వ్రాయడానికి ఆమెలో ఏమున్నదని ప్రశ్నించిన కథకుడే కేవలం ఆమె ఒక్కపాత్రను ప్రధానంగా తీసుకొని నుదిర్చిమైన ఒకను సృష్టించాడు నేటి మన సంఘంలోని యువకులలో సామాన్యంగా స్ఫురించే లక్షణాలు, వాంఛలు, చేష్టలు, దావాలు కావు కుముదానిది ఆమె గొప్ప కార్యా న్నేదీ సాదించలేదు కనీసం ఒక విలువను సాదించానని ప్రయత్నించిన మనిషీకాదు ఈ ప్రపంచంపై ఏ విషయంలోనూ ఎదురుతిరగ లేదు సృష్టి, సంసారం అంతా ఒక విరమైవదాస్యం అని ఆమె భావం మనిషి జీవితానికి తలవొగ్గి ప్రసంగాన్ని అంగీకరించాలనీ, అన్నిటికీ అశీతురై స్వరంత్రంగా బ్రతకాలనీ అంటుంది జీవితంపై విచిత్రమైన వేదాంత దృష్టిని అలవరచుకున్న ఓ కుముదం ఆ దృష్టి తార్కికత్వాన్నింది కాదు, కేవలం జీర్ణియకొన్న అనుభవం నుంచి వచ్చింది. ఆకనుతో ఆమె అన్ననాడుగు మాటలు ఆమె దృష్టిని వ్యక్తిబలప్తాయి "నువ్వు జీవితాన్ని పరిశీలిస్తావు, నేను అనుభవిస్తాను జీవితానికి తలవొగ్గి ప్రసంగాన్ని అంగీకరిస్తాను. అసలు పుట్టడమే సృష్టికి దాస్యం మనుషుల ప్రేమలో దాస్యంవుంది "

ప్రపంచప్రసిద్ధ తత్వవేత్త డెర్ బ్రాండ్ ంస్సెల్ ఒక వ్యాసంలో అంటాడు "మనోవ్యధ పదిరి, జీవితకత్తిరి అంగీకరించి, వైరాగ్యం అలవరచుకోవడం జ్ఞానం కాకాంకితమైన వాంఛలపై మనుకారాన్ని విడిచిపెట్టడం, కాళ్ళతమైన విలువలనే ఉద్దేశంతో కాంక్షించడం- ఇదే స్వేచ్ఛ కోర్కెల వివర్ణనమంది వైరాగ్యం జనిస్తుంది వాంఛకు దాస్యం చెయ్యని హాహా అసంధం లభ్యమవుతుంది " జీవితంపై ఇటువంటి దృక్పథం కుముదం పాత్ర పూర్తిగా అన్యాయంచేస్తుంది అయితే అటువంటి తార్కికదృక్పథం కుముదంలాటి సాధారణ స్త్రీకి ఎలా కలుగుతుందని విమర్శిస్తే మనకు ఈ కథలో నమాదానం దొరకదు జీవితంపై మానవునికి ఒక దృక్పథం అంటావుండడం కేవలం అనుభవంనుంచేవని అంటాడు. కాని

అనుభూతి మిందినకత్తుల కూడా కొన్ని ఉన్నాయి అట్టివాటిలో మొదటిది వ్యక్తియొక్క కారక మానవ ప్రకృతి రెండవది వ్యక్తిగత సంస్కృతి మూడవది సమీక్షనానికి పూర్వ అన్య సంస్కారం కనుక అలాకావడానికి కారణ లేమిటి? ఇందులో వాస్తవికతలూ అనే ప్రశ్నలు ఈ కథ చదివిన తరువాత కలుగవు కథ చదువుతూ ఉండగానే మనం కొత్త లోకంలోకి ప్రవేశిస్తాము అక్కడ హేతువాదానికి, బుద్ధికి కాదు ప్రాధాన్యం. వర్ణానికి అతీతమైన విశ్వంపూర్వయానికి

కథ దివరలో కనుక చివరికి చెందిన ప్రతి ఈ యుద్ధానంతరం అలాంటి ప్రతి మన సంఘంలో ఇంకా ఉంటారనుకోను అంటారు అంటే రెండవ ప్రపంచయుద్ధం సాగుతున్న కాలంలో ఈ కథ జరిగినట్లుగా కథకుడు చెప్పకూడదామోదు బుద్ధిబాధ వ్రాసిన కొన్ని కథల్లో, "దివరకు మీగిలేది" నవల్లో కూడా, రెండు ప్రపంచ సంగ్రామాల మధ్యకాలంలో తెనుగునాట యువతీయువకుల జీవితాల్ని, వారి సమస్యల్ని చిత్రించారు కానీ ఈ కథయొక్క 'అత్త' పేరు. కథ కాలం ఏదైనా కథ Conception కూ, కనుక పాత్రకూ కాలపరిమితి అంటూ ఒకటి ఉంటుందని నేను అనుకోలేను కనుక ఒక ప్రత్యేక ఇతివృత్తానికి చెందిన ప్రతి కాదు అటువంటి ప్రతి ఎప్పుడైనా ఎక్కడైనా ఉండవచ్చును ఆమెది అప్పుడప్పుడైనా అధ్యాత్మిక వ్యక్తిత్వం వ్యక్తమవుతున్నా, ఉపాసనాల్లోని చిరునవ్వుగలవారి ఉపాసే ఆ వ్యక్తిత్వం గోచరిస్తుంది తెలుగు కథకుడు బుద్ధిబాధ సృష్టించిన ఈ కథను సోదర భారతీయులకూ, ప్రాచ్యపాశ్చాత్య దేశీయులకూ ఎదురించవలసిన అవశ్యకత ఎంతైనావున్నది

మానవజీవితపు విలువలు

ప్రపంచవిద్యుత్ అంగ్లభారతీయ సోషల్ సైన్స్ ముఖ్య బుద్ధిబాధను కొంతవరకు ఆకర్షించారు "మామన రచయితలరచయిత అని పిలువబడుతున్నది" అని బుద్ధిబాధ ఒక వర్ణనాం చెప్పకన్నాడు రచయితకు ఉపరించే మెలకువలు, పరికరాల పరిశీలన— ఇవన్నీ బుద్ధిబాధ చాలావరకు మామనం ప్రేమించ గలిగారు ఈ విధంగా మామ ప్రధాన ఈయనపై వదినప్పటికీ ఆ ప్రధానాన్నిబట్టి ఈయన పలు సంవిధానంలోను, భావంలోను, వ్యక్తిత్వంలోను మామను అనుకరించలేదు ఆ ప్రయత్నంగాగూడా ఈయనకు మామ అనుకరిం అర్పించి విశ్వయంగా చెప్పలేము, పైగా కొన్నిచోట్ల మామకు విరుద్ధమైన భావాలను వెలిబుచ్చుతూ ఈయన కథలు వ్రాశాడు ఇందుకు "మీనా, నేనా, మామ" కథ వివరణం ఏదో ఒక కథ అర్థంబుకు కావలసిన అనుభవాన్ని లాగకుండా ఏ వ్యక్తితోనూ గలం ప్రసంగించలేదు అన్నాడు సోషల్ సైన్స్ మామ "ఏదో అసాధారణమైన ఒక్కయ్య, ఒకచేష్ట, మాటలో మార్గం, ఆ ప్రయత్నంగా వెలువడిన వాక్యంలో పదజాలం, విధారణతో వాడిగిన పెదవుల సొంపు, నవ్వు మురింపజేసే కనురెప్పల తళతళ—వీటిని గ్రహించడానికి గలంబాదు వీటిల్లోనే కథ అర్థంబు" అంటారు మామ కానీ కొందరువ్యక్తులెట్లా ఉంటారంటే వారి సంవత్సరంపాటు ఎరిగిరించే అవకాశం కలిగిన వారినిగూర్చి ఏ కథనూ అర్థం

బంధుకు తగిన వస్తువును నేకరించలేదువి బుచ్చిబాబు అంటాడు. ఒకవేళ అప్పట్నుంచే కాక్టారిక మాచనం వనునరించి వ్రాసినా అది పొగమందువి పటాపంతయేనేవ్రయత్నంగా వరిమింది, చివరకు రచయిత మన స్వత్వమే కళకి వస్తువుగా తయారు కావచ్చునంటాడు. పైగా మామకి సాధారణంగా పురుషులపైన సానుభూతి, ప్రీతి పైన ద్వేషం—ఈ విషయం అతని కథలద్వారా, ముఖ్యంగా Unconquered వంటి కథలవల్ల వ్యక్తమవుతున్నది మామ వ్యవస్థితే ప్రీతి సాత్రంకి కరీరాణ తప్ప మెదడు, ఊహ, మానవత్వం ఉండవు ఇవన్నీ పురుషుని సొత్తు ప్రీతికు కావలసింది సంచుంలో పలుకుబడి, హోదా, అధికారం—వీటిని నూదించే లాఠికి పరికరాణ వీటిని ఏ మొగాడు ఎక్కువగా వంసాదింది పెద్దగరిగితే అతని కోసం వారు శృంగారం వరిని వస్తుతారు. ఒకవేళ అవశయం పొందరా ప్రతికారం పాడి ప్తారు దీనికి పురుషసాత్రం లొంగదు. ఆ సందర్భాలలో ప్రీతి, పురుషులకి, వంసారం అనబడే సంచురణ జరుగుతుంది పురుషుడు గెలిచినపుడు సంచుం పురోగమిస్తుంది ప్రీతి గెలిచినపుడు వంస్కృతి వతనం జరుగుతుంది మామ ఈ అభిప్రాయాన్ని పాశ్చాత్యదేశాల పరిస్థితినిచూచి ఏర్పరచుకొని పుంటాడు ప్రాస్తుదేశంలో ప్రీతి ప్రవర్తననుచూచి వినుగు చెంది రోమాలోలాకూడా “కీన్ క్రిస్టోఫీ” వనంలో ఒకచోట దాదాపు ఇటువంటి అభిప్రాయాన్నే వెలువరిచారు బుచ్చిబాబు ఈ అభిప్రాయాలను ఖండించలేదు ఖండించలేదనిన అగత్యంకూడా లేదు ఈయన పట్టించుకున్నది ప్రీతి పురుషుల వివక్షణ కాదు ప్రీతి అయినా పురుషుడైనా ఒక వ్యక్తిని అర్థంచేసుకోవడం అంత సులభం కాదని మాత్రమే చెప్పాడు మామ కథల ఆలా పుంటాయని మాత్రమే చెబుతూ పైకథలో వర్ణనవతినిగూర్చి చెబుతాడు

వర్ణనవతి సంసారం చేస్తూవున్న ప్రీతి ఆమె పయస్సు సరికైఉంటాయి తర్ర నాగ భూషణంగా దాక్షడు వారికి బదుగురు పిల్లలుకూడా వున్నారు నాగభూషణం గారి ప్రాక్తిను కూడా పరచలేదు వారింట్లో వేలాయుధం అనే చురోవ్యక్తి వున్నారు అతని పయస్సు యాలై పైన మొదటి నాగభూషణం గారి దీపెన్నరిలో పుంటూ తరువాత ఇంటి నొకడుగా బిడురుకున్నాడు ఇక మిగిలిన వ్యక్తి కథకుడు లేదా కథకుడు “నేను” అని కథలో చెప్పుకున్న వ్యక్తి “నేను” అనే సాత్రనుపెట్టి బుచ్చిబాబు కొన్ని కథల వ్రాశాడు మామ కథలలో కూడా “నేను” అని వ్రాసినవి చాలా ఉన్నాయి వాటిలో ఎంతవరకు ఆ “నేను” వ్యక్తి అనబడు మామో, ఎంతవరకు కల్పితవ్యక్తి ఎవరికీ తెలియదు. బుచ్చిబాబు విషయం కూడా అంతే అది రచయిత అనుభవంకావచ్చు లేదా కల్పనకావచ్చు, కాని ఆలా వ్రాయడంలో కథకుడికి ఒక సులువుంది ఏమిటంటే ఆలా వ్రాసిన కథ Autobiographical గా వుండి వాస్తవికత స్ఫురించ లేస్తూ సాత్రకునిలో ఉత్సుకతకల్గిస్తుంది కథకుడు మెడికల్ కాలేజీలో చదువుతూ నాగభూషణం గారిది రెండోవాటాలో కాపురంఉండేవాడు. నాగభూషణం గారి కుటుంబంలో ఇతనికి చాలావను వేర్పరుతుంది. తరచు అక్కడే గడుపుతూ ఉండేవాడు ఆలా వారి వంసారాన్ని పరిశీలించ సాగాడు ఎద్దావతికి వంసారంపై వైముఖ్యం కలిగినట్లు ఆమె వంధావణం వల్ల కథకుడికి బోధపడుతుంది. కాని అందుకు కారణాలేమీ లైటికి కచ్చించవు పిల్లలకి జబ్బు చేసినా అవిడలో అదుర్దా వుండదు, వారి దానవత్వం చూస్తే పైకి అన్యోవ్యంగం కచ్చిస్తారు. చురి

పద్మావతి నైలరికి కారణమేమిటి : ఒకరోజు కథకుడికి తెలియవస్తుంది నాగభూషణంగారిది పెట్టుకున్న వళ్ళుని పద్మావతిది చాలా అందమైన ఎళ్ళవదను కాని ఇదే అవిధ విముఖతకి కారణంకాదు. పద్మావతి పెద్ద కుటుంబంలో పుట్టింది పెద్ద కలలుకొన్నది కాని సాధారణుడైన నాగభూషణంగారితో కావురం అమెలో తీరని అనంతపుష్పి కలిగింది అ అనంతపుష్పి చాలాకాలం నుంచి అజ్ఞాతంగా అమెలో వుంది, విధిచేత కావురం ఈడుతూ వస్తుంది. అమె హృదయంలో వెలుగుసోకని రహస్య మందిరాలు, ఇంద్రియాలు కోదించని కోణాలు ఉండేవి ఒకరోజు నాగభూషణంగారికి అసాధ్యమైన గుండెలో నొప్పివచ్చి, ఆ రాత్రంతా దాదాపు మరుసటిరోజు ఉదయం చనిపోతాడు. కొంతకాలానికి పద్మావతి కూడా జబ్బుపడితే కథకుడు అమెను చూడడానికి పెట్టుకొన్నాడు. అప్పుడామె వేదేవతో తన భర్త అత్త హత్య చేసుకున్నాడని చెప్పి కళ్ళు మూస్తుంది తిరిగి కొంతకాలం తరువాత కథకుడు వేలా యుధాన్ని పెట్టుకొని కలుసుకుంటాడు అతను చెబుతాడు. నాగభూషణంగారు మామూలుగా దావలేదని పద్మావతిగారే ఆయన్ని ఉంచేసింది, కానీలో నిద్రమత్త బిళ్ళలు ఎక్కువగా కలిసిజవ్వడంవల్ల అరిగిపోయిపోయే ఆయన ప్రాణాలు విడిచాడని వేలా యుధుడు చెబుతాడు అమె ఎందుకలా చేసిందో చెప్పనా అంటూనే అతను స్వహత్యపూరితమైన మరణాన్ని విజంగా నాగభూషణం మరణం ఎలా జరిగిందనే సమస్య కథ చివర పాఠకుణ్ణి ఎదుర్కొంటుంది సోమరెడ్డిమామ అయితే పద్మావతి భర్తను ఉంచేసిందని చెప్పి నాగభూషణంపై పాఠకులకు సానుభూతి కలిగించవచ్చు మరికొందరు మరోవిధంగా దానించవచ్చు ఆ విజ్ఞానాన్ని పాఠకుడే వివరించాలని చెబుతూ రా. ద్వేషాలతో విమర్శన లేకుండా వ్యక్తుల ప్రవర్తన పరిస్థితులకు అతీతం కానిదిగా త్రాసులో తూచి చూడంగా పెట్టుకొన్న కాము అత్యహత్యకీ, హత్యకీ అంగీకరించమని, నాగభూషణంగారిది సహజమైన మరణమేనన్న తమ సమ్మతానికి రుజువుగా ఈ కథను ఇంకా పెంచలేం పోవడమేనని అంటూ బుచ్చిబాబు కథను ముగించాడు, ఇలా చేయడంవల్ల సాధారణంగా పాఠకునికి కథంతా అందంగా వ్రాసి చివరన అందంగా చెడగొట్టినట్లనిపిస్తుంది అయితే పర్యవసానాన్ని కచ్చితంగా చెప్పివేయడంవల్ల ఒకనాళ ముఖ్యమైన ఉద్దేశంతో ఈకథ వ్రాయబడింది

కథ చివరలో కథకుడు కొన్ని విషయాలు వివేచన చేస్తాడు మరణకారణాలను కొంత విస్తృతంగా తర్కిస్తాడు ఇది పాఠకుణ్ణి కొంత తీవ్రమైన విచారణకు పరిచడానికి వీలంది అయితే కథ అంతటా కథకుడు ఇటువంటి స్వీయార్థప్రాయాలను తరచు చెబుతున్నాడు తర్కిస్తూ విమర్శ చేస్తూ పోతూవుంటాడు బుచ్చిబాబు కథలో సామాన్యంగా ఈ స్వీయార్థప్రాయాలుంటాయి ఇవేమిటి అని వినిపించుకొనవచ్చునే కథ చదివి ప్రయోజనం లేదు కథకునిలో కాల్పనిక లక్షణాలున్నప్పుడు ఆ అర్థప్రాయాలకు చాలా ప్రాధాన్యముంటుంది. అనగా కథకన్న ఆ అర్థప్రాయాలే ముఖ్యమైనవి అనిపించేవైతే అలాంటివి లేకపోయినప్పుడు ఇది దీర్ఘకాల వ్యర్థతలో పరిణింపవలసిన కథ కాదు దీర్ఘకాల కథగానే కనిపిస్తుంది కాని ఆ విధంగా పరిణింప చేయడానికి పూనుకుంటే అదో ఇదో తేలడమో, లేదా చివరకు అయోమయత్యం ఏర్పడడమో వంటివి ఉంటాయి. పాఠకుడు చివరకు అద్భుతకరంలో పడిపోవడమో లేక దిక్కు

లేవీ విడిపోక వికల్పించుకోవడమే జరుగుతుంది నాగభూషణంగారి అత్యుపాత్య చేసుకున్నాడని వద్దావతి చెప్పింది అమె మాటనే విశ్వసించాలంటే అదోకవాదన భార్యవైరి గ్రహించి ఆయన అలా చేసుకున్నాడేమోనని విశ్వసించవచ్చు కాదు. నాగభూషణంగారిని వద్దావతే చంపివేసిందని వేలాయడం చెప్పారు దీన్ని సమర్థించడానికి కొన్ని కారణాలు కూడా చెప్పవచ్చును. ఏమిటంటే తర్త అత్యుపాత్య చేసుకుంటాడని అవిధ చాలా అశవధి వుండవచ్చు కాని అలా జరిగే సూచనలు లేనందున తనే ఆ పని చేసివుండొచ్చు ఇది రెండవ వాదన అదీకాదు. వేలాయడం చెప్పింది కూడా విశ్వసించడానికి ఏమి లేదు ఎందుకంటే కలిమిలేములకు ఎప్పుడూ వడదు. వేలాయడం వంశంలో క్రిందికరగతికి చెందినవారు కాబట్టి ప్రైవేట్గాకి చెందిన వద్దావతిపై అసవాదువేకాదు. నాగభూషణంగారి మరణం సహజమైనదే ఎందుచేతనంటే ఆయనకు అప్పుడప్పుడు గుండెవాప్పి వస్తూవుండేది ఇది మూడవవాదన కాని ఇది ఎరికాదు వేలాయడం అసవాదు వేకాడనడానికి ఏమిలేదు. వద్దావతిగారిలోపున్న సుగుణాలను అతను లోగడ ప్రశంసించివున్నాడు పెట్టుపోతలో అమె అన్నపూర్ణ అని చెప్పారు ఒక వర్ణాయం కథకుడితో అయినా అమె సడత విషయంలో ఆకనికేమైనా అనుమానాలు కలిగాయేమో : మరి ఈ మూడింటో దేన్ని నమ్మడం : ఈ విశి గీషలో వదిపోతే అలోచించినకాద్రి ఏవో లోతులు. కోణాలు గోచరిస్తాయి. దీర్ఘకాల కథను మించిన కొన్ని విలువలు ఈ కథలో సాదించబడినవి ఆ విలువల్ని చూపెట్టడమే కథకుడి ఉద్దేశం కథకుడు ఒక సమస్యను చూప ముందుంచారు అంతే. దానికి పరిష్కారమేమిటి చెప్పలేదు చలానా కారణం అని గట్టిగా చెప్పలేదు పైగా సహజమైన మరణమే అనుకోండి అన్నారు Suspense పెట్టి ఇంతకదా వ్రాసి సహజమైన మరణం అని చెప్పడంలో అంతరార్థ మేమిటి : అక్కడేవుంది కథకుడు ఈ కథను వ్రాయడంలో గల ముఖ్యోద్దేశం ఏదో కారణ మని కచ్చితంగా చెప్పివేస్తే, లేదా చలానాకారణమై ఉంటుందని పాఠకుడు తేలికగా ఊహించు కోవడానికి అస్కారం కలిగిస్తే కథలో మిగిలేదేమిటి : ముఖ్య మొగమూ తెలియని రాచయ్యగారు ఎలావుంటారు, ఎటువంటివారు అని ఎవరైనా ప్రశ్నిస్తే వారిని ఆ రాచయ్య గారింటి గుమ్మంలోకి తీసుకుపోయి వరినియం చేయించి ఇక చూట్టాడుకోండని చెప్పడం మూడి రిగా కథకుడుకూడా ఈకథను సృష్టించి, సమస్యను వివేచనచేసి, విలువలు కట్టుకోండని ఈపాక కులకు వదిలిపెట్టారు వంశంలో లేదా వ్యక్తులలో లోపం ఎక్కడుందో చూడడం కథకుడిపని. కథనివ్వు దైనా వద్దావతి, నాగభూషణం, వేలాయడం పాత్రలు వివ్వలంగానే బోధపడుతున్నవి. నాగభూషణంగారి మరణం ఎలా కలిగింది అనికాదు ఇందులో అలోచించవలసింది. ఎందుకు కలిగిందని అలోచించాలి ప్రతి జీవితం మృత్యువుతోనే అంతమవుతుంది. కాని మృత్యువు ఒక జీవితాన్ని అంతంచేసిన తరువాత కూడా మిగిలేది ఆ జీవితపు విలువలు. ఆ విలువలు కూడా ఒక్కొక్క పాఠకుడు తన అంతరాంతరంలో విశ్వసించే కారణాన్నిబట్టి, పరిశీలించగల లోతులనుబట్టి ఉంటాయి పురుషులలోగాని స్త్రీలలోగాని ఏ పాత్రపై పామరూతి చూసిన లేక ఏ పాత్రను ద్వేషించినా వక్యం అవగతంకాదు. ప్రాథమికమైన విలువలు చూపు. కనుక అట్టి విలువలనే కోరించడానికి యత్నించాలి. సహజంలో పైకి కచ్చించే మర్యాద, సం

దాయం ఎంతో భువంగా, కట్టదిట్టంగా కప్పిస్తాయి కాని లోపల ఎంతో కుళ్ళువుంటుంది భార్యకర్త రిద్దరూ చక్కని కుటుంబంతో సుఖంగా సంసారం చేస్తున్నట్లే కప్పిస్తారు. కాని లోపల ఒకడు అత్యవసానంతో బాధపడుతుంటాడు మరొకడు అవతలి వ్యక్తిసంగతి ఎరిగివుంది కూడా కాము చేయగలదేమీ లేదని వర్తిపెట్టుకొని వమానానికి వెరచి, పరిస్థితిని చూస్తూనే కాలం వెళ్ళబుచ్చుతూ ఉంటారు సమాజం ఇంతవరకూ గ్రహిల్లింది కాని అగ్ని సర్వశం బ్రహ్మలెనట్లుగా ఆ సంసారంలో ఏదో జరిగేవరికి కళ్ళు తెరుస్తుంది పరిపరివిధాల అనుకొంటుంది సమాజం సంగతి ఎలావున్నా వ్యక్తులు తమవాంఛలను విసర్జించుకుంటే ఎట్టి దుష్టంపుటనలు జరుగవేమో : కాని వ్యక్తులు మనస్సును జయించలేకపోతున్నారని పరిస్థితులకు అరికులు కాలేకపోతున్నారని ఎప్పుడో ఒకప్పుడు లైటనుతారలు వద్యావతి విషయంలో కూడా ఇదే జరిగింది తన కూతురు పెళ్ళిసంగతి ఎత్తితే “మా అమ్మాయి అనలు పెళ్ళీ చేసిపోడు” అని చెబుతూ తనవి మళ్ళీ జీవించమంటే పెళ్ళీ చేసుకోకుండా ఉండునని వద్యావతి ఒకపర్యాయం ర్యవించేసింది ఈ ఒక్క వాక్యం దాని అవిధ రోగణిని గ్రహించడానికి

ఒకానొక సంఘటనను ఎత్తుకొని దాన్నిగూర్చి మనవైఖరి, మాప్రవృత్తి, కథకుని వైఖరి ఎలా వుంటుందో సాదృశ్యంగా చూపడం, ఈమూడు వైఖరులకు సర్వసామాన్యమైన విలువలేవో సూచనప్రాయంగా చెప్పడం—ఇదీ “మీరూ, నేనూ, మామ” కథలోని లక్ష్యం ఆ రీత్యా ఇది ఒక శైలివ్యవస్థ గల కథ

కథానికా రచనకు సాత్రలను స్వీకరించాలంటే సంఘంలో రెండురకాల వ్యక్తులు కప్పిస్తారు ఒకరకంవారు ప్రధానమైన వ్యక్తులు వీరినిగూర్చి కథలు వ్రాయడానికి సావకాశం తక్కువ ఎందుచేతనంటే వారి బుద్ధివికాసమే వారి మనఃప్రవృత్తులను కొంతవరకు అణచి ఉంచుకుంది రెండవరకంవారు పెంకితత్వం గలవారు వీళ్ళు విపరీతమైన చిత్తప్రవృత్తులు కాలంయొక్క గతితోపాటు మారడం అలవాటు చేసుకోలేక ఎదురుతిరిగే ఈ రకం తత్వాలలో కథలు అవంతంగా సృష్టి అవుతాయి పొలగుమ్మి వద్దురాజాగారు ఈరకం తత్వాలనే తమ కథలలో ప్రధానంగా తీసుకొచ్చారు వారిలో అసంస్కృతికంగా మిగిలిన చిత్తప్రవృత్తులను చిత్రించారు కాని అటు ప్రధానవ్యక్తులు కాకుండా, ఇటు పెంకితత్వాల కాకుండా మధ్యరకం వ్యక్తులను సాత్రలుగా తీసుకొని ఏకతైవా వ్రాయాలంటే రచన అంత ప్రోత్సాహకరంగా నడవదు ఒకవేళ ఏదో కల్పనలతో నడచినా సాత్రులలో తీవ్రమైన భావాలు, ఈహలు రేతత్తింపేయించడం ప్రతిభ అందులో ఉండదు మరి బుద్ధిబాటు ఈ విధంలో తీసుకున్నది అటువంటి సాత్రంనే అయినా సాత్రుడు లోకాన్ని ఒక పర్యాయం పర్యాలోకన చేసుకునేంతటి తీవ్రమైన మానసికాందోళన కలిగిస్తుంది కథ అందుకు కారణం లోకమైన సంసార బంధానికి, వ్యవస్థకి ఆలోచించిన మానవతాత్మిక విలువలకుగల వ్యత్యాసం చూపబడడమే

వల్లభాసాన్నిగూర్చి, నాగరకవ్యక్తులనుగూర్చి కథలు వ్రాసినవారిలో బుద్ధిబాటు అగ్రగ్రేడత చెందిన రచయిత, ఆ వ్రాయడంకూడా బహువయోరంగా, ప్యాషన్ గా వ్రాశాడు

ఆ జీవితంలోకి, ఆ వ్యక్తులలోకి ప్రవేశించి చిత్రమైన సంఘటనలను ఊహించి, రచనచేయమూ, గంభీరమూ అయిన పవ్వివేశాలతో కథలు వ్రాస్తాడట.

కళాస్వరూప మివ్వబడిన మహత్తరమైన అనుభవం

బుచ్చిబాబు వ్రాసిన కథలన్నిటిలోకి “నిరంతరత్రయం” అనే కథను ఉత్తమమైన కథగా నేను భావిస్తాను. ఆయన వ్రాసిన కథలలో దీనిని magnum opus అనవచ్చు. ఇది చాలా పెద్ద కథ. రాజకీయాలు, ఆర్థిక స్థితిగతులు, ప్రేమ, సానుభూతి, నైతిక విలువలు మొదలగు అనేకవిషయాలు ఈ కథలో చర్చించబడ్డాయి. ఈ ఇరవయ్యో శతాబ్దంలో రాజకీయ వ్యూహాంతరం, ఆర్థిక సమానత్వం, సాంఘిక సమానత్వం మొదలైన అనేక వినూత్న విషయాలను అర్థం చేసుకోవడానికి ఈ కథలో చర్చించబడినవి. అవసరమైతే కొంతమంది, ఆర్థిక సమానత్వం నాదించబడితే అన్ని ఇబ్బందులు తొలగిపోయి మనుష్యులు ముఖ్యంగా ఆనందంగా జీవించే వెళ్ళబుచ్చుకోగలరని కొందరంటారు. ధనికుల ఆస్తులను వీరవాళ్ళకు పంచిపెడితే పనువ్వలన్నీ ఇచ్చే పరిష్కారమవుతాయని అంటారు. ఈ అంశానికి ఈ కథలో తగు సమాధానం ఇవ్వబడింది.

రాజకీయ భావాలను కథల ద్వారా ప్రచారం చేయడం విదేశాలలోను, మనదేశంలోనూ జరుగుతూ ఉన్నది. ఈరకం కథలు వ్రాసేవారు ప్రేమకథల్ని కామేశ్వరం చేస్తారు. భూస్వామి కత్తెను విలువల్ని దూయబట్టతారు. ధనికులపై ద్వేషం, వీరలపై సానుభూతి వుండాలంటారు. కానీ బుచ్చిబాబు ఇదంతా తప్పు, చారిత్రక రాజకీయ పరిస్థితులపై సంఘాన్ని పరీక్షించి సంస్కరించడం కళపనికాదు, కావాలంటే దానికోసం వ్యాసాల వ్రాయండి, ఉపన్యాసాలివ్వండి, ఉద్యమాలు లేవదీయండి. కానీ కథల్లోకి దింపకండి. బాబూ అంటారు. వ్యక్తులు రాజకీయ ఆర్థిక పరిస్థితులకు లొంగిపోయి, కీడుకొమ్ములైన పక్షంలో వారి ప్రవర్తనకు వారు బాధ్యులుకారు, సమాజం అవుతుంది. అట్లాంటివారు మంచి చెడ్డలకు నైతిక విలువలకు స్థానమే వుండదు. బాహ్యప్రపంచంలో కత్తులకు లొంగిపోకుండా, వాతావరణానికి అతీతం కాగలిగినప్పుడే వ్యక్తిగతమైన వీరి ప్రస్తావనకీ అవుండాలంటారు. కానీ చిత్రమేమిటంటే ఇట్లా అనుకోవడం కూడా భూస్వామి కత్తెను నాగరికత రక్షణం అని అడుగుతుంటే ఒకవర్గంవారు ఈసడించుకుంటారు.

ఈ విషయమే “నిరంతరత్రయం” అనే కథలో బుచ్చిబాబు చాలా దీర్ఘంగా చర్చించాడు. ఈ కథలో నాయకుడు కరుణాకరం, ఇతను చాలా చదివాడు. రెండవవ్యక్తి కామేశ్వరం పెద్ద స్థితివరుడు. మూడవవ్యక్తి కామేశ్వరం భార్య సుగుణ. ఈమె విద్యావంతురాలు, అందగత్తె, పిల్లలులేరు. నాల్గవ వ్యక్తి కథకుడు కరుణాకరం, కామేశ్వరం, కథకుడు చివ్వుకవంతుని ఒకే చోట చదువుకున్నారు. కరుణాకరం వీరవాడవడంచేత అతని కాలేజీ చదువు బద్ధునంతా పేషిపాకులు, ముఖ్యంగా కామేశ్వరం తరంచేవాళ్ళు. కామేశ్వరం పరదాకోసం చదువుకునే కులాసా వురుసుడు. కరుణాకరం వీరవాడైనా, అతని బద్ధులను పేషిపాకులే తరిస్తున్నా, ఎక్కువగా

కామేశ్వరుని సహాయం చేస్తున్నా అతనన్నదానికల్లా ఊకొస్తే దానివత్సపుంక్షణాలు కరుణా కరంలో లేవు

ముగ్గురూ కాలేజీ వారినిపెట్టిం కర్మాక ఏదెనిమిదేండ్లకు కథకుడు వట్టుంలో కామేశ్వరుని కిలుసుకుంటాడు కామేశ్వం భార్య సుగుణ జబ్బువది నర్సింగ్ హోంలో ఉంటుంది. ఆమెది పలానా జబ్బు అని చెప్పడానికి వీలులేదు మనిషి వీరసంగా వుంటుంది సామాన్యంగా భాగ్యవంతులకివాచ్చే అయోమయమైన విలహితక దాలా అందమైన జబ్బు అది దానికి మండు ప్రకాంత వాతావరణంలో అమితమైన తీరికే కామేశ్వం కులాసా మనిషి, హృదయ మున్నవాడు కల్లాకివటం లేకుండా స్వేచ్ఛగా మాట్లాడుతాడు మనసులో వున్న మాటను దాచలేదు కాని సుగుణ అలాకాదు ఆమె కేవలం ప్రీ ఎంత అందంగా ఎంత పేషన్ గా వుంటుందో అంత గుంభనమైన మనిషి ఆమె అంతరంగాన్ని కనుక్కోవడం దాలా కష్టం కామేశ్వం ఆమెని వుత్సరంలోపెట్టి పూజిస్తున్నా అవిడ వైఖరి అదో తీరుగా ఉంటుంది విహారా భాగ్యంవల్ల, సంవత్సరంవల్ల కలిగే నిర్లక్ష్య వైఖరికావచ్చు లేదా కారితీమైన కారణం కావచ్చు ఇవి రెండుకూడా నని మనం అనుకోవచ్చు సుగుణ విహారంగంగా వది మందిలోను వున్నట్లుయితప్ప తీక్షణంగా జీవించలేదు ఏకాంతం ఆమెకి తగిలని కథకుడి అనుకుంటాడు

నర్సింగ్ హోం మట్లం జరిగిన ఒక ఏడాదికి కథకుడు వట్టుంలోని మండురిపావులో కరుణాకరాన్ని కిలుసుకుంటాడు, కరుణాకరం అతన్ని గుర్తుపట్టి అపొయంగా వదిలిపెట్టాడు ఇప్పుడు కరుణాకరం కామేశ్వం దగ్గరే ఉంటున్నాడు కామేశ్వరికి బి బి జబ్బు అని నిర్ధారణమై పోయింది, అతని కెన్నరూ లేదుకాబట్టి అతని కోరికపైనే కరుణాకరం వాళ్ళ దగ్గరవుండి మండురూ మాకుబూ తెచ్చిపెడుతూ, నర్సింగ్ హోంలో కామేశ్వరుని కినిపెట్టుకుంటూ సుగుణకు రైర్యం చెబుతూ వాళ్ళ ఇంటి వ్యవహారాలను చూస్తువుంటాడు కథకుణ్ణి కరుణాకరం నర్సింగ్ హోంకి తీసుకెడతాడు కామేశ్వం జబ్బుతో దాలా వీరనిందిపోయినా కులాసాగా మాట్లాడే అతని తత్వం అలాగేవుంది కథకుడు అతన్ని పరామర్శిస్తాడు సానుభూతి ప్రకటిస్తాడు కరుణాకరం చేస్తున్న సేవకు తాను ఋణం తీర్చుకోలేనని కామేశ్వం చెబుతాడు తన జబ్బు వయమైన కరుణాకరం అతన్ని ఏ పూటికో వంది రెష్టు ఇవ్వాలంటాడు

నర్సింగ్ హోంనుండి కరుణాకరం కరుణకు ఇంటికి వెళ్తువుంటాడు ఆ పాయంత్రం కరుణాకరం తనకొచ్చినవద్ద నమస్కను చెబుతాడు కరుణుడితో సుగుణ తనని ప్రేమిస్తోందని, ఆ వ్యవహారం ఇంకా ముదరక ముందే తాను వెళ్ళిపోవాని చూస్తున్నానని, కాని కామేశ్వం వుండమంటున్నాడనీ, అదే తన కిప్పుడు వచ్చినవద్ద నమస్క అనీ చెబుతాడు కరుణాకరం "నువ్వు మేను ప్రేమించావా" అని కరుణకు అడుగుతాడతన్ని దాని కతను మాటిగా నమాదానం చెప్పలేక అతనికి, అవిడకి జరిగిన వ్యవహారాన్నంతా చెబుతాడు అతని మాటవల్ల అవలు చొరన తీసుకున్నది సుగుణేనని తేలిపోయింది కామేశ్వం అలా జబ్బుగావుంటే "మనం ఇలావుండటం భావ్యంకాదు" అని కరుణాకరం ఆమెని హెచ్చరిస్తాడు అయినా ఆమె వేగకోరం చేసేటంతటి చనువు కనబరచసాగింది కామేశ్వం ముందుకూడా ఈ చను

వును దాచడానికి ప్రయత్నం చేయలేదు అవిడ ఒంటరిగావుంటే తల్లో పూర్ణాభిమానం ఉంది తర్జుమానుకు పోతే వాటినితీసి దాచేస్తుంది కరుణాకరం కరుణా ప్రాణి విప్లవదోరణిలో అధునికంగా కనబడినా అతను అదార వ్యవహారాల్లో పూర్వకాలపు మనిషి తర్జునా హేళనగా మార్చబడుతుంది అమె కన్నులచీన ప్రేమకు అతను వెంటనే సానుకూలం కావడం అమె కోవగించుకుంటుంది అతనూ అమెను ప్రేమించాడు కాని ఆ ప్రేమను ప్రకటించలేదు తప్పించుకు తిరుగుతున్నారు

ఈ కథకల్లా ప్రాణంపున్న ముద్దం ఇదే ఇక్కడే కథ ప్రణయమైన ఒక సమస్యను ఎదుర్కొంటుంది, మానవ జీవితానికి సంబంధించిన మహాత్తరమైన సమస్య అది ప్రీ స్వాతంత్ర్యం ప్రీ విద్య అనే వివాదాలు విప్పరుతున్న ఈ ఇరవయ్యో శతాబ్దంలో ఎంతోమంది ప్రీ పురుషుల నెదుర్కొంటున్న సమస్య ఇది కరుణాకరం దీనివారు మేహతుడు కామేశానికి జబ్బుగా వుంటే వచ్చి అతన్ని అడుగుంటున్నాడు కామేశం అతనికి ప్రాణమిత్రుడు, పరమడు, హృదయం ఉన్నవాడు అయితే ఆర్థికంగా ఆ దంపతులమీద ఆధారపడినవాడు కరుణాకరం కాని తర్జు జబ్బుగా ఉండడంవల్ల ప్రేమతో దహించుకు పోతోంది సుగుణ దాన్ని ప్రేమ అనవచ్చు కామం అనవచ్చు, లేదా చిత్త దానల్యం అనవచ్చు ఏమన్నా అమె పరిస్థితి అది "వెన్నెట్లో"ని మిట్టమధ్యాహ్నం ఎండలో కొచ్చినట్లు సుగుణ కనబడుతూవుంది అమెలో ప్రచండ శక్తులు, సముద్రం లోతుల్ని కదిల్చే ఇంద్రియాల తీవ్రత ప్రబలిస్తున్నాయి అనుకూల వాతావరణం, సానుకూలమైన వ్యక్తి ఉన్నప్పుడే ప్రీ చొరవ ప్రకటిస్తుంది సుగుణ జీవితాన్ని ఒక కళగా అనుభవిస్తుంది అసాధారణ పరిస్థితులు, అపూర్వ అనుభవాలు విర్భించుకుంటేగాని అమె సంపూర్ణ వికాసంపొందదు ఈ పుట్టంలో బచ్చిబాబు వ్రాసిన ఈ క్రింది వాక్యాలు ఈ కథ వ్రాయడంలో ఆయనకుగల ఉద్దేశ్యాన్ని వ్యక్తపరచడమేగాక ఆర్థిక సమానత్వంపై మనుషులు ముఖపడతారన్న వాదనలోని విజ్ఞాన విజ్ఞానం వైటపెడతాయి బచ్చిబాబు వ్రాస్తాడు —

"వీరివి గురించిన చింత భవిష్యత్తుకే గాని దీనివారికి సాధ్యపడదని ఒక అధునిక అభిప్రాయం ప్రబలివుంది మార్క్సిస్టువాదాన్ని భగవద్గీతగా యాచకానేవారు దీనివారు వీరిగా వుండవచ్చు దీనివారు అందు అల్లా వుండటం అసంభవమని వాదిస్తున్నారు బెన్జామిన్ నాటకంకూడా వ్రాశాడు ఇది నా దృష్టిలో పరిమిత అభిప్రాయంకాదు ఇంకా ప్రాణులందరూ, తమ ఆర్థికతని ప్రకటించేందుకూ ఇంకేమీ లేనందున దీనివారికి వైతికచింతన మిగిలినదంటాను భాగ్యవంతులు సంఘంచేత తీర్పులకు తలొగ్గకుండా త్రోవపెట్టగలరు అదార వియమాలను ఆతిక్రమించగలరు వైతికచింతన వారికవసరంలేదు కరుణాకరం పరిస్థితి ఈ విషయాన్ని యితావుచేసిందనిపించింది ప్రేమించినా అతను ప్రేమను ప్రకటించలేదు పరపురుషుడి భార్యను ప్రేమించడం అన్యాయమని అంగీకరిస్తున్నాడు తన గుప్పెట్లో కొచ్చిన అపూర్వ అనుభవాన్ని వీరిపేరిట వాదిలేశాడు సుగుణ తన దబ్బుని కరుణాకరంతో పంచుకున్నదంటే మాత్రిపురుషుడు మార్చిస్తాడు, కాని ప్రేమవిషయంపై దంటి మార్చిస్తాడా?"

ఇది బుద్ధిబాహు భాషకులకువేసిన బ్రష్టు దీన్ని కొందరు అస్తవ్యస్తమైన ప్రశ్నలవచ్చు అర్థివిషయాలికి, శ్రీ పురుషనంబంధాలకు ముడిపెట్టడమేమిటని వారు అడుగవచ్చు. విజయే కావచ్చు కాని ప్రపంచంలోని నేటి అరిష్టాలన్నిటికీ కారణం అర్థిక అవమానశక్తిమేనన్నట్లుగా కొందరు మాట్లాడుతూ ఉంటారు మానవ జీవితంలో అనందం కావాలంటే అందుకు ఒక్క అర్థివిషయమే గాక మరెన్నో అంశాలున్నాయి మానవ జీవితానందం అనేది పరిస్థితుల ప్రభావాలకు లోబడివుంటుంది "అర్థికి స్వాతంత్ర్యం వుంటే మిగతా అన్నింటిలోనూ స్వతం త్రులు కావచ్చుననుకుంటారు గాని, నిజానికి ఊహలో తప్ప మనుష్యులు స్వతంత్ర జీవులు కాదు" అని బుద్ధిబాహు ఒకచోట కరుణాకరం అన్నట్లు వ్రాస్తాడు ఒకబీదవారు భవిష్యం జీవితపు అంతస్తులో అడుగుపెట్టి స్వానుభవంవల్ల తెలుసుకొన్న సత్యం ఇది ఎప్పుడైనా సత్యం మూలకారణాన్ని చూపిస్తుంది గాని రాజకీయ సిద్ధాంతాలకావు

బుద్ధిబాహు కథను ఇంతటితో ముగించలేదు కారణం ఈ సమస్యను చర్చించి ఒక నిర్ణయానికి రావడమే అయిన ప్రధానోద్దేశంకాదు సుగుణ వ్యక్తిత్వం ఇంకా విపురీకరించబడింది కథలో ఆమె ప్రేమకలాపాన్ని అవదు కాను నేనిస్తురాల్సి అని ఒప్పుకుంటూనే ప్రేమకలాపాన్ని సాగిస్తుంది కామేశం జబ్బుకూ, తన ప్రేమకీ సంబంధం లేదంటుంది తనను కరుణాకరించేమిందాడన్న చైతన్యం ఆమెలో వుంది ప్రేమలో దిగాచేసుకోడం దేనికంటుంది సహస్యంలేకపోవడమే ప్రేమలక్షణం మంటుంది అతను అంతగా విముఖుడైతే కామేశానికి జబ్బు తగ్గింతర్వాత ప్రేమ ప్రకటించుకోవడానికి, అంతవరకూ అగడవికైనా ఒప్పుకుంటుంది కామేశంబ్రదికడనే ఆమె సమ్మతి కామేశంజీవిందిపువ్వులంతవరకూ దూరంగా వుండామని ఇద్దరూ ప్రమాణం చేసుకుంటారు తరువాత అతను ఉద్రేకంలో చేసిందానికి వగ్గారాసంది ఏడుస్తాడు

కాని విధి బరీయమైంది కామేశానికి నయమవుతుంది హాస్పిటల్ నుంచి డిగ్నై అవుతాడు కరుణాకరినికి క్షయ అని తేలిపోతుంది అతను కానిదోరియంలో చేరుతాడు అతనికి సవర్ణం చేయాలని, అతని వ్యాధి నయమయ్యేదాకా ఎటూ వెళ్ళకుండా తనిపెట్టుకుంటాడని కామేశం ఉత్సహిస్తాడు కాని సుగుణ మారిపోతుంది కరుణాకరం అంటే విసుగ్గా మాట్లాడుతుంది అతన్ని కానిదోరియంలో వదిలిపెట్టి ఊటీ, బెంగళూరు పోదామని తర్జును వేదిస్తుంది అతను అట్లా జబ్బుతో బాధపడుతుంటే తాము దంపతులం అలా తులుతుకుంటూ ఉండడం దావ్యం కాదని కామేశం అంటాడు భార్యాభర్తల పరిస్థితి ఇట్లావుంటే కరుణాకరం విచిత్రమైన కోర్కెల ప్రధానానికి లోనయ్యాడు మంచాన వదిలంతర్వాత అతనికి సుగుణ పరివయం కావనివాచ్చింది ఎందుకో ఆమెపై తనకోక హక్కువున్నట్లు భావిస్తున్నారు కాని ఆ విషయం ఆమెతో ముచ్చటింటే సాహసం అతనికి లేదు కామేశం భార్య వేదించిన ప్రకారం చేయలేదు తన సుఖాన్ని త్యాగంచేశాడు కామేశంకోసమైనా తన జబ్బు త్వరగా నయమవాలనుకుంటాడు కరుణాకరం అతనికి అలాగే జబ్బుతగ్గకుంటుంది కానిదోరియం నుంచి డిగ్నైచేసే పరిస్థితి వస్తుంది కాని ఈ లోపలే కామేశం, సుగుణ పూర్తిపొకాడు కరుణాకరం అకస్మాత్తుగా చనిపోతాడు. అతని మరణానికి దాక్షిణ్య అర్పణపొకాడు. తనకు

నయమైంది, రావలసిందని కథకుడికి పెరిగ్రాంజునా తన సంతోషాన్ని చురుకొనేవాడైవరూ లేరన్న దుఃఖంతో, వ్యాఖ్యలతో కరుణాకరం చవిబోతాడు అతను అత్యవశ్యచేసుకున్నాడని మనకు స్ఫురించడానికి తగిన కారణాలున్నవి

కరుణాకరం సుగుణని ప్రేమించలేకపోలేదు ప్రేమించాడు అయితే ఆ ప్రేమను ప్రకటించలేదు కామేశానికి జబ్బు నయంకాగానే సుగుణ తన ప్రేమను యథాప్రకారం అతని మీద కేంద్రీకరించలేకపోయా అని కథకుడు సమాధానం చెప్పినప్పుడు అతను చకితుడయ్యాడు సుగుణది అంత చలనమైన ప్రేమ అని ప్రశ్నిస్తాడు ప్రేమే అంతటిదని కథకుడు సమాధానం చెప్పినప్పుడు ప్రీ ప్రేమపై అతనికి నమ్మకంలేనట్లుండంటాడు కాని కథకుడు స్పష్టంగా చెప్పేస్తాడు "తప్పకుండా నమ్మకం వుంది కాని ఏ ఒక్కడూ నాది అపూర్వమైన ప్రేమంటే మాత్రం నేను నవ్వకమానను ఖతెబ్ ఖంగారంది కానొచ్చు, వెండిది కానొచ్చు, రాగిది కానొచ్చు, అలరికి స్టాన్టిక్ ది కానొచ్చు, రోషిది చామూయిస్కో" అని కరుణాకరం సుగుణని ప్రేమించాడనీ, తన జబ్బు నయమైతరువాత అమె ప్రేమను పొందడానికి Unconscious గా తాను ధనవంతుడవ్వాలని కాంక్షించాడని చెప్పడానికి ఒక్క విదర్భనం కచ్చిస్తుంది జబ్బులో ఉండగా క్రాస్ వర్క్ పజిలుకు కట్టి అందులో తప్పకుండా వెళ్ళితానని ఆశయపెట్టుకుంటాడు ఆడజబ్బుతో తాను చేయదలచుకున్న నాటివిగూర్చి కలలు కంటాడు హాబివుడ్ వెళ్ళి నివిమాతారను చూచి, ఏదైనా వత్రికలో చేరిపోయి అక్కడే వుండిపోతాల్లా ఈ ఒక్క అంకమే అతని మనస్సులో విరంకరం సుగుణ తిరుగుతూదవడానికి విదర్భనం కాని కామేశానికి నయమై తాను కానిబోరియంలో పద్దకర్మాక సుగుణ వైఖరిని చూచి అతను బాధపడ్డాడు, ఏడ్చాడు సుగుణని కాసుప్రేమించలేదని చెప్పబడుతుంది, తన నగ్నిహృదయాన్ని బైట పడేశాడు అకాశంగం పొందాడు అనలు తనకు తీవ్రతంతో ఇటువంటి సంఘటన ఎందుకు జరిగిందా అని వాపోయాడు సుగుణ వైఖరికి మళ్ళీ తానే సమాధానం చెప్పబడుతుంది. హృదయం షణ్డంజీవిస్తుంది, ఆశిస్తుంది, అనుభవిస్తుంది-అంతే కాళ్ళకాన్ని ఆడేకొనదు. మనం కానిస్తాం శరీరానికి లేచి అచరత్వం, అత్యంత తెలానొస్తుంది రావాలని కోరడం మనం అత్యంతి చేసే అన్యాయం అనలు ఈ రోకంలో ఎన్నడూ ఎవర్నీ ప్రేమించలేదు మనుషులకి కావలసింది ప్రేమకాదు. ప్రేమ శరీరానికి కానారి హృదయం కోరేది కాస్తంక దయ, కొంచెం అపూయక, అదరణ-అంతే

కథలోని ఈ నాలుగు పాత్రలలో కథకుడు, ఒక ప్రీక్షకుడు, మధ్యనర్తి మాత్రమే, కాని మిగతా మూడుపాత్రలు మన భావప్రపంచంలోకి ప్రవేశించి మారో ఎవరం ఎటువంటి వారం అని ప్రశ్నిస్తాయి కామేశాని ప్రేమన గౌరవధానం ఏర్పడుతుంది అతని త్యాగంలో పరిపూర్ణతవుంది మానవుడు ఎంత ఎత్తైన శిఖరాన్ని అందుకోగలడో ఆ పాత్ర మానిస్తుంది. ఇక సుగుణ మాతృంగా అలోచిస్తే అవిధమైన మనకు ఏహ్యధానం ఏర్పడుతుంది, కరుణ కరాన్ని పాడుచేసింది ఆమెనని అలోచిస్తాము, కాని ఆమె తేవలం ప్రీ ఆమెను మనం పొగడలేకపోవచ్చు. కానిదూషించడం న్యాయముకాదేమో! ఈనాడు ఒకపగ్గంవారు మార్క్సిస్టు మిత్రుల నమనరించి ధనికుల ఆస్తులను పంచుకోవాలనడంలో ఎంత పలుకుతుందో ఆమె

ఓరుదాకరంతో ప్రేమను పంచుకోవాలని చేసిన ప్రయత్నంకూడా అంతే ఇక కరుణాకరం పంపితి దీరవాడయినా మేమీహతుల్ని అడుగున్నాడు విగ్రహం అలవరయకొని మిత్రుని భార్యను పకవం కాకుండా కాపాడాడు ఆ ప్రయత్నంలో సామాన్య మానవ సహజమైన బలహీనతకు లోబడిపోయినా చివరకు మాత్రం కామేశం సుఖాన్ని, వారి సంసార శ్రేయస్సును కాపాడితే ఈ లోకంనుంచి విష్ణుమించాడు అకలితో ఒక వ్యక్తి మరణించాడంటే ప్రభుత్వాన్ని విందిస్తాము కాని ప్రేమవల్ల, భగ్గుహృదయంతో తన పౌరసామను గ్రహించి, త్యాగిదావంతో జీవితం దానిస్తే ఎవరిని విందిస్తాము? విధి అని పరిపెట్టు కొంటాము “విరంతర శ్రయం” అనే కీర్తిక జీవితంలోని మూడు సత్యాలకు మాదంంగా పెట్టబడింది నత్యం, జ్ఞానం, అనందం ఈ మూడింటిమధ్యనే మానవుడు జీవిస్తాడు ఈ మూడే స్థిరమైనవి ఈ కథ ఒక మహాత్తరమైన అనుభవం మరీ మహాత్తరమైన అనుభవాన్ని ఎవరూ కళకు ఉపయోగించుకో జాలరని అంటూనే బుచ్చిబాబు ఈ కథ వ్రాశాడు కథకుని వ్యక్తిత్వం వల్ల ఆ మహాత్తరమైన అనుభవం ఒక గొప్ప కథగా రెయగు సాహిత్యంలో అవతరించడానికి అవకాశం కలిగింది

ఇలాగే పరిశీలన చేస్తూపోతే ఈయని ఎన్నోకథలు ఉన్నవి “అడవికాచిన వెన్నెల”, “అజంతా”, “లాస్కా”, “మేడి మెట్టు”, “దేవి నాకిచ్చిన సందేశం”, “దాగిరి మూతలు”, “అరకులోయలో కూలిన బెరం”, “హనదన్ వ్రాసిన వ్రాత”—ఇవి ఈయన కథలలో కొన్ని కీర్తికలు

కథారచనలో వ్యక్తుల చిత్రణంచేసే బహుశు, బుచ్చిబాబు ఇచ్చే ఉపమానాలు దాదా చిత్రంగా ఉంటాయి ఒక్కొక్కప్పుడవి మన నాగరిక సాంప్రదాయాలకి విరుద్ధంగా కూడా కనిపిస్తాయి అయినప్పటికీ ఈయన మనస్సుకు కట్టిన అలోచనను, భావాన్ని వెలిబుచ్చడానికి బంకిడు ఉదాహరణకు “నన్ను గురించి రథ వ్రాయు” అన్న కథలో కుమారుడొక వ్యక్తిలో ఆకర్షణీయమైంది ఎడతెగని యవ్వన మేమో అనిపిస్తుంది అంటూ ఆమె శరీరాన్ని గుర్రం పిల్లి కదలికలోని లావణ్యంతో పోల్చుచున్న నంటాడు తను ఈ ఉపమానాన్ని తర్కంతో సమర్థించు కుంటూ “లేదీ గంతులో కృంగారం వుంది, కాని బలంలేదు, కుక్కపిల్లి గంతులో కొంటెతనం వుంది కాని శక్తిలేదు మేకపిల్లి గంతులో మేగం వుందిగాని మృదుత్వం లేదు ఇవన్నీ గుర్రంపిల్లి అలిగినవాడు చేసే నాట్యంలో వుంటాయి” అంటాడు విచిత్రమైన తర్కం! అయినా కాదవలేము

వ్యక్తి వర్ణన చేసేప్పుడు మామే దమత్కారంగా ఓవులలో కళని, మరోచోట ముక్కుని, నొకప్పుడు చెలాకిని, మరొకప్పుడు కంఠాన్ని మెరుపుల్లా ప్రదర్శించి చివరికి అతనూ మనం ఇంతటి అందమైన ప్రీతి కలుసుకునే భాగ్యం ఈ కథ మూలంగా కలిగిందను కునే శ్రమ కలుగజేస్తాడు బుచ్చిబాబు ఈ విషయంలో ఒక్క అండాన్నేగాక ఆమె వివిధ అలంకరణలనుకూడా చూపెట్టి ఆవిడ అందంతోపాటు ఎటువంటి స్వాధీన మనిషికూడా మనకు ప్రదర్శింపజేస్తాడు. ఉదాహరణకు “విరంతర శ్రయం” అనే కథలో ఒకచోట సుగుణమ వర్ణిస్తూ “చేతి ఎర్రరిబ్బన్ దిష్టవాది, రెండోచేతి ఎర్రస్లాస్టిక్ గాజు, కలికి ఎర్ర

సిల్బు మన్లర్, ట్యాల అకారంలో ఎర్రబొట్టు, వల్లబి ఎర్రటి పెదవులు" అని చెబుతాడు. మరొకచోట ఆమెనే "సుగుణ స్థానంచేసి వొచ్చి, స్తంభానికి కాళ్ళు అంది చూర్చుంది బోర్లరేచి తెల్లపిరి, తెల్ల వుర్రెన్ మన్లర్ కలకి చుట్టుకుంది చెల్లఅటల మధ్యనుంచి ఎండ కిరణాలుగాను మడుటిమీద పడి, కనురెప్పల మీదల్ని, తీగలా బుగ్గలమీదికి తాడుతున్న దృశ్యం - కిరణం ఆమెగా అంతమైనట్లు నే నెప్పుడూ మరచిపోను" అని వ్రాశాడు క్షయ రోగియైన కరుణాకరాన్ని వర్ణిస్తూ "దట్టంగా పెరిగిన గడ్డం లోతు సూతిలో కప్పించిన ప్రతి బింబలా నవ్వునప్పుడు వట్ల దూరంగా మనగ్గా మెరుస్తున్నాయి కణకలకి అతుక్కు పోయిన చర్మంరోనుంచి అతువచ్చి చారంలా వొంకడ్లు తిరిగిన పచ్చనలాలు లేస్తూ పడుతూ కొట్టకోడం, కళ్ళకింద ముడుకల్ని సహితం పీచుకొని కరిగించి అస్త్రీ వంజరానికి అతి తేవిన బుగ్గలపై చర్మం - శరీరం యంత్రంపై పొరలా, జీవితరహస్యాన్ని, నృప్తిలో ఇంద్ర జాలాన్ని మన కళ్ళముందు ప్రదర్శించినట్లు అదిరివడే స్థాకారయం" అని చూపెట్టాడు. ఇదే కథలో టి వి గూర్చి చెప్పినమాటలు మరువరానివి "క్షయవ్యాధి దళం - ప్రారంభం, బొప్పత్వం, పరిమితి, పతనం వాటి ప్రాచీనయుగం నాగరికత చరిత్ర లాంటిది దానికి యవ్వ సంపైసనే మోత దానికి కారీరకానుభవం, కామం, ఆకలి, శృంగారం, విసేదం, వంతోషం, సంపద కావాలి, ప్రేమలా అది గ్రుడ్డిది వివక్షతలేకుండా మూర్ఖంగా వ్యక్తిని కామిస్తుంది ప్రేమలాగే ప్రాణాన్ని త్యాగంగా కోరుతుంది అనుభవంతో తీక్షణత తగ్గినట్లు వుండిపోతుంది పోయినట్లు పోయి వస్తుంది మనిషిలో రహస్య మందిలాలని కూకటివేళ్ళతో, జీవం అదిలో వేసిన వూడుల్ని సహితం పెల్లగించి, ప్రతి అణువునూ తరచి చూచి, అవరించి, జీర్ణించి, పీడించి చంపేస్తుంది దానివ్వం ఒక్కొక్కప్పుడు 'పో' అబ్బురా, సువునాకు తగవు, అన్నట్లుగా మహాశక్తిలాగా చెలగాటంతో కప్పించి, వెక్కిరించి, వెన్నుమీద కాపుకమ్మి, ఆదోలోకంలోకి అన్యవంజరాన్ని గిరవాచెట్టి వెళ్ళిపోయి మరిలాడు టి వి శృంగార కావ్యం వురుసుడు దాని అటవస్తువు చావు బ్రతుకులు పంకానం" - ఎంత అనుభూతి, భావనా శక్తి కావాలి ఇలా వ్రాయడానికి :

ఒకచోట "బాగ్యానికి, పెన్నిన్ ఆటకీ ఏదో వంజందం వున్నట్లునివేస్తుంది" అంటాడీయన వ్యక్తుల్ని వర్ణించడంలో, ఉపమానా లివ్వడంలో, ఒక విషయాన్ని గూర్చిన తన అనుభవాని, అనుభూతిని వ్రాయడంలో, ఒకమాటను వయ్యారంగా, విలాసంగా అవయ్య డంలో ఈయనతో మరి ఏ తెలుగుకథకుడూ పరితూగలేదంటే అతిశయోక్తికాదు ఇటు వంటి విచిత్రమైన వర్ణనలు, ఉపమానాలు, Sentimental feelings ఈయన కథలనిండా కొల్లగా వున్నవి ఆ వర్ణనల్లో బుచ్చిబాబు touch తప్పకుండా ద్యోతకమవుతుంది వాటి వల్లనే ఈయన ఒక వ్యక్తిత్వం కలిగివున్నాడు

జీవితంపై ఒక దృక్పథం ఏర్పరచుకోవడానికి బ్రయత్నించడం, నక్కాన్ని అన్వేషించడం, ఇది రెండే ఏ రచనకైనా, ఏ రచయితకైనా గొప్ప విషయాలని బుచ్చిబాబు విశ్వాసమని మొదటి తెలుసుకున్నాను ఆ అన్వేషణలో ఈయనలో సహజంగా కొన్ని మార్పులు కలిగాయి. మొదట ఈయన ప్రాయాది మనస్తత్వ కాలాన్ని బాగా వర్ణించుకొనేవాడు, కాని ఇప్పుడు

దానిపై అంత వర్ణింపులేదు మనుష్యులు కొన్ని సందర్భాలలో ఆ యా పదాలుగా ఎందుకు ప్రవర్తిస్తారో మన ప్రకృత్యాత్మం వివరిస్తుంది. కాని మానవ మనస్సుయొక్క ప్రాథమికమైన రహస్యాన్ని తెలుసుకోవడానికి ఆ కాత్మం ఎరిష్కారమార్గం చూపించలేదని ఈయన భావం. సైగా మరొక విషయంకూడా వుంది మనప్రకృత్యాత్మమే పర్యవ్యంగా ఎందుకునేవాడు ఒక పాత్రను పూర్తిగా విశ్లేషించడం కిద్దు ఏ పాత్రమకూడా పూర్తిగా విశ్లేషించి (analyse) చూప కూడదనీ దానివల్ల కళామూల్యం దెబ్బతినడమే గాక ఆలా ఒక వ్యక్తినిగూర్చి పర్యం తెలిసి పోతే ఆతనిపై మనకేమీ అప క్రితించడని అంటాడీయన ఒకప్పుడు హేతువాదం, మానవ వాదం ఈయన్ను ఆకర్షించాయి కాని ఇప్పుడీయనది ఒక కళావేత్తమతం అని చెప్పారీ మానవ జీవితంలోని వాస్తవాలను, విలువలను సహృదయంతో అర్థంచేసుకొని, బుద్ధిగో పరిశీలించి, మానవ ఆత్మను సమున్నతస్థాయికి గొనిపోవడమే కళావేత్త ఆదర్శం రచయిత ఆదర్శాలను గూర్చి, భావాలను గూర్చి అంతగా లోచించరాదు ఆ ఆదర్శాలను ఎంతవరకు ఆ రచయిత తన రచనల్లో వ్యక్తించేకాదన్నదే పాఠకులు పరిశీలించాలంటాడు ఈయన గ్రుద్ధిగా ఒక సిద్ధాంతానికి కట్టుబడలేదు ప్రత్యేకంగా ఒక తార్కికసూత్రాన్ని చెప్పి. ఇదే నా సిద్ధాంతమనీ, ఇది తప్పు మిగతా సిద్ధాంతాలన్నీ తప్పు అని విడివారం చెయ్యడు అంగ్ల కవి కీబ్లు చెప్పిన Negative Capability సిద్ధాంతంపై ఈయనకు కొంత నమ్మకముంది దీనినే Wise Passiveness అని పేర్కొనియర్ అన్నాడు ఈ సిద్ధాంతం ప్రకారం రచయితకు అలీ మాన పాత్రలు, విరుద్ధపాత్రలు అంటూ ఏమీ ఉండకూడదు తన దృష్టినుంచి కాకుండా ఉన్న దున్నట్లే చిత్రించాలి అంటే రచయిత వ్యక్తిత్వం ఉండకూడదు కాను ఏమీ లేకుండానే ఇతరవ్యక్తులలోకి ప్రవేశించి వారి తత్వాలను, ఆదర్శాలను వ్యక్తంచెయ్యాలి అప్పుడే విస్తృతకీ ఎరిశీలనకు నీలుంటుంది బుద్ధిబాధ రచయితగా ఈ సిద్ధాంతంపై నమ్మక మున్న వాడు కాబట్టే ఒకచోట "పుట్టిననాటి నుండి చనిపోయ్యేవరకూ మంచిగా ఉండే వ్యక్తులు మనలో ఎవ్వరూలేరు అజ్ఞానంలో, యౌవన భావల్యంలో మనం తప్పుబడుతుంటే వేస్తాం. పౌరపాక్షపేస్తాం అప్పుడప్పుడు దోర్లగిలమడుతాం లేచి పథ్యకొని మళ్ళీ బ్రదుకుసాగిస్తాం" అని వ్రాశాడు తన అభిప్రాయాలు, భావాలు ఇలావున్నా లోకంలో నాకేంపని అనుకోలేదు "నా ఆనందంతోనం నేను వ్రాసుకున్నాను, ఎవరికీ అర్థంకాకపోయినా ఎవరు బాగులేదన్నా వాకు చెక్కరేదు అని నేను అనుకోను ఏ రచయితై నా అట్లా అన్నా అది నేను నమ్మును. నా పవకాలికులలో కొందరు ఏన్నటి పెద్దలకీ నేను చెప్పదలయకున్నవి అవగాహనకావడం, దురిందడం, సామూహికతో వాడు విమర్శించడం నాకు ఉత్సాహాన్ని, సంకల్పప్రేమ కలిగించింది ఇది నా ఆదృష్టం" అని వ్రాసుకున్నాడీయన అయినా జీవితంపై ఒక విద్వేగ దృక్పథానికి వచ్చాననీ, అదే తన లక్ష్యమనీ అనుకోడు సైగా సంస్కారం, కళలు, వేదాంతం— వీటి ప్రాబల్యం జీవితంలో ప్రవర్తనపై కనపడాలి సంస్కారం, కళ, తత్వం వీటిని అన్నింటినీ పరిపూర్ణంగా సాధించడంలో మనకలేదు కీలంలో, ప్రవర్తనలో వాటిని వ్యక్తంచెయ్యడంలోనే గొప్పతనం ఉందని ఈయన విశ్వాసం. రచయిత వ్యక్తిగతంగా ఈ ఉన్నతదృష్టిని అందుకో గలిగిన లేక విఫలమైనా ఇటువంటి ఆదర్శం ఉండడంమాత్రం ప్రళంపారహితమైనవిషయం. ఆ ఆదర్శం మదిమిది దేవతగా మలరడానికి విశ్వశ్రేయస్సుకూ దోహదమిస్తుంది.

కవిశ

మట్టుతున్నలు

శ్రీ అందె వెంకటరాజం

మందుచెండల బిల్బు మాన్చి కావగ వేల్పు
తొడయు దంపిన తెల్లగొడుగు లనగ
ఆల చందురునిలోని యవ్వ యేకిన వాని
గూర్చియుంచిన దూది కుప్పలనగ
మెలమెల్లగా వింగి కొనినిలోపల పొంగి
తూగాడు రాయంచ తుటుము లనగ
పుడమిత్తై జేజేల పడతులంపగ చాల
ముఱిసి చిల్కిన వెన్నముద్దలనగ
జరిజరిని సొరు మిన్నేలు జాలువాఱు
వఱులు కెరటాల మవ్వంపు మరుగు లనగ
వంతవంతల కనులకు విందులగుచు
నలతి తెలిమబ్బు తున్నలు పొలిచెమింట.

జల్లిబిల్లిగ మల్లెమొల్ల లల్లిన మాలి
శలషాలికల పోలికల ధరించె
పిల్లగొడ్డులకు నల్లల్లనాడెడు నచ్చ
రల పయ్యెదల నెయ్యములు వహించె
జాలభాసుని పైడి పసలూచి పులకించు
వెలి హిమంబుల క్రమం బలమికొనియె
శివగృహాకృతిగాగ చెలువు మీఱెడు వెండి
మల తండములనిండ మలఱుకొనియె

పుష్కరాగాల దట్టంపు పొదలదాల్చె
పాలవెల్లి తరంగాల వరువనందె
బిరుకముల జెలంగగా బిరుకముల
పొంత పొంతల చిన్నారి మొయిలుగములు.

ఒకచో జంతువిశాసముల్ నిలిచినట్లాప్పారె, చిత్రంబుగా
నొకచో మేడలు గట్టవైచె, విమలోద్యోగాన భాగీరథీ
సికతాసీమల నేర్చె నొక్కయెడ, ఉత్పేతాచలాగ్రంబులన్,
వికచశ్చేత సరోజపండముల గావించెన్ మరొక్కొక్కచోన్.

ఉదయాస్తమయంబుల ఇను
నెదిరింపన్ బైకిరాగ నెసగిన కినుకన్
విదళింప దొరగు నెత్తుటి
పదనున్ గొనెననగ నెట్టివాతెను మబ్బుల్

వెన్నెల వెడవెడ గాయగ
క్రొన్నెల చరమాద్రికొసల గులుకు మొయిళ్ళన్
వన్నెల వెడవల్లెడు నా
చిన్నెల సాక్షాత్కరించె శివు డయ్యారే !

జిరిదిరి మేఘమాలికలు చెన్నుగ మినుక్కు మినుక్కులాడు చు
క్కలపయి వన్నగా బొలయ గన్పడె నింగి వెలంది యుక్కునన్
పొలుపగు ప్రాధికోడ జరిపోతల బావుల గూర్చ జక్కనొ
వరిపప్పుబియ్యెడఁ హొయలువాఱగ దాల్చి మెలంగునో యనఁ.

కవిత

వైమనస్యము

— శ్రీ మంద రామారెడ్డి

సు గాత్ర

ఈ తెలనాకు మీకు రుచియించదో : నా మరియాద చేతలో
నే తరుగయ్యెనో : తెలువనేరవి యే తగులాటమందో, మీ
చేతము పొర్లిపోవునటు, చెప్పక చెప్పు మొగమ్ముతీరు, న
న్నీ తడలాటులోన బడ నీడిచి, నైజము దాచుకొందురా :

నాతైన మీ వయః పరి
పాకఫల మ్యాహరించ పాలువడంగన్
ఏ కాంత పుణ్యమో—మరి
యేకాంతపు జీవనమ్మునే వలదితిరో :

మీ ప్రసన్నత్వమున్ మేలుకొల్పగ, యేడు
నారాల సౌమ్ములు వరుస దిరిగె
ఇ య్యోవనము 'రిత్యయ్యకా : ' యవి యెత్తి
పొరువ మానరు చెయిల్ పూట పూట
పొరుగక్కలకు మన పోడిమి, విచ్చ వి
చ్చలు క్రొత్త క్రొత్త ముచ్చటలకయ్యె
నా వంతుననె చూడనాయె, సంకనము, సం
బరము, జాగృతిలోని స్వప్నములుగ
తను మనమ్ములు నతివిగా తవిసి, తవిసి;
కూర్చి పేర్ములు కొనగొవి, కుడిచి, ముడిచి
మురిసి, మెరపెడి కన్నెలముందు యెట్లు
తిరుగుదానను : లోకపు తీరు లివియె :

తగియెన్ బిడ్డకు నల్లదున్, కొఱత చింతాకంఠయున్ ఇంట లేదు గదా—అదై మదంబి కారదను ప్రొద్దుంబ్రొద్దు గోరున్ వరంగడున్, నా యెడిలోన ఒక్క మొగ మొక్కన్, జాడగా నాపెకున్ మొగమున్ వాచెను, అవ్వ పేర్వలయునేమో పెద్దకాలావకున్ :

జాముల మీద జాములిని జారెను, వేగగనాయె, అయ్యో సామీ : మరు మాటలాడుట, నమీవముసేయుట లేదుగా ? హరే రామ : ఇదెంత మీ మనసు రాయి ? కృశింతునె : ఒంటి వక్షి నై ప్రేమ లతాంతముల్ పరిమళించెడి సౌహృద వందనమ్మునన్ :

ఏ నింతలాడియు, బదులు
గా నోచనె యొక్కమాట : కంటికి రెప్పన్
గానక రేయి గడచె, నా
పై నరిగితిరేమో : ప్రాణవల్లభ : చెప్పుదా

కా లీ ను డు

నవకోశ్మిక వివిగత ప్రణయ మూర్ధ్ధాలోక నమ్మోహ నో
త్సవముల్, విత్య విశేషముల్, సురభిశాస్త్ర, ప్రాయికోశ్మేషముల్,
యువ దాంపత్య చిలాస జీవన రసార్ధోహార్ : పరే : కాని, అ
య్యవకాశమ్ములు అందరన్ వలచవద్దా : ప్రాయ యోగంబునన్

ఒక నైయోగిక బాధ్యతాధర మహోద్యోగమ్ములో, తిండి తీరికలే సున్నలు, వెట్టిదాకిరి గదా : రేయింబగల్, వీకు నాకిక పొత్తెక్కడ : నాయెడన్ దొవగు లేదే యింత, వీతాల్పు భర్మ కలావమ్ముల తోడు : నమ్మగదవే : ప్రత్యగ్రరాగోల్లసా :

‘అరిగితిరంటి, వేమె నకియా : ఆది యెవ్వరినైన : ఐన, నా అలుక యదెంత : ఇల్లటపు టల్లడనంగనె అత్త కంటికిన్ చులకన, పీపునైత మిటు చూడవె, నా కలగొరవమ్ము, ఎంగిరి దగమేసి, విస్త్రుల నెత్తెడి దాసుడు మేలు యింతకున్.

పొడిగాడ్చులకు మడి తిడియారకుండ, ఏ
 తాము ముప్పుట రెత్తంగవలయు,
 పాదు పాదునకు నీర్వార జూచుటకునై
 తిరిగిన బోదెనే తిరుగవలయు,
 కలిరాకు దొడుగు మొక్కల ప్రక్క, మోసురె
 త్తివ కల్పు నొకడనే తీయవలయు,
 నడుము టింగురుమన, నడినైత్తి ప్రొద్దగు
 వరకు, చింగురి జెక్కి వంగవలయు,
 తోళ్ళ పరియవాయు రోహిణి యెండలో,
 వంగి వంగి, వ్రాలి వ్రాలి, ఒడలు
 బడలిపోయె, ఇట్టి నడుము చాల్చితి, సుంత
 తెప్ప కంటి మీద గప్పనిమ్ము :

అత్తది పెత్తనమ్ము, యెదురాడట కేమి యటుండవిమ్ము నో
 రెత్తగ గుండె జేసికొనలేవి పరాన్నపు వృత్తినాది—పై
 నెత్తులు జిత్తులే మెరుగనేనివి కన్నెటికంపు కోరికల్
 రిత్తలుగావె :— నీకిట మరేమగునే, అడియాసలన్ చెరీ :

చారు వయో విలాసము, వినన్ వికాసము గప్పిపుచ్చు నీ
 భూరి విభూషణాల పనియావి గుఱించి, పెదాను దెల్పుగా
 తీరికలేదు నాకిట, నదే తెలవాగవచ్చె, బోదలో
 నారులు వోయగా వలెను, నాటులపై కడివేయగావలెన్

ఆంధ్ర రాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘము, విజయవాడ.

కార్యదర్శి నివేదిక

హిందీ ప్రచార సమైక్యతను, హైదరాబాదు.

౧, రాజ్ కలె ౧౯౫౬

ఈ సమైక్యతను రాష్ట్రంలో రాష్ట్ర రాజేంద్ర ప్రసాదుగారు ప్రారంభించుట హైదరాబాదు, ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచారకులకు, విద్యార్థులకు, రాష్ట్రాధికారులకు అవసరమైన విషయము దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ అధ్యక్షులు సమైక్యతనును ప్రారంభించుట ఆ సభ ప్రధాన కార్యదర్శి శ్రీ మోహరి సర్వనారాయణుగారు సమైక్యతనునకు అధ్యక్షులుగా నుండుట వన అప్పటినుండి ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచారసంఘము, విజయవాడ, హైదరాబాదు హిందీ ప్రచార సంఘముల సంయుక్త పర్యవేక్షణక్రింద ఈ సమైక్యతను జరుగుచున్నది ఈ రెండుసంఘములు దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ ప్రాంతీయకాలి అచరకాలిలోనే ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సమయము రాజధాని కానున్న హైదరాబాదు నగరములో యీ సమైక్యతను జరుగుట ప్రాముఖ్యమగు విషయము

ఆంధ్రరాష్ట్రంలో ఇదివరకు ౨౧ సమైక్యతనులు జరిగినవి ఆ వరకు ప్రముఖ నాయకులు స్వర్గీయ శ్రీ దేశభక్తి కొండా వెంకటప్పయ్య వంతులు, శ్రీమతి డా॥ అనీ దివెంద్ శ్రీ రామచంద్ర వామననాయక్, నాజీ సాహెబ్ గార్లు అధ్యక్షత వహించిరి ఇంకనూ శ్రీయుతులు బంగుటూరి ప్రకాశం వంతులు, డా॥ పట్టాభి నీకారాయ్య, మాదభూషి ఆనంత కయనం అయ్యంగారు, గాడిపల్ల హరి నర్సిరత్నమరావు, శ్రీమతి దుర్గాబాయి దేశ్ ముర్ద, ఉన్నవ రక్షి నారాయణవంతులు, కె వి రెడ్డి, వెజవాడ గోపాలరెడ్డి, దుగ్గిరాల బలరామ కృష్ణయ్య, అల్లూరి సత్యనారాయణరాజు, రొంగ్గం లక్ష్మీనరసింహాచార్య, సామీ వెంకటాచలం శ్రేష్ఠిగార్లు అధ్యక్షులుగానుండిరి ఈ సభలను పూజ్య వినోభా భావే, శ్రీ కాకా కాశేర్, కరు, రాజపాల్ శ్రీశ్రీ ప్రకాశ, డా॥ శ్రీశ్రీమూర్తి మొదలగు ప్రముఖులచే ప్రారంభోత్సవములు జరుపబడెను

గాంధీమహాత్ముని ఆదేశానుసారము దక్షిణ భారతములో హిందీ ప్రచారము 1918 లో ప్రారంభమైనది అప్పుడే ఆంధ్ర ప్రాంతములో కూడ హిందీ ప్రచారకార్యము ప్రారంభించ బడెను. నాదీనుండి దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభ యాజమాన్యమున ఆంధ్రప్రాంతములో హిందీ ప్రచార కార్యము కొనసాగుచున్నది ౧౯౫౬ వం లో యీ రాష్ట్రంలో హిందీ ప్రచార కార్యమును విస్తృతముగా, సుస్థిరముగా కొనసాగించుటపై ఆంధ్రరాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘము విజయవాడలో స్థాపించబడెను యీ సంఘము ప్రారంభించిన తరువాత హిందీ విస్తృతముగా ఆంధ్రప్రదేశ్ ములో వ్యాపించినది పనుకము ఆంధ్రప్రదేశ్ ములో వ్యాపించు

మందల హిందీ క్షిణతేంద్రాణున్ని రెండువందల ఏబి పరీక్షే కేంద్రములున్నవి. ౨౫ వేల మంది భిన్న భిన్న పరీక్షలకు హాజరవుతున్నారు. ౧,౫౦౦ ప్రమాణిత ప్రచారకులు భిన్న కేంద్రములలో పని చేయుచున్నారు. వారివల్ల ౫౦ వేలమంది హిందీ అభ్యసించుచున్నారు. సంఘ సంబంధమైన ౮౦౦ హిందీ ప్రేమిమండలు వివిధ పద్ధతిములలో, వల్లెలలో హిందీ ప్రచారోద్యమమును సాగించుచున్నవి.

హిందీ ప్రచార సంఘమును స్థాపించిన తరువాత సంఘ కార్యకలాపములు విభిన్న విభాగాలుగా సుసంఘటితపరచినది విజయవాడలోని సంఘ స్వంతభవనములో కార్యాలయము పరీక్ష, ప్రెస్, ప్రచురణ, విద్యాలయము, గ్రంథాలయము విభాగాలుగా పనిచేయుచున్నది. ప్రస్తుతమున్న భవనములు చాలకున్నవి భవన నిర్మాణమునకై ఒకలక్ష ఏబిసేల రూపాయలకు ఒక ప్రధానికను తయారుచేసి పహాయమునకై కేంద్ర, ఆంధ్ర ప్రభుత్వములకు పంపినాము. దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభాధు భవన నిర్మాణమునకై యరువది అయిదు వేల రూపాయలు మంజూరుచేసియున్నారు.

ఈ సంఘ పక్షమున ఆంధ్ర ప్రాంతములోని పదకొండు జిల్లాలలో హిందీ ప్రచార కార్యము కొనసాగించుచున్నాము. హైదరాబాదు రాష్ట్రములోని తెలంగా జిల్లాలలో కూడ హిందీ ప్రచార కార్యము కొనసాగించుచుంటిమి. ఈ ప్రచార కార్యము యొక్క బాహ్యము దృష్టిలో ఉంచుకొని ౧౯౫౧-౫౨ లో హైదరాబాదు హిందీ ప్రచారసంఘము స్థాపనబడెను. అప్పటి నుండి యీ సంఘము హైదరాబాదు లోని అన్ని జిల్లాలలో ఎక్కువ సమర్థతతో హిందీ ప్రచార అభివృద్ధిని చేయుచున్నది.

మహాత్మా గాంధీ ఆదేశానుసారము హిందీ ప్రచారమును సాగించుచూ యథాశక్తి స్వరాజ్య ప్రాప్తికొరకు, ఐక్యతకు కృషి సలుపుచున్నాము. ఇందుకొరకు యిప్పటి వరకు మాకు ప్రజల సహాయము లభించుచున్నది. మేము ఎక్కువగా విభిన్న విభాగాల నుండి కూడ పై కార్యమునకు ధనమును సమకూర్చుటకు ప్రయత్నములు చేసియున్నాము. రాజకీయ పక్షములకు దూరముగా నుండి గత ౨౫-౩౦ సం. లనుండి క్రొత్తసత్తలతో యీ కార్యక్రమమును సాగించుచున్నాము. తత్ఫలితముగా దక్షిణ భారతదేశములో కొంతమంది హిందీ రేఖలు, కవులు తయారై హిందీ - ప్రాంతీయ బాషలద్వారా సాహిత్య - సంస్కృతి సమన్వయమునకై కృషి చేయుచున్నారు.

పరాదీన భారతదేశములో మేము ఈ ఉద్యమమును జన సహాయముతో వ్యయం పోషకముగా సాగించినాము. స్వరాజ్యము లభించిన ఏమ్యట హిందీ ప్రచారాభివృద్ధికై సంఘము స్పాదించి కనుగొన్న ప్రభుత్వ సహాయమును కోరియున్నది. రాజ్యాంగము కూడ హిందీని రాజ్యాషగా అంగీకరించెను. కనుక ప్రభుత్వము ఇలాంటి సంస్థలతో కలసి హిందీ ప్రచార కార్యమున కెంతయో కృషిచేయవలసియున్నది. ఈ సంఘ పక్షమున రాజ్యాంగ విధ్యయమును పవరీకృత మొనర్చుటకు యథాశక్తి ప్రయత్నించుచున్నాము. ప్రభుత్వముకూడ ముందు మాకు యీ కార్యమునకు పూర్తి సహకారమివ్వగలదని ఆశించుచున్నాము.

ఆంధ్ర రాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘము వచ్చింది. హిందీ ప్రచార ప్రణాళికను ప్రభుత్వము కొంతవరకు అంగీకరించి ఆ ప్రణాళికను అమలుజరుపు కార్యమును ఆంధ్ర రాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘమునకు వప్పించినదని తెలియజేయుట తెంతయో సంతసించుచున్నాము. ఈ ప్రణాళిక ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలో చివరి సంవత్సరములో అంగీకరించి వందునల్ల యీ ప్రణాళిక ననుసరించి పనిచేయుటకు మాకు అది నెలలు మాత్రమే వ్యవధి లభించినది. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో మా ప్రణాళికను ప్రభుత్వమువారు అంగీకరించి ఎక్కువ పేజీ చేయగల అవకాశము కలిపించగలంని విశ్వసించుచున్నాము.

ఆంధ్ర ప్రభుత్వము క్రిందటి సంవత్సరము మొదటి పాఠమునుండి నాలుగవ పాఠము వరకు హిందీబోధన విర్బంధ పరసీయ విషయముగా చేసినది కాని వారిమునకు తెలుగు గంటలు హిందీబోధనకు ప్రత్యేకించినందునల్ల విద్యార్థులకు తగినంత జ్ఞానమును సంపాదించుటకు అవకాశము లేకుండెను. వారమునకు కనీసము నాలుగు గంటలైననూ హిందీ బోధనకు కేటాయించవలసినదిగా ప్రభుత్వమునకు విన్నవించియుంటిమి. మా యీ విన్నవములను యీ సంవత్సరము ప్రభుత్వము అంగీకరించి హైస్కూల్లో హిందీ బోధనకు తగిన ప్రోత్సాహమును కనగించుదురని ఆశించుచున్నాము.

ప్రభుత్వ ప్రజల సహకారముతో, ప్రాంతీయ భాషల తోడ్పాటుతో రాజధాని అగు హిందీ ఆచారములోనే సర్వతోముఖాభివృద్ధిని పొందగలదని ఆశించుచున్నాము.

తీర్మానములు

తీర్మానము ౧

భారత దేశంలో భాషా ప్రయత్న రాష్ట్ర విభజన సిద్ధాంతము ననుసరించి ప్రస్తుతమున్న ఆంధ్రదేశము ప్రాదరాశాదులోని తెలంగాణా ప్రాంతము ఏకం కానున్నది గనుకనూ, తెలుగు భాష మాట్లాడే వారి రాజ్యమునకు ప్రాదరాశాదు రాజధాని కానున్నది గనుకనూ, కొన్ని శతాబ్ది ఘటనలనుండి ప్రాదరాశాదు భౌగోళికంగా, సాంస్కృతికంగా, ఐతిహాసికంగా సార్వదేశిక సంస్కృతికి కేంద్రంగా ఉన్నది గనుకనూ, ముందుముందు అదే విధంగా ఉండబోతున్నది గనుకనూ ఈ సమైక్యతనము తెలుగు మాట్లాడే ప్రాంతానికి సంబంధించిన హిందీ వ్యవహారముల నన్నింటిని ప్రాదరాశాదులో కేంద్రీకరించవలె ననియునూ, దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభకు శాఖలుగా పనిచేస్తున్న ప్రాదరాశాదు హిందీ ప్రచారసంఘము, ఆంధ్ర రాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘము ఈ రెండింటిని కలుపవలెననియునూ అభిప్రాయపడుచున్నది

హిందీ ప్రచారకార్యం యొక్క విస్తారమునూ, ప్రాధాన్యతనూ దృష్టిలో ఉంచుకొని దానితోబాటు యావత్ దక్షిణదేశం యొక్క అవసరాలకు అనుకూలమైన సాధన సమీకరణము దృష్టిలో పెట్టుకొని ప్రాదరాశాదులో పెద్ద ఎత్తున హిందీ ప్రచార కార్యమును ప్రారంభించవలెనని ఈ సమైక్యతనం యొక్క అభిప్రాయము దానితో హిందీ ప్రచార కార్య ప్రభావము దక్షిణదేశంలోని నలుసుూలలకు వ్యాపించగలదు హిందీ మరియు తదితర భాషల అవసరాలను గురించి సామూహికంగా, సమగ్రంగా ఆలోచించుటకును వాటి కార్యకలాపాలలో పరస్పర సహకారమును సాధించుటకును తగినపని ప్రాదరాశాదులో ప్రారంభం కావలెను హిందీ, ఉర్దూ, తెలుగు, కన్నడము, మరాఠీ, సంస్కృతము, తదితర భాషలలోగల ఉన్నతిశీలములైన ప్రవృత్తుల సమన్వయ సమైక్యతనముల కనువగు రూపంలో ప్రాదరాశాదులో ఒక కేంద్రము స్థాపించబడవలెను అందుకు తగిన ప్రణాళికలను అమలులోనికి తెచ్చుటకును, అవసరమైన సాధనాలను ఒకచోటికి చేర్చుటకును, అవశ్యకతను బట్టి ప్రాదరాశాదు, ఆంధ్ర, కేంద్ర ప్రభుత్వపు మంత్రులతోనూ, ప్రతినిధులతోనూ కలిసి చర్చించి అర్థికాది సహాయములను పొందుటకును, ఈ క్రింది

సమ్యక్తలతో ఒక సంఘమును ఈ సమ్యక్తనము నియమించుచున్నది మొదట ప్రాచారాశామ ముఖ్యమంత్రిని, నదితర మంత్రులను కలుసుకొని ప్రాచారాశామ నగరంలో మంచి ఒక ప్రాంతం ఇరవై ఎకరాల భూమిని సంపాదించు ప్రయత్నం చేయవలెనని, దాని పాటు పైన చెప్పబడిన పనులను సాధించుటకు ఒక ప్రణాళికను నయబరచువలెనని, ఆ ప్రణాళికను ప్రభుత్వ సహాయంతోనూ దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసంఘం, ఆంధ్ర, ప్రాచారాశామ హిందీ ప్రచార సంఘముల సహాయం ను కాన్యాపంలోని శ్రీనివాస రావలెననియును ఈ సమ్యక్తనము ఆ ఉపసంఘముల నుండి తన ప్రయత్నముల పరిణామ స్వరూపమును ఆంధ్ర రాజ్యం ఏర్పడిన తరువాత రూపొందనున్న హిందీ ప్రచార సంఘమునకు సమర్పించవలెను

ఉపసంఘ సభ్యులు

- 1 శ్రీ షాటూరి నత్తనారాయణగారు (అధ్యక్షులు)
- 2 శ్రీ డి శ్రీనివాసయ్యంగారు
- 3 శ్రీ శీర్ల బ్రహ్మయ్యగారు
- 4 శ్రీ ఉన్నవ రాజగోపాల కృష్ణయ్యగారు
- 5 శ్రీ జె ఎ నరసింగరావుగారు
- 6 శ్రీ రామకృష్ణ భూగారు
- 7 శ్రీ వెమూరి అంజనేయశర్మగారు (సమావేశకర్త)

ప్రధానము ౨.

కేంద్ర సర్కారువారు సంఘ రాజ్య భాషయగు హిందీ ప్రచారమును పెంపొందించుటకాగు శీఘ్రముగా చేసినవని? యీ సమ్యక్తనము హృదయ పూర్వకముగా వారిని ఆభినందించుచున్నది మరియు సార్వదేశిక దృష్టితో భాషలన్నిటిలోను ఉపయోగింపబడదగు శబ్దములన్నిటిని విద్యనృందముల ద్వారా సంగ్రహ మొనర్చుచున్నందులకును, ఆహిందీ ప్రాంతములలోని భిన్న భిన్న ప్రభుత్వములను ప్రోత్సహించి స్కూళ్ళలోను, కాలేజీలలోను హిందీబోధనను వృద్ధి పరచుటకు ప్రణాళికలు నేయుచున్నందులకును యీ సమ్యక్తనము తన సంతోషమును వెల్లెబ్బుచుచు రాబోవు పంచవర్ష ప్రణాళికలో హిందీకి కూడ యథోచిత ప్రాధాన్య మీయవలసిన దనియు, అందులకు ఆర్థిక సహాయమును

పూర్తిగా జేయవలసినదనియు యీ సమ్మేళనము ప్రభుత్వమును ప్రార్థించుచున్నది.

హిందీ ప్రచారము మహాత్తర మైనదగుటవలన అతి శీఘ్రముగా జరుగుటకును, ప్రభుత్వేతర సంస్థలనుండి లభించిన సహాయమువల్ల దానిని అత్యధికముగ జన రంజకము చేయుటకును, ఆ యీ ప్రాంతములలో పనిచేయుచున్న ప్రభుత్వేతర ప్రచార సంస్థలకు పంచవర్ష ప్రణాళికలోని హిందీశాఖకు సంబంధించిన కార్యములను అప్పగించవలెను

తీర్మానము ౩.

స్వతంత్ర భారతదేశములో భిన్న భిన్న రంగములలో జరుగుచున్న కార్యము యొక్క విస్తృతిని, ప్రాధాన్యమునుబట్టి చూచినయెడల ఇంగ్లీషు భాషా ప్రాధాన్యము ద్రవ్య ద్రవ్యముగా తగ్గిపోవుటయు, ప్రాంతీయ భాషల ఉపయోగము పెరుగుచుండుటయు, ప్రస్తుతము ఇంగ్లీషు భాషకు ఉన్న స్థానము ప్రాంతీయ భాషలతోపాటు అతి శీఘ్రకాలములో సార్వదేశిక భాషయగు హిందీకి లభింపనుండుటయు నిర్వివాద విషయము ఈ విధముగ సార్వదేశిక భాషయగు, హిందీ ప్రాంతీయ భాషలు ప్రతి ప్రాంతములోను విస్తరించి పృథ్వి పొందగలవు ఇట్టిస్థితిలో హిందీ భాషా పరిచయము ఫలానా శాఖవారికి ఫలాని వర్గమువారికి, ఫలాని తరగతి వారికి అవసరములేదని చెప్పుట కష్టమే కాకుండా అసంభవము అందువలన హిందీబోధన ప్రామాణ్యంలో మొదటి పాఠమునుండి ప్రారంభింపబడివలయును హిందీని ఎస్ ఎస్ ఎల్ సి లో పరీక్షా విషయముగా చేయవలెననియు, మూడవపాఠము వరకు చదివిన విద్యార్థికి సామాన్యమైన హిందీభాషా పరిచయము కలుగుటకును, ఎస్ ఎస్. ఎల్ సి పరీక్షనిచ్చిన విద్యార్థికి దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభవారి రాష్ట్రభాష పరీక్షతో సమానమైన వ్యవహార జ్ఞానము కలుగుటకును అవకాశములు ఏర్పాటు చేయవలెననియు, యీ సమ్మేళనము దక్షిణ భారతములోని ప్రభుత్వములన్నిటిని, ముఖ్యముగా ఆంధ్ర ప్రభుత్వమును ప్రార్థించుచున్నది

తీర్మానము ౪.

ఈ వాడు భాషపై నాధారపడి జరుగుచున్న పనులన్నియు అనగా ప్రభుత్వ వ్యవహారము లన్నియు రాజ్య పునర్విభజనానంతరం ఆ యీ పాదే

శిశు భాషలలో జరుగ గలవని యీ సమ్యేకనము విశ్వసించుచున్నది. ప్రాంతములలో ప్రాంతీయభాష రాజభాషలు, కేంద్రములలో హిందీ రాజభాషగ ఉండ గలవు కనుక ప్రాంతీయ ప్రభుత్వోద్యోగులు, కేంద్ర ప్రభుత్వోద్యోగులు రెండు భాషలను నేర్చుకొనుట అవసరము హిందీని కేవలము నిర్బంధము చేయుట వలెనే ఆ భాషలో మంచి పరిచయము కలుగదు ఆ భాషాభివృద్ధికిగాను అనుకూల వాతావరణము సరిగించుటయు, విశేషముగా ఆ భాషయందు కృషి సలుపుటయు మిక్కిలి ప్రధానములు ఇంగ్లీషు భాషా కాలములో నున్నట్లు కేవలము హిందీ సాహిత్య పరిచయము సంపాదించుటవలన మాత్రమే హిందీ నేర్చుకొన్నట్లుకాదు ప్రాంతీయభాషనే బోధనా భాషగా చేసుకున్న విశ్వ విద్యాలయములకు యీ సమ్యేకనము అభిసందించుచూ అట్లు జరిగిన ప్రగతిశీల నిర్ణయములకు సంబంధమును వెలిమిచ్చుచున్నది ఆ హిందీ ప్రాంత ములలోని విశ్వవిద్యాలయముల వారు ప్రాంతీయభాషతోపాటు హిందీనికూడ బోధనా భాషగాచేసి మహావిద్యాలయములకును అంగీకరించి వాటికి సహాయము చేయవలసివచ్చని యీ సమ్యేకనము ఆ విశ్వవిద్యాలయముల వారిని పేదకొనుచున్నది జులై ౧౯౫౭ భారతీయ ప్రజాకార్యములలో పాల్గొని దేశ సేవచేయుటకు గాను సాంఘిక భాషయైన హిందీని విశ్వవిద్యాలయములలో ప్రవేశపెట్టే బోధనా భాషగా ఉంచవచ్చునని యీ సమ్యేకనము అభిప్రాయపడుచున్నది దీనికై కల్పిత బోధనా భాషను గురించిన యీ తీర్మానముపైన హైదరాబాదు, ఆంధ్ర, శ్రీ వెంకటేశ్వర, మద్రాసు, మైసూరు, కర్ణాటక, అన్నామలె, తిరువాన్కూరు విశ్వవిద్యాలయముల వారు ఆలోచింపవలసినదని కోరబడుచున్నారు అట్లు చేయుటవలన అన్ని భారతీయ సేవా కార్యములు చేయుటకు భారతీయ విద్యార్థులందరు ఇర్రులతో పోటీ సమానముగా నిలువ గలరు

తీర్మానము ౫.

ఈ సమ్యేకనము ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయయాధికారులను యం. ప వరకు హిందీని ప్రత్యేకపెట్టవలసివచ్చగాను, హిందీలో యం. ప పరీక్ష జరుపవలసినదిగాను కోరుచున్నది

శ్రీ అంజనేయస్వామి గారి కార్యకర్తల సందేహాల ఉపసంహరణ

హిందీ ప్రచార కమిటీ సభ్యుల సందర్శనలో ప్రతినిధులైన
రెవెన్యూ అధికారులతో సమీక్ష

శ్రీ బి. ఎస్. జ్యోత్సనా
రాష్ట్ర విద్యుత్ అధికారి, విజ్ఞాన కేంద్రం (మద్రాస్)

శ్రీ రామకృష్ణ స్వామి
అగ్నికోవిలయం, ఎమ్మవేలం, వి. హిందీ కమ్యూనికేషన్

హిందీ ప్రచార సమైక్యత :

సింహావలోకనము

జూలై 7, 8 తేదీలు అది హైదరాబాదులోని ఎగ్జిబిషన్ క్లబ్బు, ఎగ్జిబిషన్ ఆవరణమంతా విద్యుద్దీపాలతో, త్రివర్ణ పతాకాలతో అలంకరించబడింది హిందీ ప్రచార సమైక్యత ఆ రెండు రోజులూ ఆ ఆవరణలో జరిగింది సమైక్యత నిర్వహణకు ఆంధ్ర, హైదరాబాదు హిందీ ప్రచార సంఘాలు రెండూ సంయుక్త యాజమాన్యాన్ని వహించినవి రాష్ట్రపతి శ్రీ రాజేంద్ర ప్రసాద్ సమైక్యత ప్రారంభించారు శ్రీ మోటూరి సత్యనారాయణగారు అధ్యక్షత వహించారు

చాదాపు మూడునెలల క్రితమే రాష్ట్రపతి ఈ సమైక్యత ప్రారంభానికి అనుమతించారు వారు హైదరాబాదు కు వచ్చిన సమయం అనుమతించా ఉండడం వలన జూలై 7, 8 తేదీలు అందుకు నిర్ణయించబడ్డవి

ఆంధ్ర రాష్ట్ర హిందీ ప్రచార సంఘంవారు ప్రారంభం నుండి ఈ సమైక్యత సంవిషయంలో తగిన శ్రద్ధ వహించినారు వారి కోరిక ననుసరించి హైదరాబాదు హిందీ ప్రచారసంఘ కార్యవర్గంవారు సమైక్యతాన్ని నడిపించే బాధ్యతను తమ మీద పెట్టుకొన్నారు ఆహ్వాన సంఘం వారు ఏర్పాటుచేశారు గౌ డాక్టరు చెన్నారెడ్డిగారు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు గౌ డాక్టరు మేల్కోటే, గౌ డాక్టరు పి. నాగేశ్వరరావు, నవాబ్ సైన్ యార్ జంగ్ బహదూరుగారు ఉపాధ్యక్షులు, బంకట్ లాల్ బిద్రూకాగారు కోశాధ్యక్షులు, శ్రీ ఉన్నవ రాజగోపాలకృష్ణయ్య, వేమూరి అంజనేయగర్భగారలు కార్య నిర్వహణ హైదరాబాదు పురప్రముఖులు చాలా మంది ఆహ్వానసంఘంలో సభ్యులుగా ఉన్నారు హిందీ ప్రచారోద్యమం సాంస్కృతికోద్యమం ప్రాంతీయ భాషల సహచర్యంతో ఆ ఉద్యమం ముందుకు నడవవలసి ఉన్నది దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ ఆ ఉద్దేశ్యంతోనే పనిచేస్తున్నది అందువలన సమైక్యత కార్యక్రమాన్ని చూపించించడంలో ఆహ్వాన సంఘంవారు ప్రత్యేకమైన శ్రద్ధను తీసుకొన్నారు హైదరాబాదు రాజ్యంలోని హిందీ, ఉర్దూ, తెలుగు, మరాఠీ, కన్నడ భాషలనూ, దేవభాష సంస్కృతాన్ని తోడించి మొత్తం ఆరుభాషలలో కార్యక్రమాలను ఏర్పాటు

చేశారు ఆయా కార్యక్రమాల నిర్వహణకు వేరువేరుగా సమావేశ కర్తలు నియమించబడ్డారు వారందరూ సంపూర్ణంగా ఆవోహనసంఘానికి తోడ్పడ్డారు

కార్యక్రమాలలో ప్రధానమైన సమ్మేళనంతో బాటు ఒక సాహిత్య చిత్రకళా ప్రదర్శనము, ఐదు భాషలలో కవి సమ్మేళనము, ఐదు భాషలలోని నవలా సాహిత్యానికి సంబంధించిన సాహితీ సమ్మేళనము, ఆరు భాషలలో ఏకాంక నాటికా ప్రదర్శనమూ చేర్చబడ్డవి ఇన్నిభాషలకు సంబంధించిన ఇన్ని అంశాలు చేర్చబడ్డా అన్ని అంశాలూ ఎంతో జాగ్రూకతతో నడిపింపబడ్డవి సమావేశ కర్తలు చేసిన కృషి సర్వధా ప్రశంసనీయము

సాహిత్య చిత్రకళా ప్రదర్శనానికి ఆరుగురు సమావేశ కర్తలు ఏర్పడ్డారు చిత్రకళకు సంబంధించిన విషయాలను గవర్న మెంటు ఆర్ట్స్ కాలేజీ ప్రధానాచార్యులు శ్రీ విక్రవాధ ముఖర్జీగారు చూసుకొన్నారు సాహిత్య ప్రదర్శనానికి ఐదుగురు ఐదు భాషలకు వేరు వేరు సమావేశ కర్తలు నియమితులైనారు హిందీకి శ్రీ మధుసూదన చటర్జీకి ఎం.పి, ఉర్దూకు శ్రీ అబ్దుల్ కాదర్ సర్వర్ ఎం.పి, తెలుగుకు శ్రీ బి రామరాజు ఎం.పి, మరాఠీకి శ్రీ ఆర్ యం జోషి ఎం.పి కన్నడమునకు శ్రీ మాన్వీ నరసింగరావు ఎం.పి, సమావేశ కర్తలు

చిత్రకళా ప్రదర్శనలో పాల్గొన్న ఉత్తమ చిత్రకళా కారులకు బహుమతు లొసంగబడ్డవి శ్రీ సేతు మాధవరావు, మజరుల్లా సాహెబ్, విక్రవాధ ముఖర్జీ గారలు నిర్దాయకులుగా పనిచేశారు

సాహిత్య ప్రదర్శనం ప్రత్యేక దృష్టితో ఏర్పాటు చేయబడింది ప్రతి భాషా సాహిత్యాన్నీ, దాన్ని యుగాలుగా విభజించి, ఆయా యుగాలలో ప్రముఖ రచయితలు, వారి ఒక్కొక్క ప్రముఖ కృతీ ఎంచుకోబడ్డవి ప్రతీ పుస్తకం యొక్క ప్రాముఖ్యతను తెలియజేసే కార్డు హిందీలో తయారుచేయ బడి, పుస్తకంతో ప్రదర్శింపబడ్డవి అంటే ఇతర భాషలవారికి అర్థమై డెబ్బయి పుస్తకాలను చూడగానే ఆయా సాహిత్యాల స్వరూపజ్ఞానం కలుగుతుంది అన్నమాట ఈ ప్రదర్శనాన్ని విజ్ఞులు చాలామంది ప్రశంసించారు గౌరవనీయులైన శ్రీ బూరుగుల రామకృష్ణారావు గారు ఈ ప్రదర్శనాన్ని 8 వ తేదీ ఉదయం ప్రారంభించారు ఉత్తమ చిత్రకళాకారులకు గౌరవనీయులైన శ్రీ కె వి రంగారెడ్డిగారు బహుమతి ప్రధానం గావించారు.

ఇక సాహితీ సమ్మేళనం ఈ కార్యక్రమం 8వ తేదీ ఉదయం, సాయంత్రం గూడా జరిగింది. ప్రైదరాజాదు విద్యాశాఖ కార్యదర్శి శ్రీ సేతుమాధవ రావుగారు అధ్యక్షత వహించారు. ఐదు భాషలలోని నవలా సాహిత్యం ఆనాటి చర్చనీయాంశం. శ్రీమతి రఫియా సుల్తానా ఎం పీ, శ్రీ ఆర్ యం. జోషి ఎం పీ, శ్రీ రామనిరంజన పాండే ఎం పీ, శ్రీ వారణాసి రామమూర్తి ఎం పీ, శ్రీ సిద్దయ్య పురాణిక్ ఐ పీ, బిఎల్ గారలు ఉద్భూ, మరారి, హిందీ, తెలుగు, కన్నడ నవలా సాహిత్యములను గురించి వ్యాసాలను వ్రాసి చదివారు. వ్యాసాలు ప్రజల మన్ననలను బడసినవి కొద్ది రోజుల్లోనే ఆ వ్యాసాలను పుస్తక రూపంలో ప్రచురించడానికి గూడా నిర్ణయం జరిగింది

8 వ తేదీ సాయంత్రం కవిసమ్మేళనం ఇది ఒక మనోహర స్వప్నం ఐదుభాషలకు చెందిన పది మంది కవులు సమ్మేళనంలో పాల్గొన్నారు సుప్రసిద్ధ కన్నడ కవి శ్రీ సిద్దయ్య పురాణిక్ గారు అధ్యక్షత వహించారు ప్రతి కవితా ఖండికకూ ముందు హిందీ అనువాదం చదవబడింది. చాళరథి, నారాయణరెడ్డి గారలు తెలుగు కవితాఖండికలను, వసంతరావు తులజాపూర్ కర్, పింగళి కర్లు మరారి కవితలను, హేమంత కులకర్ణి, సిద్దయ్య పురాణిక్ గారలు కన్నడ కవితలనూ, జిగర్ మురాదాబాదీ గారలు ఉర్దూ కవితలనూ గానం చేశారు. ఈ సమ్మేళనంలో జిగర్ మురాదాబాదీ పాల్గొనడం ఒక గొప్ప సంఘటన శ్రీ హమీదుద్దీన్ షాహిద్ సంచాలకత్వంలో కవి సమ్మేళనం ప్రేక్షకుల మన్ననల బడసింది

ఇక ఏకాంక నాటికలు ప్రైదరాజాదు హిందీ ప్రచారసంఘం ఇదివరలో సాంస్కృతిక వారోత్సవాన్ని, ఏకాంక నాటికల ఉత్సవాన్ని, జానపద గీతోత్సవాన్ని జరిపించింది ఆ అనుభవాన్ని పురస్కరించుకొని ప్రచారసమ్మేళన సందర్భంలో ఈ నాటికా ప్రదర్శనోత్సవాన్ని కార్యక్రమంలో చేర్చడం జరిగింది. సంస్కృత నాటికను గూడా ఈసారి అదనంగా చేర్చి మొత్తం ఆరుభాషలలో నాటికలను ప్రదర్శించడం జరిగింది గౌరవనీయులైన శ్రీ జెజవాడ గోపాలరెడ్డి గారు ఈ ఉత్సవాన్ని ప్రారంభించారు ఈ ఉత్సవం 7 వ తేదీ రాత్రి 9 గం కు ప్రారంభమయింది. తెలుగు నాటిక స్వార్థము, మరారి నాటిక రఘుాచేలగ్గు, హిందీ నాటిక వంచాయక్ మూడూ మొదటిరోజు ప్రదర్శించబడ్డవి శ్రీరామచార్యులు, వసంతరావు గోడే, రాధాకృష్ణ జోషిలు వరుసగా తెలుగు, మరారి, హిందీ నాటికలకు సమావేశ కర్తలు. 8 వ తేదీ రాత్రి గం. 7-20 నుండి

చేశారు. ఆ యా కార్యక్రమాల నిర్వహణకు వేరువేరుగా సమావేశ కర్తలు నియమించబడ్డారు. వారందరూ సంపూర్ణంగా ఆవోహనసంఘానికి తోడ్పడ్డారు.

కార్యక్రమాలలో ప్రధానమైన సమ్మేళనంలో బాటు ఒక సాహిత్య చిత్రకళా ప్రదర్శనము, ఐదు భాషలలో కవి సమ్మేళనము, ఐదు భాషలలో నవలా సాహిత్యానికి సంబంధించిన సాహితీ సమ్మేళనము, ఆరు భాషలలో ఏకాంక చాటికా ప్రదర్శనమూ చేర్చబడ్డవి. ఇన్ని భాషలకు సంబంధించిన ఇన్ని అంశాలు చేర్చబడ్డా అన్ని అంశాలూ ఎంతో జాగ్రూకతతో నడిపించబడ్డవి సమావేశ కర్తలు చేసిన కృషి సర్వధా ప్రశంసనీయము.

సాహిత్య చిత్రకళా ప్రదర్శనానికి ఆరుగురు సమావేశ కర్తలు ఏర్పడ్డారు చిత్రకళకు సంబంధించిన విషయాలను గవర్న మెంటు ఆఫ్స్ కాలేజీ ప్రధానాచార్యులు శ్రీ విశ్వనాథ ముఖర్జీగారు చూసుకొన్నారు సాహిత్య ప్రదర్శనానికి ఐదుగురు ఐదు భాషలకు వేరు వేరు సమావేశ కర్తలు నియమితులైనారు హిందీకి శ్రీ మధుసూదన చతుర్వేది ఎం పి, ఉర్దూకు శ్రీ అబ్దుల్ కాదర్ సర్వరీ ఎం పి., తెలుగుకు శ్రీ బి రామరాజు ఎం పి, మరాఠీకి శ్రీ ఆర్. యం జోషీ ఎం పి కన్నడమునకు శ్రీ మాన్సివ నరసింగరావు ఎం.పి. సమావేశ కర్తలు

చిత్రకళాప్రదర్శనలో పాల్గొన్న ఉత్తమ చిత్రకళాకారులకు బహుమతు లొసంగబడ్డవి శ్రీ సేతు మాధవరావు, మజరుల్లా సాహాబ్, విశ్వనాథ ముఖర్జీ గారలు నిర్ణాయకులుగా పనిచేశారు

సాహిత్య ప్రదర్శనం ప్రత్యేక దృష్టితో ఏర్పాటు చేయబడింది ప్రతి భాషా సాహిత్యాన్నీ, దాన్ని యుగాలుగా విభజించి, ఆ యా యుగాలలో ప్రముఖ రచయితలు, వారి ఒక్కొక్క ప్రముఖ కృతీ ఎంచుకోబడ్డవి. ప్రతి పుస్తకం యొక్క ప్రాముఖ్యతను తెలియజేసే కార్డు హిందీలో తయారుచేయ బడి, పుస్తకంతో ప్రదర్శింపబడ్డవి అంతే ఇతర భాషలవారికి అరవై డెబ్బయి పుస్తకాలను చూడగానే ఆ యా సాహిత్యాల స్వరూపజ్ఞానం కలుగుతుంది అన్నమాట ఈ ప్రదర్శనాన్ని విజ్ఞులు చాలామంది ప్రశంసించారు గౌరవనీయులైన శ్రీ బూరుగుల రామకృష్ణారావు గారు ఈ ప్రదర్శనాన్ని 8 వ తేదీ ఉదయం ప్రారంభించారు. ఉత్తమ చిత్రకళాకారులకు గౌరవనీయులైన శ్రీ కె. వి. రంగాచెడ్డిగారు బహుమతి ప్రధానం గావించారు.

ఇక సాహితీ సమైక్యత. ఈ కార్యక్రమం రివ తేదీ ఉదయం, సాయంత్రం గూడా జరిగింది. ప్రాదరాబాదు విద్యార్థులు కార్యదర్శి శ్రీ సేతుమాధవ రావుగారు అధ్యక్షత వహించారు. ఐదు భాషలలోని నవలా సాహిత్యం అనాటి చర్చనీయాంశం. శ్రీమతి రఫియా సుల్తానా ఎం పి, శ్రీ ఆర్ యం. జోషి ఎం పి, శ్రీ రామనిరంజన పాండే ఎం పి, శ్రీ వారణాసి రామమూర్తి ఎం పి, శ్రీ సిద్ధయ్య పురాణిక్ బి పి, బిఎల్ గారలు ఉద్ఘాటన, మరాఠీ, హిందీ, తెలుగు, కన్నడ నవలా సాహిత్యములను గురించి వ్యాసాలను వ్రాసి చదివారు. వ్యాసాలు ప్రజల మన్ననలను బడసినవి. కొద్ది రోజుల్లోనే ఆ వ్యాసాలను పుస్తక రూపంలో ప్రచురించడానికి గూడా నిర్ణయం జరిగింది.

రి వ తేదీ సాయంత్రం కవిసమ్మేళనం ఇది ఒక మనోహర స్వప్నం ఐదుభాషలకు చెందిన పది మంది కవులు సమ్మేళనంలో పాల్గొన్నారు సుప్రసిద్ధ కన్నడ కవి శ్రీ సిద్ధయ్య పురాణిక్ గారు అధ్యక్షత వహించారు ప్రతి కవితా ఖండికకూ ముందు హిందీ అనువాదం చదవబడింది. దాశరథి, వారాయణరెడ్డి గారలు తెలుగు కవితాఖండికలను, వసంతరావు తులజాపూర్ కర్, పింగళి కర్ గారు మరాఠీ కవితలను, హేమంత్ కులకర్ణి, సిద్ధయ్య పురాణిక్ గారలు కన్నడ కవితలనూ, జిగర్ మురాదాబాదీ గారలు ఉర్దూ కవితలనూ గానం చేశారు. ఈ సమ్మేళనంలో జిగర్ మురాదాబాదీ పాల్గొనడం ఒక గొప్ప సంఘటన శ్రీ హమీదుద్దీన్ షాహిద్ సంచాలకత్వంలో కవి సమ్మేళనం ప్రేక్షకుల మన్ననల బడసింది

ఇక ఏకాంక నాటికలు. ప్రాదరాబాదు హిందీ ప్రచారసంఘం ఇదివరలో సాంస్కృతిక వారోత్సవాన్ని, ఏకాంక నాటికల ఉత్సవాన్ని, జానపద గీతోత్సవాన్ని జరిపించింది ఆ అనుభవాన్ని పురస్కరించుకొని ప్రచారసమ్మేళన సందర్భంలో ఈ నాటికా ప్రదర్శనోత్సవాన్ని కార్యక్రమంలో చేర్చడం జరిగింది. సంస్కృత నాటికను గూడా ఈసారి అదనంగా చేర్చి మొత్తం ఆరుభాషలలో నాటికలను ప్రదర్శించడం జరిగింది. గౌరవనీయులైన శ్రీ జెజవాడ గోపాలరెడ్డి గారు ఈ ఉత్సవాన్ని ప్రారంభించారు. ఈ ఉత్సవం 7 వ తేదీ రాత్రి 9 గం కు ప్రారంభమయింది. తెలుగు నాటిక స్వార్థము, మరాఠీ నాటిక రఘుచేలగు, హిందీ నాటిక పంచాయత్ మూడూ మొదటిరోజు ప్రదర్శించబడ్డవి శ్రీరామచార్యులు, వసంతరావు గోడే, రాధాకృష్ణ జోషిలు వరుసగా తెలుగు, మరాఠీ, హిందీ నాటికలకు సమాచేశకర్తలు. 8 వ తేదీ రాత్రి గం. 7-20 మంది

సంస్కృతము, ఉర్దూ, కన్నడ నాటికలు ప్రదర్శించబడ్డవి. రాష్ట్రీపతి రాశేంద్ర ప్రసాద్ సంస్కృత ఉర్దూ నాటికలను చూచి చాలా ఆనందించారు భానుని మధ్యమ వ్యాయోగం సంస్కృతంలోనూ, జంగ్ కే బాద్, ఖిగరు బరుత్తారే ఉర్దూ కన్నడములలోనూ ప్రదర్శించబడ్డవి డాక్టర్ ఆర్యేంద్ర శర్మ, హమీదుద్దీన్ షాహిద్ సులీఖావి ముగ్గురూ వరుసగా ఈ నాటికలను సమావేశకర్తలు ఉర్దూ, సంస్కృత నాటకాలు ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యతను వహించినవి ఉర్దూ నాటికలో కెప్టెన్ పాత్ర ధరించినవారికి శ్రీ చెన్నారెడ్డిగారు రు 100 లు బహుమతిని యిచ్చారు సంస్కృత ప్రాధాన్యతలు సంస్కృత నాటకంలో పాల్గొన్నారు, స్త్రీ పాత్రలను అన్ని నాటికలలోనూ స్త్రీలే ధరించారు ఈ నాటికా ప్రదర్శనం హైదరాబాదు పౌరులలో ఒక నూతన సంచలనాన్ని కలిగించింది ఒక మధుర వాతావరణాన్ని సృష్టించింది తత్ఫలితంగా హైదరాబాదు హిందీ ప్రచార సంఘంవారు హైదరాబాదు నాట్యకళా సంగమ అనే పేరుతో ఒక సంస్థను నిర్మించి, భారతీయ రాజ్యాంగచట్టంలోని 14 భాషలకు ఆ సంస్థలో స్థానాన్ని కల్పించుటకు పునుకొన్నారు హిందీ ప్రచారోద్యమ లక్ష్యాన్ని మాటలద్వారా గాక చేతల ద్వారా చూపించడానికి సమైక్యతనంలో ఏర్పాటుచేయబడిన కార్యక్రమాలు ఎంతగానో ఉపయోగించినవి

ప్రధానమైన సమ్మేళనాన్ని గురించి రెండు మాటలు 7 వ తేదీ పాఠ్యంప్రకారం సరిగా గం 5 లా, సమ్మేళనం వందేమాతరం గీతంతో ప్రారంభమైంది ఆంధ్ర గవర్నరు శ్రీ సి యం బ్రిజేంద్రగారు ఈ సమ్మేళనానికి దయ చేయడం ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యతను వహించింది ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షులు శ్రీ చెన్నారెడ్డిగారు తమ ఉపన్యాసాన్ని హిందీలో చదివి సుందర వాతావరణాన్ని సృష్టించారు రాష్ట్రీపతి ప్రారంభోపన్యాసం అతి ప్రధానమైనది దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారసభ అధ్యక్షులుగా ఉండడంవలన దక్షిణదేశంలో దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార సభవారు చేస్తున్న పనుల నన్నింటినీ వారు ఎరుగుదురు గనుక సభ సేవను వారు ఎంతగానో కొనియాడినారు ముఖ్యంగా మోటూరి సత్యనారాయణగారి సేవనుగురించి రాష్ట్రీపతిగారు చేసినవ్రకం ఆంధ్ర, ప్రాచీనాదు రాష్ట్రాలలోని హిందీ సేవకులందరినీ పులికితులను చేసింది 38 సంవత్సరాలుగా హిందీ కార్యకర్తలు చేస్తున్న సేవను - సత్యనారాయణగారి సేవను - రాష్ట్రీపతి గుర్తించడం హిందీ ప్రచారోద్యమానికి కొత్త శక్తిని చేకూర్చగలదు తరువాత శ్రీ సత్యనారాయణగారు అధ్యక్షోపన్యాసం చేశారు. ఆ ఉపన్యాసం

శ్రోతల ప్రత్యేక ప్రశంసలు పాత్రమయింది సంధియుగములో - ప్రాదరాజాదు నగరంలో - మూలన దేశపరిస్థితులను దృష్టిలో పెట్టుకొని శ్రీ సత్యనారాయణ గారు హిందీ సమస్యలను కులంకషంగా చర్చించారు. ప్రాదరాజాదు - ఆంధ్ర హిందీ ప్రచారసంఘ కార్యదర్శులు తమ కార్యనివేదికలను చదివి వినిపించారు డాక్టర్ మేల్కోలేగారు సందేశాలను చదివి వినిపించారు ప్రాదరాజాదు హిందీ ప్రచార సంఘాధ్యక్షులు శ్రీ స్వామి రామానందశర్మగారు ధన్య వాదాలను సమర్పించారు జనగణమన గీతంతో సమ్మేళనం మొదటి సమావేశం సమాప్తమయింది శ్రీ తైన్యార్ జంగ్ బహద్దర్ గారు అతిథులను ఏ విధంగా అభ్యుత్థానం చేయాలో, ఎవరిని ఏ విధంగా యాజ్ఞాన బెట్టాలో అన్నీ స్వయంగా చూసినారు ఈ సమ్మేళనానికి దాదాపు 250 మంది వరకు ఆంధ్ర, ప్రాదరాజాదు రాష్ట్రాలనుండి ప్రతినిధులు హాజరైనారు ప్రతినిధులకు ఎగ్జిబిషన్ ఆవరణ లోనే వసతి సౌకర్యం సమకూర్చబడినది నియో మైసూరు కేఫ్ లో భోజన వస తులు సమకూర్చబడినవి 8 వ తేదీ సాయంత్రం గం 8 లకు హిందీ సమ్మేళనం రెండవసమావేశం జరిగింది శ్రీ సత్యనారాయణగారు అధ్యక్షత వహించారు మొత్తం 8 తీర్మానములు చేయబడ్డవి తీర్మానాలలో మొదటి తీర్మానం చాలా ముఖ్యమైనది ఆ తీర్మానాన్ని రామకృష్ణహాస్ గారు ప్రతిపాదించారు శ్రీని వాసయ్యంగారు బలపరచారు ప్రాదరాజాదు - ఆంధ్ర హిందీ ప్రచారసంఘము లను ఏకం చేయవలెననీ, భవిష్యత్తులో ఏర్పడనున్న ఆంధ్రరాజ్యంలో హిందీ ప్రవృత్తులను నడిపించే ముఖ్యకేంద్రం ప్రాదరాజాదు కావలెననీ ఆ తీర్మానం బోధిస్తున్నది రెండవది ఒక పెద్ద సాంస్కృతిక కేంద్రాన్ని ప్రాదరాజాదులో స్థాపించుటకు ఈ తీర్మానం ద్వారా పునాదులు ఏర్పడ్డవి పాఠశాలల్లో హిందీ శిక్షణ, కేంద్ర ప్రభుత్వ హిందీ కార్యకలాపాలు, బోధనా భాషలుగా హిందీ ప్రాంతీయ భాషలస్థానము మొదలగునవి తీర్మానాలలో చర్చించబడ్డవి హిందీ ప్రచార చరిత్రలో ఈ సమ్మేళనం ప్రత్యేకతను వహిస్తున్నది

ప్రాదరాజాదు ప్రభుత్వంవారు ఈ సమ్మేళనాన్ని జరిపించుకొనుటకు 1000-0-0 లు విరాళంగా ప్రసాదించారు ఆంధ్ర రాష్ట్ర హిందీ ప్రచారక సంఘంవారు రు. 2000-0-0 లు విరాళంగా యిచ్చారు దానితో అధికంగా అవ్వనసంఘంవారి బరువు కొంతవరకు తీరిపోయింది ప్రాదరాజాదు ప్రభుత్వం హిందీ యెడల చూపిస్తున్న ఉదారతకు ఇది ఒక ఉదాహరణ అని చెప్పవచ్చును. ఈ సమ్మేళనం పేరుతో దాదాపు వందమంది ఏపేరుతో

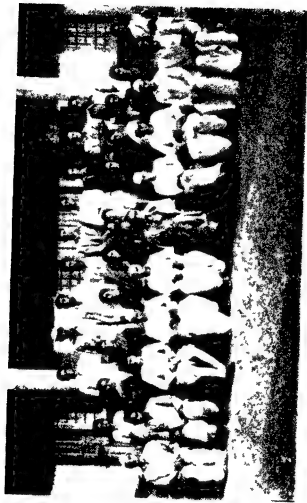
నైతేనేమి దివారాక్రములు నిరంతర కృషి చేశారు వత్రికా విలేఖరులు గూడా ఎక్కువగా సహకరించారు ముఖ్యంగా ఈ సమ్మేళనంలో ప్రతినిధుల ప్రత్యేక ప్రశంసకు పాత్రులైన వ్యక్తులు ముగ్గురున్నారు వారు శ్రీరామకృష్ణ ధూత్, బ్రిచ్చింద్ చాదరి, శ్రీ శంకర్ జీ అమితోత్సాహంతో ఈ ముగ్గురూ ఆహ్వాన సంఘానికి ఎనలేని సహాయం చేశారు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు పౌర్తి కార్యకలాపములను సక్రమంగా జరిగేటట్లు చూచుకొంటూ ఏతోటు లేకుండా సమ్మేళనం జరుప్రదంగా జరుగుటకు ప్రత్యేక శ్రద్ధను వహించారు భోజన ఉపసంఘ సభ్యులు శ్రీ కల్వ సూర్యనారాయణగుప్త, రోకర్స్సీలాల్ కపాడియా గారలు, స్వయం సేవకుల ఉపసంఘ సభ్యులు మధుసూదన చతుర్వేది, తూము రంగారావుగారలు, సభావేదికను సుందరంగా అలంకరించుటకు తోడ్పడిన శ్రీ కె వేంకటాచార్యులు గారల కృషి ప్రశంసనీయుము శిర్డీపాలమ తయారుచేయుటకు ఆంధ్ర - ప్రాదేశాబాదు హిందీ ప్రచార సంఘముల సంయుక్త కార్యవర్గ సమావేశములు జరిగినవి ఆసమావేశములలో పాల్గొన్న సభ్యులెల్లరు ప్రశంసనీయులు అవల ఈ సమ్మేళనానికి ప్రాతిపదిక రూపంలో ఉండి సర్వ విధాలా కృషిచేసిన శ్రీ ఉన్నవ రాజగోపాల కృష్ణయ్యగారు, ఆహ్వాన సంఘము ఏర్పడిన తరువాత సమ్మేళనాన్ని జయప్రదంగా నడిపించుటకు పరిచేసిన శ్రీ అంజనేయశర్మగార్ల కృషి శ్లాఘాపాత్రము

ఈ సమ్మేళన ఫలితంగా కొత్త వాతావరణం ఏర్పడి ప్రాదేశాబాదు, ఆంధ్ర రాష్ట్రములలో రాజభాషా ప్రచారం విరివిగా జరగగలదని ఆశించవచ్చును

తైమూసిక హిందీ శిక్ష విద్యాలయ సమావేశోత్సవము 1956.

సికిందరాబాదులో ఎకారద విద్యాలయ ప్రారంభము

హిందీ శిక్షణ కుదిరే ప్రారంభము

హిందీ ప్రచారక విద్యాలయము - విద్యార్థులు, విద్యాపిఠులు

హైదరాబాదు హిందీ ప్రచార సంఘము

కార్యదర్శి నివేదిక

౭, ౮ జూలై ౧౯౫౬.

హిందీ ప్రచార సమైక్యత సందర్భంలో హైదరాబాదు హిందీ ప్రచార సంఘ కార్యవర్గ పక్షమున కార్యదర్శి నివేదికను సమర్పించుటకు సంతసముగ నున్నది 1951 నుండి హైదరాబాదు హిందీ ప్రచార సంఘము దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార పథకు కాళిగ నుండి పనితేయుచున్నది 1928 సంవత్సరము నుండియే హైదరాబాదు రాజ్యంలో దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచారపథ పనితేయ ప్రారంభించినది. అనాడు పరిశ్రాకేంద్రములు ప్రారంభమై పలువురు హిందీ విద్యార్థులు పరిశ్రమకు హాజరుచుండిరి కాని అంతిమ ప్రభుత్వము హిందీ ప్రచార కార్యమును సక్రమముగ జరుగనియలేదు అయినను నిరుత్సాహపడక హిందీ కార్యకర్తలు పనితేయుచునే యుండిరి మహాత్మాజీ దక్షిణ భారత హిందీ ప్రచార పథకు ప్రారంభించినారను విషయము మీకు తెలియనిది గాదు హిందీ స్వరూపమును పురస్కరించుకొని మన దేశంలో జరిగిన వాడవేవారము లలో ఈ సంస్థ మహాత్మాజీ మార్గమును అనుసరించినది ఆ కారణము వలన హైదరాబాదులోని కొంతమంది కార్యకర్తలు ఈ సంస్థను వదలివేసిరి స్వాతంత్ర్యము లభించిన తరువాత హైదరాబాదు రాష్ట్రము భారతదేశమున లీనమాయెను. హైదరాబాదులోని ప్రముఖులగు నాయకుల సలహా సంప్రతింపులతో 1952 వ సంవత్సరమున హైదరాబాదు హిందీ ప్రచారసంఘము స్థాపించబడి ఒక అడ్వోకేట్ కమిటీ నిర్మించబడినది శ్రీ స్వామీ రామానందతీర్థ గారు అధ్యక్షులుగను, శ్రీ డాక్టర్ మేల్కోటే, శ్రీ డాక్టరు చెన్నారెడ్డి గారలు ఉపాధ్యక్షులుగను, శ్రీ అంజనేయశర్మ కార్యదర్శిగను నియమించబడిరి కార్యవర్గమునకు ఈ క్రింది సభ్యులు ఎన్నుకొనబడిరి

సభ్యులు, సర్వశ్రీ, డేవిసింగ్ చౌహాన్, ఆర్ యం జోషి, యస్ ఆర్. దేశపాండే, బొమ్మకంటి సత్యనారాయణరావు, తె వి నరసింగరావు, పల్లెల్ల నుమంతరావు, వినాయక పితాభగవాన్ దాస్ చారంరాజ్ కర్, వంపనగౌడ పాటిల్, చంద్రశేఖర పాటిల్, తె కె ప్రాణేశ్వరార్య, రామకృష్ణదూత్, పండిత్ నరేంద్ర, బింకట్ లాల్ బ్రదూకా, యం బి గౌతమ్, పర్సా రంగారావు, శ్రీమతి ప్రభుల్లాబాయి దేశముఖ్ గారలు

ఈ సంఘము నాలుగైదు సంవత్సరములలోపల తగినంత అభివృద్ధిని పొందినది. ఓడిన భారత హిందీ ప్రచారసభచారి పరీక్షలలో హైదరాబాదు రాజ్యము నుండి నాలుగైదువలె మంది విద్యార్థులు హాజరుచున్నారు 1951 నుండి వరంగల్లు, సికిందరాబాదు, ఖమ్మంమెట్టు, జనగామ కేంద్రములలో విశారద విద్యాలయములు నడుపబడెను కొంతమంది విద్యార్థులకు ఉపకార వేతన మొసంగబడెను ఆ విద్యాలయములలో 100 మంది ఉపాధ్యాయులు తయారయి ప్రభుత్వ పాఠశాలలోను, జనసామాన్యంలోను హిందీ ప్రచారమును చేయుచున్నారు హిందీ ఉపాధ్యాయులకు ప్రత్యేక శిక్షణ నొసంగుటకు హైదరాబాదులో హిందీ ప్రచారక విద్యాలయము 1951 నుండి నడుచుచున్నది ఢిల్లీలో 32 హిందీ ప్రేమమండలలు ఏర్పడి హిందీ ప్రచారమును గావించుచున్నవి మరారవాడాకు గాను సేబాలోను, కర్ణాటకప్రాంతమునకు గుల్బర్గాలోను ప్రాంతీయ కార్యాలయములు స్థాపించబడినవి

హైదరాబాదు లోని కేంద్ర కార్యాలయమున హిందీ గ్రంథాలయము న.వే.బి.చిన్నది ఆ గ్రంథాలయమున వివిధ భాషలకు సంబంధించిన పుస్తకములు 2000 వరకు గలవు వాచనాలయమునకు 50 పత్రికలు తెప్పించబడుచున్న సంఘ పత్తి 15 మంది నైతిక ప్రచారకులు, 20 మంది సహాయక ప్రచారకులు పనిచేయుచున్నారు అహిందీ ప్రాంతములలో పనిచేయు హిందీ కార్యకర్తల జ్ఞానాభివృద్ధికి గాను ప్రతిసంవత్సరము హిందీ ప్రచారక శిక్షణ శిబిరము నడుపబడుచున్నది ఖమ్మంమెట్టు, వరంగల్లు, మహబూబనగరం జిల్లాలలో ఏర్పాటు హిందీ ప్రచార సంఘములు, జనగామ తాతాకాలో జనగామ హిందీ ప్రచారసంఘము ఏర్పడి పనిచేయుచున్నవి భారతదేశంలోని విభిన్న భాషల సాహిత్యమును తెలుగు, కన్నడ, మహారాష్ట్రీసోదరులకు తెలుసుటకు ప్రవంతి పత్రికను సభుపుటకు ప్రచురిక పిద్ధంచేయబడినది ప్రస్తుతం తెలుగులో ప్రవంతి పత్రిక ప్రారంభింపబడినది కన్నడ, మహారాష్ట్రీ భాషలలో ప్రవంతిని ప్రారంభించుటకు ప్రయత్నము జరుగుచున్నది సాంస్కృతిక సమన్వయమును దృష్టిలో గంచుకొని సంఘ పక్షమున అప్పుడప్పుడు సాంస్కృతికోత్సవములు, సాహిత్య గోష్ఠాలు, నాటక సమ్మేళనములు నడుపబడుచున్నవి 1954 వ సంవత్సరమున అఖిల హైదరాబాదు హిందీ ప్రచార సమ్మేళన సందర్భమున జానపద గీతోత్సవము నడుపబడినది

